

Nr 12**Konstitutionsutskottets betänkande med anledning av granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning**

Jämlikt regeringsformen åligger det konstitutionsutskottet att granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. För detta ändamål har till utskottet överlämnats de protokoll som förts i statsrådet under år 1974. Beträffande vissa ärenden har utskottet även tagit del av de till ärendena hörande handlingarna.

I det följande lämnas först en redogörelse för granskningsarbetets omfattning och inriktning och sedan en översiktlig redovisning av statsrådsprotokollens innehåll m. m. Den verkställda granskningen och dess resultat upptas därefter i betänkandets huvudavsnitt. Till betänkandet har fogats ett antal bilagor, vari redovisas vissa inom utskottets kansli upprättade granskningspromemorior m. m.

Granskningsarbetets omfattning och inriktning

I förra årets granskningsbetänkande (KU 1974:22) redovisades en av utskottet företagen större undersökning av statsdepartementens organisation m. m. Härvid gjordes dock inte någon närmare genomgång av utrikesdepartementets och statsrådsberedningens förhållanden. Avsikten var att utskottet skulle återkomma till dessa frågor vid ett senare tillfälle. Beträffande statsrådsberedningen lämnar utskottet i betänkandet en redogörelse för organisation och arbetsformer inom statsministerns kansli med särskild tonvikt på statsrådsberedningens verksamhet som samordnare av departementsarbetet i stort samt det sedan flera år pågående arbetet med frågor om decentralisering av olika ärendegrupper från regeringen till underlydande myndigheter.

Vad gäller utrikesdepartementet har enligt regeringens bemyndigande förra året tillkallats två utredningar (UD 1974:01 och 02) med uppgift att ta upp en rad frågor angående utrikesförvaltningens organisatoriska förhållanden m. m. Med hänsyn härtill har utskottet ansett det lämpligt att låta en närmare granskning av detta departements organisation anstå i avbidan på resultatet av de nämnda utredningarnas arbete. I detta sammanhang redovisas därför endast vissa uppgifter om den nuvarande organisationen, vilka hämtats från direktiven till de nämnda utredningarna.

Det skall emellertid nämnas att en rad utrikesfrågor kommit att ingå i årets granskning. Sålunda har utskottet gått igenom vissa frågor som hör

samman med Sveriges ingående av internationella överenskommelser (traktater), däribland samarbetsavtal om utvecklingsbistånd. På detta område har granskningen bl. a. omfattat svenskt stöd till skogsindustriprojekt m. m. i Nordvietnam samt de särskilda katastrofinsatser som riksdagen beslutade om i december förra året. Vidare har utskottet tagit del av omfattningen och fördelningen på länder under senare tid av sådana exportkreditgarantier – s. k. u-garantier – som lämnas på särskilt gynnsamma villkor vid export av betydelse för u-ländernas ekonomi. Inom utskottet har tagits upp ytterligare några utrikesfrågor, nämligen viss skriftväxling med utländsk regeringschef, principerna för överlämnande av museala föremål som statsgåvor samt handläggning av frågor om avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten.

Beträffande regeringsärendenas beredning har utskottet i likhet med tidigare år ägnat uppmärksamhet åt utrednings- och remissväsendet, bl. a. med avseende på framställningar från riksdagens sida om tillsättande av utredningar. Vidare har en kartläggning gjorts beträffande utredningsväsendets omfattning och i samband därmed en undersökning rörande kommittéernas parlamentariska inslag. Vad gäller remissväsendet har granskningen inriktats på frågor som rör remisser av utredningsbetänkanden, främst remisstidernas längd. Utskottet har liksom förra året följt utvecklingen beträffande den numera fakultativa lagrådsgranskningen. Vidare har utskottet behandlat frågan om propositionsavlämnandet till riksdagen under senare år.

Praxis i fråga om beslutsmotivering m. m. i regeringsärenden av förvaltningsrättslig karaktär har studerats av utskottet såvitt gäller vissa departement. Det är utskottets avsikt att ett senare år i samband med sin granskning återkomma mer ingående till frågor om handläggningen av förvaltningsärenden inom regeringskansliet.

På sedvanligt sätt har utskottets granskning även i år avsett författningarnas utgivning liksom behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen. I sistnämnda hänseende har utskottet bl. a. granskat regeringens åtgärder med anledning av riksdagsbeslut om prövning av behovet av särskilda regler för regeringens handlande i nödsituationer, om viss försöksverksamhet i syfte att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark, om rörliga krediter för rationaliseringsverksamhet m. m. inom försvaret, om upphävande av skyldighet för myndighet att i vissa fall vid framställning av trycksaker samråda med Allmänna förlaget, om kommunalt ekonomiskt ansvar för förlust beträffande vissa bostadslån och som redan tidigare nämnts tillkallande av vissa utredningar. Utskottet har vidare behandlat frågor om tillämpningen av den nya tandvårdstaxan samt formerna för avskaffande av beteckningen "Kunglig" på statliga myndigheter m. m. Härutöver har utskottet granskat regeringens handläggning av ytterligare några frågor, vilka redovisas under rubriken "Övriga frågor" sist i betänkandet.

Översiktlig redovisning av statsrådsprotokollens innehåll m. m.

I de senaste årens granskningsbetänkanden har lämnats vissa statistiska uppgifter beträffande konseljärendena. En motsvarande redovisning avseende förra årets ärenden har intagits i *bilaga 1*, där även 1973 års statistik medtagits. Utvecklingen beträffande det sammanlagda antalet konseljärenden visar att en successiv nedgång skett under perioden 1966–1970 från närmare 32 000 ärenden år 1966 till omkring 25 000 ärenden under åren 1969 och 1970. Under perioden 1971–1973 har antalet konseljärenden däremot åter kontinuerligt ökat och under år 1973 uppgått till sammanlagt drygt 28 000. Även för år 1974 har det sammanlagda antalet konseljärenden uppgått till drygt 28 000.

Beträffande de olika ärendegrupperna kan noteras att, liksom tidigare, den största ökningen gäller besvärjärenden. Antalet sådana ärenden har under de senaste fem åren mer än fördubblats och under förra året uppgått till drygt 6 600 ärenden, vilket motsvarar ca en fjärdedel av samtliga av Kungl. Maj:t avgjorda ärenden. Ökningen av denna ärendegrupp har – med några få undantag – skett inom samtliga departement. En annan ärendegrupp som ökat relativt starkt under förra året är regleringsbrev och anslags- och statsbidragsärenden. Bland de ärendegrupper som minskat under år 1974 kan nämnas dispens- och övriga partsärenden – vilka dock uppgått till drygt 9 000 (inkl. drygt 2 000 nådeärenden) – samt utfärdande av författningar. Antalet tjänsteärenden, som under ett antal år stadigt minskat, har däremot under förra året ökat något och totalt uppgått till ungefär lika många ärenden som gruppen besvärjärenden. Det bör påpekas att utskottets statistik – liksom tidigare – beträffande fördelningen av konseljärenden på olika ärendegrupper är behäftad med vissa svagheter. Sålunda skulle exempelvis ett ärende som gäller besvär över tjänstetillsättningsbeslut kunna redovisas antingen som tjänsteärende eller som besvärjärende, vilket här skett, eller som enskilt partsärende.

Vad beträffar fördelningen av ärenden på departement bör först erinras om den ändring i departementsindelningen som skett fr. o. m. den 1 januari 1974. Till det nyinrättade bostadsdepartementet har förts, förutom bostadsärenden från det förutvarande inrikesdepartementet, vissa ärenden angående plan- och byggnadsväsendet, inbegripet den fysiska riksplaneringen från civildepartementet samt ärenden rörande bostadstillägg för barnfamiljer m. m. från socialdepartementet. Med anledning av nämnda departementsreform har inrikesdepartementet fått benämningen arbetsmarknadsdepartementet – med ansvar även för arbetsmiljöfrågorna, dvs. frågor om arbetarskydd, arbetstid och semester, som tidigare handlagts inom socialdepartementet – samt civildepartementet fått benämningen kommundepartementet. Med de reservationer som föranleds av att den ändrade departementsindelningen i viss mån försvårar jämförelser med tidigare år kan konstateras att särskilt jordbruks-, kommunikations- och industridepartementen under år 1974 fått en ökning av antalet konseljärenden. Å andra sidan har särskilt försvars-, handels- och i viss mån utbildningsdepartementen fått en relativt stor minsk-

ning av det totala antalet ärenden. Liksom tidigare kan det vidare konstateras att det föreligger stora skillnader beträffande den inbördes fördelningen av konseljärenden mellan departementen. Sålunda hade justitie-, finans- och utbildningsdepartementen under förra året, liksom under åren 1972 och 1973, tillsammans ungefär lika många ärenden som de övriga tio departementen tillsammans.

Såsom nämndes i förra årets granskningsbetänkande har statsrådsberedningen – under hänvisning till uttalanden av konstitutionsutskottet – utfärdat vissa anvisningar rörande statsrådsprotokollen m. m. Dessa rekommendationer, som gällt fr. o. m. den 1 januari 1974, innebär bl. a. att om hinder mot ett offentliggörande av vissa beslut, som intas i de s. k. femtiårsprotokollen – t. ex. erkännande av främmande stater och ratifikation av internationella överenskommelser – inte föreligger, bör samtidigt förordnas att statsrådsprotokollet får offentliggöras omedelbart. Detta har medfört att antalet hemliga ärenden i 1974 års statsrådsprotokoll ytterligare minskat. Härtill kan läggas att samtliga s. k. tvåårsprotokoll försetts med särskild föreskrift om omedelbart offentliggörande.

Utskottets granskning

1. Organisation och arbetsformer inom statsrådsberedningen

Till utskottet har överlämnats en inom statsrådsberedningen upprättad promemoria – *bilaga 2* till detta betänkande – med vissa uppgifter om organisation och arbetsformer inom statsministerns kansli, där bl. a. statsrådsberedningens samordnande funktion för departementsarbetet i stort belyses. Vidare behandlas det sedan flera år pågående arbetet inom statsrådsberedningen med frågor om decentralisering av olika ärenden och ärendegrupper från regeringen till underlydande myndigheter.

En viktig roll för den övergripande planeringen av regeringens verksamhet spelar de allmänna beredningarna, dvs. överläggningar i konkreta och principiella frågor mellan samtliga statsråd under statsministerns ordförandeskap. Enligt statsrådsberedningens promemoria hålls de allmänna beredningarna vanligen i omedelbar anslutning till ett regeringssammanträde och till de regelbundet återkommande planeringssammanträdena, vilka förbereds av statssekreteraren i statsrådsberedningen. Denne deltar också som enda icke regeringsmedlem i de allmänna beredningarna. Arbetsuppgifterna allmänt inom statsministerns kansli präglas naturligen av statsministerns roll som regeringens främste talesman. Tjänstemännen inom statsrådsberedningen har sålunda till uppgift att medverka vid föreberedelser av statsministerns offentliga framträdanden i olika sammanhang och att hålla den nödvändiga kontakten med departementen, riksdagen etc.

Av central betydelse för departementsarbetet i stort är den granskning som utförs inom statsrådsberedningen av t. ex. förslag till propositioner, utredningsdirektiv och svar på interpellationer och frågor. Granskningen

sker från både politiska och formella utgångspunkter. Det kan i sammanhanget nämnas att statsrådsberedningen i samråd med statsdepartementens organisationsavdelning utarbetat särskilda anvisningar till ledning för departementen vid utformning i formellt hänseende av propositioner och författningar.

För statsrådsberedningens kontakter med press och andra massmedia svarar en pressekreterare som också leder verksamheten inom den för hela regeringskansliet gemensamma informationsgruppen, i vilken samtliga departements informationssekreterare ingår.

Enligt utskottet visar den redovisning av de organisatoriska förhållandena inom statsministerns kansli som lämnats utskottet, att statsrådsberedningen har en mycket betydelsefull roll som samordningsorgan i olika hänseenden för arbetet inom regeringskansliet.

Som tidigare nämnts pågår inom statsrådsberedningen ett fortlöpande arbete med frågor om decentralisering av beslutanderätt från regeringen till underlydande myndigheter. Statsrådsberedningens verksamhet på detta område innefattar bl. a. uppföljning av propositions- och författningsarbetet inom de olika departementen i syfte att undersöka möjligheterna att lägga beslutsfunktioner på lägre myndigheter samtidigt med att förslag genomförs.

Arbetet härvidlag kan få till resultat att regeringen i t. ex. en lagproposition inhämtar riksdagens bemyndigande att flytta vissa typer av ärenden eller ärendegrupper till slutligt avgörande hos lägre myndighet. Gäller det ett område som faller inom regeringens normgivningskompetens kan statsrådsberedningens undersökningar leda till att regeringen uppdrar åt underordnad myndighet att ta över den slutliga prövningen i vissa frågor. Det kan gälla tjänstetillsättningsärenden, statsbidragsfrågor etc.

Som utskottet uttalat i samband med tidigare granskning av hithörande frågor är det av värde om man genom ytterligare decentraliseringsåtgärder kan åstadkomma en minskning av ärendemängden hos regeringen. Utskottet förutsätter emellertid att frågor om decentralisering av ärenden av större vikt, även om de skulle falla inom regeringens kompetensområde, underställs riksdagens prövning.

2. Några uppgifter om utrikesdepartementets nuvarande organisation

Som inledningsvis nämnts tillkallades förra året två utredningar med uppgift att ta upp vissa organisatoriska frågor angående utrikesförvaltningen. I direktiven till den första utredningen (UD 1974:01), som gäller utrikesdepartementets organisation, erinras om de senaste årens utveckling, som bl. a. inneburit att Sveriges internationella förbindelser intensifierats och byggts ut. Denna utveckling har ställt ökade krav på utrikesförvaltningen. Antalet ambassader och delegationer har vuxit. Allt större del av personalen har måst avdelas för multilateralt förhandlingsarbete, bl. a. inom FN-organens ram. Efterfrågan på Sverigean information i utlandet och information

om svenska utrikespolitiska förhållanden har ökat och det har blivit nödvändigt att skärpa bevakningen av olika specialområden, såsom forskning och miljövård.

För att möta bl. a. dessa krav har successivt personalförstärkningar skett och organisatoriska förändringar vidtagits. En informationsbyrå och en byrå för bl. a. nedrustnings-, atom-, rymd- och miljövårdsfrågor har tillskapats. Vidare har upprättats en avdelning för internationellt utvecklingsarbete, som sedan förra året underställts ett särskilt statsråd. Utrikesdepartementets handelsavdelning, som i vad gäller handelspolitiska frågor sedan 1967 lyder under handelsministern, och handelsdepartementets utrikeshandelsenheter har integrerats.

I direktiven till utredningen framhålls att erfarenheten visar att de nämnda åtgärderna i det stora hela varit ändamålsenliga. Genom Sveriges växande internationella engagemang har emellertid behovet av långsiktig planering, utredningar och analyser ökat. Vidare föreligger önskemål från riksdagens och allmänhetens sida om ökad information rörande internationella förhållanden och svenska utrikespolitiska ställningstaganden.

I direktiven pekas vidare på det speciella förhållande som ligger i att utrikesdepartementet i större utsträckning än andra statsdepartement vid sidan av sina uppgifter som beredningsorgan för regeringen fullgör uppgifter som sammanhänger med utlandsmyndigheternas administration och servicefunktioner. I sammanhanget erinras om att 1965 års departementsutredning behandlade en rad för statsdepartementen gemensamma frågor avseende organisation och arbetsformer. Utredningen föreslog bl. a. att normalorganisationen för statsdepartement skall bestå av arbetsenheter, som inom lämpligt avgränsade sakområden svarar för såväl planering och riktlinjer som handläggning av löpande ärenden. Utrikesdepartementet omfattades inte av departementsutredningen. Enligt direktiven bör bl. a. möjligheterna prövas att anpassa utrikesdepartementets organisation till den som gäller för övriga statsdepartement..

Utredningen har nyligen framlagt betänkandet Utrikesdepartementets Organisation (Ds UD 1975:2). I detta lämnas förslag till en rad organisatoriska åtgärder inom utrikesförvaltningen. Förslagen kommer att prövas av regeringen. Utskottet har därför inte ansett sig ha anledning att i detta sammanhang närmare redogöra för dessa förslag.

Den andra utredningen (UD 1974:02) gäller frågor rörande rekrytering, utbildning och tjänstgöringsförhållanden inom utrikesförvaltningen. I direktiven till utredningen nämns bl. a. att utrikesförvaltningen i dag syselsätter över 1 500 personer, fördelade på olika personalkategorier. Därav arbetar drygt 500 inom utrikesdepartementet, medan övriga är fördelade på inmot hundratalet utlandsmyndigheter. Utredningens uppgift är att göra en samlad översyn av de personalpolitiska frågorna inom utrikesförvaltningen. Bl. a. skall utredningen undersöka om behov föreligger att utrikesförvaltningens tjänstemän bereds ökade möjligheter att temporärt tjänst-

göra inom andra delar av statsförvaltningen. Utredningen bör vidare studera metodiken för placering av personal vid utlandsmyndighet resp. inom hemmaförvaltningen. Utbildningsfrågorna slutligen bör få en framträdande plats i utredningsarbetet.

Som inledningsvis nämnts har utskottet tidigare granskat de övriga statsdepartementens organisatoriska förhållanden. Vad beträffar utrikesdepartementet har utskottet ansett det lämpligt att låta en närmare granskning av detta departements organisation anstå i avvaktan på resultatet av nu berörda utredningars arbete.

3. Ingåendet av internationella överenskommelser

Som inledningsvis nämnts har utskottet i sitt granskningsarbete uppehållit sig vid frågor med anknytning till utrikespolitiska förhållanden. Hit hör en redogörelse för gällande regler och praxis vid ingående av internationella överenskommelser, främst med sikte på riksdagens medverkan. En granskningspromemoria härom har upprättats inom utskottets kansli – *bilaga 3* till detta betänkande.

Reglerna om ingående av internationella överenskommelser och riksdagens medverkan däri har i nu gällande regeringsform i huvudsak samma innehåll som i 1809 års regeringsform. Utrikespolitiken är således även enligt den nya grundlagen en regeringens styrelsefunktion och inom ramen härför företräder regeringen Sverige i förhållande till andra stater vid ingående av internationella överenskommelser. Mot bakgrund av utrikespolitikens betydelse för rikets säkerhet tillförsäkras emellertid riksdagen i grundlagen en vidsträckt insyn i och ett starkt inflytande över utrikespolitiska angelägenheter. På traktaträttens område innebär detta skyldighet för regeringen att inhämta riksdagens godkännande före ingåendet av för riket bindande internationell överenskommelse, inte endast om den förutsätter lagstiftning eller gäller annat ämne i vilket riksdagen skall besluta, utan även eljest när överenskommelsen är av större vikt. Det ankommer på regeringen att under konstitutionellt ansvar avgöra om en överenskommelse är av sådan större vikt. Riksdagens medverkan krävs enligt samma grunder för åtagande av internationell förpliktelse i annan form än överenskommelse och vid uppsägning av internationell överenskommelse eller förpliktelse. Under förutsättning att rikets intresse bedöms kräva det kan riksdagens hörande ersättas av att regeringen överlägger med utrikesnämnden när frågan inte gäller ämne i vilket riksdagen skall besluta.

Enligt 1809 års regeringsform skulle en överenskommelse som krävde riksdagens godkännande innehålla förbehåll härom. Denna regel är numera slopad i regeringsformen. Detta har motiverats bl. a. med att det kan anses tveksamt om en sådan regel har någon folkrättslig verkan. Den av Sverige 1974 ratificerade Wienkonventionen om traktatsrätten tillgodoser i viss mån samma syfte genom att stipulera att en stat kan begära upphävande av

en överenskommelse om den har slutits i uppenbar konflikt med en intern kompetensregel av grundläggande betydelse.

Utskottet har som närmare redovisas i granskningspromemorian undersökt vilka internationella överenskommelser som under åren 1972 och 1973 underställts riksdagen för godkännande. Enligt denna redovisning omfattade år 1972 underställningen tolv konventioner. Det totala antalet under samma år ingångna överenskommelser, inkluderande ratifikationer och utväxlande av ministeriella noter, var ett hundratal. Motsvarande redovisning för år 1973 visar att 26 överenskommelser underställts riksdagen för godkännande och att närmare 140 överenskommelser ingåtts.

Flertalet av de riksdagen underställde avtalen har berört frågor om lagstiftning som krävt riksdagens medgivande i 1809 års regeringsform. Tre överenskommelser synes inte ha tillhört denna kategori och torde följaktligen ha underställts riksdagen, därför att de ansetts vara av sådan vikt att de enligt § 12 RF ändock krävde riksdagens medverkan. Det är dels det internationella kakaoavtalet den 15 november 1972, dels två överenskommelser med Danmark den 8 juni 1973 om fasta förbindelser över Öresund m. m.

Av de under åren 1972 och 1973 ingångna överenskommelserna har sammanlagt ett åttiotial avsett bilateralt utvecklingssamarbete. Dessa har inte underställts riksdagen för godkännande. Det bör emellertid härvid framhållas, att regeringen med anledning av riksdagens önskemål (UU 1973:3) fr. o. m. 1973 års riksdag lämnat utrikesutskottet förtrolig information om den s. k. länderplaneringen för de två budgetår som följer efter det budgetår som statsverkspropositionen avser. I nästa avsnitt av detta betänkande behandlas vissa frågor rörande den svenska bistandsverksamheten, bl. a. vad gäller fleråriga bistandsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd.

Enligt den i detta sammanhang företagna genomgången av internationella överenskommelser har under 1972 och 1973 tre handelsavtal underställts riksdagen för godkännande, nämligen Sveriges avtal den 24 juli 1972 med den europeiska gemenskapen och samma dag med den europeiska kol- och stålunionen samt det ovan nämnda internationella kakaoavtalet. Förutom ministeriella noter rörande handeln och protokoll rörande förlängning av gällande handelsavtal ingicks under åren 1972 och 1973 långtidsöverenskommelser rörande handeln med Polen, Tjeckoslovakien, Rumänien och Ungern. Dessutom slöt Sverige handelsavtal med Bulgarien och ratificerade 1972 års internationella kakaoavtal.

Publiceringen av Sveriges internationella överenskommelser sker i olika former. Den viktigaste torde vara den sedan 1912 årligen utkommande publikationen Sveriges överenskommelser med främmande makter, för vars utgivning utrikesdepartementets arkiv svarar. Vartannat år utges genom utrikesdepartementets försorg ett register över gällande internationella överenskommelser. I registret upptas bilaterala överenskommelser efter länderindelning i bokstavsordning. De multilaterala avtalen indelas i två

kategorier, dels mellan de nordiska länderna, dels mellan flera stater i övrigt. Gällande dubbelbeskattningsavtal utges dessutom genom finansdepartementets försorg i publikationen Sveriges Skatteavtal. Vidare förekommer det att centrala förvaltningsmyndigheter, t. ex. tullverket, postverket, televerket och statens järnvägar publicerar texterna till internationella överenskommelser och beslut som rör deras verksamhet i sina författningssamlingar eller handböcker. Utrikesdepartementet utger årligen en publikation, Utrikesfrågor, vari bl. a. ingår en förteckning över internationella överenskommelser m. m. som Sverige anslutit sig till under ifrågavarande kalenderår. Riksdagsberättelsen innehöll t. o. m. 1974 en kronologiskt ordnad förteckning över internationella överenskommelser. Förteckningen avsåg tiden november året före det som behandlas i berättelsen t. o. m. oktober nästa år. Kommittéberättelsen, som från och med år 1975 ersatt riksdagsberättelsen, innehåller ingen motsvarande förteckning.

Publikationen Sveriges överenskommelser med främmande makter innehåller de internationella överenskommelser som Sverige på regeringsnivå tillträtt genom undertecknande, ratifikation eller anslutning. Internationella avtal mellan förvaltningsmyndigheter intas däremot inte, liksom som regel inte heller beslut och rekommendationer som meddelats av mellanstatliga organisationer. Till varje årgång skall i princip hänföras de överenskommelser som Sverige tillträtt under året. Arbete med översättning och andra tidskrävande faktorer medför emellertid att publikationen som regel inte är färdigställd förrän ett eller ett par år senare. Så t. ex. förelåg 1973 års upplaga färdig först i början av år 1975. Vidare förekommer det att överenskommelser – i första hand multilaterala – på grund av olika tekniska problem inte kan tas med i den årgång av publikationen som motsvarar tillträdesåret. Det kan härvid undantagsvis dröja fyra till fem år innan överenskommelsen kommer att inflyta i publikationen. F. n. har den en upplaga av 1 100 exemplar, som framför allt distribueras till de svenska utlandsmyndigheterna, riksdagen, departementen och bibliotek.

Utredningen om författningspublicering m. m. framlade 1974 betänkandet Internationella överenskommelser och svensk rätt (SOU 1974:100). Betänkandet behandlar i första hand problematiken med införlivande av traktatsregler med svensk rätt, men där framläggs också förslag rörande formerna för publicering av internationella överenskommelser. I detta hänseende föreslås att vissa grundläggande regler skall utfärdas av regeringen.

Någon allmän folkrättslig regel för hur avtalsslutande stater skall gå till väga för att uppfylla sina konventionsförpliktelser finns inte. Sverige tillämpar ett system som i princip innebär att det – vid sidan av den statsrättsliga akt, varigenom landet blir folkrättsligt bundet av en överenskommelse eller ett beslut – fordras interna föreskrifter för att ge traktatsbestämmelser nationell giltighet. Till dess sådana föreskrifter utfärdats anses i princip den interna lagstiftningen ta över konventionsbestämmelserna.

Som nyss nämnts behandlas denna problematik ingående av utredningen

om författningspublicering. I korthet är utredningens slutsats att båda de två former under vilka införlivning kan ske – direkt överföring av konventionstexten till svensk lag, s. k. inkorporation, respektive omarbetning, av konventionens innehåll till svensk författningstext, s. k. transformation – även i fortsättningen bör användas. Utredningen anser dock att metoden med direkt överföring av konventionstexten till svensk lag i de flesta fall är att föredra med hänsyn främst till att den är minst tids- och arbetskrävande. Den andra metoden bör i princip endast tillämpas när inkorporation av i första hand rättstekniska skäl inte kan komma till användning. Utredningens förslag, som har varit föremål för remissbehandling, syftar inte till lagstiftning.

Den genomgång som gjorts av praxis vad gäller vilka internationella överenskommelser som underställts riksdagens prövning har, utöver vad som framgår av närmast följande avsnitt, inte föranlett något särskilt uttalande från utskottets sida.

Enligt utskottet är det självfallet av väsentligt intresse att internationella överenskommelser så snabbt och fullständigt som möjligt bringas till allmän kännedom. De i vår tid ökande internationella engagemangen är ägnade att ytterligare understryka betydelsen härav. Mot denna bakgrund är det enligt utskottets mening tillfredsställande att frågan om möjligheterna att utforma fastare regler för publiceringen av våra internationella överenskommelser varit föremål för utredning och att hithörande spörsmål kan förutsättas inom en snar framtid komma att prövas av regeringen.

Beträffande tillvägagångssättet vid införlivandet av internationella överenskommelser med svensk rätt anser utskottet det värdefullt med den utredning om hithörande frågor som kommit till stånd. Som anförs i utredningsdirektiven har Sverige inte haft någon systematiskt uppbyggd metod härvidlag, vilket skapat osäkerhet och vållat svårigheter för lagstiftande och rättstillämpande myndigheter. Mot bakgrund av det ständigt vidgade internationella samarbetet är dessa problem enligt utskottets mening angelägna. Utskottet utgår därför från att införlivandeproblematiken blir föremål för överväganden inom regeringen sedan utredningsbetänkandet remissbehandlats. Utan att ta ställning till om ämnet lämpar sig för lagstiftning anser utskottet det naturligt att dessa överväganden också omfattar frågan om inte ämnets vikt kräver riksdagens hörande.

4. Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten

I en inom utskottets kansli upprättad promemoria – *bilaga 4 A* till detta betänkande – lämnas några uppgifter om planeringen av den svenska biståndsverksamheten, bl. a. vad gäller s. k. fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd.

Grundläggande riktlinjer för det svenska utvecklingsbiståndet antogs av 1962 års riksdag, då bl. a. ett särskilt statligt organ för biståndsverksamheten

– nämnden för internationellt bistånd (NIB) – inrättades. Några år senare, 1965, övertogs NIB:s uppgifter av styrelsen för internationell utveckling (SIDA) som fick ställning som ett centralt ämbetsverk med en parlamentariskt sammansatt styrelse. Enligt de nämnda riktlinjerna skall biståndsinisatserna ha till syfte att höja de fattiga folkens levnadsnivå och främja ekonomisk utveckling samt medverka till ökad social rättvisa. I valet mellan biståndsformer har de multilaterala hjälpprogrammen prioritet, men även bilateralt bistånd har stor betydelse. När det gäller den bilaterala verksamheten förutsätts det att insatserna inte splittras på alltför många länder och ämnesområden. Som känt har ett led i de svenska strävandena sedan flera år varit att uppnå det s. k. enprocentsmålet, dvs. att de totala biståndsanslagen skall motsvara en procent av bruttonationalprodukten. Enligt årets budgetproposition beräknas detta mål bli uppnått under nästa budgetår.

Beträffande fleråriga biståndsfästelser kan erinras om att bl. a. 1966 och 1967 års riksdagar bemyndigade regeringen att med förbehåll för erforderlig medelsanvisning från riksdagens sida ingå förhandsåtaganden om bilaterala utvecklingskrediter avseende de närmast följande tre till fem budgetåren.

Genom beslut av 1968 års riksdag utformades bemyndigandet på så sätt att kreditåtagandena för de närmast efterföljande tre åren skulle få göras till ett sammanlagt belopp som för de första två åren fullt ut motsvarade det löpande budgetårets anslagsbelopp och för det tredje året hälften därav. Härvid skulle något förbehåll för medelsanvisning från riksdagen inte behöva göras i avtalet med berörda låntagande länder.

Frågan om bemyndigande för regeringen att göra fleråriga biståndsfästelser behandlades ånyo av 1972 års riksdag.

I statsverkspropositionen detta år framhölls bl. a. när det gällde villkoren för det finansiella utvecklingsbiståndet att starka skäl talade för en hög gåvoandel i samarbetsprogrammen för flertalet mottagarländer för det svenska biståndet. Vidare anfördes att erfarenheten visat att flertalet av de projekt och program som erbjuder sig till finansiering i mottagarländerna kräver fem till sex år att slutföra. Det gällande systemet för svenska kreditåtaganden hade enligt propositionen lett till att betydande reservationer samlats under biståndsanslaget i fråga.

För att möjliggöra ett snabbare nyttiggörande av de anvisade resurserna förordades att kreditåtgärder skulle få gälla även fem framförliggande budgetår samt att de samlade åtgärderna – förutom s. k. ingående in-tecknad reservation – fick uppgå till högst fyra gånger anslaget för det löpande budgetåret. Dessa principer borde gälla såväl gåvor som krediter.

Riksdagen godkände de angivna principerna och bemyndigade regeringen att göra biståndsinisatser för den angivna tidsperioden om fem framförliggande budgetår samt inom den åtagandecram som föreslagits.

Beträffande den förut berörda s. k. länderplaneringen kan nämnas att det direkta svenska utvecklingssamarbetet med de större mottagarna av svenskt bistånd – de s. k. programländerna – sedan ett antal år utformas i långsiktiga

samarbetsprogram. Programmeringen av samarbetet täcker samma treårsperiod som de planeringsramar för det internationella utvecklingssamarbetet, vilka redovisats i statsverkspropositionerna under senare år och nu senast i 1975 års budgetproposition.

Samtidigt med att systemet med s. k. länderprogrammering började tillämpas för några år sedan skedde en omläggning av avtalsformerna och samarbetsrutinerna med berörda länder.

Den övergripande planeringen av biståndet regleras normalt, enligt vad nyss sagts, årligen i ett "rullande" treårigt planeringsprogram – planeringsprotokoll – i vilket parternas långsiktiga intentioner uttrycks. Bindande åtaganden beträffande överföring av resurser sker genom samarbetsavtal, som kan ta formen antingen av ett årsavtal för det kommande budgetåret eller, om mottagaren så önskar, av avtal på ännu längre tid, i regel på tre år.

Som framgått av den i förra avsnittet i detta betänkande gjorda redovisningen av internationella överenskommelser har de samarbetsavtal om utvecklingsbistånd som Sverige träffat med enskilda länder inte underställts riksdagen för godkännande.

Bland större bilaterala biståndsavtal under senare år skall nämnas det stöd som började planeras 1971 till Demokratiska republiken Vietnam (DRV) för landets återuppbyggnad i form av omfattande skogsindustri- och sjukhusprojekt. Frågan anmäldes för riksdagen första gången i 1972 års statsverksproposition. Som framgår av årets budgetproposition har avtal om svenskt bistånd till skogsindustri- och sjukhusprojekten träffats mellan Sverige och DRV under innevarande budgetår. Avtalet undertecknades i Hanoi i augusti 1974. Bidraget till skogsindustriprojektet beräknas uppgå till 770 milj. kr. Projektet beräknas komma att genomföras under en femårsperiod och vara avslutat under budgetåret 1978/79. Det utgörs av en industri för framställning av pappersmassa och papper och ett program för skogsplantering, avverkning och transporter.

Projektet innefattar även sådana investeringar som skolor, vägar, sjukstugor och bostäder. Ca 5 000 vietnameser beräknas erhålla arbete inom projektet, varav huvuddelen inom skogsbruksdelen. Projektet rymmer ett stort mått av teknisk kunskapsöverföring. Några hundra svenska experter kommer att anställas. Därtill anordnas utbildning i Sverige för vietnamesiska experter inom skogsindustri och skogsbruk. Projektet väntas resultera i en betydande upphandling i Sverige.

Inom utskottet har gjorts gällande att regeringen utnyttjat främst det be- myndigande att göra bilaterala utfästelser som tillkom 1972 på ett sätt som står i mindre god överensstämmelse med reglerna i 1809 års regeringsform om budgetbesluts giltighetstid. Det har vidare hävdats att riksdagen inte erhållit tillbörlig insyn i den s. k. länderplaneringen för utvecklingsbiståndet samt att det berörda avtalet med DRV borde ha underställts riksdagen.

Beträffande dessa frågor vill utskottet först erinra om att såväl äldre som

nuvarande grundlag i princip utgår från att budgetregleringen skall omfatta ett budgetår i taget. Endast om särskilda skäl föranleder det får enligt 9 kap. 3 § den nya regeringsformen budgetregleringen avse annan budgetperiod.

Grundlagberedningen anförde i sitt betänkande Ny regeringsform och Ny riksdagsordning (SOU 1972:15 s. 114) att den äldre regeringsformen förutsatte en ettårsbudget och vidare innebar att budgetbeslutens giltighetstid omfattade bara ett år. I praxis hade man dock på olika sätt – i vissa fall vid sidan om regeringsformen – fattat beslut med budgetkonsekvenser för längre tid än det närmaste budgetåret. Enligt beredningen borde det skapas grundlagsstöd för en befogenhet för riksdagen att fatta beslut med budgetkonsekvenser för längre tid än det närmast följande budgetåret. Beredningen ville sålunda göra det möjligt att besluta särskilt anslag för annan tid än budgetår och vidare uttryckligen tillåta s. k. princip- eller organisationsbeslut med räckvidd utöver det närmast följande budgetåret. Frågan var om man borde gå ett steg längre och i regeringsformen ställa upp krav på riksdagsbeslut inom det ekonomiska området för längre perioder.

Någon generell förlängning av den ettåriga budgetperioden ansågs inte böra komma i fråga. Däremot betonades intresset av att riksdagen medverkar vid den långsiktiga ekonomiska planeringen. Riksdagen kunde annars lätt bli faktiskt bunden av den flerårsplanering som handhas av regering och myndigheter. Det kunde hävdas att spörsmålet fått skärpt aktualitet allteftersom systematisk långtidsplanering och systematiska långtidsstudier blir vanligare på regerings- och myndighetsnivå. Emellertid måste riksdagen, om den skulle fatta formliga flerårsbeslut, vara rättsligt oförhindrad att sedermera ändra sådana beslut.

I propositionen i författningsfrågan (prop. 1973:90 s. 222) framhöll departementschefen att den statliga långtidsplaneringen hade ett nära samband med budgetsystemets utformning. Vidare uttalades att önskemålen om ett utbyggt planeringssystem vuxit fram ur insikten att beslut under den årliga budgetbehandlingen ofta har konsekvenser också på längre sikt och att som följd härav den faktiska bundenheten vid den årliga utgiftsprövningen kan vara ganska omfattande på grund av tidigare års beslut.

Ett utbyggt system för planering kunde enligt departementschefen införas endast successivt och under hänsynstagande till föreliggande olikheter mellan skilda sektorer av den statliga verksamheten. Planeringsarbetet borde ledas av regeringen, men det var givet att studier på flerårssikt var av utomordentligt intresse också för riksdagens del. Då det gällde att ta ställning till formerna för riksdagens deltagande i planeringsprocessen, måste man beakta planeringens karaktär. Först och främst borde naturligtvis riksdagen få del av information som utgjorde resultat av studierna och som torde vara av betydelse för de beslut som riksdagen skulle fatta.

I vissa fall måste riksdagen, framhöll departementschefen, fatta ekonomiska beslut som utgjorde bestämda led i en fixerad handlingsplan för fram-

tiden. Det rörde sig alltså då om en mera bindande planering. Det var självklart att riksdagen i sådana fall som hittills skulle ta del av och i allmänhet ta ställning till hela det ifrågavarande projektet.

I författningsförslaget hade upptagits bestämmelser som anvisade flera olika former i vilka riksdagen kan fatta beslut med ekonomisk verkan utöver budgetåret. Riksdagen kan sålunda direkt besluta om anslag för längre tid än ett budgetår. Den kan vidare bemyndiga regeringen att utlägga beställningar eller företa andra investeringar för vilka utgifterna belöper på flera budgetår. Riksdagen kan också i samband med budgetbehandlingen eller i andra sammanhang besluta om "riktlinjer för viss statsverksamhet", dvs. fatta s. k. princip- eller organisationsbeslut. Däremot kunde det enligt departementschefen inte komma i fråga att i regeringsformen ange bestämda fall då planer, som avses bli bindande, skall underställas riksdagens prövning eller då riksdagen annars skall ha att fatta beslut som gäller tid utöver det närmast följande budgetåret. Detta innebar att regeringsformen inte borde innehålla bestämmelser om flerårsplanering eller flerårsstudier och inte heller andra föreskrifter om riksdagens avgörande på flerårssikt än de angivna.

Som framgår av den lämnade redovisningen från förarbetena till den nya grundlagen är den inom åtskilliga sektorer av den statliga verksamheten nödvändiga långtidsplaneringen av utomordentlig betydelse för statsmakternas handlande. Praxis enligt den äldre regeringsformen visar att beslut ofta naturligen måste få budgetkonsekvenser för längre tid framåt, även om varje riksdag självfallet i och för sig är rättsligt oförhindrad att ändra tidigare beslut om t. ex. inriktningen av viss verksamhet. Denna praxis i fråga om långtidsplaneringen har kodifierats genom den nya grundlagen, som bl. a. innehåller uttryckliga bestämmelser om olika former i vilka riksdagen kan fatta beslut med ekonomisk verkan utöver budgetåret. Till dessa hör som nämnts bl. a. bemyndiganden till regeringen att t. ex. utlägga beställningar eller företa investeringar för vilka utgifterna belöper på flera budgetår. De i förevarande sammanhang aktuella fleråriga bilaterala biståndsutfästelserna är enligt utskottet exempel på bemyndiganden av denna karaktär.

I förarbetena till den nya grundlagen understryks vikten av att riksdagen får tillbörlig information beträffande långtidsplaneringen på olika områden. Ett exempel härpå är de riktlinjer som antogs 1972 beträffande riksdagens insyn i försvarsplaneringen. Det bör i sammanhanget erinras om att i kompletteringspropositionen varje år för riksdagen presenteras de statsfinansiella perspektiven på längre sikt.

Som redan framgått av den redogörelse som tidigare lämnats i detta betänkande om internationella överenskommelser innehåller både äldre och nuvarande grundlag föreskrifter om riksdagens medverkan vid ingåendet av överenskommelser med främmande makter och om samråd mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter. Huruvida överenskommelser med främmande makter avser frågor av sådan vikt att de i enlighet

med grundlagen skall underställas riksdagen avgör regeringen ensam under konstitutionellt ansvar.

Vad gäller samarbetsavtalen om utvecklingsbistånd bör i sammanhanget erinras om att utrikesutskottet i sitt av 1973 års riksdag godkända betänkande (UU 1973:3) om den långsiktiga s. k. länderplaneringen bl. a. framhöll, att en regel som tvingar regeringen att underställa riksdagen samarbetsavtalen för godkännande skulle kunna oimintetgöra en av den s. k. länderprogrammeringens väsentligaste fördelar, nämligen den frihet som systemet ger avtalsparterna att planera samarbetets innehåll för flera år framåt. Utskottet underströk emellertid vikten av att ett parlamentariskt deltagande i planeringsprocessen äger rum på ett tidigt skede innan regeringen utfärdar direktiv som blir avgörande för fördelningen av resurserna på olika länder och uppläggningsen av samarbetet med mottagarländerna. Det var enligt utrikesutskottet önskvärt att det kommer till stånd ett förfarande som ger utskottet kvalificerad insyn i länderplaneringen på ett tidigt stadium utan att samtidigt aktualisera formella ställningstaganden från riksdagens sida. Regeringen har i anledning av riksdagens viljeyttring på denna punkt vid de senaste årens riksdagar lämnat utrikesutskottet förtrolig information om länderplaneringen för de två budgetår som följer efter det budgetår som statsverkspropositionen avser.

Som framgått erhåller utrikesutskottet förtrolig information från regeringen om planeringen av utvecklingsbiståndet till olika länder på längre sikt. Vidare har riksdagen av de skäl som angetts i det föregående avvisat tanken på en regel som skulle tvinga regeringen att underställa riksdagen samarbetsavtalen i fråga.

Från de synpunkter konstitutionsutskottet har att företräda synes ej anledning föreligga att ändra den praxis som föreligger beträffande hithörande frågor behandling. Ej heller har utskottet kunnat finna att regeringen utnyttjat det bemyndigande som riksdagen lämnat att göra fleråriga biståndsfästelser på ett sätt som strider mot grundlagen.

Beträffande samarbetsavtalet med DRV om stöd till bl. a. ett större skogsindustriprojekt vill utskottet erinra om att riksdagen i olika sammanhang, bl. a. i de senaste årens statsverkspropositioner och nu senast i årets budgetproposition, erhållit informationer om projektets omfattning och kostnaderna för detsamma. Från konstitutionell synpunkt finns enligt utskottet inte anledning att behandla detta avtal på annorlunda sätt än övriga samarbetsavtal när det gäller frågan huruvida avtalet formellt borde ha underställts riksdagen. Utskottet vill tillägga att beträffande biståndprojekt av omfattande storleksordning bör riksdagen få så ingående informationer som möjligt.

Utskottet har i samband med granskningen av biståndsfrågor tagit del av uppgifter om omfattningen och fördelningen på länder under senare tid av sådana exportkreditgarantier – s. k. u-garantier – som enligt riksdagens bemyndigande till regeringen får lämnas på särskilt gynnsamma villkor vid

export av betydelse för u-ländernas ekonomiska villkor. Uppgifterna, som redovisas i kanslipromemoria *bilaga 4 B* till betänkandet, har inte föranlett något särskilt uttalande från utskottets sida.

Till de frågor på biståndsområdet som utskottet tagit upp till granskning hör slutligen regeringens åtgärder med anledning av riksdagsbeslutet den 12 december förra året om ytterligare katastrofinsatser mot bakgrund av den allvarliga svältsituationen i ett antal u-länder. Beslutet tillkom på initiativ av utrikesutskottet (UU 1974:17).

Av utrikesutskottets betänkande framgår bl. a. att vid ett extra möte med FN:s generalförsamling våren 1974 antogs ett särskilt program för de mest drabbade u-länderna, omfattande dels en katastrofaktion avseende hjälp under de närmaste 12 månaderna, dels en särskild fond för katastrof- och utvecklingshjälp. Vidare behandlades problemet vid världslivsmedelskonferensen i november 1974, därvid resolutioner antogs om mera långsiktiga åtgärder. Enligt årets budgetproposition har Sverige hittills bidragit med ca 235 milj. kr. till katastrofaktionen.

Under budgetåret 1973/74 fattades beslut om katastrofbistånd och extraordinära biståndsinsatser till ett sammanlagt belopp om 180,4 milj. kr. I årets budgetproposition uttalas att kostnaderna för motsvarande insatser som hittills beslutats under budgetåret 1974/75 uppgår till ca 140 milj. kr. Härtill kommer åtgärder som föranleds av riksdagens beslut den 12 december 1974 om katastrofinsatser för 100 milj. kr. i form av vete eller andra insatser som mottagarländerna prioriterar för att kunna förbättra sin livsmedelsförsörjning.

Genom konseljbeslut den 30 december 1974 uppdrogs åt SIDA att för det av riksdagen angivna beloppet 100 milj. kr. inköpa och ombesörja lagring av brödsäd, som skulle utnyttjas enligt beslut som regeringen senare skulle komma att fatta.

Enligt vad som framgår av konseljbeslutet den 30 december 1974 kunde Svensk Spannmålshandel, som är den organisation i Sverige som företräder spannmålsproducenterna när det gäller exportfrågor, vid den tidpunkten utbjuda 100 000 ton vete till försäljning.

Genom beslut den 6 februari 1975 förordnade regeringen om gåvoleveranser av vissa angivna kvantiteter vete till Indien, Bangladesh, Moçambique, Pakistan, Sri Lanka samt Somalia. SIDA bemyndigades ombesörja leveranserna. Regeringsbeslutet innebar att huvuddelen av de 100 milj. kr. som riksdagen i december 1974 beslutat skulle ställas till förfogande för ändamålet hade utnyttjats.

Enligt vad utskottet inhämtat från utrikesdepartementets avdelning för internationellt utvecklingssamarbete har under senare tid fortlöpande kontakter uppehållits med Svensk Spannmålshandel angående spannmålsutbud för katastrofinsatser. Så var förhållandet vid tiden för riksdagsbeslutet den 12 december 1974. Vad gäller mottagarländerna för katastrofinsatser på grund av livsmedelsbristen hålls ständiga kontakter med berörda länder angående

deras situation och önskemål.

Chefen för SIDA underrättades före julen 1974 om det kommande konsejlsbeslutet. I anslutning till detta inleddes intensiva förhandlingar med Svensk Spannmålshandel som sedan resulterade i regeringsbeslutet den 6 februari 1975 om veteleveranser.

Inom utskottet har gjorts gällande att regeringen tidigare än som skedde borde ha företagit åtgärder med anledning av riksdagsbeslutet i fråga.

Enligt utskottets mening måste det naturligen ta viss tid innan klara besked angående leveranskvantiteter och leveransmöjligheter föreligger i ett fall som det förevarande. Vidare måste förhandlingar föras med mottagarländerna angående de planerade insatserna. Utskottet kan med hänvisning till vad som upplysts angående handläggningen av frågan inte finna att regeringen åsidosatt vad som ålegat den att verkställa med anledning av riksdagsbeslutet.

5. Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef

Enligt utrikesnämndens formalprotokoll den 18 mars 1974 besvarade statsministern en fråga som gällde viss skriftväxling mellan honom och Cubas premiärminister. Som framgår av en inom utskottets kansli upprättad promemoria, *bilaga 5* till detta betänkande, har från statsrådsberedningen inhämtats att skrifterna i fråga betraktats som privata meddelanden och inte som allmänna handlingar. Inom utskottet har väckts frågan om skrifterna borde ha diarieförts och vidare om innehållet borde ha delgetts utrikesnämnden.

I kanslipromemorian redovisas vissa uppgifter om allmänna handlingar och deras behandling från bl. a. diarieföringssynpunkt. Det skall i sammanhanget nämnas att utskottet i samband med förra årets granskningsarbete tog upp bl. a. frågor om diarieföring i vissa konkreta fall av brev till statsråd (se KU 1974:22 s. 29–31).

Enligt tryckfrihetsförordningen avses med allmänna handlingar alla hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, vare sig de inkommit till myndigheten eller upprättats där. I förarbetena till tryckfrihetsförordningen (prop. 1948:230 s. 130) uttalas beträffande gränsdragningen mellan allmänna handlingar och privata meddelanden eller brev att det å ena sidan måste anses i princip stridande mot offentlighetsgrundsatsen om meddelanden, vilka tillkommit i syfte att påverka ett ärendes avgörande, genom att betraktas som enskilda undandras offentligheten men att det å andra sidan torde böra finnas ett visst utrymme för skriftliga meddelanden i tjänsten, vilka inte kan anses vara allmänna handlingar. Gränsdragningen härvidlag borde, liksom dittills, ankomma på rättspraxis. I sekretesslagen föreskrivs att handlingar i ärenden, vilka angår rikets förhållande till främmande makt, endast i de fall och i den ordning regeringen bestämmer får utlämnas tidigare än 50 år efter handlingens datum.

Vissa allmänna riktlinjer för diarieföring har lämnats i en inom statsrådsberedningen år 1969 upprättad promemoria. I denna uttalas beträffande gränsdragningen mellan allmänna handlingar och privata meddelanden, att det förhållandet att en handling är ställd till ett statsråd eller en tjänsteman personligen inte i och för sig medför att handlingen skall anses som ett privat meddelande. Har handlingen getts in i syfte att föranleda tjänsteåtgärd eller att påverka handläggningen eller avgörandet av ett ärende, är handlingen enligt promemorian att anse som allmän, oavsett om den ställts till exempelvis chefen för visst departement eller till en viss namngiven person. Vid sådant förhållande skall handlingen enligt promemorian överlämnas för registrering. Avser handlingen däremot mottagarens rent personliga angelägenheter, eller har den ställts till honom i hans egenskap av medlem av viss organisation, är den inte att anse som allmän och behöver således inte diarieföras.

Beträffande sekretesskyddade handlingar anføres i promemorian att det förhållandet att en handling är hemlig i och för sig inte får leda till att handlingen registreras i hemligt diarium. Endast handling vars själva existens måste hållas hemlig bör enligt promemorian få registreras i hemligt diarium.

Enligt regeringsformen – såväl den äldre som den nuvarande – skall regeringen fortlöpande hålla utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske. Vidare gäller att ledamot av utrikesnämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad han erfarit i denna egenskap. Ordföranden kan besluta om ovillkorlig tystnadsplikt.

Vad gäller den sistnämnda aspekten, nämligen information till utrikesnämnden om innehållet i den aktuella brevväxlingen, vill utskottet uttala, att någon ovillkorlig rätt för utrikesnämndens ledamöter att få ta del av handlingar av berörd karaktär – om dessa inte skulle vara att betrakta som privata meddelanden – inte torde föreligga. Det bör i sammanhanget hållas i minnet att vissa utrikespolitiska meddelanden, t. ex. från andra länder, kan vara av så ömtålig natur att ett utlämnande med åtföljande risk för vidare spridning skulle kunna få allvarliga konsekvenser.

Utskottet har vid sin granskning inte funnit anledning att göra något ytterligare uttalande med anledning av den bedömning som skett från statsministerns sida beträffande brevväxlingens karaktär.

6. Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor

I 1809 års regeringsform fanns föreskrifter om att kronans fasta egendom skulle förvaltas efter de grunder som riksdagen föreskriver och inte fick

avhändas kronan – vare sig ”genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt” – utan riksdagens samtycke (§ 77). Någon motsvarande reglering av regeringens befogenhet att förfoga över staten tillhörig lös egendom fanns inte. Praxis har dock härvidlag varit att i första hand det anslagsbeslut som ligger till grund för anskaffningen av tillgången är vägledande för dispositionsrätten. Sedvanerättsligt har vidare gällt att statens fordringar inte kan efterskänkas utan riksdagens bemyndigande (se t. ex. prop. 1973:90 i författningsfrågan s. 224). Genom främst budgetregleringen och olika anslagsbeslut har riksdagen gett regeringen direktiv om hur statens lösa egendom skall användas och förvaltas. Lös egendom som anskaffats enligt riksdagens beslut för att för framtiden vara statsegendom kan inte försälgas – eller skänkas bort – utan riksdagens hörande (se t. ex. författningsutredningen i SOU 1963:17 s. 396).

1974 års *regeringsform* innebär ingen principiell ändring i det hittillsvarande systemet. Dock avser de nu gällande bestämmelserna i 9 kap. Finansmakten beträffande den ifrågavarande förfoganderätten såväl fast som lös egendom. Den tidigare formella skillnaden härvidlag har således inte upprätthållits. I 9 kap. 2 § sägs sålunda att ”statens medel” inte får användas på annat sätt än riksdagen bestämt. I 8 § sägs att ”statens medel och dess övriga tillgångar” – med undantag för tillgångar som är avsedda för riksdagen eller dess myndigheter eller som i lag har avsatts till särskild förvaltning – står till regeringens disposition. Enligt 9 § fastställer riksdagen ”i den omfattning som behövs” grunder för förvaltningen av ”statens egendom” – dvs. såväl lös som fast egendom – och förfogandet över den. Riksdagen kan därvid föreskriva att åtgärd av visst slag inte får vidtas utan riksdagens tillstånd. Den nya ordningen innebär således inte att riksdagens inflytande med avseende på den statliga förmögenheten har försvagats. Redan innehavet av utgiftsmakten ger också riksdagen ett fast grepp över den statliga förmögenhetsdispositionen. Riksdagen är dessutom oförhindrad att förbehålla sig rätten att i konkreta fall pröva om en överlåtelse eller annan åtgärd i fråga om visst slags egendom bör komma till stånd (se prop. 1973:90 s. 225).

Regeringen har vid flera tillfällen ansett sig oförhindrad att utan riksdagens hörande besluta om överlåtelse, i form av gåva, av vissa museiföremål som tillhört svenska staten. Som exempel på denna praxis kan nämnas att Kungl. Maj:t år 1962 – med anledning av en framställning från riksbibliotekarien – medgett att ur kungl. bibliotekets äldre möbeluppsättning till Leninmuseet i Moskva fick överlämnas ett forskarbord, en stol och en bordshylla. År 1970 har Kungl. Maj:t – med anledning av en framställning från riksantikvarieämbetet – medgett att en bronskanon, som bärgats på svenskt territorialvatten från det år 1645 sjunkna danska amiralsskeppet *S:ta Sophia*, fick överlämnas till danska staten som gåva. Vidare har Kungl. Maj:t under år 1974 – med anledning av en framställning från riksarkivet och livrustkammaren – medgett att en rulle med en målad framställning av Sigismund

III:s intåg i Krakow år 1605, som av riksarkivet år 1902 deponerats i livrustkammaren, fick överlämnas som gåva till polska staten. I detta sammanhang kan också nämnas att ett i riksdagen år 1970 motionsvägen framfört förslag om återlämnande till Danmark av en tronhimmel som tillhört Kronborgs slott – efter avstyrkande av nationalmuseet och riksantikvarieämbetet – har avslagits av riksdagen (SU 1970:159).

Statsministern har under år 1974 – med anledning av en i riksdagen framställd fråga – framhållit att denna "regeringens rätt att avhända staten egendom självfallet utnyttjas endast efter en noggrann prövning i sedvanliga former och således efter hörande av berörda myndigheter samt under regeringens allmänna politiska ansvar inför Sveriges riksdag" (riksdagens protokoll 1974:83, § 2).

Utskottet får för sin del understryka detta uttalande av statsministern. Någon anledning att från riksdagens sida nu överväga någon annan eller mera detaljerad reglering av dessa frågor än den som kommit till uttryck i den nya grundlagen torde inte finnas. Det kan också förutsättas att regeringen – liksom riksdagen – kommer att ägna fortsatt uppmärksamhet åt dessa frågor.

7. Utrednings- och remissväsendet

Utskottet har i samband med sin granskning av regeringsärendenas handläggning vid åtskilliga tidigare tillfällen behandlat utrednings- och remissväsendet. Under senare år har också flera motioner rörande denna fråga varit föremål för behandling i utskottet. I samband med motionsbehandlingen 1973 och 1974 (KU 1973:44, 1974:51) uttalade utskottet sin avsikt att vid sin granskning av regeringsärendenas handläggning återkomma till det statliga utrednings- och remissväsendet i syfte att företa en kartläggning.

Den av utskottet nu företagna granskningen har, som inledningsvis nämnts, inriktats på vissa viktiga aspekter av utrednings- och remissväsendet. Underlaget för granskningen har varit en promemoria, upprättad inom utskottets kansli, *bilaga 6* till detta betänkande. Syftet med denna promemoria har varit att ge en aktuell, översiktlig bild av olika faser av de förberedande skedena av beslutsprocessen i viktigare politiska frågor.

Med tanke på utrednings- och remissväsendets viktiga ställning i den politiska beslutsprocessen finner utskottet det vara önskvärt att det blir föremål för uppmärksamhet i olika sammanhang. Utskottet noterar med tillfredsställelse att en statsvetenskaplig forskningstradition på detta område upprätthålls med två nyligen påbörjade större undersökningar.

Utskottet har vidare erfarit, att en arbetsgrupp, bestående av fyra statssekreterare, under 1974 undersökt möjligheterna till reformer av det statliga utredningsväsendet. En rapport med arbetsgruppens hittillsvarande överväganden kommer enligt vad utskottet erfarit att publiceras inom kort och remissbehandlas. Även vissa frågor som berör utredningsväsendet kommer

att behandlas av den nyligen tillsatta utredningen rörande möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten.

I avvaktan på resultaten av nämnda undersökningar har utskottet inte funnit anledning att göra något särskilt uttalande beträffande utrednings- och remissväsendet.

8. Remisser till lagrådet

Genom grundlagsändring 1970 och 1971 slopades den tidigare skyldigheten för Kungl. Maj:t att beträffande viss lagstiftning höra lagrådet. I 1974 års regeringsform har lagrådet bibehållits som en fakultativ instans för laggranskning. En ändring har dock den nya författningen medfört därigenom att en minoritet om minst en tredjedel av ledamöterna i ett riksdagsutskott genom bestämmelsen i 4 kap. 10 § riksdagsordningen i princip fått rätt att inhämta lagrådets yttrande över ett lagförslag.

Vid riksdagsbehandlingen av författningsförslaget förekom delade meningar om lagrådsgranskningen (KU 1973:26). Majoriteten framhöll under hänvisning till utskottets uttalande i samband med obligatoriets avskaffande (KU 1970:20) bl. a. värdet av att lagrådsgranskningen i motsats till den tidigare ordningen kunde utsträckas till lagförslag utanför det obligatoriska området. Utskottet fann det vidare välgrundat med införande av en rätt för en utskottsmajoritet att få till stånd lagrådsgranskning. Härigenom skapades enligt utskottet ytterligare garantier för att de lagförslag beträffande vilka lagrådsgranskning bedömdes som särskilt angelägen blev föremål för granskning. Minoriteten å sin sida förordade i en reservation till betänkandet i princip återinförande av obligatorisk lagrådsgranskning och framhöll därvid som sin åsikt att lagrådsgranskningen utgjorde ett vidgat skydd för rättssäkerhetsintresset och för enhetlighet, konsekvens och klarhet i rättssystemet. Även reservanterna ansåg det dock vara en väsentlig förbättring i förhållande till gällande regler att en utskottsminoritet fått rätt att höra lagrådet.

Utskottet har alltsedan 1972 årligen i samband med granskningsarbetet undersökt omfattningen och inriktningen av lagrådsremisserna. Granskningen, som i år avsett de under år 1974 till riksdagen avgivna propositionerna, redovisas i en granskningspromemoria, *bilaga 7* till detta betänkande.

De undersökningar som utskottet företagit visar att antalet lagrådsremisser under senare år successivt minskat. År 1970 hade således omkring 60 av de till riksdagen avgivna propositionerna granskats av lagrådet. Motsvarande antal för 1971 var omkring 30, för 1972 omkring 15, för 1973 13 och för 1974 10.

Lagrådet har under år 1974 arbetat på två avdelningar, dels under tiden 1 januari–11 april, dels under tiden 16 september till årets slut.

Innevarande år kommer utskottet att behandla tre motioner, 1975:94, 1975:994 och 1975:999, alla med syfte att utvidga lagrådsgranskningen utöver

vad som gäller enligt den nya författningen. Utskottet finner inte skäl att föregripa motionsbehandlingen genom något särskilt uttalande utan anser det i detta sammanhang till fyllest att redovisa den undersökning som granskningspromemorian innehåller.

9. Utgivningen av Svensk författningssamling

I likhet med tidigare år har utskottet granskat utgivningen av Svensk författningssamling (SFS). Utskottet har vid flera tillfällen med anledning av konstaterade förseningar understrukit vikten av att författningarna kommer ut i vederbörlig tid, så att såväl myndigheterna som allmänheten kan ta del av dem i god tid innan de träder i kraft (se t. ex. KU 1972:26 s. 4, 1973:20 s. 13 och 1974:22 s. 33–34). Med hänvisning bl. a. till utskottets uttalanden har statsrådsberedningen i särskilda anvisningar för författningsskrivning rekommenderat att en författning inte bör träda i kraft tidigare än en vecka från den dag då författningen kommit ut från trycket i SFS.

Det tidigare ofta förekommande förhållandet att författningar satts i kraft redan dagen efter den då de utkommit från trycket förekommer – efter erinringar från bl. a. konstitutionsutskottets sida – i princip inte längre. I stället har i flertalet fall då en särskild ikraftträdandedag av olika skäl inte kunnat anges i författningen, denna satts i kraft en vecka efter det den utkommit från trycket. Det kan också nämnas att sedan vissa förbättringar under senare år genomförts beträffande distributionen av författningarna, dessa som regel är abonnenterna till handa inom två dagar efter utsändningen från tryckeriet.

Vid granskningen av 1974 års författningar kan konstateras att ett hundratal av sammanlagt drygt 1 100 författningar trätt i kraft inom en vecka från det de utkommit från trycket. Även om detta i och för sig innebär betydande förbättringar gentemot tidigare år, då andelen sådana författningar ibland uppgått till nästan 50 % av samtliga i SFS utgivna författningar, synes detta likväl inte helt tillfredsställande. Det torde dock kunna förutsättas att departementen i ökad utsträckning kommer att anpassa författningsarbetet till de av statsrådsberedningen, senast den 2 december 1974, utfärdade anvisningarna i frågan.

Vid granskningen av 1974 års författningar har vidare uppmärksammats några författningar som blivit så försenade att de utkommit från trycket först efter det att de trätt i kraft. Detta gäller bl. a. instruktionen för arbetsdomstolen (SFS 1974:589), ändring i instruktionerna för postverket och för statens bakteriologiska laboratorium (SFS 1974:590 och 627), vissa ändringar rörande föreskrifterna om statsverkets checkräkning i riksbanken (SFS 1974:600 och 601), upphävande av kungörelsen om tillsyn av postbanken m. m. (SFS 1974:623) samt Kungl. Maj:ts beslut med ändringar i föreskrifterna om särskild plan för handläggning av ärenden om nedläggning av icke lönsamma järnvägsstationer (SFS 1974:1108). Enligt uppgift från stats-

rådsberedningen har dock i samtliga dessa fall de berörda myndigheterna och verken haft tillgång till författningen i dess slutliga skick före ikraftträdandet.

Enligt uppgifter från statsrådsberedningen har ytterligare 41 författningar som trätt i kraft den 1 januari 1975 sänts ut från tryckeriet efter denna tidpunkt (36 stycken den 3 januari och 5 stycken den 7 januari 1975) och sålunda inte varit mottagarna till handa förrän efter ikraftträdandet. Detta gäller författningarna 1974:1002–1031, 1034–1037, 1051, 1052 och 1053–1057. Som skäl för förseningen har anförts att den stora anhopningen av författningar vid årsskiftet – samt de ovanligt många helgfria eller annars arbetsfria dagarna – gjorde det omöjligt att distribuera alla författningarna i omedelbar anslutning till utkomstdagen. Det har dock framhållits att författningarna på utkomstdagen fanns tillgängliga dels på Liber Förlag/Allmänna Förlaget, dels i vissa större boklådor i Stockholm. I den mån författningarna berörde viss myndighet har denna fått författningen i särskild ordning före ikraftträdandet. Även vid halvårsskiftet 1974 har liknande förseningar uppkommit (för SFS 1974:591–594).

Utskottet får i detta sammanhang erinra om sina tidigare uttalanden om att inte minst rättssäkerhetskraven motiverar att takten i lagstiftningsarbetet hålls så jämn som möjligt under hela året och att författningarna kommer ut i så god tid före ikraftträdandet att alla berörda kan få tillräcklig information om innebörden av de nya bestämmelserna (se t. ex. KU 1974:58). Det kan således inte anses till fyllest att endast berörda myndigheter och verk men inte den stora allmänheten, som ofta direkt eller indirekt berörs av författningsändringarna, får kännedom om dessa i föreskriven tid. Mot bakgrunden av det till hel- och halvårsskiftena i hög grad koncentrerade författningsarbetet har utskottet därför vid flera tillfällen tagit upp frågan; om inte en ytterligare tidsmässig utspridning av författningarnas ikraftträdande borde göras. Utskottet har också erfarit att detta eftersträvas av statsrådsberedningen.

En annan fråga som utskottet tagit upp några gånger under senare år gäller utfärdandet av s. k. rättelseblad. Härvid har erinrats bl. a. om att utredningen om författningspublicering föreslagit att tryckfel och liknande fel skall rättas genom särskilda notiser i stället för genom särskilda rättelseblad. Detta förslag har emellertid inte genomförts. Även under år 1974 har sålunda rättelseblad getts ut, då t. ex. stavfel eller andra misskrivningar uppkommit. Som framgår av den bilagda förteckningen, *bilaga 8*, torde endast i något enstaka fall rättelsen ha varit av sådan saklig betydelse att utgivningen av särskilt rättelseblad varit motiverad. Enligt uppgift från statsrådsberedningen torde frågan om att ersätta rättelsebladen med något annat system komma att tas upp till övervägande i samband med en planerad reform på författningspubliceringsområdet på grundval av förslagen från utredningen i betänkandet Bättre överblick över lagar och andra bestämmelser (SOU 1973:23).

Såsom utskottet tidigare redovisat har utredningen om författningspublicering som sin mening uttalat bl. a. att yttersta omsorg bör visas för att undvika fel i författningssamlingen och att författningsarbetet inte får forceras så att tilliten till den publicerade texten minskar (SOU 1970:48 s. 66). Utredningen har också framhållit att, om ett fel uppstått, stora ansträngningar bör göras för att rätta till det. Annars riskerar man att felet sprider sig till andra författningsutgåvor. Utskottet vill för sin del ånyo understryka dessa uttalanden (se KU 1974:22 s. 36–37).

10. Propositionsavlämnandet till riksdagen

Frågan om propositionsavlämnandet till riksdagen togs upp av utskottet i 1971 års granskningsbetänkande (KU 1971:34 s. 17–18). Utskottet konstaterade då att ett stort antal propositioner hade anmälts i riksdagen efter den i riksdagsordningen föreskrivna propositionstiden. Vidare konstaterades en kraftig anhopning av propositioner till vissa tider under vårsessionen. Utskottet framhöll att denna anhopning av propositioner till vissa tider sent under vårsessionen innebar stora olägenheter för riksdagsarbetet. Förutom de uppenbara olägenheterna för de enskilda riksdagsledamöterna, som har att inom en begränsad tid väcka motioner med anledning av propositionerna, liksom för utskottens beredning av ärendena, framhöll utskottet svårigheterna att få en tillfredsställande redovisning i massmedia av en stor mängd samtidigt och koncentrerat behandlade frågor av allmänt intresse. Då angivna förhållanden enligt utskottets mening var otillfredsställande, var det av stor vikt att undersöka vilka möjligheter som stod till buds för att åstadkomma en jämnare belastning i riksdagsarbetet.

Mot bakgrunden av de hittills vunna erfarenheterna av arbetet i enkammarriksdagen har utskottet funnit anledning att nu återkomma till denna fråga. En närmare undersökning har därför skett beträffande de under åren 1971–1974 avlämnade propositionerna till riksdagen. Särskilt har studerats spridningen i avlämnandet av propositioner i ett helårsperspektiv och, framför allt, under vissa perioder under vårsessionerna. En inom utskottets kansli upprättad promemoria i ämnet redovisas i *bilaga 9* till detta betänkande. I promemorian lämnas bl. a. en redogörelse för de regler som tidigare gällt och som nu gäller beträffande tidpunkterna för avlämnande av propositioner till riksdagen och vissa riksdagsuttalanden m. m. i frågan. Som närmare framgår av promemorian skulle propositioner som avsåg statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår i princip avlämnas till riksdagen inom sjuttio dagar från riksdagens öppnande och övriga propositioner, som regeringen fann borde behandlas under vårsessionen, inom nittio dagar från riksdagens öppnande. Bestämmelserna i den nya riksdagsordningen (3 kap.) innebär att dessa tidsfrister har förkortats med ca tio dagar.

Av undersökningen framgår bl. a. att någon påtaglig förskjutning i propositionsavlämnandet från vår- till höstsessionerna inte har skett under de

senaste åren. Någon förbättring av de från riksdagens sida ofta kritiserade förhållandena med kraftig anhopning av propositioner till vissa tider sent under vårsessionen har inte heller ägt rum. Sålunda har i genomsnitt ca tio procent av alla propositioner under vårsessionerna avlämnats till riksdagen den sista dagen av de fastställda propositionstiderna och drygt en tredjedel under den sista veckan före resp. propositionstids utgång. Andelen propositioner som avlämnats efter propositionstidernas utgång har stadigt ökat och under år 1974 uppgått till närmare tjugo procent av samtliga propositioner under vårsessionen. Det bör tilläggas att åtskilliga av de sent avlämnade propositionerna varit av mycket stor omfattning och föranlett ett stort antal följdmotioner.

För att en anhopning av arbete hos riksdagen i möjligaste mån skall förebyggas har i riksdagsordningen tagits in föreskrifter om att regeringen skall samråda med talmannen. Sådant samråd har också sedan länge förekommit och bl. a. lett till att statsrådsberedningen flera gånger om året upprättar förteckningar över de propositioner som avses bli avlämnade till riksdagen och den beräknade tidpunkten för detta. Att sådana förteckningar är ägnade att underlätta planeringen av riksdagens arbete är uppenbart. En självfallen förutsättning för detta är dock att planerna är realistiska och i det väsentliga kan följas.

Av den i kanslipromemorian redovisade undersökningen framgår att stora förseningar i förhållande till de till riksdagen lämnade förteckningarna över aviserade propositioner har uppkommit. För ungefär hälften av de avlämnade propositionerna har sålunda de av statsrådsberedningen för riksdagen presenterade planerna inte kunnat hållas. Förseningarna synes också – särskilt under vårsessionerna – ha ökat under senare år. Mindre än en tredjedel av de för behandling under vårsessionen 1974 ursprungligen aviserade propositionerna avlämnades senast vid angiven tidpunkt. Den genomsnittliga förseningstiden – för de propositioner där en sådan tidpunkt närmare angetts – uppgick till nästan tre veckor. Till detta kan läggas att ungefär en tredjedel av samtliga under vårsessionen 1974 avlämnade propositioner inte kunnat förutses i den ursprungliga förteckningen.

De iakttagelser som utskottet i detta sammanhang har gjort beträffande propositionsavlämnandet visar att planeringen inte fungerat på ett tillfredsställande sätt. Utskottet har mot denna bakgrund i särskild skrivelse till den av talmanskonferensen tillsatta utredningen om en allmän översyn av riksdagens arbetsformer hemställt att utredningen tar upp dessa frågor till närmare diskussion och prövning i samband med behandlingen av frågan om riksdagens arbetsrytm.

Bland de konkreta åtgärder som utskottet anser i första hand bör övervägas kan nämnas möjligheten att i ökad utsträckning skjuta upp behandlingen av sent avlämnade propositioner till höstsessionerna, dvs. till början av de kommande riksmötena. Andra åtgärder som kan vara ägnade att tillgodose riksdagens önskemål om en rimlig arbetsplanering och en så jämn takt i

riksdagsarbetet som möjligt är att inom regeringens kansli sker en närmare bedömning och ev. prioritering av de propositioner som av olika skäl anses mest angelägna att få behandlade i riksdagen. Utskottet inser väl de praktiska svårigheter som härvid kan föreligga för regeringen, särskilt med den nuvarande uppläggnings av budgetarbetet. Med hänsyn till frågans vikt för riksdagens arbete förutsätter utskottet att hithörande frågor ägnas fortlöpande uppmärksamhet från regeringens sida.

11. Riksdagens skrivelser till regeringen

I samband med årets granskningsarbete har utskottet i likhet med tidigare år tagit del av den redovisning – regeringens skrivelse 1975:3 – som lämnats beträffande behandlingen under perioden 1 december 1973–30 november 1974 av riksdagens skrivelser till regeringen.

Regeringens redovisning av behandlingen av riksdagsskrivelserna har varit föremål för en översiktlig genomgång inom utskottets kansli, redovisad i tabellform i *bilaga 10 A* till detta betänkande. Av tabellen framgår bl. a. att det totala antalet skrivelser som ej hade slutbehandlats senast den 30 november 1973 uppgick till 123. Av dessa färdigbehandlades under perioden den 1 december 1973–den 30 november 1974 57 ärenden. Under samma period avlämnades dock 62 skrivelser som inte slutbehandlades. Balansen av ärenden ökade således med 5.

Av den 1 december 1974 kvarstående ärenden är 38 delvis slutbehandlade medan utredning pågår eller har utförts i 17. Beträffande sammanlagt 73 ärenden anges i regeringens skrivelse 1975:3 att de är beroende på regeringens prövning. Ungefär hälften av dessa har inkommit före den 1 december 1973.

Som nämnts redan inledningsvis i detta betänkande har utskottet vid sin granskning av regeringens åtgärder med anledning av riksdagens skrivelser ägnat särskild uppmärksamhet åt riksdagsbeslut om prövning av behovet av särskilda regler för regeringens handlande i nödsituationer, om tillsättande av en parlamentarisk besparingsutredning och en utredning om indexreglering av skattesystemet, om upphävande av skyldigheten för statliga myndigheter att i vissa fall anlita AB Allmänna förlaget, om vissa åtgärder för att förbättra fastighetsindelningen beträffande skogsmark m. m., om kommunalt ekonomiskt ansvar för förlust beträffande vissa bostadslån samt om rörliga krediter för rationaliseringsverksamhet inom försvaret.

Vad först gäller frågan om *prövning av behovet av särskilda regler för extraordinära situationer* vill utskottet erinra om att utskottet i 1973 års granskningsbetänkande behandlade regeringens handlande i samband med det uppmärksammade flygkapardramat på Bulltofta i september 1972 (se KU 1973:20 s. 16–17 och 182–186).

Utskottet, som inte fann anledning till anmärkning mot regeringen, ansåg

att en rad praktiska och andra frågor som aktualiserats med anledning av kapningen borde bli föremål för ytterligare överväganden i syfte att åstadkomma en ordning som underlättar för regeringen att snabbt och effektivt agera i en nödsituation. Frågan om behovet av särskilda grundlagsregler för extraordinära situationer i fredstid ansåg sig utskottet inte böra diskutera i sammanhanget, eftersom utskottet inom kort hade att behandla proposition och motioner i författningsfrågan.

I sitt betänkande i grundlagsärendet återkom utskottet till frågan (KU 1973:26 s. 35) och uttalade att frågan om särskilda regler för regeringens handlande i extraordinära situationer och för beslutsprocessen i samband därmed borde bli föremål för prövning. Det borde enligt utskottet ankomma på Kungl. Maj:t att närmare besluta om inriktningen och formerna för en sådan prövning. Utskottet, vars betänkande var enhälligt på denna punkt, hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i denna del. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen i juni 1973 utan votering. Grundlagsärendet föranledde skrivelse till Kungl. Maj:t (rskr 265). I Kungl. Maj:ts skrivelse (Skr 1974:3) angående behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser anfördes att ärendet vilade i avbidan på fortsatt behandling i grundlagsenlig ordning (s. 19).

Grundlagsärendet behandlades av riksdagen i februari 1974, då den nya författningen antogs slutligt (rskr 1974:19).

I sitt granskningsbetänkande 1974 behandlade utskottet regeringens åtgärder i samband med Normalmstorgsdramat 1973 (se KU 1974 s. 17–20 och 186–193).

Utskottet, som inte fann anledning till anmärkning mot regeringen, uttalade under hänvisning till 1973 års riksdagsbeslut i grundlagsfrågan att en prövning av frågan om regler för extraordinära situationer borde komma till stånd. Utskottet framhöll att stora svårigheter kunde vara förenade med t. ex. en grundlagsreglering på detta område. Det kunde emellertid finnas andra vägar att få till stånd en fastare beslutsordning och dokumentation, vilket var önskvärt inte minst med tanke på de tjänstemän som har att verkställa regeringens beslut i samband med extraordinära situationer som regeringen kan komma att ställas inför i framtiden.

Riksdagen godkände utskottets enhälliga uttalande på denna punkt.

I regeringens skrivelse till riksdagen den 3 januari 1975 (Skr 1975:3) med redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser anges att riksdagsskrivelserna med anledning av grundlagsärendet är slutbehandlade.

Enligt vad utskottet inhämtat har statsrådsberedningen vid olika tillfällen – senast i anslutning till det s. k. Bulltoftadramat – vidtagit olika åtgärder i syfte att förbättra förutsättningarna för att regeringen skall kunna samlas och fatta de beslut som betingas av plötsligt inträffade händelser. På grundval av uppgifter från statsråden upprättas regelbundet s. k. engagemangslistor med uppgift om tider och platser för statsrådets besök och framträdanden.

Statsråden lämnar dessutom uppgifter till statsrådsberedningen när de kommer att vara lediga – t. ex. för semester – eller till följd av tjänsteresa kommer att vistas utanför regeringskansliet. Statsrådsberedningen har dessutom anmodat statsråden att alltid lämna uppgift till någon eller några departementstjänstemän om var de kan nås under helger eller annan fritid.

Vidare har utskottet erfarit att regeringen ägnar frågan om handlingsberedskap kontinuerlig uppmärksamhet. Ytterligare åtgärder av praktisk natur för att stärka den övervägs f. n. inom regeringskansliet. När resultatet av dessa överväganden föreligger kommer att prövas om andra medel behövs tillgripas.

Angivna åtgärder i förening med den nya regeringsformens beslutsföreskrifter, som innebär att beslut i regeringsärenden kan fattas av fem statsråd, måste anses ha förbättrat regeringens handlingsberedskap för bl. a. sådana situationer som nu avses. Detta är värdefullt, men enligt utskottet bör ytterligare uppmärksamhet ägnas olika frågor som kan uppkomma i nödsituationer, t. ex. kompetensfördelningen mellan myndigheter som har att verkställa besluten. Utskottet tänker därvid bl. a. på operativa ledningsfunktioner från exempelvis polisens sida.

Utskottet förutsätter alltså att regeringen låter föranstalta om en översyn i syfte att åstadkomma så klara handlingslinjer som möjligt att användas i händelse av en nödsituation. Vad utskottet anfört bör ges riksdagen till känna.

Genom beslut den 31 maj 1974 anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t att en *parlamentarisk besparingsutredning* skulle tillsättas (FiU 1974:25 p. 9, rskr 1974:279). Den 3 januari 1975 bemyndigade regeringen chefen för finansdepartementet att tillkalla sakkunniga med uppdrag att utreda frågan om möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten. Utskottet finner att riksdagsbeslutet härigenom blivit tillbörligen beaktat. Utskottet vill i sammanhanget nämna att riksdagen den 2 april 1975 avstyrkt finansutskottets hemställan (FiU 1975:10) att hos regeringen begära tilläggsdirektiv till nämnda utredning.

Frågan om en utredning av *indexreglering av skattesystemet* behandlades i riksdagen vid två tillfällen under 1974. Den 31 maj avstyrkte riksdagen finansutskottets hemställan (FiU 1974:25 p. 4) att 1972 års skatteutredning i tilläggsdirektiv skulle ges i uppdrag att framlägga förslag till indexreglering av skattesystemet. Den 4 december beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla om tilläggsdirektiv till 1972 års skatteutredning att utreda införande av indexreglering av skattesystemet (SkU 1974:54 res. 17, rskr 329). Någon åtgärd med anledning av det senare riksdagsbeslutet har inte vidtagits av regeringen. I frågedebatt i riksdagen den 20 mars 1975 anförde finansministern att eftersom 1974 års riksdag fattade två mot varandra stridande beslut beträffande en indexreglering av skattesystemet hade riksdagen inte

uttalat någon deciderad uppfattning på denna punkt. Han ansåg därför inte att någon utredning i ärendet under dessa förhållanden var påkallad.

Utskottet har inte funnit anledning att göra något särskilt uttalande beträffande regeringens handläggning av frågan om den berörda utredningsverksamheten.

Utskottet har vidare uppmärksammat riksdagens beslut den 27 mars 1974 att – med bifall till motionen 1974:249 – hos Kungl. Maj:t hemställa om upphävande av skyldigheten för statliga organ att i vissa fall anlita *AB Allmänna förlaget* (NU 1974:9, rskr 1974:82). Regeringen beslöt den 31 maj 1974 att fr. o. m. den 1 juli 1974 upphäva kungörelsen (1969:142) om skyldighet för statliga myndigheter att anlita Aktiebolaget Allmänna förlaget samt utfärda en ny kungörelse (1974:335) om framställning och utgivning av publikation, blankett eller annat tryckalster för statens räkning. I den nya kungörelsen förordnades att dylik framställning och utgivning som kostar mer än 1 000 kr. skall, om regeringen inte föreskriver annat, ske antingen efter samråd med Allmänna förlaget innan anbud infordras eller genom att Allmänna förlaget anlitas. En kanslipromemoria i ämnet redovisas i *bilaga 10 B* till detta betänkande.

Utskottet finner att regeringens åtgärder med anledning av riksdagens nämnda beslut står i överensstämmelse med detta.

Granskningen har också avsett riksdagens beslut den 27 mars 1974 att – med anledning av motionen 1974:585 – som sin mening ge regeringen till känna vad civilutskottet anfört om vissa åtgärder för att förbättra *fästighetsindelningen m. m.* (CU 1974:15, rskr 1974:89). En kanslipromemoria i ämnet redovisas i *bilaga 10 C* till detta betänkande.

Utskottet får framhålla att civilutskottet nyligen har uttalat att det inte har någon erinran mot regeringens bedömning av denna fråga (CU 1975:5). Civilutskottets betänkande har också godkänts av riksdagen den 13 mars 1975. Inte heller konstitutionsutskottet finner anledning att ifrågasätta regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut den 27 mars 1974.

Beträffande *bostadslånefrågan* har utskottets granskning avsett överensstämmelsen mellan riksdagens beslut (CU 1974:36, rskr 1974:372) rörande storleken av det kommunala ansvaret för låneskuld på bostadslån för småhus och bestämmelsen härom i 19 § Kungl. Maj:ts bostadsfinansieringsförordning (1974:946).

Enligt utskottets bedömning föreligger ingen saklig skillnad mellan den angivna bestämmelsen och riksdagens beslut i motsvarande del och bestämmelsen får således anses ha utformats i enlighet med riksdagens intentioner.

Riksdagen har bl. a. vid förra årets riksdag behandlat frågor om *rörliga*

krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet samt om möjligheter för bl. a. försvarets materielverk att åstadkomma utjämning i betalningshänseende mellan olika budgetår (FöU 1974:19, rskr 1974:190). En kanslipromemoria i ämnet redovisas i bilaga 10 D till detta betänkande.

De synpunkter och förslag som framförts från riksdagens sida kommer enligt vad utskottet erfarit att prövas av 1974 års försvarsutredning. Beträffande betalningsutjämningsfrågan har utskottet erfarit att regeringen överväger att lämna förslag till riksdagen nästa år. Utskottet har ej funnit anledning att göra några ytterligare uttalanden angående riksdagsskrivelsen i fråga.

12. Vissa frågor rörande tandvårdstaxan

Som närmare redogörs för i en kanslipromemoria, *bilaga 11* till detta betänkande, föreskrivs i lagen om allmän försäkring att ersättning för tandvård utgår enligt grunder som regeringen efter förslag av riks försäkringsverket fastställer för högst två år. Vidare gäller att den som är försäkrad eller eljest äger rätt till ersättning enligt lagen har skyldighet att i enlighet med de föreskrifter som meddelas av regeringen eller efter regeringens bestämmande riks försäkringsverket lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen.

Tandvårdstaxan innehöll från början inte någon bestämmelse om vilka uppgifter som skulle lämnas i tandvårdsräkning. Det angavs i detta hänseende endast att privatpraktiserande tandläkare skulle upprätta tandvårdsräkning enligt formulär som fastställdes av riks försäkringsverket. Genom en ändring i tandvårdstaxan den 28 juni 1974 (1974:638) föreskrevs att privatpraktiserande tandläkare skulle redovisa arbetstid och andra uppgifter som riks försäkringsverket föreskriver. Även annan anordnare av tandvård ålades genom ändringen skyldighet att lämna de uppgifter som riks försäkringsverket föreskriver. Samtidigt tillkom en bestämmelse om att en förutsättning för utbetalning av tandvårdsersättning var att angivna uppgifter lämnades.

Inom utskottet har gjorts gällande att skyldigheten att lämna de uppgifter som riks försäkringsverket föreskriver innebär ett överskridande av bemyndiganderegler i lagen om allmän försäkring, eftersom där avses endast uppgifter som är av betydelse för tillämpning av lagen.

Av förarbetena till tandvårdsreformen framgår att uppgift om arbetstid är av betydelse för tillämpning av lagen om allmän försäkring i vad avser tandvård. Utskottet anser således att den i detta hänseende ålagda uppgiftsskyldigheten omfattas av bemyndigandena i lagen om allmän försäkring.

Beträffande de andra uppgifter som riks försäkringsverket genom ändringarna i tandvårdstaxan kan föreskriva har det inte uttryckligen angetts att det måste vara fråga om uppgifter som fordras för tillämpning av lagen om allmän försäkring. Detta är emellertid enligt utskottets mening heller

inte erforderligt, då det klart framgår av lagen om allmän försäkring att bemyndigandet endast avser sådana uppgifter.

Det i tandvårdstaxan införda villkoret för utbetalning av ersättning är enligt utskottet nödvändigt för att den berörda uppgiftsskyldigheten skall bli verkningsfull. En bestämmelse av ifrågavarande slag får därför också anses omfattas av bemyndigandet enligt lagen om allmän försäkring.

Utskottet har inte funnit anledning att göra något ytterligare uttalande i frågan.

13. Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter

Av en inom utskottets kansli upprättad promemoria – *bilaga 12* till detta betänkande – framgår att frågan om slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter behandlades vid en allmän beredning med regeringen i slutet av oktober 1974. Man kom därvid fram till att som en konsekvens av den nya grundlagens ikraftträdande den 1 januari 1974 borde ordet Kunglig som tidigare markerat myndigheternas lydnadsställning i förhållande till kungen slopas framför myndighets namn. När det gällde militära myndigheter och förband tillkom den omständigheten att kungens ställning som högste befälhavare skulle upphöra med 1974 års utgång. Då någon föreskrift om att myndighets namn skulle föregås av ordet Kunglig inte fanns, ansågs det inte erforderligt med något formellt regeringsbeslut i frågan.

Av kanslipromemorian framgår vidare att beteckningen i fråga kommer att slopas i Sveriges statskalender som utges enligt avtal mellan staten och AB Allmänna förlaget samt i svenska försvarsväsendets rulla. Vissa föreskrifter i ämnet har vidare utfärdats inom utrikesdepartementet.

Utskottet har ingen erinran mot att beteckningen Kunglig slopas i namnet på statliga myndigheter och ej heller mot formerna för de åtgärder som i detta hänseende vidtagits från regeringskansliets sida.

14. Övriga frågor

Utskottet har utöver de granskningsområden som redovisats i det föregående tagit upp ytterligare några frågor.

Den första gäller dröjsmål i fråga om tillsättning av *ordförande i riksbanksfullmäktige*. Riksbanken förvaltas av sju fullmäktige. En av dessa och en suppleant för honom förordnas av regeringen för tre år i sänder. Övriga sex bankofullmäktige jämte suppleanter väljs av riksdagen. Den av regeringen förordnade ordinarie ledamoten är fullmäktiges ordförande. Förutvarande statsrådet John Ericsson, som av regeringen förordnats som fullmäktigeordförande, begärde och erhöll i slutet av år 1973 entledigande från uppdraget fr. o. m. utgången av nämnda år. Därefter tjänstgjorde som fullmäktiges ordförande vice ordföranden Erik Wärnberg till den 2 maj 1974. Denna dag valde fullmäktige till ny vice ordförande Allan Hernelius. Under

tiden 2 maj–26 augusti 1974 tjänstgjorde Hernelius som fullmäktiges ordförande. Regeringen förordnade fr. o. m. sistnämnda dag för en tid av tre år nuvarande statssekreteraren i finansdepartementet Pierre Vinde till fullmäktiges ordförande.

Som framgått har något längre dröjsmål med tillsättningen av ordförandeposten i riksbanksfullmäktige inte förekommit i detta fall. Uppdraget har under tiden i fråga förvaltats av vice ordförandena. Utskottet saknar anledning att göra något ytterligare uttalande i frågan.

Vidare har utskottet tagit del av ett av regeringen meddelat beslut där frågan gällde prövning enligt 136 a § byggnadslagen (1947:385) av etablering för tillverkning av *oljeutvinningsplattformar* på västkusten. I beslutet föreskrevs som villkor bl. a. att viss avgift skulle erläggas att användas för att tillgodose det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän. En kanslipromemoria redovisas i *bilaga 13 A* till detta betänkande.

Utskottet finner inte anledning att göra något särskilt uttalande angående ärendet i fråga.

En annan fråga, som varit föremål för utskottets uppmärksamhet, är *distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation*. Med anledning av att pensionsålderskommittén den 31 januari 1975 överlämnade sitt betänkande Rörlig pensionsålder (SOU 1975:10) till chefen för socialdepartementet utfärdades av departementet ett pressmeddelande om innehållet i betänkandet. Till pressmeddelandet bifogades bl. a. ett utdrag ur LO-nytt, som innehöll ett uttalande om pensionsålderskommitténs förslag av LO:s ordförande. En kanslipromemoria redovisas i *bilaga 13 B* till detta betänkande.

Som utskottet tidigare uttalat i flera sammanhang är det värdefullt att informationsfrågorna ägnas stort intresse från departementens sida. Den här aktuella åtgärden måste ses mot bakgrund av att det är önskvärt att en snabb information ges om den inställning till förslag till viktiga samhällsreformer som därav starkt berörda organisationer ger uttryck för. Utskottet finner därför inte anledning till erinran mot förfarandet i denna fråga.

Regeringen utbetalade på grund av förlikningsavtal i januari 1975 visst *skadestånd till en f. d. handelssekreterare*. Utskottet har granskat bakgrunden till att handelssekreteraren tillerkändes skadeståndet och därvid inte funnit anledning till kritik mot vederbörande statsråds handläggning av ärendet.

Härutöver har granskningen omfattat följande ämnen, nämligen rutiner inom regeringen rörande *avvisande av främmande fartyg* på svenskt territorialvatten (kanslipromemoria *bilaga 13 C*),

vissa frågor med anknytning till av regeringen uppdragna *riktlinjer för*

yrkesmässig trafik med buss (kanslipromemoria bilaga 13 D).

distributionen av granskningsexemplar av tryckt skrift till universitetsbiblioteket i Umeå, samt

regeringens motivering av beslut i vissa besvärssärenden samt handläggningen av vissa för sent inkomna besvär.

Utskottet har inte funnit anledning att göra några särskilda uttalanden beträffande de angivna frågorna. Vad gäller de sistnämnda besvärfrågorna avser utskottet att fortsätta granskningen.

Den granskning som således utförts samt resultatet därav får utskottet härmed för riksdagen

anmäla

Stockholm den 23 april 1975

På konstitutionsutskottets vägnar

HILDING JOHANSSON

Närvarande: herrar Johansson i Trollhättan (s), Boo (c), fru Thunvall (s), herrar Werner i Malmö (m), Mossberg (s), Fiskesjö (c), Svensson i Eskilstuna (s), Jonnergård (c), Bergqvist (s), Björck i Nässjö (m), Karlsson i Malung (s), Nordin (c), Måbrink (vpk), Olsson i Edane (s) och Lindahl i Hamburgsund (fp).

Vid beslut under nedan antecknade punkter har beträffande

punkterna 1 och 2 (organisation och arbetsformer inom statsrådsberedningen m. m. resp. uppgifter om utrikesdepartementets nuvarande organisation) fru Jacobsson ersatt herr Werner i Malmö, herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö, herr Sten Andersson i Stockholm ersatt herr Bergqvist och herr Molin ersatt herr Lindahl i Hamburgsund,

punkten 3 (ingåendet av internationella överenskommelser) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Hernelius ersatt herr Björck i Nässjö, herr Johansson i Malmö ersatt herr Karlsson i Malung, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Dahlberg ersatt herr Olsson i Edane,

punkten 4 (vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Johansson i Malmö ersatt herr Bergqvist, herr Hernelius ersatt herr Björck i Nässjö, herr Dahlberg ersatt herr Karlsson i Malung och herr Berndtson ersatt herr Måbrink,

punkten 5 (statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Hernelius ersatt herr Björck i Nässjö, herr Johansson i Malmö ersatt herr Karlsson i Malung, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Dahlberg ersatt herr Olsson i Edane,

punkterna 6 och 7 (regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor resp. utrednings- och remissväsendet) herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

punkten 8 (remisser till lagrådet) fru Jacobsson ersatt herr Werner i Malmö, herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö, herr Sten Andersson i Stockholm ersatt herr Bergqvist och herr Molin ersatt herr Lindahl i Hamburgsund,

punkten 9 (utgivningen av svensk författningssamling) fru Jacobsson ersatt herr Werner i Malmö, herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö, herr Sten Andersson i Stockholm ersatt herr Bergqvist och herr Berndtson ersatt herr Måbrink,

punkterna 10 och 11 (propositionsavlämnandet till riksdagen resp. riksdagens skrivelser till regeringen – vissa avsnitt) herr Kindbom ersatt herr Boo, fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

punkten 11

(betr. extraordinära situationer och bostadslånefrågan) herr Kindbom ersatt herr Boo, fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

(betr. besparingsutredning och indexreglering av skattesystemet) herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

(betr. Allmänna förlaget) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Johansson i Malmö ersatt fru Thunvall, herr Gustavsson i Ängelholm ersatt herr Svensson i Eskilstuna, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Molin ersatt herr Lindahl i Hamburgsund,

(betr. fastighetsindelning) herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö och herr Sten Andersson i Stockholm ersatt herr Bergqvist,

(betr. rörliga krediter) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Johansson i Malmö ersatt herr Bergqvist, fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Gustavsson i Ängelholm ersatt herr Olsson i Edane,

punkten 12 (vissa frågor rörande tandvårdstaxan) herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö och fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö,

punkten 13 (slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter) herr Johansson i Malmö ersatt herr Svensson i Eskilstuna och herr Molin ersatt herr Lindahl i Hamburgsund,

punkten 14 (övriga frågor)

(betr. ordf. i riksbanksfullmäktige) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Johansson i Malmö ersatt herr Bergqvist, fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö och herr Berndtson ersatt herr Måbrink,

(betr. oljeutvinningsplattformar) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Johansson i Malmö ersatt fru Thunvall, herr Gustavsson i Ängelholm ersatt herr Svensson i Eskilstuna och herr Berndtson ersatt herr Måbrink,

(betr. distribution av visst informationsmaterial) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Sten Andersson i Stockholm ersatt fru Thunvall och herr Johansson i Malmö ersatt herr Bergqvist,

(betr. handelssekreterare) herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

(betr. avvisande av fartyg) herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö och herr Sten Andersson i Stockholm ersatt herr Bergqvist,

(betr. busstrafik) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Sten Andersson i Stockholm ersatt fru Thunvall, herr Johansson i Malmö ersatt herr Bergqvist och fru Jacobsson ersatt herr Björck i Nässjö,

(betr. granskningsexemplar av tryckt skrift) herr Kindbom ersatt herr Boo, herr Berndtson ersatt herr Måbrink och herr Johansson i Malmö ersatt herr Olsson i Edane,

(betr. besvär) herr Kindbom ersatt herr Fiskesjö.

Reservationer (A, C, D, G, H, I, J, L, M, P, R, S och T) och särskilda yttranden (B, E, F, K, N, O och Q)

Beträffande punkten 4. Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten (s. 10–17)

A. Reservation av herrar Hernelius (m) och Werner i Malmö (m), vilka ansett att utskottet under punkten 4 såvitt avser *fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd* (s. 10–17) i stället bort anföra följande:

I en inom --- (= utskottet (s. 10–12) --- ha underställts riksdagen.

Vad först gäller avtalet med DRV som ingicks i augusti 1974 vill utskottet erinra om att enligt då gällande grundlagsregler – 12 § regeringsformen – krävdes att en överenskommelse med främmande makt som angick en fråga som riksdagen enligt regeringsformen ägde avgöra ensam eller med Konungen skulle framläggas för riksdagen till godkännande. Detsamma gällde andra överenskommelser av större vikt. I överenskommelsen skulle tas in förbehåll, varigenom dess giltighet gjordes beroende av riksdagens bifall. Frågan huruvida en överenskommelse var av sådan vikt att den i enlighet med regeringsformen skulle underställas riksdagen avgjorde regeringen under sedvanligt konstitutionellt ansvar.

Som nyss framgått har avtalet med DRV inte underställts riksdagen. Ej heller har i avtalet intagits förbehåll om riksdagens godkännande.

Beträffande frågan om avtalet med DRV borde ha underställts riksdagen vill utskottet framhålla att det skogsindustriprojekt som omfattas av avtalet är den största enskilda biståndsansats som hittills planerats från svensk sida. Projektet kommer, som framhållits av utrikesutskottet (UU 1974:3 s. 15), under en följd av år att ställa stora krav, delvis av principiellt nytt slag, på det svenska deltagandet i insatserna i fråga. Kalkylerna över investeringskostnaderna har länge varit och är fortfarande osäkra. Det kan nämnas att i 1974 års statsverksproposition angavs beloppet 500 milj. kronor och att detta sannolikt skulle komma att överskridas. Avtalet i augusti månad gällde emellertid 770 milj. kronor till projektet i fråga. Och som nyss framgått

talas i årets budgetproposition också om en investeringskostnad om 770 milj. kronor. Vidare torde projektet vara det mest riskfyllda som svensk biståndsverksamhet någonsin engagerat sig i. Det finns anledning befara att den svenska andelen av kostnaderna kan komma att öka ytterligare på grund av oförutsedda svårigheter under uppbyggnadsskedet. Anförda förhållanden leder enligt utskottet till slutsatsen att DRV-avtalet med hänsyn till sin storleksordning och principiella innebörd självklart borde ha underställts riksdagen i enlighet med regeringsformens regler. Mot att sådana avtal om utvecklingsbistånd som är av avsevärt mindre räckvidd och principiell betydelse än det nu berörda inte regelmässigt underställs riksdagen har utskottet, som i sammanhanget hänvisar till de uttalanden härom som gjordes vid 1973 års riksdag (UU 1973:3 s. 12), ingen erinran.

Vad gäller frågan om bilaterala biståndsutfästelser har som tidigare framgått regeringen år 1972 erhållit riksdagens bemyndigande att göra sådana utfästelser för fem framförliggande budgetår till ett belopp som förutom ingående s. k. ointeknade reservationer svarar mot högst fyra gånger det bilaterala anslaget för det löpande budgetåret. Detta bemyndigande gav regeringen möjlighet att för perioden 1974/75–1978/79 göra bilaterala biståndsutfästelser till ett belopp om mer än 5 miljarder kronor. Motsvarande belopp skulle enligt årets budgetproposition för perioden 1975/76–1979/80 uppgå till nära 7 miljarder kronor.

Den fullmakt av liknande slag som enligt vad förut nämnts tillkom 1968 var av mindre omfattning och var avsedd att möjliggöra kreditutfästelser för vissa perioder. 1972 års bemyndigande innebar en viktig skillnad i förhållande till den tidigare fullmakten nämligen att utfästelserna fick avse såväl gåvor som krediter. Vidare utökades bemyndigandets omfattning väsentligt. Enligt utskottets uppfattning medgav då gällande regeringsform uppenbarligen inte en så vittgående fullmakt. Genom den nya grundlagen har öppnats vissa möjligheter för riksdagen att besluta om anslag för längre perioder än budgetåret. Dessa får dock enligt utskottet betraktas som undantagsregler avsedda att tillämpas endast när särskilda skäl föreligger. Att regeringen skulle kunna binda kommande riksdagar på sådant sätt och till så stora belopp som 1972 års bemyndigande inneburit och fortfarande innebär kan från konstitutionell synpunkt självfallet inte vara godtagbart.

Frågan om utnyttjandet av den nämnda fullmakten aktualiserades i hög grad genom DRV-avtalet. Som utskottet nyss framhållit har de informationer som delgetts riksdagen om projektets omfattning och kostnader varit bristfälliga. I 1974 års statsverksproposition nämndes beloppet 500 miljoner kronor. Nu har denna siffra stigit till närmare 800 miljoner kronor. Några praktiska svårigheter i form av tidsförlust e. d. för regeringen att underställa avtalet riksdagen torde enligt utskottet inte ha förelegat. Självklart borde då gällande regeringsforms regler om förbehåll i fråga om riksdagens godkännande ha iakttagits i samband med avtalets ingående. Att riksdagen sålunda ställts utanför möjligheten till granskning och bedömning av ett

projekt som till sin omfattning och sina ekonomiska konsekvenser är det största i sitt slag hittills är enligt utskottet inte rimligt.

Med hänvisning till det anförda anser sig utskottet icke kunna underlåta att rikta anmärkning mot det statsråd som närmast haft ansvaret för frågans handläggning, statsrådet Sigurdsen.

Vad slutligen gäller frågan om riksdagens insyn allmänt i den s. k. länderplaneringen för utvecklingsbiståndet förhåller det sig så att till utrikesutskottet under senare år har överlämnats vissa mycket kortfattade och ofullständiga sifferuppgifter beträffande framtida stöd till biståndsländer. Uppgifterna ges i form av en förtrolig promemoria. Det har från regeringens sida betonats att uppgifterna i fråga grundar sig på bedömningar som gjorts av tjänstemän i biståndsorganen och att uppgifterna på intet sätt är bindande. På grund av denna karaktär hos uppgifterna kan de inte läggas till grund för några beslut eller andra överväganden inom utrikesutskottet.

Konstitutionsutskottet konstaterar med hänvisning till det anförda att det i strid mot vad som förutsatts från riksdagens sida inte lämnas någon närmare information om länderplaneringen. Detta förhållande bör ges riksdagen till känna.

B. Särskilt yttrande av herrar Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka beträffande punkten 4 såvitt avser *fleråriga biståndsutfästelser och avtal om utvecklingsbistånd* (s. 10–17) anför följande:

Samarbetsavtalet med DRV om stöd till bl. a. ett större skogsindustriprojekt, där det svenska bidraget nu beräknas till 770 milj. kr., är av sådan betydelse, att riksdagen måste ges avgörande inflytande och kontroll över programmet och dess genomförande. Vid granskning av ärendet måste emellertid som en utgångspunkt för bedömningen gälla, att regeringen erhållit riksdagens bemyndigande att göra bilaterala biståndsutfästelser för viss tid inom en viss ram. Vidare har riksdagen uttalat att en regel som tvingar regeringen att underställa riksdagen samarbetsavtalen för godkännande skulle omintetgöra en av länderprogrammeringens väsentligaste fördelar, nämligen den frihet som systemet ger avtalsparterna att planera samarbetets innehåll för flera år framåt. I det utvecklingsbistånd, som Sverige lämnat enskilda länder, har inte avtalen som sådana underställts riksdagen för godkännande. Vid beslut om anslagen har riksdagen emellertid avgörande över projektens utformning och genomförande. Vi delar uppfattningen att det från konstitutionell synpunkt inte finns anledning att behandla avtalet med DRV om bl. a. skogsindustriprojektet på annat sätt än andra biståndsavtal. Men det är i sammanhanget angeläget att uppmärksamma att de informationer, som lämnats riksdagen i denna fråga t. ex. i statsverkspropositioner och nu senast i årets budgetproposition, varit knapphändiga. Vi vill framhålla att beträffande projekt av en så omfattande kraktär som DRV-programmet

bör riksdagen på ett tidigt stadium få mer ingående informationer än vad som här varit fallet.

C. Reservation av herrar Hernelius (m), Werner i Malmö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 4 såvitt avser *särskilda katastrofinsatser* i stället för sista stycket i avsnittet (s. 17) bort anföra följande:

Riksdagens beslut den 12 december 1974 tillkom på initiativ av utrikesutskottet och innebar att skyndsamma åtgärder skulle vidtas på grund av katastrofsituationen i ett antal svältdrabbade länder. Allvaret i detta initiativ från riksdagens sida borde enligt utskottet ha beaktats av regeringen och föranlett att uppdrag åt SIDA att verkställa de beslutade åtgärderna lämnats omgående.

Beträffande punkten 5. Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef (s. 17–18)

D. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c), Hernelius (m), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 5. *Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef* (s. 17–18) i stället bort anföra följande:

Enligt utrikesnämndens --- (= utskottet) --- ovillkorlig tystnadsplikt.

Beträffande frågan om den berörda skriftväxlingen hade bort diarieföras vill utskottet, som inte tagit del av skrifternas innehåll, anföra att om i dessa avhandlas frågor som sammanhänger med avsändarens eller mottagarens ämbete eller tjänstefunktioner bör diarieföring självklart alltid äga rum. Detta överensstämmer också med vad riksdagen uttalade år 1974. Att dokumentation av regeringens åtgärder sker är viktigt ur många synpunkter. För exempelvis en ny regering är det nödvändigt att få kunskap om utfästelser e. d. som kan ha gjorts av en tidigare regering.

I fråga om utrikesnämndens ledamöters rätt att få ta del av handlingar av berörd karaktär vill utskottet uttala att denna rättighet måste ges en vidsträckt innebörd. Så har också skett i praxis. Regeringen har även enligt den nya grundlagen en fortlöpande informationsskyldighet till nämnden, vars sammansättning och personal är sådan att hemlighållandet av uppgift i möjligaste mån kan anses garanterad, när tystnadsplikt beslutas.

Utskottet har velat bringa nu angivna synpunkter till riksdagens kännedom.

Beträffande punkten 6. Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor (s. 18–20)

E. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka beträffande punkten 6. *Regeringens*

befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor (s. 18–20) anført följande:

Som framgår av den i betänkandet lämnade redogörelsen har ingen överlåtelse av detta slag ägt rum utan att de berörda museala myndigheterna tillstyrkt avhändelsen eller riksdagen fattat beslut därom. Om överlåtelse av särskilt betydelsefull egendom skulle komma i fråga eller sådana överlåtelser skulle ske i större omfattning förutsätter vi att riksdagens yttrande i så fall först inhämtas. Vi får samtidigt understryka vikten av att ökad klarhet skapas om det faktiska rättsläget beträffande omfattningen av regeringens rätt att förfoga över detta slag av statsegendom. Detta bör lämpligen ske genom att regeringen låter närmare utreda frågan och redovisar resultatet.

Beträffande punkten 8. Remisser till lagrådet (s. 21–22)

F. Särskilt yttrande av herrar Boo (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c), Molin (fp), fru Jacobsson (m) och herr Kindbom (c), vilka beträffande punkten 8. *Remisser till lagrådet* anført följande:

Utskottets redovisning av lagrådsgranskningens omfattning visar en ytterligare nedgång under 1974 i förhållande till tidigare år. Som vi vid olika tillfällen framhållit anser vi lagrådsgranskningen utgöra ett skydd för rätts säkerheten och en garanti för enhetligheten, konsekvensen och klarheten i rättssystemet. Mot denna bakgrund är den kontinuerliga minskningen av antalet lagrådsremisser betänkligh. Den verkställda granskningen visar också, att man inom regeringen varken följer några enhetliga principer eller företar någon samlad bedömning rörande vilka lagförslag som skall remitteras till lagrådet.

Utskottet kommer senare i år att behandla motioner rörande lagrådsgranskningen. Vi har då tillfälle att föreslå riksdagen ändringar i granskningens nuvarande utformning. Med hänsyn härtill anser vi oss kunna avstå från att i förevarande sammanhang framställa något yrkande.

Beträffande punkten 11. Riksdagens skrivelser till regeringen (s. 26–30)

G. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 11 såvitt avser en *parlamentarisk besparingsutredning* (s. 28) i stället bort anføra följande:

Genom beslut --- (= utskottet) --- inom statsverksamheten.

I finansutskottets betänkande anfördes beträffande inriktningen av den parlamentariska besparingsutredningens arbete bl. a. följande:

Arbetet bör omfatta en kartläggning av möjligheterna till omedelbara besparingar, en analys av resursanvändningen på längre sikt samt åtgärder för att få till stånd en snabbare rationalisering och en förbättrad planering i den offentliga verksamheten. Ett viktigt led i arbetet bör också vara att försöka skapa effektivare instrument för statsmakternas planering och styrning av den offentliga verksamheten och för att mäta effektiviteten inom den offentliga sektorn. En självklar utgångspunkt för utredningsarbetet måste vara, att den uppnådda välfärdsnivån bibehålls och att de förslag som arbetet mynnar ut i på sikt höjer välfärdsnivån. Arbetet bör omfatta hela det statliga utgiftsområdet och utgå från en helhetssyn på de offentliga utgifterna.

Enligt utskottet har inte riksdagens beslut tillbörligen beaktats i direktiven till utredningen. Bl. a. innehåller direktiven ett uttryckligt förbud att behandla frågor om statsförvaltningens organisation, uppgifter och funktions-sätt. Inte heller får utredningen ta upp frågor som rör metoder för styrning och planering av den statliga verksamheten. Härigenom förhindras utredningen att fullgöra de uppgifter som riksdagens beslut omfattar. Utskottet vill vidare framhålla att en ovanligt lång tid – drygt 7 månader – förflutit mellan riksdagsbeslutet och regeringens bemyndigande att tillkalla utredningen. Vad utskottet anfört ges härmed riksdagen till känna.

H. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 11 såvitt avser en utredning av *indexreglering av skattesystemet* (s. 28–29) i första nya stycket på s. 29 i stället bort anföra följande:

Utskottet kan inte ansluta sig till den uppfattning i denna fråga som chefen för finansdepartementet i olika sammanhang givit uttryck för. Det beslut som riksdagen fattade den 4 december 1974 har föranlett en skrivelse till regeringen med anhållan om tilläggsdirektiv till 1972 års skatteutredning. Enligt utskottet borde denna riksdagens begäran ha villfarits av regeringen. Utskottet ger riksdagen detta till känna.

I. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c), Molin (fp) och Kindbom (c), vilka ansett att utskottet under punkten 11 såvitt avser *AB Allmänna förlaget* (s. 29) i stället bort uttala följande:

Utskottet har --- (= utskottet) --- detta betänkande.

Riksdagens beslut måste ses som en direkt uppmaning till regeringen att avskaffa den obligatoriska skyldigheten för statliga organ att – så snart det är fråga om någon mera kostnadskrävande framställning av trycksaker – anlita Allmänna förlaget. Regeringens beslut innebär att man föreskrivit ett *obligatoriskt samråd* med Allmänna förlaget innan anbud infordras eller att Allmänna förlaget – utan att anbud infordras – skall anlitas. Den nya

kungörelsen stämmer således inte överens med riksdagens beslut utan får betraktas som ett försök från regeringens sida att kringgå detta. Utskottet ger riksdagen detta till känna.

J. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c) och Kindbom (c), vilka ansett att utskottet under punkten 11 såvitt avser *fastighetsindelningen m. m.* (s. 29) i stället för andra stycket i avsnittet bort uttala följande:

I en fyrpartimotion till 1974 års riksdag föreslogs att lantmäteritaxan skulle nedsättas för ett s. k. pilotprojekt i syfte att förbättra fastighetsstrukturen i skogsmark. Under civilutskottets behandling av motionen erfor utskottet att "inom Kungl. Maj:ts kansli i samråd med lantmäteri-, lantbruks- och skogsmyndigheterna övervägts en försöksverksamhet med samma syfte". För vissa inledande insatser beräknades kostnaderna preliminärt till 200 000 kronor. Utskottet framhöll att en förbättring av fastighetsstrukturen kunde få "betydande positiva effekter" och underströk att Kungl. Maj:t borde vara oförhindrad att initiera åtgärder i detta syfte. Med detta uttalande ansåg utskottet att anslagskonstruktionen (förslagsanslag) gav Kungl. Maj:t möjlighet att ställa medel till förfogande. En enig riksdag biföll den 27 mars 1974 civilutskottets hemställan att med anledning av motionen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Med hänvisning till riksdagens beslut tog lantmäteriverket upp frågan om medel för dylika åtgärder, dels i sin anslagsframställning för det kommande budgetåret, dels i en särskild framställning om medel för budgetåret 1974/75. Härvid framhölls att det fanns förutsättningar att "mycket snart påbörja försöksverksamhet av åsyftat slag, om behövliga medel ställs till förfogande." Efter gemensam beredning med bl. a. finansdepartementet kom man emellertid inom bostadsdepartementet fram till att lantmäteriverkets framställning om ytterligare medel skulle avslås. De åtgärder som även Kungl. Maj:t fann angelägna, förutsattes härvid "i viss omfattning" kunna rymmas "inom ramen för tillgängliga medel". Genom att inte ställa erforderliga medel till förfogande för den inledande försöksverksamheten på det sätt som riksdagen förra året hade anledning att räkna med kan regeringen inte anses ha följt riksdagens beslut. Utskottet ger riksdagen detta till känna.

K. Särskilt yttrande av herr Werner i Malmö (m) och fru Jacobsson (m), vilka under punkten 11 såvitt avser frågor om *rörliga krediter för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet* (s. 30) anfört följande:

Frågan om en långfristig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet har behandlats vid 1972, 1973 och 1974 års riksdagar. De riksdagsbeslut som därvid fattats har gått ut på att regeringen skulle lämna riksdagen förslag i frågan. Vidare har 1973 och 1974 års riksdagar

uttalat att myndigheter inom försvarsväsendet bör ges möjligheter att åstadkomma en utjämning i betalningshänseende mellan olika budgetår. Det förutsattes att regeringen skulle vidta åtgärder i detta hänseende.

Ställning till de berörda frågorna har ännu inte tagits från regeringens sida. Från konstitutionell synpunkt är det enligt utskottet inte godtagbart att riksdagsbeslut – i förevarande fall beslut av flera tidigare års riksdagar – inte respekteras.

Punkten 12. Vissa frågor rörande tandvårdstaxan

L. Reservation av herrar Boo (c), Werner i Malmö (m), Jonnergård (c), Nordin (c), fru Jacobsson (m), herrar Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 12. *Vissa frågor rörande tandvårdstaxan* (s. 30–31) bort anföra följande:

Som närmare redogörs --- (= utskottet) --- för tillämpning av lagen.

Av förarbetena till tandvårdsrefomen framgår att ändamålet med insamlandet av vissa uppgifter om arbetstid var att erhålla ett statistiskt underlag för bedömningen av tandvårdstaxans utfall. Dessa uppgifter saknade således betydelse för bedömningen av ersättningens storlek. Vid sådant förhållande kan uppgift om arbetstid i ifrågavarande hänseende i princip inte anses hänförlig till uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen om allmän försäkring. Att ålägga tandläkare att redovisa arbetstid och göra denna redovisning till ett villkor för att utfå ersättning kan därför enligt utskottets mening inte anses omfattas av de i lagen om allmän försäkring givna myndigandena. Härvidlag saknar således ändringarna i tandvårdstaxan stöd i lagen.

Den uppgiftsskyldighet i övrigt som föreskrivits genom ändringarna i tandvårdstaxan får givetvis inte omfatta andra uppgifter än sådana som är av betydelse för tillämpningen av lagen om allmän försäkring. Detta borde enligt utskottets mening ha kommit till uttryck i tandvårdstaxan.

Beträffande punkten 13. Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter (s. 31)

M. Reservation av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m), vilka ansett att utskottet under punkten 13. *Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter* (s. 31) i stället bort anföra följande:

Av en inom --- (= utskottet) --- inom utrikesdepartementet.

Frågan om slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter som av ålder haft denna beteckning kan enligt utskottet synas sakna reell betydelse för det svenska statslivet. Saken är emellertid inte så enkel. Det bör erinras om att den nya grundlagen antogs under den uttryckliga förutsättningen att monarkins bevarande i vårt land var en gi-

ven utgångspunkt vid utformningen av författningen om denna skulle få önskvärt stöd i riksdagen och folkopinionen. Därom rådde fullständig enighet bland företrädarna för de politiska partier som medverkade i förberedelsearbetet till den nya grundlagen. I det inledande kapitlet i regeringsformen slås sålunda fast att konungen är rikets statschef. Enligt utskottets mening finns det en risk för att även sådana åtgärder som de förevarande hos allmänheten kan uppfattas som ett led i en politik som ytterst syftar till att införa republik i vårt land. Även om detta mot nyss angivna bakgrund inte är avsikten med åtgärderna är det emellertid av väsentligt intresse ur allmän synpunkt att statsmakternas inställning till statsskickets grunder inte missuppfattas av medborgarna på grund av dessa eller liknande åtgärder.

Det är enligt utskottet klart att praxis när det gäller användningen av ordet Kunglig i beteckningar på offentliga myndigheter ej är enhetlig. I namn på centrala ämbetsverk har beteckningen förekommit i stor utsträckning. En del äldre myndigheter, exempelvis Svea hovrätt har länge använt den ålderdomliga beteckningen "Kungl. Maj:ts och Rikets". I vissa fall, ursprungligen sannolikt av språkliga skäl, förekommer inte något tillägg över huvud taget. En del myndigheters namn föregås av beteckningen statens t. ex. "Statens vägverk" och "Statens avtalsverk". I militära förbands officiella namn används däremot regelmässigt "Kunglig". Detsamma gäller de svenska utlandsmyndigheterna.

Sådana beteckningar som "Kunglig" eller "statens" kan enligt utskottet inte gärna ha eller ha haft någon annan funktion än att ange att vederbörande inrättning inte är vare sig privat, kommunal eller direkt underställd riksdagen. Dessa uttryck markerar blott att myndigheten i fråga hör till den svenska statsapparaten. Beteckningen "Kunglig" har med andra ord inte någon reell innebörd när det gäller konstitutionella befogenheter eller direkta lydtnadsförhållanden. Den markerar helt allmänt tillhörighet till den svenska staten. Mot denna bakgrund ter sig regeringens förklaring att sloandet av beteckningen "Kunglig" skulle vara en logisk följd av den nya grundlagen som helt ohållbar. Från logiska utgångspunkter talar i stället övervägande skäl för ett bibehållande av beteckningen "Kunglig". Sverige är alltså – och betecknas alltså i bl. a. viktigare internationella sammanhang – som "Konungariket Sverige" där statschefen, dvs. konungen, har till uppgift att symbolisera riket. Vill man markera en offentlig inrättnings anknytning till detta, finns det alltså inget naturligare sätt än beteckningen "Kunglig", där detta är språkligt lämpligt och möjligt.

Den nya regeringsformen innehåller inte – lika litet som sin föregångare – några bestämmelser i frågan. Namngivning av offentliga myndigheter torde – om inte helt undantagsvis samfällad lagstiftning förekommit i sådana frågor – ha skett i form av föreskrifter som utfärdats av regeringen. Vad som gör de nu vidtagna åtgärderna speciellt tvivelaktiga är enligt utskottet att de strider mot de förutsättningar om vilka enighet i grundlagsfrågan uppnåddes i riksdagen. I grundlagspropositionen (prop. 1973:90, s. 170 ff) ut-

vecklade föredragande departementschefen hurusom statschefen skulle behålla representativa och ceremoniella uppgifter. Till statschefens person och hans namn skulle inte knytas beslut och åtgärder inom statslivet med politisk innebörd (s. 172). Uttalandet torde av de flesta ha uppfattats som ett klart uttryck för den princip, som grundlagsändringen ansågs uttrycka, nämligen att konungen inte längre skulle delta i de politiska beslutsprocesserna, medan hans ställning i övrigt skulle förbli oförändrad. Att det skulle föranleda några konsekvenser på det rent ceremoniella området antyddes inte på minsta sätt i propositionen.

Att propositionen uppfattades på detta sätt framgår klart av den moderata partimotionen (1973:1874) i grundlagsfrågan, där det heter: "När det mer generellt gäller de sedvanliga och traditionella förmåner och hedersbetygelser, som tillkommer monarken i olika sammanhang, utgår vi likaså från att någon ändring i rådande praxis ej avses och ej kan ifrågakomma som en konsekvens av att konungen uttryckligen fråntas de befogenheter som hittills formellt tillhört honom. Det gäller t. ex. användningen av konungens bild i samband med myntprägling och frimärksutgivning, hans ställning som beskyddare av lärda samfund m. m. Det ter sig likaså självklart att svenska myndigheter, verk och militära förband allt framgent använder beteckningen kunglig."

Motionens olika förslag diskuterades ingående i konstitutionsutskottet (KU 1973:26 s. 30) och lämnades i nu angivna hänseenden utan erinran av utskottet.

Vad gäller de för utrikesförvaltningen utfärdade föreskrifterna erinrar utskottet om de uttalanden som gjordes av föredragande departementschefen i grundlagsärendet (prop. 1973:90 s. 173), vilka klart markerar att konungen i det internationella umgänget har en reell, saklig roll som rikets främste företrädare i förhållande till andra länder. Han utövar därvid vissa folkrättsliga funktioner. Sålunda skall svenska sändebuds kreditivbrev undertecknas av konungen liksom främmande sändebud ackrediteras hos honom. Att slopa beteckningen Kunglig beträffande de svenska utlandsmyndigheterna är därför enligt utskottet inte endast onödigt utan klart vilseledande.

Det bör anmärkas att i utrikesdepartementets föreskrifter gjorts en felaktig tolkning av stora riksvapnets ställning i det att myndighet hädanefter endast skall begagna det lilla riksvapnet. Enligt den alltjämt gällande lagen den 15 maj 1908 (SFS 1908:65) är det stora riksvapnet – där Götalandskapens lejon alltjämt förekommer som likställda med nordligare landsdelarnas tre kronor – fortfarande ett av rikets två vapen. Stora riksvapnets status kan sålunda inte ändras utan riksdagens medverkan.

Beträffande formerna för de åtgärder som vidtagits av regeringen i fråga om slopandet av beteckningen Kunglig vill utskottet understryka att något formellt klart beslut inte föreligger i ärendet. Detta är enligt utskottet otillfredsställande. Det är sålunda av största vikt, att allmänheten och myndigheterna får offentligt besked om vilka centrala beslut som regeringen

eventuellt fattat i hithörande frågor och vilka direktiv i stil med nyss berörda föreskrifter till utlandsmyndigheterna som utgått på olika områden. Till detta kommer frågan om vilka ytterligare åtgärder, som är att förvänta, vilka rättsgrunder och skäl regeringen eller enskilda myndigheter och befattningshavare kan anföra för sådana åtgärder samt slutligen hur de ansvariga uppfattar åtgärderna när det gäller träffade politiska överenskommelser.

Utskottet finner att anledning till anmärkning föreligger mot justitieministern, statsrådet Geijer.

N. Särskilt yttrande av herrar Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c) och Kindbom (c), vilka beträffande punkten 13. *Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter* anfört följande:

Förändringen av benämningar på ämbetsverk eller andra statliga organ bör enligt vår mening ske på ett sådant sätt att ingen tveksamhet kan råda om vilken benämning som skall användas eller i vilka former beslutet fattats. Det naturliga är att de förändringar som härvidlag bedöms som lämpliga sker i samband med nya eller ändrade förordningar om instruktioner eller andra författningar som reglerar vederbörande organs verksamhet.

Beträffande punkten 14. Övriga frågor (s. 31–33)

O. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c), fru Jacobsson (m) och herr Kindbom (c), vilka beträffande punkten 14 såvitt avser *tillsättande av ordförande i riksbanksfullmäktige* (s. 32) anfört följande:

Vi konstaterar att riksbanksfullmäktige saknat ordinarie ordförande i närmare nio månader. Som utskottet uttalat i annat sammanhang är det av stor vikt, att inte onödigt dröjsmål förekommer i samband med att i synnerhet chefsbefattningar i statlig tjänst skall återbesättas. Här gällde det ledningen av landets centralbank där regeringens representant enligt grundlagen skall utöva ordförandeskapet. Utskottet finner det anmärkningsvärt att återbesättandet fick anstå under så lång tid.

P. Reservation av herr Lindahl i Hamburgsund (fp), som ansett att utskottet under punkten 14 såvitt avser *oljeutvinningsplattformar* (s. 32) i stället bort anföra följande:

Vidare har utskottet --- (= utskottet) --- till detta betänkande.

Enligt förarbetena till det angivna stadgandet i byggnadslagen kan regeringen med ett tillstånd av förevarande karaktär förena villkor som innebär åläggande för sökanden att betala penningbelopp eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras för det ingrepp från miljöskyddssynpunkt m. m. som industrilokaliseringen i fråga innebär.

Enligt utskottet har i förevarande fall lämnats en alltför vidsträckt ram beträffande användningen av de föreskrivna avgifterna.

Q. Särskilt yttrande av herrar Werner i Malmö (m) och Björck i Nässjö (m), vilka beträffande punkten 14 såvitt avser *oljeutvinningsplattformar* (s. 32) anfört följande:

Av den inom utskottets kansli upprättade promemorian, bilaga 13 A till detta betänkande, framgår att regeringen i det aktuella ärendet, vilket gällde prövning enligt 136 a § byggnadslagen av etablering för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i Strömstads kommun, Göteborgs och Bohus län, som villkor för nämnda etablering bl. a. föreskrev att en viss avgift skulle erläggas att användas för att tillgodose det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän.

Enligt förarbetena till den angivna bestämmelsen i byggnadslagen kan regeringen med ett tillstånd av förevarande karaktär förena villkor för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras för det ingrepp från miljöskyddssynpunkt m. m. som industrilokaliseringen i fråga innebär. Bestämmelsen har sin förebild i ett motsvarande stadgande i vattenlagen. De särskilda villkor som har brukat förenas med tillstånd till företag i vatten är av två principiellt sett olika slag. Den ena typen avser villkor som innebär åläggande för sökanden att betala penningbelopp eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras. Den andra typen utgörs av villkor som i och för sig skulle ha kunnat föreskrivas också av vattendomstolen. Dessa villkor avser närmast åtgärder av skadeförebyggande karaktär. Gemensamt för de båda villkorstyperna är att de går ut på att tillgodose allmänna intressen.

Ärenden som skall underställas regeringen enligt vattenlagen bereds av vattendomstol därvid alla parter och företrädare för allmänna intressen har möjlighet att framlägga sina synpunkter på bl. a. frågan om särskilda villkor och efter vilka grunder en eventuell avgift för tillgodoseende av allmänna intressen skall beräknas.

I förevarande lokaliseringsärende har konsessionsnämnden för miljöskydd avgett yttrande till regeringen. Detta yttrande innehåller inte något förslag till avgift för tillgodoseende av allmänna intressen. Denna fråga har enligt uppgift avgjorts av regeringen utan att sökanden eller företrädare för av lokaliseringen berörda intressen beretts tillfälle att yttra sig. Denna handlägningsordning är enligt vår mening inte godtagbar och avviker som framgått markant från vad som tillämpas i underställningsärenden enligt vattenlagen.

Saken har från konstitutionella utgångspunkter en mer vidsträckt aspekt. Grunden för den s. k. avgiftsmakten bygger på förutsättningen att en avgift endast kan komma i fråga som ersättning för direkta motprestationer från det allmänna. Den nu aktuella avgiften har fastställts utan denna förut-

sättning och kan enligt vår mening inte hänföras till en kompensation för de intressen som direkt berörs av lokaliseringen i fråga.

Avgiften har med andra ord mer karaktär av ett slags skattebeläggning och är därmed stridande mot vad riksdagen förutsatt vid antagandet av det ifrågavarande stadgandet i byggnadslagen.

Vi vill slutligen framhålla att några grunder för hur en avgift för tillgodoseende av allmänna intressen i samband med sådan industrilokalisering som behandlas i det nämnda stadgandet i byggnadslagen och tillämpningsföreskrifterna till detta inte presenterats för riksdagen.

R. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Björck i Nässjö (m), Nordin (c), Kindbom (c) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 14 såvitt avser *distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från intresseorganisation* (s. 32) i andra stycket i ifrågavarande avsnitt i stället bort anföra följande:

Som utskottet uttalat i flera sammanhang är det värdefullt att informationsfrågorna ägnas stort intresse från departementets sida. I det här aktuella fallet har emellertid informationsmaterial från en intresseorganisation spridits på ett sätt som utskottet inte anser lämpligt mot bakgrund av bestämmelserna om utnyttjande av tjänstebrevsrätten. Det använda förfaringssättet kan alltså inte godtagas av principiella skäl. Utskottet får därför uttala att utdrag ur LO-nytt ej borde ha utsänts i tjänstebrev från socialdepartementet.

S. Reservation av herrar Werner i Malmö (m), Björck i Nässjö (m) och Lindahl i Hamburgsund (fp), vilka ansett att utskottet under punkten 14 såvitt avser *skadestånd till en f. d. handelsskreterare* (s. 32) i stället bort anföra följande:

Regeringen beslöt i januari 1975 att på grund av förlikningsavtal utge skadestånd till en f. d. handelssekreterare med 190 000 kronor med anledning av vad justitiekanslern anfört om svårigheterna att i en process övertyga domstolen om att handelsdepartementet haft tillräcklig grund för sina ingripanden mot vederbörande handelssekreterare. Bakgrunden till skadeståndet var att handelssekreteraren i februari 1973 enligt direktiv av Kungl. Maj:t dels utan varsel tvingats ta ut semester med sammanlagt 53 dagar, dels sedan semesterledigheten utgått likaledes utan ansökan beviljats tjänstledighet under sin återstående tjänstetid (drygt två månader) från handelssekreterartjänsten och ålagts andra arbetsuppgifter. I samband med semesterbeslutet hade handelssekreteraren fräntagits nycklarna till handelssekreterarkontoret. Personalen vid kontoret hade vidare underrättats om att handelssekreteraren inte längre skulle administrera kontoret. Det bör vidare nämnas, att justitiekanslern mot bakgrund av att anmärkningar riktats mot medelsförvaltningen vid handelsssekreterarkontoret och att påståenden gjorts om att handelssekreteraren förgripit sig på statens medel undersökt

om handelssekreteraren gjort sig skyldig till fel eller försummelse i tjänsten. Justitiekanslern uttalade i beslut den 20 januari 1973 att hans genomgång av ärendet inte gav stöd för eventuella påståenden om att handelssekreteraren gjort sig skyldig till förskingring eller annan oegentlighet beträffande handelssekreterarkontorets medel eller att det eljest framkommit något som visat att handelssekreteraren gjort sig skyldig till fel eller försummelse av beskaffenhet att föranleda åtgärd från justitiekanslerns sida.

De åtgärder som vidtagits mot handelssekreteraren främst i samband med verkställigheten av semesterbeslutet, har uppenbarligen varit ägnade att skada handelssekreterarens anseende.

Öven om det fanns fog för viss oro beträffande skötseln av handelssekreterarkontoret borde det dock med hänsyn till den enskildes rättstrygghet ha krävts ett säkrare underlag för de vidtagna åtgärderna. Enligt utskottets bedömning har detta ärende inte handlagts med tillräcklig varsamhet. Ansvar för händelsen åvilar i första hand chefen för handelsdepartementet, statsrådet Feldt.

Det anförda ger utskottet riksdagen till känna.

T. Reservation av herrar Fiskesjö (c), Jonnergård (c), Nordin (c) och Kindbom (c), vilka ansett att utskottet under punkten 14 såvitt avser *riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss* (s. 32–33) i stället bort anföra följande:

I kanslipromemoria, bilaga 13 D till detta betänkande, lämnas en redogörelse för vissa frågor sammanhängande med Kungl. Maj:ts beslut den 28 juni 1974 rörande linjetrafik med buss mellan Stockholm och orter norr om Stockholm. Beslutet innebar i princip att statens järnvägar och ytterligare några företag medgavs att inom ramen för pågående trafiksamarbete mellan statens järnvägar och dessa företag bedrivs viss linjetrafik Stockholm–Norrland. Flertalet av beslutet berörda företag fick tidigare meddelade linjetrafiktillstånd indragna eller fick avslag på anförda besvär över tidigare för dem meddelade negativa beslut. I beslutet konstaterades dock att det fanns ett ytterligare trafikbehov och att detta lämpligen kunde lösas genom samgående av företag.

Utskottet har granskat ifrågavarande beslut mot bakgrund av vad som uttalades i propositionen 1972:81 rörande förslag till vissa ändringar i förordningen om yrkesmässig trafik och i riksdagens yttrande i anledning härav (TU 1972:13). I dessa sammanhang framhölls vikten av att linjetrafiktillstånd meddelades i sådan utsträckning att angelägna behov av kompletterande trafik på längre avstånd tillgodosågs i sådana fall där utvecklingen visade att trafikunderlaget gav utrymme för busslinjetrafik vid sidan av befintlig järnvägstrafik eller för busslinjetrafik genom flera företag. Enligt utskottets mening utgör beslutet den 28 juni 1974 ett klart avsteg från denna princip. Trots att utrymme uttryckligen bedömts finnas för ytterligare busstrafik har man låtit tillståndsfrågan bli beroende av samgående mellan olika företag.

Beslutet innebär att en ny princip lanserats utan att riksdagen blivit i tillfälle att yttra sig höräver. Utskottet bedömer det som angeläget att uppmärksamma detta, inte minst mot bakgrund av att beslutet drabbar flera seriöst arbetande företag som sedan längre bedrivit busstrafik.

I riksdagens beslut i anledning av propositionen 1972:81 gav riksdagen Kungl. Maj:t tillkänna angelägenheten av att oklarheten i fråga om gränsdragningen mellan linjetrafik och beställningstrafik undanröjdes och att förslag därom förelades riksdagen. Det är enligt utskottet otillfredsställande att detta riksdagens uttalande ännu inte effektuerats av regeringen.

BILAGEDEL

Bilaga 1

Konseljären den år 1973

Ärendegrupp	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U	Jo	H	In	C	I	S:a
1 Proposi- tioner	55	2	6	11	13	56	14	11	12	10	4	10	204
2 Lagråds- remisser	11	–	–	–	–	1	–	–	–	1	1	1	15
3 Utfärdande av författ- ningar (SFS)	310	9	29	156	73	296	61	71	63	95	31	12	1 206
4 Kommitté- direktiv	20	–	2	8	9	7	9	7	4	1	4	5	76
5 Reglerings- brev samt an- slags- och statsbidrags- ärenden	460	64	266	311	111	254	706	296	59	455	142	143	3 267
6 Tjänste- ärenden	993	390	470	294	352	1 545	1 254	238	134	189	348	207	6 414
7 Besvärs- ärenden	175	6	426	197	768	604	976	582	63	802	1 027	23	5 649
8 Dispens- och övriga parts- ärenden	3 043 ¹	62	1 090	835	618	1 558	732	207	971	860	291	286	10 553 ¹
9 Hemliga ärenden	12	70	110	2	1	112	1	1	86	11	1	–	407
10 Övriga ärenden	53	49 ²	59	45	37	100	82	32 ³	52 ⁴	23	22	26 ⁵	580
Totalt	5 132	652	2 458	1 859	1 982	4 533	3 835	1 445	1 444	2 447	1 871	713	28 371

¹ inkl. 2 203 nådeärenden.² inkl. 35 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.³ inkl. 7 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.⁴ inkl. 4 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.⁵ inkl. 7 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

Konseljärenden år 1974

Ärendegrupp	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U	Jo	H	A	B	I	Kn	S:a
1 Proposi- tioner	47	4	4	10	7	50	12	19	8	8	3	13	3	188
2 Lagråds- remisser	10	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	13
3 Utfärdande av författ- ningar (SFS)	284	4	30	97	52	293	77	73	36	55	37	36	16	1 090
4 Kommitté- direktiv	19	2	6	4	4	9	10	6	7	11	4	4	3	89
5 Reglerings- brev samt an- slags- och statsbidrags- ärenden	585	54	254	290	97	259	666	317	89	449	96	166	252	3 574
6 Tjänste- ärenden	1 090	386	348	296	341	1 501	1 153	289	136	204	140	295	375	6 554
7 Besvärs- ärenden	230	3	550	255	1 102	649	960	656	149	785	1 126	46	119	6 630
8 Dispens- och övriga parts- ärenden	2 718 ¹	67	618	726	485	1 753	760	247	509	799	246	306	41	9 275 ¹
9 Hemliga ärenden	7	56	92	1	—	93	1	1	81	18	1	2	—	353
10 Övriga ärenden	37	58 ²	19	17	12	37 ³	27	33 ⁴	37 ⁵	13	12	28 ⁶	5	335
Totalt	5 027	634	1 921	1 696	2 100	4 646	3 666	1 641	1 052	2 342	1 665	897	814	28 101

¹ inkl. 2 263 nådeärenden.

² inkl. 51 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

³ inkl. 2 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

⁴ inkl. 16 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

⁵ inkl. 21 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

⁶ inkl. 4 ärenden i 50-årsprotokoll, som omedelbart offentliggjorts.

PROMEMORIA

1975-02-25

Statsrådsberedningens organisation och arbetsuppgifter**Inledning**

En översiktlig redogörelse för statsrådsberedningens (SB:s) organisation och arbetsuppgifter lämnades i KU:s betänkande 1974:22 (bilaga 3, s. 90-91). I denna promemoria kompletteras vissa delar av den redogörelse som lämnas där.

I promemorian behandlas

1. Organisation och arbetsformer inom statsministerns kansli (organisations-tablå redovisas i *underbilaga*),
2. SB:s verksamhet som samordnare av departementsarbetet i formellt avseende (anvisningsverksamheten),
3. SB:s verksamhet för att flytta prövningen av olika ärenden och ärendegrupper från regeringen till underlydande myndigheter (decentraliseringsverksamheten).

Statsministerns kansli: Organisation och arbetsformer**1. Allmänt**

Enligt departementsinstruktionen (1974:386), omtryckt 1974:834), vilken tillämpas på departementen (utom UD) och SB, är det statssekreteraren som närmast under statsministern leder arbetet inom SB (9 §).

Statssekreteraren i SB intar en central position inom regeringskansliet i frågor som rör planering och samordning. Statssekreteraren har täta kontakter med statsråden och de andra statssekreterarna. Dessutom har han omfattande kontakter med företrädare för organisationslivet, arbetsmarknadens parter och olika folkrörelser.

En viktig roll för den övergripande planeringen av regeringens verksamhet spelar de allmänna beredningarna (dvs. överläggningar i konkreta och principiella frågor mellan samtliga statsråd under statsministerns ordförandeskap) som vanligen hålls i omedelbar anslutning till ett regeringssammanträde och de regelbundet återkommande planeringssammanträdena. Statssekreteraren i SB deltar som ende icke regeringsmedlem i de allmänna beredningarna. Planeringssammanträdena, som ofta sträcker sig över två dagar, förbereds av statssekreteraren i SB.

En väsentlig del av det förberedande arbetet på olika regeringsförslag utförs inom arbetsgrupper inom ett departement eller sammansatta av företrädare för flera departement. Bildandet av sådana arbetsgrupper föregås av kontakter med statssekreteraren i SB.

En mer övergripande planering av arbetet inom regeringskansliet sker inom statssekreterarkretsen. För detta ändamål samlas samtliga statssekreterare, dels till varje vecka återkommande möten, dels till särskilt anordnade, längre planeringsmöten. Dessa senare möten förläggs vanligtvis utom kanslihuset. Vid båda slagen av möten fungerar statssekreteraren i SB som ordförande.

Det kan vidare i detta sammanhang nämnas att till statssekreterarens i SB åligganden hör att för statsministerns räkning följa säkerhetsfrågor av vikt. Vid föredragningen i polisiära säkerhetsärenden inför justitieministern är sålunda statssekreteraren i SB närvarande. Han hålls också underrättad om de viktigaste militära säkerhetsärendena som föredras inför försvarsministern.

2. *Det löpande arbetet*

För det dagliga arbetet inom SB tillämpas bestämda rutiner. Uppgiften att hålla kontakt med det löpande departementsarbetet ligger primärt på särskilda handläggare. Ärendena anmäls för statssekreteraren, som bedömer aktualiserade frågor från bl. a. politiska synpunkter och drar – med utgångspunkt i denna bedömning – upp riktlinjerna för hur frågan bör hanteras. Utarbetade departementsförslag – t. ex. propositioner och förslag till svar på interpellationer och frågor – granskas av handläggarna. Förslagen och de synpunkter som de föranleder anmäls för statssekreteraren som, i förekommande fall efter samråd med statsministern, för SB:s räkning tar ställning till förslaget.

Under statssekreterarens ledning samlas den handläggande personalen till regelbundet återkommande planeringsmöten. Den mera kortsiktiga planeringen sker vid veckomöten. Sådana hålls vanligen två gånger i veckan. Den långsiktiga planeringen görs vid särskilda sammankomster.

Utöver dessa planeringsmöten på tjänstemannanivå förekommer regelbundna genomgångar och planeringsmöten med statsministern.

3. *Handläggande personal*

Antalet handläggare uppgår f. n. till sex samt ett kansliråd och en presssekreterare för press- och informationsverksamheten. Av handläggarna har fem till uppgift att svara för de direkta departementskontakterna, medan en svarar för statsministerns korrespondens med främst allmänheten. För registraturen finns en registrator. Dessutom finns ett bibliotek med tillhörande dokumentationscentral.

Kanslirådet svarar för organisationen av det löpande arbetet. Häri ingår bl. a. att förbereda statsministerns engagemang. Kanslirådet är vidare närmast under statssekreteraren ansvarig för utarbetandet av de tal och andra uttalanden som statsministern i olika sammanhang skall göra samt svar

på interpellationer och frågor som i riksdagen har ställts till statsministern.

Pressekreteraren svarar för att press och andra massmedia får information om verksamheten, dels inom statsrådsberedningen, dels inom regeringskansliet i den mån det gäller frågor av mer övergripande natur.

Pressekreteraren svarar vidare för bevakningen av press och andra massmedier. Pressekreteraren leder också verksamheten inom den för regeringskansliet gemensamma informationsgruppen i vilken samtliga departements informationssekreterare ingår.

Det löpande departementsarbetet följs från SB:s sida av särskilda handläggare/kontaktmän. Varje handläggare har – som regel – tre departement att följa. Uppgiften innebär bl. a. att handläggaren granskar förslag som har upprättats inom resp. departement. Utöver uppgiften att vara kontaktperson med resp. departement har vederbörande handläggare uppgiften att svara för kontakterna med organ inom och utom regeringskansliet, som är verksamma inom handläggarens ansvarsområde. Handläggarna svarar också för en betydande del av SB:s muntliga kontakter med allmänheten inom detta område. Sådana kontakter förekommer i mycket stor omfattning.

Inom SB biträder handläggaren med utarbetandet av promemorior, tal och liknande till den del de berör frågor som faller inom hans/hennes ansvarsområde.

Den handläggare som svarar för statsministerns korrespondens upprättar förslag till brevsvar i den mån svaret inte kräver särskild sakkunskap, i vilket fall brevet överlämnas till vederbörande fackdepartement, som upprättar utkast till svaret. Det ankommer på denne handläggare att bevaka att inkomna brev besvaras.

Korrespondensverksamheten har ökat starkt i omfattning under senare år. Några siffror kan belysa detta. År 1972 inkom 3 602 brev, år 1973 var antalet 9 708, medan det år 1974 registrerades 7 483 inkommande brev.

Anvisningsverksamheten

I KU:s promemoria ang. organisation och arbetsformer inom statsdepartementen (bil. 3 till KU 1974:22) har erinrats om den granskningsverksamhet som bedrivs inom vad som benämns de konsultativa statsrådets kansli (bet. s. 90). Denna granskning, som avser utkast till propositioner, lagrådsremisser, författningar, utredningsdirektiv och svar på interpellationer och frågor, sker huvudsakligen från juridiska, administrativa och andra formella synpunkter, men avser även en sakgranskning i syfte att undvika fel och uppnå enhetlighet och konsekvens.

Till ledning för departementen vid utformning av de nämnda utkasten i formellt avseende har SB utarbetat särskilda anvisningar. Anvisningarna avser dels propositionsskrivning, dels författningsskrivning och är samlade i vad som populärt kallas röda resp. gröna boken. Dessutom har SB i samarbete med departementens organisationsavdelning utarbetat de s. k. skrivanvisningarna. Dessa innehåller dels främst tekniska anvisningar för kon-

torspersonalen, dels anvisningar för den formella behandlingen av regerings- och departementsärenden med tyngdpunkten förlagd till utformningen av protokoll och expeditioner i sådana ärenden.

SB har vidare utfärdat anvisningar som tar sikte på att ge främst författningar och andra från regeringskansliet utgående skrivelser en enhetlig, klar och lättbegriplig språklig utformning. De grundläggande anvisningarna i detta hänseende finns i promemorian "Språket i lagar och andra författningar". I fråga om den språkliga utformningen av propositioner och lagrådsremisser finns anvisningar i bilaga 2 till "röda boken". Dessa överensstämmer med anvisningarna i den nämnda promemorian men innehåller dessutom anvisningar i frågor som är specifika för propositionsskrivning.

Det bör här framhållas att de anvisningar som nu har nämnts har rönt en livlig efterfrågan från myndigheter utanför regeringskansliet liksom från kommuner och enskilda. SB har sökt att i största möjliga utsträckning tillgodose det externa behov som sålunda finns. Som exempel kan nämnas att den senaste utgåvan av gröna boken (1975-01-02) har tagits fram i en upplaga på 4 000 exemplar, varav 1 500 har beräknats för departementens behov under de närmaste åren och återstoden för myndigheters och andras behov. Med den spridning som dessa anvisningar fått och som de senaste kan beräknas få, finns förutsättningar för att de principer som i formellt och språkligt avseende är vägledande för regeringskansliets verksamhet i det hänseende som nu har nämnts också vinner tillämpning på myndighetsnivå.

SB:s uppgift att samordna departementens verksamhet och verka för enhetlighet och konsekvens i departementsarbetet medför att beredningen vid uppkommande behov går ut med anvisningar i speciella frågor. Bland anvisningar av detta slag kan nämnas

- anvisningar för diarieföringen i departementen
- mall för utformningen av arbetsordning för departement
- mall för utformningen av instruktion för myndighet
- anvisningar för förvaltningslagens tillämpning hos Kungl. Maj:t (regeringen)
- anvisningar för utformningen av svar på interpellationer och frågor (i samarbete med kammarkansliet)
- anvisningar för behandlingen av frågor om ledighet för statsråd
- anvisningar för den typografiska utformningen av propositioner, lagrådsremisser och skrivelser till riksdagen m. m.

Utöver de nämnda anvisningarna ger SB råd och rekommendationer i såväl sakligt som formellt avseende i enskilda ärenden.

Vidare bör nämnas att SB håller intim kontakt med kammarkansliet i syfte att åstadkomma en så effektiv samordning av arbetet inom de båda statsorganen som möjligt. Denna verksamhet föranleder bl. a. utfärdande av anvisningar av mera kortfristig natur i olika praktiska frågor.

Decentraliseringsverksamheten

När decentraliseringsarbetet år 1971 inordnades i SB låg detta i linje med den uppfattning om decentraliseringsarbetets betydelse som redan författningsutredningen år 1958 hade gett uttryck för. Utredningen uttalade att decentraliseringsarbetet inte är en tillfällig företeelse utan något som kräver kontinuerliga insatser och ständig uppmärksamhet från regeringens sida. Till denna uppfattning anslöt sig sedermera grundlagberedningen, och den får genom statsmakternas beslut om författningsreformer (prop. 1973:90, KU 26, rskr 265) anses ha blivit definitivt bekräftad.

Den år 1974 införda ordningen gjorde det möjligt att bevaka delegeringsfrågorna i anslutning till SB:s fortgående granskning av propositioner, författningar m. m. Verksamheten resulterar i förslag om ändringar eller tillägg i huvudsakligt syfte att minska arbetsbelastningen för departementen. SB kan sålunda i samband med delning av förslag till lagproposition föreslå att regeringen inhämtar riksdagens bemyndigande att flytta viss eller vissa grupper av ärenden till avgörande av underlydande myndigheter. Gäller det en författning som faller inom regeringens normgivningskompetens kan SB:s rekommendationer avse att regeringen direkt i författningen tar in bestämmelser med uppdrag åt underordnad myndighet att ta över vissa frågor, t. ex. rörande tjänstetillsättning eller statsbidrag eller dispens eller något liknande.

Om en decentraliseringsfråga med hänsyn till sin omfattning eller av annan orsak inte kan lösas i det fortlöpande arbetet gör SB en särskild utredning av frågan och lägger fram resultatet i en särskild promemoria som tillställs det eller de departement som berörs. Som exempel på denna verksamhet kan nämnas förslag till

- *jordbruksdepartementet* om upphävande av underställningsskyldighet i fråga om garantilån i vissa fall
- *kommunikationsdepartementet* om flyttning till länsstyrelserna och trafik-säkerhetsverket av åtskilliga dispenser inom trafiklagstiftningen
- *justitie-, handels- och industridepartementen* om ändrad beslutskompetens i tillståndsfrågor berörande aktiebolagslagen, 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom och lagstiftning om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket
- *justitiedepartementet* om ändringar i rättshjälpslagen och rättshjälpskungörelsen för att från regeringen flytta vissa beslutsfunktioner av rutinbetonad karaktär
- *social- och jordbruksdepartementen* om nya beslutsformer i handläggningen av vissa förordnande- och resefrågor med anknytning till vårt lands deltagande i internationellt samarbete
- *samtliga departement* om förenklad handläggning av bl. a. ärenden om sådana utrikes resor som sker med anlitande av kommitté- och extra utgiftsanslagen.

Bland pågående undersökningar kan nämnas en utredning om nya beslutsregler i fråga om avskrivning av vissa av statens fordringar samt biträdande av ackord och annan form för eftergift av statens rätt.

Många av de undersökningar som nu nämnts berör var för sig alla departementen eller åtminstone flera av dem. Ibland är det dock både praktiskt och sakligt motiverat att undersöka ett helt departement eller delar av det i ett sammanhang. Det har hittills skett beträffande justitie-, utrikes- och utbildningsdepartementen.

För *justitiedepartementets* del framstod en sådan större undersökning av delegeringsproblemen särskilt berättigad med hänsyn till 1971 års riksdagsbeslut om inrättande av ett domstolsverk.

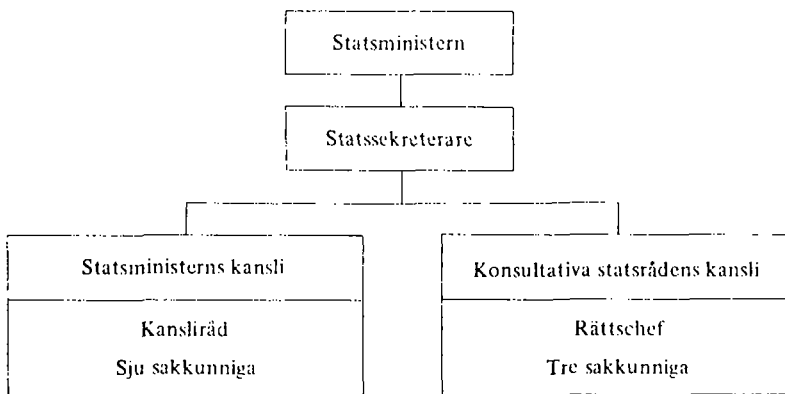
I fråga om *utrikesdepartementet* har SB föreslagit en anpassning av vissa av UD-instruktionens regler om tjänstetillsättning m. m. till motsvarande regler i instruktionen för regeringskansliet. Vidare har SB i en särskild PM behandlat frågan om konsulerna och lagt fram förslag som syftar till en förenklad handläggning av frågor om upprättande (indragning) av svenskt olönat konsulat i utlandet, om utnämning (entledigande) av svensk olönad konsul, om förlänande av konsuls namn, om fastställelse av distrikt för olönat konsulat osv. I anslutning till den av riksdagen nyligen godkända Wienöverenskommelsen om konsulära förbindelser tas även upp frågan om formerna för vårt lands erkännande (exekvatur) av olönad konsul från annat land.

Om man ser till ärendantalet räknat för helt år är *finansdepartementet* och *utbildningsdepartementet* de två största departementen¹. Därför har inom SB bedömts som speciellt önskvärt att göra särskilda genomgångar av dessa båda departement. Arbetet med utbildningsdepartementet är i huvudsak avslutat. I fem promemorior har SB – i några fall med underlag av tidigare förslag av departementsutredningen – förordat flyttning från detta departement och regeringen till underlydande ämbetsverk av beslutanderätt, *dels* i åtskilliga tillstånds- och dispensfrågor med anknytning till skolväsendet och den högre utbildningen, *dels* i tillsättnings- och behörighetsärenden på det kyrkliga området, *dels* i ett stort antal reseärenden inom hela departementets verksamhetsområde, *dels* i ärenden om förordnande av ledamöter och revisorer m. fl. i vissa organ, *dels* i åtskilliga bidrags- och tillståndsärenden på det kulturella området.

Det skall avslutningsvis framhållas att i SB:s arbete med rationalisering också ingår att i anledning av förfrågningar under hand från departementen ge råd och anvisningar på decentraliseringsområdet.

¹ Vid en sådan jämförelse har från ärendeförteckningarna för justitiedepartementet undantagits nådeärendena.

Organisationstablå över statsministerns kansli

*Bilaga 3***PM med vissa uppgifter rörande reglerna för ingåendet av internationella överenskommelser m. m.***Allmänt om internationella överenskommelser*

Internationellt samarbete manifesteras i stor utsträckning genom olika slag av mellanstatliga överenskommelser – bilaterala mellan två stater och multilaterala mellan flera stater – och genom beslut fattade med stöd av sådana överenskommelser. Sålunda är en överenskommelse den vanligaste formen när en stat åtar sig skyldigheter eller tillförsäkras rättigheter i förhållande till annan stat. Även en mellanstatlig organisation kan vara part i en överenskommelse med en eller flera stater.

En internationell överenskommelse kan ingås under olika benämningar: traktat, konvention, stadga, fördrag, statut m. m. Beteckningarna har i Sverige inte någon rättslig betydelse, och någon enhetlig praxis för beteckningen av olika överenskommelser förekommer inte.

Det finns inga folkrättsliga regler om när bundenhet av en internationell överenskommelse inträder. Denna fråga ingår i stället som ett led i den ifrågavarande överenskommelsen. Vissa överenskommelser blir således enligt sin lydelse bindande för en stat direkt genom undertecknandet. Andra får denna verkan först sedan undertecknandet har följts av ratifikation, dvs. slutligt godkännande av det statsorgan som enligt interna konstitutionella regler är behörigt att ingå internationella överenskommelser. I det senare fallet anses undertecknandet i allmänhet innebära att den undertecknande statens regering avser att vid senare tidpunkt ratificera överenskommelsen eller, i de fall då folkrepresentationens godkännande erfordras, verka för sådant godkännande och ratifikation. En annan form att biträda en internationell överenskommelse är anslutning. Detta förekommer när en stat biträder en multilateral överenskommelse efter det att den tid som stått öppen för undertecknande utgått. Vid ratifikation eller anslutning blir staten bunden av överenskommelsen genom deposition eller utväxling av ratifikations- eller anslutningsinstrumentet. Överenskommelser kan också ingås i förenklad form exempelvis genom utväxling av s. k. ministeriella noter.

Om en överenskommelse skall ändras, sker detta i form av en ny överenskommelse.

Riksdagen godkände 1974 (UU 1974:15) Wienkonventionen den 23 maj 1969 om traktaträtten (prop. 1974:158). Konventionen innehåller en omfattande reglering av frågor rörande internationella överenskommelsers ingående, tillämpning, tolkning, ändring, ogiltighet, upphörande m. m. Den innebär en kodifiering av de internationella sedvanerättsreglerna på detta område men också en precisering och komplettering av regler som varit omstridda eller osäkra. Konventionen avser endast överenskommelser mellan stater och omfattar således inte överenskommelser mellan internationella

organisationer eller mellan sådana organisationer och stater. Den är också begränsad till skriftligt ingångna överenskommelser.

Bland Wienkonventionens bestämmelser förtjänar i förevarande sammanhang särskilt nämnas sättet för en stat att uttrycka bundenhet till en traktat och traktaters efterlevnad. Enligt artikel 11 i konventionen kan bundenhet uttryckas genom "undertecknande, utväxling av instrument som utgör en traktat, ratifikation, godtagande, godkännande eller anslutning eller på vilket som helst annat överenskommet sätt". Man har således i konventionen låtit frågan om när bundenhet skall inträffa få avgöras efter parternas önskemål i det enskilda fallet. I artiklarna 26 och 27 stadgas att i kraft varande traktater är bindande för dess parter och att en part inte får återropa bestämmelser i sin interna rätt för att rättfärdiga sin underlåtenhet att fullgöra en traktat. Endast om överträdelsen var uppenbar och berörde en regel i statens interna rätt av grundläggande betydelse kan statens bundenhet ifrågasättas (art. 46).

Beträffande rätten att företräda en stat vid ingående av en traktat innehåller Wienkonventionen regler av innebörd att statschefer, regeringschefer och utrikesministrar i kraft av sin ställning äger vidta alla åtgärder i samband med en traktats ingående. Samma rätt tillkommer i inskränkt mening beskickningschefer eller särskilt ackrediterade personer. I övrigt krävs i princip fullmakt för behörighet att företräda stater vid traktaters ingående – "för antagande eller bestyrkande av en traktattext eller för att uttrycka statens samtycke till att vara bunden av en traktat".

För ikraftträdande av Wienkonventionen fordras att 35 stater tillträtt den. I december 1974, när propositionen om godkännande antogs av riksdagen, hade förutom Sverige 20 stater anslutit sig.

Regeringsformens bestämmelser om Sveriges tillträde till internationella överenskommelser

Sveriges förhållande till andra stater behandlas i 10 kap. i den nya regeringsformen. I kapitlets första paragraf stadgas att överenskommelse med annan stat eller med mellanfolklig organisation ingås av regeringen. I vissa fall erfordras dock för Sveriges anslutning till en överenskommelse riksdagens godkännande. Härom stadgas i 10 kap. 2 § första stycket att regeringen inte får ingå för riket bindande internationell överenskommelse utan riksdagens godkännande om överenskommelsen fordrar lagstiftning eller eljest rör ämne i vilket riksdagen har beslutanderätt. Samma regel gäller enligt paragrafens andra stycke även eljest om överenskommelsen är av större vikt. I sådant fall kan dock riksdagens godkännande underlåtas om rikets intresse kräver det. Regeringen skall då i stället överlägga med utrikesnämnden innan överenskommelsen ingås.

Angivna regler i regeringsformen innebär inga väsentliga ändringar i förhållande till vad som i detta hänseende gällde enligt 1809 års regeringsform.

Ifrågavarande regler behandlades i § 12, enligt vars första punkt Konungen ägde ingå överenskommelse med främmande makt sedan statsrådet hörts i frågan. Enligt samma grundlagsstadgande skulle riksdagens godkännande inhämtats i frågor om överenskommelser i ämnen som riksdagen ensam eller tillsammans med Konungen hade att avgöra. Detsamma gällde beträffande andra överenskommelser av större vikt. Det föreskrevs dessutom – till skillnad från vad numera gäller – att överenskommelsen skulle innehålla förbehåll, varigenom dess giltighet gjordes beroende av riksdagens bifall.

I Malmgrens m. fl. kommentarer till 1809 års regeringsform anfördes beträffande § 12 bl. a. att överenskommelser, som angick frågor, i vilka riksdagen hade åtminstone medbestämmanderätt – t. ex. om ändring i tullsatserna eller om likartad civil- eller kriminallagstiftning – skulle underställas riksdagens godkännande oberoende av frågans vikt. I vad gällde överenskommelser som eljest var av större vikt framhölls att frågor om riksdagens godkännande fick avgöras av regeringen ensam under konstitutionellt ansvar. Som exempel på frågor av större vikt angavs skiljedomstraktater, rent politiska traktater, överenskommelser av folkrättslig natur m. fl., där innehållet i traktaten innebar förpliktelse av största betydelse. Beträffande kravet på att i överenskommelsen skulle intas förbehåll om riksdagens godkännande uttalades, att stadgandet var avsett att förebygga internationella svårigheter, som kunde tänkas uppstå i anledning av grundlagens principiella men likväl inte fullständigt genomförda krav på riksdagens medverkan vid traktatslutande. Förbehållet, som skulle intas i den egentliga traktaten, skulle ge uttryck för kravet att ratifikation måste föregås av riksdagens godkännande. Det framhölls emellertid att den avsedda effekten på en traktats folkrättsliga giltighet syntes tvivelaktig med hänsyn till att motparten som regel inte fick kännedom om riksdagens godkännande lämnats eller inte.

Författningsutredningen föreslog i sitt betänkande Sveriges statsskick (SOU 1963:17) inga väsentliga ändringar beträffande reglerna om ingående av traktater i förhållande till reglerna om traktater i 1809 års regeringsform. Utredningen ansåg det dock obehövt med någon föreskrift i grundlag om att överenskommelse skulle innehålla förbehåll om att dess giltighet var beroende av riksdagens godkännande. Inte heller grundlagberedningen föreslog i sitt betänkande Ny regeringsform, Ny riksdagsordning (SOU 1972:15) några genomgripande ändringar av grundlagsbestämmelserna om traktater. Liksom författningsutredningen ansåg beredningen det inte erforderligt med en regel att, då riksdagens godkännande förutsattes, överenskommelsen skulle innehålla ett förbehåll om detta. Beredningen framhöll härvid, att det har ansetts tveksamt i vad mån ett sådant förbehåll har folkrättslig verkan. Vidare anförde beredningen, att det syfte som den ifrågavarande regeln avsåg uppfylla kunde anses bli i viss utsträckning tillvarataget i Wienkonventionen om traktaträtten genom bestämmelser i artikel 46, att en stat kan begära upphävande av en överenskommelse om den har slutits i uppenbar konflikt med en intern kompetensregel av grund-

läggande betydelse.

I propositionen med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning (1973:90) anslöt sig departementschefen – bortsett från vissa ändringar av huvudsakligen redaktionell art – till grundlagberedningens förslag. Departementschefen uttalade härvid att beredningens förslag inte innebar något avsteg från gällande rätt vare sig i fråga om att internationella överenskommelser skall ingås av regeringen eller i fråga om principerna för krav på riksdagens godkännande av vissa överenskommelser. Den föreslagna ordningen ansåg departementschefen lämplig. Grundlagberedningens förslag till utformning av 10 kap. 2 § regeringsformen hade föranlett viss kritik under remissbehandlingen däri att bestämmelsen ansetts närmast ge vid handen att riksdagens prövning skulle ske först efter det att regeringen träffat en bindande överenskommelse. Departementschefen fann kritiken befogad och föreslog därför en annan utformning av paragrafen i syfte att klart ange att det rörde föreskrifter som utgjorde villkor för regeringens statsrättsliga kompetens att med utnyttjande av sin i 1 § fastslagna behörighet binda riket genom internationella överenskommelser.

Vid riksdagsbehandlingen av grundlagsförslaget yrkades i en motion (vpk) grundlagsregler om att varje för riket bindande överenskommelse skulle för att bli gällande godkännas av riksdagen. Konstitutionsutskottet (KU 1973:26 s. 66), som avstyrkte motionen, erinrade om att grundlagsförslaget utgick från att handläggningen av utrikesärenden även i fortsättningen skulle vara en riksstyrelsefunktion bland andra och att ansvaret för utrikespolitiken därför i första hand åvilade regeringen. Utskottet anslöt sig till grundlagberedningens och departementschefens uttalande att utrikespolitikens betydelse för rikets säkerhet motiverade att riksdagen tillförsäkrades en vidsträckt insyn i och ett starkt inflytande över utrikespolitiken. Enligt utskottets mening tillgodosåg förslagen i propositionen väl dessa väsentliga intressen.

I en annan motion (fp) föreslogs vidare viss omformulering av 10 kap. 2 § tredje stycket regeringsformen i syfte att klargöra att underlåtenhet att höra riksdagen kunde ske endast på grund av tidsskäl. Utskottet uttalade i anledning av motionen att undantagsregeln i första hand tog sikte på tidsfaktorn men avstyrkte motionen under framhållande att det undantagsvis ändå kunde förekomma fall då överenskommelsen var av så grannliga beskaffenhet att den med hänsyn till rikets säkerhet inte borde föreläggas riksdagen.

Riksdagen följde i fråga om båda motionerna utskottets förslag.

Riksdagen kan bemyndiga regeringen att i visst angivet hänseende träffa en internationell överenskommelse utan riksdagens hörande. Sådant bemyndigande innehåller t. ex. 72 § 2 mom. kommunalskattelagen, vari stadgas, att "Konungen äger, till förekommande av eller lindring i sådan dubbelbeskattning, som i 1 mom. sägs, med annan regering träffa överenskommelse, såvitt avser fördelning i beskattningshänseende mellan berörda

stat och Sverige av inkomst, som är underkastad dubbelbeskattning ---.” I praxis underställs dock dubbelbeskattningsavtalen alltid riksdagen.

1809 års regeringsform saknade uttryckliga regler om delegering till förvaltningsmyndighet av rätten att ingå överenskommelser med andra stater eller motsvarande organ. I praxis har dock sedan länge statlig förvaltningsmyndighet efter uttrycklig eller underförstådd delegation från regeringen tillåtit ingå överenskommelser med motsvarande myndighet i annan stat. Denna praxis har kodifierats genom bestämmelsen i 10 kap. 3 § regeringsformen att regeringen äger uppdra åt förvaltningsmyndighet att ingå internationell överenskommelse i fråga där överenskommelsen inte kräver riksdagens eller utrikesnämndens medverkan. Departementschefen anslöt sig i förevarande hänseende till grundlagberedningens förslag att tidigare gällande praxis borde komma till uttryck i grundlag. Liksom grundlagberedningen ansåg departementschefen att myndighets behörighet härvidlag kunde grundas endast på ett klart bemyndigande, antingen för viss fråga eller för visst slag av frågor. Även om stadgandet huvudsakligen skulle tillämpas på överenskommelser som svensk förvaltningsmyndighet ingick med motsvarande förvaltningsmyndighet i annat land – t. ex. post- och telekonventioner – borde enligt departementschefen bestämmelserna inte utesluta att svensk förvaltningsmyndighet tillades behörighet att sluta överenskommelse även med annat lands regering eller ministerium. Detta kunde få betydelse i fall då motsvarande förvaltningsuppgift i den andra staten handläggs av sådant organ.

Vid riksdagsbehandlingen föranledde ifrågavarande stadgande inte något särskilt uttalande.

Riksdagens medverkan i utrikespolitiken är vidare grundlagsfäst genom reglerna om utrikesnämnden. Enligt 10 kap. 6 § regeringsformen skall regeringen fortlöpande hålla utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden som kan få betydelse för riket och överlägga med nämnden om dessa så ofta det behövs. I alla utrikesärenden av större vikt föreskrivs att regeringen före avgörandet skall överlägga med nämnden om det kan ske. Enligt 10 kap. 7 § regeringsformen sammanträder utrikesnämnden på kallelse av regeringen. Regeringen är skyldig att sammankalla nämnden om minst fyra av nämndens ledamöter begär överläggning i viss fråga.

Reglerna i regeringsformen ansluter sig i vad avser utrikesnämnden nära till § 54 i 1809 års regeringsform. I propositionen (1973:90) i grundlagsärendet uttalade departementschefen, att det närmare samarbetet mellan regering och riksdag i utrikesfrågor liksom tidigare kunde ske genom utrikesnämnden och att regeringen således skulle vara skyldig att överlägga med nämnden i alla utrikesärenden av större vikt såvida detta inte av särskilda skäl var omöjligt. Utrikesärenden definierades av departementschefen såsom ”ärenden som angår rikets förhållanden till främmande stat eller mellanfolklig organisation”.

1809 års regeringsform innehöll ingen bestämmelse om förfarandet vid

uppsägning av internationell överenskommelse eller förpliktelse. Denna fråga regleras emellertid i den nya regeringsformen. I 10 kap. 4 § stadgas sålunda bl. a. att samma regler som gäller för ingående av överenskommelse med annan stat också gäller vid uppsägning av internationell överenskommelse eller förpliktelse. Härom uttalas i förarbetena att föreskriften inte innebär att uppsägning nödvändigtvis behöver behandlas i riksdagen eller utrikesnämnden därför att den överenskommelse eller förpliktelse, som skall sägas upp, prövades av riksdagen vid ingåendet. Uppsägningen skall således behandlas självständigt. Härav följer att om uppsägningen förutsätter lagändring, skall den prövas av riksdagen liksom att den, om den bedöms vara av större vikt, skall underställas riksdagen eller utrikesnämnden.

Enligt § 11 i 1809 års regeringsform skulle i mål, som angick rikets förhållande till främmande makter, alla meddelanden till främmande makt eller Konungens sändebud i utlandet, utan avseende å ärendets beskaffenhet, ske genom ministern för utrikes ärendena. Syftet med denna bestämmelse har ansetts vara att garantera en enhetlig ledning av utrikespolitiken så att alla rikets förpliktande åtaganden skulle meddelas den främmande makten genom utrikesledningen. Detta gällde alla politiska ärenden, dvs. också om de efter sitt sakliga innehåll skulle tillhöra ett fackdepartement eller om viss överenskommelse efter Kungl. Maj:ts bemyndigande ingåtts av särskilt befullmäktigade delegationer eller ombud. Däremot avsåg grundlagsstadgandet i princip inte förvaltningsöverenskommelser av teknisk eller opolitisk natur.

Även nu gällande regeringsform innehåller en bestämmelse om utrikesministerns medverkan i internationella överenskommelser. I 10 kap. 8 § stadgas sålunda att chefen för det departement till vilket utrikesärendena hör skall hållas underrättad när fråga som är av betydelse för förhållandet till annan stat eller till mellanfolklig organisation uppkommer hos annan statlig myndighet.

Författningsutredningen ansåg inte behov föreligga av någon bestämmelse motsvarande § 11 i 1809 års regeringsform. Detta motiverades med att bestämmelsen avsåg ett ämne som närmast var en intern regeringsangelägenhet. Grundlagberedningen fann däremot ett stadgande av angiven innebörd vara angeläget med hänsyn till intresset av enhetlighet och konsekvens i utrikespolitiken. I grundlagen borde därför ges garantier för en sammanhållen bedömning av frågor med utrikespolitisk betydelse. Departementschefen anslöt sig i detta hänseende till grundlagberedningens bedömning samt fastslog det härvidlag vara av väsentlig betydelse att i grundlagen stadga att utrikesledningen skall hållas informerad om alla kontakter av utrikespolitisk betydelse som svenska myndigheter håller med utländska eller internationella organ.

I praktiken innebär bestämmelsen om utrikesministerns medverkan att ärenden om internationella överenskommelser, vilkas ämnesområde är att hänföra till annat departement än utrikesdepartementet, företas till gemen-

sam beredning mellan vederbörande fackdepartement och utrikesdepartementet. Detta gäller såväl i fråga om förordnande av ombud att representera Sverige vid förhandlingar rörande ingående av överenskommelser som i fråga om beslut rörande Sveriges tillträde till en överenskommelse. Vidare ankommer beslutets verkställande på utrikesdepartementet. Regeringens beslut att underteckna en överenskommelse fattas dock på föredragning av det statsråd till vars sakområde ärendet närmast har anknytning. Det är också i första hand detta statsråd som har att bedöma om överenskommelsen måste godkännas av riksdagen.

Som belysning av förfarandet kan nämnas ingående av dubbelbeskattningsavtal. Efter initiativ av finansdepartementet görs framställning genom utrikesdepartementet om förhandlingar med den främmande staten. Som ombud vid förhandlingarna utses på förslag av finansdepartementet vanligtvis tjänstemän i detta departement. Föredragningen sker av chefen för finansdepartementet men har föregåtts av gemensam beredning med utrikesdepartementet. På förhandlingarnas sakliga innehåll har utrikesdepartementet inte något inflytande. Först sedan förhandlingarna avslutats vidtar gemensam beredning, som oftast består i att utrikesdepartementet delges den preliminära avtalstexten och ger sin syn på denna. Såväl godkännandet av det sakliga innehållet i avtalstexten som bemyndigandet att underteckna avtalet ges på föredragning av finansministern. Har regeringen beslutat att en överenskommelse skall undertecknas, sker undertecknandet enligt regeringens generella bemyndigande av chefen för utrikesdepartementet eller den person som av denne förordnats att underteckna internationella överenskommelser. Efter undertecknandet avläts på förslag av chefen för finansdepartementet efter gemensam beredning med utrikesdepartementet proposition till riksdagen med hemställan om godkännande av avtalet. Krävs ratifikation för Sveriges bundenhet, meddelar regeringen beslut härom efter det att riksdagens godkännande inhämtats. Detta beslut fattas på föredragning av chefen för finansdepartementet. Ratifikationsinstrument utfärdas av chefen för utrikesdepartementet, och utväxlingen av instrument sker genom utrikesdepartementet.

Publicering av internationella överenskommelser

Svensk rätt innehåller inte några lagfästa bestämmelser om publicering av internationella åtaganden. Sveriges internationella överenskommelser har dock sedan länge publicerats i olika former.

Fram till 1912 intogs i viss omfattning internationella överenskommelser i Svensk författningssamling (SFS). Dessa uteslöts genom en kungörelse från 1911 (K.K. 1911:142) ur SFS och samtidigt förordnades att internationella överenskommelser i stället skulle offentliggöras i en av utrikesdepartementet utgiven samling. Som en följd härav tillkom 1912 publikationen Sveriges överenskommelser med främmande makter (SÖ). Utri-

kesdepartementets arkiv har ansvaret för utgivningen. En närmare redovisning för SÖ lämnas i det följande.

Förutom i SÖ intas internationella överenskommelser och beslut även i andra publikationer. Som exempel härpå kan anges följande.

När en internationell överenskommelse eller delar av den skall bli direkt tillämplig i svensk rätt fogas som regel de ifrågavarande bestämmelserna som bilaga i SFS vid den lag eller kungörelse, varigenom införlivandet i svensk rätt sker.

Vissa centrala förvaltningsmyndigheter, vilkas verksamhetsområden berörs av ett flertal internationella överenskommelser och beslut, publicerar texterna till sådana instrument i sina författningssamlingar eller handböcker. Exempel på sådana myndigheter är tullverket, postverket, televerket, statens järnvägar, sjöfartsverket och luftfartsverket.

Finansdepartementet utger publikationen Sveriges skatteavtal, som innehåller gällande dubbelbeskattningavtal.

Utrikesdepartementet utger årligen publikationen Utrikesfrågor, som innehåller offentliga dokument m. m. rörande viktigare svenska utrikesfrågor. Publikationen upptar en förteckning över överenskommelser med främmande makter, vilka skall intas i SÖ. Publikationen innehåller också en förteckning över i riksdagen behandlade frågor, som berör Sveriges utrikespolitik, utrikeshandel eller förhållanden i övrigt till annan stat. Under rubriken Traktater uppräknas överenskommelser som under året behandlats av riksdagen.

Riksdagsberättelsen innehöll t. o. m. 1974 en kronologiskt ordnad förteckning över de internationella överenskommelser som Sverige ingått under den tid berättelsen avsåg. I förteckningen angavs samtliga överenskommelser, som undertecknats, ratificerats eller tillträtts på annat sätt samt datum för tillträdet. Även uppsägning av överenskommelser angavs i förteckningen. Kommittéberättelsen, som fr. o. m. år 1975 ersatt riksdagsberättelsen, innehåller ingen motsvarande förteckning.

Enligt praxis innehåller SÖ de internationella överenskommelser som Sverige tillträtt genom undertecknande, ratifikation eller anslutning. Förvaltningsavtal anmärktes fram till 1940 men finns numera inte med i publikationen. Beslut och rekommendationer som meddelats av mellanstatliga organisationer intas som regel inte heller.

Till varje årgång hänförs i princip de överenskommelser som Sverige tillträtt under året. Detta innebär dock inte att en överenskommelse alltid finns tryckt i SÖ samma år som Sverige har tillträtt den. Utgivningstiden varierar. Vanligen håller den sig mellan ett och två år från tillträdet, men det kan undantagsvis dröja fyra eller fem år innan överenskommelsen införs i SÖ. Det kan nämnas att av samtliga de år 1973 ingångna överenskommelserna, till antalet 137, har 73 influtit i SÖ för samma år.

Flertalet internationella överenskommelser införs i sin helhet i SÖ, oavsett i vilken form de har avfattats (konvention, protokoll, ministeriell notväxling

etc.). Vissa överenskommelser redovisas dock enbart i form av en notis, som omfattar överenskommelsens rubrik, dagen för undertecknandet och en mycket kortfattad uppgift om innehållet. Utgivaren av SÖ avgör i vilka fall det skall anses räcka att publicera en överenskommelse i notisform. Antalet notiser i förhållande till antalet i sin helhet publicerade överenskommelser varierar från år till år men torde i genomsnitt avse en knapp tredjedel av det totala antalet i SÖ intagna överenskommelser. Det kan i sammanhanget nämnas att 1972 års SÖ innehåller 68 nummer, 1973 års 151. Nordiska överenskommelser publiceras på alla de deltagande ländernas språk. Bilateral överenskommelser trycks i princip i sina autentiska versioner, medan multilaterala överenskommelser i regel publiceras på engelska och franska jämte svensk översättning. SÖ har f. n. en upplaga på 1 100 exemplar, som framför allt distribueras till de utländska beskickningarna, riksdagen, departementen, bibliotek m. fl.

Utredningen om författningspublicering ger i sitt betänkande Internationella överenskommelser och svensk rätt (SOU 1974:100) bl. a. en ingående redogörelse för publiceringen av internationella överenskommelser.

Utredningen konstaterar, att publiceringen av internationella överenskommelser som regel inte har någon rättslig betydelse i Sverige, där överenskommelserna inte utan särskilda internrättsliga beslut blir en del av den interna rättsordningen. Utredningen anser även att starka skäl talar för publicering av överenskommelserna. Det viktigaste är enligt utredningen att den enskilde medborgaren har ett berättigat intresse av att kunna ta del av de internationella förpliktelser som Sverige åtagit sig. Publiceringen sägs vidare vara av värde för myndigheter och andra som skall syssla med internationella frågor. Vidare framhålls det vara av vikt att lätt ha tillgång till och översikt över våra internationella förpliktelser och rättigheter.

Utredningen anser att internationella överenskommelser fortlöpande bör publiceras i en och samma publikation, dvs. SÖ, vars officiella benämning föreslås ändrad till Sveriges internationella överenskommelser. Utredningen föreslår viss ändring i rutinerna rörande publiceringen. Vissa grundläggande regler beträffande SÖ bör enligt utredningen utformas av regeringen.

Beträffande omfattningen av publiceringen i SÖ föreslår utredningen att i första hand alla internationella överenskommelser som Sverige ingår liksom hittills bör publiceras i SÖ. I övrigt föreslås att där skall i begränsad omfattning publiceras för Sverige bindande beslut som meddelas av mellanstatliga organisationer, nämligen i första hand om besluten rör ämnesområden som i Sverige regleras genom lag eller förordning, i andra hand om besluten är av väsentlig betydelse och av längre varaktighet eller av stort allmänt intresse. Däremot anser utredningen att förvaltningsavtal eller av mellanstatliga organisationer meddelade rekommendationer i princip inte behöver publiceras i SÖ. Enligt utredningen behöver inte kravet på publicering av internationella överenskommelser innebära att överenskommelsen alltid återges i sin helhet. Är det allmänna intresset av överenskommelsen litet,

t. ex. om den uteslutande rör viss myndighet eller en begränsad krets av personer eller är av utpräglat teknisk karaktär, räcker det enligt utredningen att man liksom hittills tar in en notis med kortfattad uppgift om förpiktelsens existens och innehåll.

Utredningen föreslår att multilaterala överenskommelser i princip skall publiceras på franska och engelska jämte eventuellt förekommande svensk text och bilaterala överenskommelser på svenska och det andra landets språk.

Av SÖ framgår f. n. inte om en överenskommelse varit föremål för riksdagsbehandling. Utredningen anser att detta alltid bör framgå av publikationen. Önskemål härom kan enligt utredningen tillgodoses genom att i en not till överenskommelsen hänvisa till proposition, utskottsbetänkande, kammarprotokoll. Vidare bör det enligt utredningen framgå av SÖ om en överenskommelse föranlett nationell författningsbestämmelse.

Utredningen föreslår vissa åtgärder i syfte att förkorta utgivningstiden för SÖ som den anser vara otillfredsställande lång. Utredningen pekar bl. a. på en omständighet som varit ägnad att fördröja utgivningen – översättning av de internationella texterna till svenska och korrekturläsningen. Som framgår av redogörelsen ovan anser utredningen det inte nödvändigt att multilaterala överenskommelser publiceras med svensk översättning. I princip bör enligt utredningen publicering ske så snart Sverige fullgjort vad som krävs för att bli bundet av en överenskommelse, antingen bundenheten inträder genom undertecknandet eller genom deposition av ratifikationsinstrument eller anslutningsinstrument.

Frågan om införlivande av konventionsbestämmelser i svensk rätt

Någon allmän folkrättslig regel för hur avtalsslutande stater skall gå till väga för att uppfylla sina konventionsförpliktelser finns inte. Parterna kan givetvis i den ifrågavarande överenskommelsen enas om hur åtagandena skall förverkligas, t. ex. om detta skall ske genom intern lagstiftning. Vanligast är dock att överenskommelsen inte innehåller några bestämmelser i detta hänseende och att parterna således har handlingsfrihet i fråga om sättet att fullgöra åtagna förpliktelser. I vissa länder blir internationella överenskommelser eller beslut på grund av föreskrift i grundlag eller enligt i landet allmänt erkända rättsgrundsatser del av den interna rätten så snart landet har publicerat överenskommelsen eller blivit bundet av beslutet. Det kan nämnas att EEC-fördraget innehåller regler av innehåll att med stöd av fördraget utfärdade förordningar blir omedelbart tillämpliga i medlemsstaterna även om de strider mot inhemsk lagstiftning. Sverige – liksom för övrigt de andra nordiska länderna – tillämpar ett annat system som utgår ifrån att det vid sidan av den statsrättsliga akt, varigenom landet blir folkrättsligt bundet av en överenskommelse eller ett beslut, fordras interna föreskrifter för att göra de internationella bestämmelserna nationellt tillämpliga.

För de fall att konventionsbestämmelser strider mot intern lagstiftning eller saknar motsvarighet i denna måste de införlivas genom lagstiftningsåtgärder. Vid införlivande skiljer man mellan två metoder, den ena som innebär att överenskommelsens innehåll omarbetas till svensk författningstext, den s. k. transformationsmetoden, och den andra, som innebär att konventionstexten i lag eller annan författning direkt förklaras gällande i landet, den s. k. inkorporationsmetoden.

I svensk praxis är transformationsmetoden den vanligast förekommande. Inkorporationsmetoden används i första hand beträffande dubbelbeskattningsavtal och överenskommelser om sociala förmåner.

Skulle införlivande i någon form underlåtas, kan viss diskrepans uppstå mellan inhemsk författning och traktat. Ett exempel härpå redovisas i JO:s ämbetsberättelse 1972 s. 496, där JO påtalar viss bristande överensstämmelse mellan 23 § utlämningslagen (1957:668) och artikel 16 i 1957 års utlämningskonvention, som ratificerades av Sverige 1958. Konventionens regler innebär en gräns för anhållningstid som saknar motsvarighet i lagen. I prop. 1975:35 framläggs förslag till ändringar i utlämningslagen, bl. a. avsedda att anpassa 23 § till artikel 16 i nyssnämnda konvention. Ett annat allmänt känt fall är Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (ratificerad av Sverige 1952), där vissa internrättsliga regler främst av processuell natur bedömts inte fullständigt överensstämma med konventionens bestämmelser. I detta sammanhang kan nämnas riksdagens skrivelse den 27 april 1956 med anledning av motion om utredning i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser som Sverige åtagit sig enligt nämnda konvention. I regeringens skrivelse 1975:3 anförts beträffande denna riksdagsskrivelse, att ärendet är beroende på prövning och att i första hand avvaktas resultat av det pågående arbetet på en eventuell förstärkning av grundlagsskyddet för medborgerliga fri- och rättigheter (1973 års fri- och rättighetsutredning, Ju 1973:19).

Utredningen om författningspublicering m. m. behandlar i sitt betänkande ingående frågan om val av införlivandemetod. Enligt utredningen är det inte möjligt att använda sig endast av endera av de båda metoderna. Utredningen föreslår därför att lagstiftaren även i fortsättningen skall välja den införlivandemetod som är mest ändamålsenlig.

Utredningens förslag rörande införlivandemetod syftar inte till lagstiftning. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling. Frågan om förslaget i någon form kommer att underställas riksdagen är ännu inte prövad inom justitiedepartementet.

Internationella överenskommelser 1972 och 1973

Av förteckningarna, redovisade i bilagorna 1 och 2, framgår vilka internationella överenskommelser som underställts riksdagen under 1972 och

1973. De under samma år ingångna överenskommelserna redovisas i förteckningarna i underbilagorna 3 och 4. Samtliga förteckningar är hämtade ur den av utrikesdepartementet årligen utgivna publikationen Utrikesfrågor.

1972 underställdes tolv internationella överenskommelser riksdagen. Det totala antalet under året ingångna överenskommelser uppgick enligt förteckningen, bil. 3, till 106.

Samtliga de överenskommelser som ifrågavarande år underställts riksdagen synes ha varit hänförliga till riksdagens lagstiftningsområde och således enligt § 12 1809 års regeringsform underkastade obligatorisk underställning.

1973 blev enligt förteckningen, bil. 2, 26 internationella överenskommelser underställda riksdagen för godkännande. Det totala antalet överenskommelser enligt förteckningen, bil. 4, var detta år 137. Av de underställda har flertalet antingen varit obligatoriska enligt § 12 1809 års RF eller avsett dubbelbeskattningsavtal. Tre överenskommelser synes hänförliga till sådana som på grund av att de rör frågor av större vikt bör behandlas av riksdagen, nämligen dels överenskommelserna med Danmark den 8 juni 1973 om fasta förbindelser över Öresund samt om flygtrafikledningstjänst m. m. med anledning av tillkomsten av en dansk flygplats på Saltholm jämte protokoll, dels det internationella kakaoavtalet den 15 november 1973.

Utrikesnämndens formalprotokoll 1972–1974. visar att vid ett tillfälle – 1972 – information lämnats i nämnden om ingåendet av en internationell överenskommelse.

Av de under båda de ifrågavarande åren ingångna överenskommelserna har varje år omkring ett fyrtiotal avsett utvecklingssamarbete. Som regel har dessa avtal inte underställts riksdagen. Denna fråga behandlas närmare i bil. 4.

En genomgång av internationella överenskommelser åren 1972–1973 visar att handelsavtal endast undantagsvis underställts riksdagen. Under nämnda tid har såvitt kunnat utrönas följande handelsavtal underställts riksdagen för godkännande, nämligen Sveriges avtal den 24 juli 1972 med den europeiska gemenskapen och med den europeiska kol- och stålunionen samt det internationella kakaoavtalet den 15 november 1972. Förutom ministeriella noter rörande handeln och protokoll rörande förlängning av gällande handelsavtal ingicks under 1972 och 1973 långtidsöverenskommelser rörande handeln med Polen, Tjeckoslovakien, Rumänien och Ungern. Dessutom slöt Sverige handelsavtal med Albanien samt ratificerade 1973 års internationella sockeravtal.

Underbilagor

1. Internationella överenskommelser som underställts riksdagen 1972
2. D:o 1973
3. Under år 1972 ingångna överenskommelser
4. D:o 1973

Ur Utrikesdepartementets publikationer

Utrikesfrågor 1:C:22 1972 s. 313–315

Riksdagsbehandlade traktater	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
<i>Traktater</i>					
1. RD godkänner avtal av den 9 november 1972 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om handräckning i skatteärenden.	142	–	SkU 63	297	132:26 (6 dec.)
2. RD antager lag om internationellt samarbete rör. verkställighet av brottmålsdom samt godkänner att Sverige med visst förbehåll tillträder den europeiska konventionen om brottmålsdoms internationella rättsverkningar av den 28 maj 1970.	98	1706	JuU 16 JuU 26	233	92:215 (29 maj) 126:68d (29 nov.)
3. RD godkänner en av Sverige undertecknad konvention rör. skydd för framställare av fonogram mot olovlig kopiering av deras fonogram, 29 oktober 1971.	136	–	LU 26	338	141:159 (10 dec.)
4. RD godkänner den av Förenta nationernas generalförsamling den 20 december 1971 beslutade ändring av FN-stadgans art. 61 rör. antalet medlemmar i ECOSOC.	112	–	UU 15	281	122:202 (22 nov.)
5. RD godkänner Sveriges avtal av den 22 juli 1972 med den europeiska ekonomiska gemenskapen och med den europeiska kol- och stålgemenskapen.	135	1908 1909 1910 1911	UU 20	311	139:107d (12 dec.)
6. RD godkänner överenskommelsen av den 29 september 1972 mellan Sverige och Finland om avgränsning av kontinentalsockeln i Bottenviken, Bottnhavet, Ålandshav och nordligaste delen av Östersjön.	123	–	UU 21	324	139:149 (12 dec.)
7. RD giver i skrivelse till Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av vissa beslut av internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1971 vid dess femtiosjätte sammanträde fattade beslut, nämligen konvention (nr 135) om arbetstagarrepresentanters skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet, konvention (nr 136) om skydd mot förgiftningsrisker härrörande från bensen.	10	1480 1481	SoU 6	10	61:171d (19 apr.)
8. RD godkänner Sveriges fortsatta deltagande i ESRO:s program t. o. m. 1974 och det den 9 december 1971 undertecknade avtalet rör. utveckling av en satellit för flygtrafikkontroll, och protokollet mellan Sverige och ESRO ang. upphörande av organisationens verksamhet vid raketfältet i Kiruna av den 12 och 13 januari 1972, samt avtalet mellan ESRO, Sverige och andra medlemsstater i organisationen ang. ett specialprojekt för uppsändande av sondraketer av den 20 december 1971.	48	1575	UbU 27 NU 37	216 217	88:198d (25 maj)

Riksdagsbehandlade traktater	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
9. RD godkänner en den 9 februari 1972 undertecknad konvention mellan Sverige och Norge om renbetning samt ett samma dag undertecknat protokoll om uppförande och underhåll av spärrstängsel för renar.	16	1485 1486	JoU 5	85	56:88d (12 apr.)
10. RD godkänner de ändringar, som åren 1969 och 1971 gjorts i 1954 års oljeskyddskonvention.	38	1673 1674 1675	JoU 36	234	92:215 (29 maj)
11. RD godkänner en den 15 februari 1972 undertecknad konvention om förhindrande av havsföroreningar genom dumpning från fartyg och luftfartyg.	71	–	JoU 37	235	92:215 (29 maj)
12. RD godkänner konventionen av den 29 november 1969 om ingripande på det fria havet vid olyckor som är ägnade att leda till förorening genom olja, den s. k. ingreppskonventionen.	106	–	JoU 62	272	121:163 (22 nov.)

Ur utrikesdepartementets publikationer

Utrikesfrågor 1:C:22 1973 s. 262–264

Riksdagsbehandlade traktater	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
<i>Traktater</i>					
1. RD godkänner avtal av den 18 december 1972 mellan Förbundsrepubliken Tyskland och Sverige om ömsesidigt bistånd i tullfrågor.	117	–	SkU 36	194	87:172 (15 maj)
2. RD godkänner ytterligare tilläggsprotokoll mellan Sverige och Storbritannien och Nordirland rör. ändring i det i London den 28 juli 1960 undertecknade avtalet för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enl. det protokoll som undertecknats i London den 25 mars 1966 och det tilläggsprotokoll som undertecknats i London den 27 juni 1968.	164	–	SkU 63	315	141:84 (28 nov.)
3. RD godkänner tilläggsavtal till avtalet av den 27 oktober 1953 mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap.	176	–	SkU 64	316	141:84 (28 nov.)
4. RD godkänner avtal av den 28 juni 1973 mellan Sverige och Kenya för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.	183	–	SkU 72	360	152:117 (11 dec.)
5. RD godkänner avtal av den 27 juni 1973 mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.	179	–	SkU 73	361	152:117 (11 dec.)
6. RD godkänner avtal av den 16 november 1973 mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.	201	–	SkU 74	392	160:202 (15 dec.)
7. RD godkänner en i Montreal den 23 september 1971 dagtecknad konvention för bekämpande av brott mot den civila luftfartens säkerhet.	92	1855	JuU 21	222	95:177 (22 maj)
8. RD godkänner ett i Stockholm den 20 mars 1973 undertecknat fördrag mellan Sverige och Australien om utlämning.	89	–	JuU 23	224	95:177 (22 maj)
9. RD godkänner 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser och därtill hörande protokoll, daterade den 24 april 1963.	172	–	JuU 43	399	160:228 (15 dec.)
10. RD godkänner Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, reviderad i Paris den 24 juli 1971, och Världskonventionen om upphovsrätt, reviderad i Paris den 24 juli 1971, jämte två tilläggsprotokoll.	15	1667 1680	LU 15	177	83:132d (9 maj)

Riksdagsbehandlade traktater	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
11. RD godkänner de, den 27 maj 1967 i Bryssel antagna, internationella konventionerna om sjöpant-rätt och fartygshypotek och om inskrivning av rätt till fartyg under byggnad, den förstnämnda konventionen dock med förbehåll som avses i dess artikel 14.	42	–	LU 22	272	119:30 (24 okt.)
12. RD godkänner ett den 23 februari 1968 daterat protokoll innehållande ändring av internationella konventionen rör. fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om konossement, undertecknad den 25 augusti 1924 i Bryssel.	137	–	LU 35	363	152:117 (11 dec.)
13. RD godkänner överenskommelse av den 20 november 1973 om ändring av den nordiska konventionen den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap.	151	–	LU 37	322	141:100 (28 nov.)
14. RD godkänner den i Bryssel den 29 november 1969 avslutade konventionen om ansvarighet för skada orsakad av förorening genom olja samt den i Bryssel den 18 december 1971 avslutade konventionen om upprättande av en internationell fond för ersättning av skada orsakad av förorening genom olja.	140	2054 2055	LU 40 JuU 43	398 399	160:228 (15 dec.)
15. RD godkänner Haagkonventionen av den 1 juni 1970 om erkännande av äktenskapskillnader och hemskillnader.	158	2101	LU 42	364	152:117 (11 dec.)
16. RD godkänner 1961 års Haagkonvention, av den 5 oktober, om lagkonflikter i fråga om testamenteriska förordnanden.	175	–	LU 43	400	160:228 (15 dec.)
17. RD godkänner överenskommelse om upprättande av Afrikanska utvecklingsfonden, 29 november 1972.	1 bil. 5 litt. C s. 24	–	UU 3 s. 61	139	72:9d (25 apr.)
	24	–	UU 8	201	89:134 (16 maj)
18. RD godkänner överenskommelsen den 12 april 1973 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om Nordiska ministerrådets sekretariat i Oslo.	122	1980	UU 14	246	100:108d (25 maj)
19. RD godkänner tilläggsprotokoll av den 15 maj 1973 om Nordiska rådets presidiesekretariat och dess rättsliga ställning.	–	–	UU 14	246	100:108d (25 maj)
20. RD godkänner akt ang. ändring i internationella arbetsorganisationens stadga av den 22 juni 1972.	5	–	SoU 1	100	57:173 (29 mars)
21. RD godkänner europeisk överenskommelse av den 1 juli 1970 om arbetsförhållanden för fordonsbesättningar vid internationella vägtransporter (AETR).	8 s. 25	1578	TU 5	69	43:187d (14 mars)
22. RD godkänner den europeiska överenskommelsen om internationell transport av farligt gods på väg (ADR) och därtill hörande signaturprotokoll av den 30 september 1957.	143	2058 2059 2060	TU 24	334	145:48d (4 dec.)

Riksdagsbehandlade traktater	Prop.	Mot.	Utskott	Skr.	Protokoll
23. RD godkänner två överenskommelser med Danmark av den 8 juni 1973, nämligen om fasta förbindelser över Öresund samt om flygtrafiklednings-tjänst m. m. med anledning av tillkomsten av en dansk flygplats på Saltholm jämte protokoll.	146	2012 2018 2071 2072 2076 2077 2081 2082 2083 2084	TU 25	381	156:20d (13 dec.)
24. RD godkänner konventionen om förhindrande av havsföroreningar till följd av dumpning av avfall, den 29 december 1972.	111	334 784 794 805 1384 1971	JoU 27	234	97:192d (23 maj)
25. RD godkänner internationella kakaoavtalet av den 15 november 1972.	36	—	NU 30	107	62:16 (5 apr.)
26. RD godkänner överenskommelsen av den 20 februari 1973 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om en nordisk fond för teknologi och industriell utveckling.	79	—	NU 35	138	69:162 (12 apr.)
27. RD godkänner överenskommelse, den 2 april 1973, mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om tillägg till överenskommelsen den 12 juli 1957 mellan samma stater om upphävande av passkontrollen vid de internordiska gränserna.	116	—	InU 20	205	89:158 (16 maj)

Ur Utrikesdepartementets publikationer
Utrikesfrågor 1:C:22 1972 s. 299–306

Överenskommelser med främmande makter m. m.

(Texterna till här uppräknade överenskommelser inflyter i publikationen "Sveriges överenskommelser med främmande makter".)

* Den 1 januari 1972 trädde i kraft ändringar av bilagan till konventionen den 15 december 1950 rörande nomenklatur för *klassificering av varor i tull-tarifferna*.

Den 5 januari 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med Kenya och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) om utvecklingskredit (fjärde *landsvägsprojekten*).

* Den 12 och 13 januari 1972 undertecknades i Neuilly-sur-Seine och Stockholm ett protokoll med Organisationen för europeisk rymdforskning (*ESRO*) angående upphörande av *organisationens verksamhet i Kiruna*.

* Den 19 januari 1972 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Storbritannien* rörande tillämpning i vissa kolonier av avtalet den 28 juli 1960 för undvikande av *dubbelbeskattning* och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

* Den 21 januari 1972 undertecknades i Stockholm ett protokoll om ändring av överenskommelsen den 20 december 1962 rörande *skydd för beståndet av lax i Östersjön*. Kungl. Maj:t beslöt den 11 februari att ratificera protokollet. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Stockholm samma dag.

* Den 20 december 1971 och 26 januari 1972 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Tjeckoslovakien* rörande ikraftträdandet av överenskommelsen den 13 oktober 1971 om *vetenskapligt och tekniskt samarbete*.

* Den 28 januari 1972 deponerades i New York ratifikationsinstrumentet till konventionen den 10 juni 1958 rörande erkännande och *verkställighet av utländska skiljedomar*.

* Den 28 januari 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera ILO-konventionerna 133 om *besättningens bostäder ombord på fartyg* (tilläggsbestämmelser) och 134 om *förebyggande av yrkesskador för sjöfolk*, båda av den 30 oktober 1970. Ratifikationsinstrumenten deponerades i Genève den 17 februari.

* Den 23 december 1971 och 28 januari 1972 växlades i Singapore ministeriella noter med *Singapore* rörande ändrad bilaga till *luftfartsöverenskommelsen* den 20 december 1966.

Den 14 januari och 9 februari 1972 växlades i Genève ministeriella noter med *International Trade Centre* (UNCTAD/GATT) rörande *exportfrämjande åtgärder för Ceylon*.

* Den 9 februari 1972 undertecknades i Oslo en konvention med *Norge*

om *renbetning*. Kungl. Maj:t beslöt den 28 april att ratificera konventionen. Ratifikationsinstrumenten utväxlades i Stockholm den 28 april.

* Den 9 februari 1972 undertecknades i Oslo ett protokoll med *Norge* om uppförande och underhåll av ett *spärrstängsel för renar*. Kungl. Maj:t beslöt den 28 april att ratificera protokollet. Ratifikationsinstrumenten utväxlades i Stockholm den 28 april.

Den 10 februari 1972 undertecknades i Gaborone en överenskommelse med *Botswana* om utvecklingssamarbete (*Madibaskolan i Mahalapyc*).

Den 12 februari 1972 undertecknades i Dar es Salaam ett proceduravtal med *Tanzania* för *utvecklingssamarbete*.

Den 12 februari 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* rörande ett svenskt bidrag för framställning av *läroböcker för skolor i Tanzania*.

Den 12 februari 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* angående bistånd till Tanzanias *skogsbruk*.

* Den 15 februari 1972 undertecknades i Oslo en konvention om förhindrande av *havsföroreningar* genom dumpning från fartyg och luftfartyg. Kungl. Maj:t beslöt den 16 juni att ratificera konventionen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Oslo den 13 september.

Den 15 februari 1972 undertecknades i Dar es Salaam en överenskommelse med *Tanzania* om *utvecklingssamarbete* (regional utvecklingsfond).

Den 15 februari 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* angående gåvobistånd till *vuxenutbildningsprogrammet*.

Den 17 februari 1972 undertecknades för Sveriges vidkommande åttonde protokollet av den 9 november 1971 rörande förlängning av *Tunisiers provisoriska anslutning till allmänna tull- och handelsavtal*.

* Den 18 februari 1972 utväxlades i Oslo ratifikationsinstrumenten till avtalet med *Norge* den 1 november 1971 för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet.

* Den 28 februari 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Danmark och Norge* om krigsriksgaranti till *Scandinavian Airlines System*. Överenskommelsen trädde ur kraft den 10 juni.

* Den 29 februari 1972 undertecknades i Moskva ett protokoll med *Sovjetunionen* om samtidigt överlämnade av tomter och färdigställda *beskickningsanläggningar* för Sverige i Moskva och för De Socialistiska Rådsrepublikernas Union i Stockholm.

Den 1 mars 1972 undertecknades i Wien en överenskommelse med Internationella atomenergiorganet (*IAEA*) och *Amerikas Förenta Stater* rörande viss kontroll på *kärnenergiområdet*.

* Den 2 mars 1972 undertecknades i Sofia ett årsprotokoll med *Bulgarien* beträffande *Handeln* under år 1972.

* Den 29 februari och 3 mars 1972 växlades i Bangkok ministeriella noter med *Thailand* rörande förlängning av *vänskaps-, handels- och sjöfartsavtalet* av den 5 november 1937.

* Ingår i 1973 års SÖ

Den 14 mars 1972 undertecknades i Nairobi en överenskommelse med *Kenya* om samarbete för *landsbygdens utveckling*.

Den 15 mars 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Amerika Förenta Stater* om samarbete rörande Experimental Safety Vehicles Program (*ESV-programmet*).

* Den 17 mars 1972 undertecknades i Warszawa ett tilläggsprotokoll 1972 med *Polen* till långtidsprotokollet av den 16 september 1968 rörande *varuutbytet*.

Den 20 mars 1972 växlades i Nairobi ministeriella noter med *Kenya* med vissa ändringar av överenskommelsen den 20 januari 1970 om utvecklingskredit (projekt om *landsbygdens vattenförsörjning*).

Den 20 mars 1972 undertecknades i Nairobi en överenskommelse mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige å ena sidan samt *Kenya* rörande *bistånd på kooperationens område*.

Den 20 mars 1972 undertecknades i Nairobi en överenskommelse med *Kenya* om utvecklingskredit (*andra programmet för landsbygdens vattenförsörjning*).

* Den 23 mars 1972 undertecknades för Sveriges vidkommande europeiska konventionen i Strasbourg den 30 november 1964 om straff för *vagrafikbrott*. Kungl. Maj:t beslöt den 25 februari att ratificera konventionen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Strasbourg den 28 april varvid deklarationer avgavs.

* Den 24 mars 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera fördraget av den 11 februari 1971 om förbud mot placering av *kärnvapen* och andra massförstörelsevapen på *havsbotten* samt i dennas underlag. Ratifikationsinstrumentet deponerades i London, Moskva och Washington den 28 april.

* Den 25 mars 1972 undertecknades i New York ett protokoll med ändring av konventionen den 30 mars 1961 ersättande äldre konventioner rörande *narkotika*. Kungl. Maj:t beslöt den 17 november att ratificera konventionen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i New York den 5 december.

Den 29 mars 1972 växlades i Rom ministeriella noter med *FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation* rörande förlängning av överenskommelserna den 25 april 1968 och den 21 januari 1971 rörande ett *jordbruksprojekt i Afghanistan*.

Den 17 och 30 mars 1972 växlades i Paris ministeriella noter med *FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur* rörande utbyggnad av *sekundärskola i Swaziland*.

Den 20 mars och 17 april beslöt Kungl. Maj:t om Sveriges anslutning till internationella överenskommelsen i Paris den 10 juli 1967 om proceduren för fastställande av *tariffer för regelbunden luftfart*. Anslutningsinstrumentet deponerades i Montreal den 7 juni

Den 8 april 1972 undertecknades i Dar es Salaam en överenskommelse mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge å ena sidan samt *Tanzania* om ett *forsknings- och utbildningsprojekt inom jordbrukets område*.

* Ingår i 1973 års SO

Den 28 mars och 13 april 1972 växlades i Genève ministeriella noter med *Internationella arbetsorganisationen* om svenskt bistånd för upprättande av ett institut för utvecklingsarbete och rådgivning avseende *kooperativ företagsledning i Ceylon*.

Den 14 april 1972 växlades i New York ministeriella noter med *FN:s barnfond* (UNICEF) rörande svenskt bidrag till projekt för *barnmatstillverkning i Tunisien*.

* Den 18 april 1972 trädde ikraft ändring av bilaga I och II till konventionen rörande *varors tullvärde* av den 15 december 1950.

Den 20 april 1972 undertecknades i Dacca en överenskommelse med *Bangladesh* om *utvecklingssamarbete*.

Den 27 april 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Botswana* och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) om utvecklingskredit (andra *vägprojektet*).

Den 29 april 1972 växlades i Tunis ministeriella noter med *Tunisien* rörande ändring av tilläggsöverenskommelsen den 2 september 1969 rörande *fiskeskolan i Kélibia*.

* Den 9 maj 1972 undertecknades i Genève en överenskommelse med *Förenta Nationerna* rörande arrangemangen för Förenta Nationernas Konferens om den mänskliga miljön.

Den 15 maj 1972 undertecknades i Strasbourg med förbehåll för ratifikation en europeisk konvention om övertagande av *lagföring i brottmål*.

Den 16 maj 1972 undertecknades i Basel med förbehåll för ratifikation en europeisk konvention om *beräkning av tidsfrister*.

Den 16 maj 1972 undertecknades i Kampala en överenskommelse med *Östafrikanska utvecklingsbanken* om *utvecklingskredit*.

Den 17 maj 1972 undertecknades i New Delhi en överenskommelse med *Indien* rörande *pappersgåva*.

* Den 26 maj 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera avtalet den 20 december 1972 mellan Organisationen för europeisk rymdforskning, Sverige och andra medlemsstater i organisationen angående ett specialprojekt för uppsändande av *sondraketer*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Paris den 28 juni.

Den 29 maj 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Cuba* om *utvecklingsbistånd*.

Den 30 maj 1972 undertecknades i Gaborone en överenskommelse med *Botswana* om *utvecklingssamarbete*.

* Den 2 juni 1972 beslöt Kungl. Maj:t godkänna av IMCO:s generalförsamling den 21 oktober 1969 och den 12–15 oktober 1971 beslutade ändringar av internationella konventionen den 12 maj 1954 till förhindrande av *havsvattnets förorening genom olja*. En notifikation härom avlämnades till IMCO:s generalsekreterare den 26 oktober.

Den 31 maj och 2 juni 1972 växlades i New Delhi ministeriella noter med *Bangladesh* rörande *interimsfinansiering av IDA-projektet*.

* Ingår i 1973 års SÖ

Den 14 juni 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Indien* och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) om samfinansiering av ett *familjeplaneringsprojekt*.

* Den 15 juni 1972 växlades i Genève ministeriella noter med *International Trade Centre* (UNCTAD/GATT) rörande ändring av artikel IV i överenskommelsen den 27 juni 1969 rörande *tekniskt samarbete*.

Den 16 juni 1972 undertecknades i Bryssel en överenskommelse om genomförande av ett europeiskt *telekommunikationsprojekt* över temat "ac-real network with phase control".

* Den 16 juni 1972 utväxlades i Oslo ratifikationsinstrumenten till protokollet med *Norge* den 13 december 1971 om uppförande och underhåll av ett *renstängsel* utmed vissa delar av riksgränsen (Jämtlands län och Nord-Trøndelag och Sör-Trøndelag fylker).

Den 21 juni 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Tunisien* rörande ett *dräneringsprojekt i Kélibia*.

Den 22 juni 1972 undertecknades i Dar es Salaam ett *garantiavtal* med *Tanzania*.

Den 22 juni 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* rörande gåvobistånd till en *korrespondensinstitution* i Dar-es-Salaam.

Den 26 juni 1972 undertecknades i Tunis en överenskommelse med *Tunisien* rörande svenskt bistånd till det tunisiska *husbyggnadsprogrammet* för nödställda i Sousse-distriktet.

Den 29 juni 1972 undertecknades i Nairobi en garantiöverenskommelse (projekt om *industrifinansiering*) med *Kenya*.

* Den 30 juni beslöt Kungl. Maj:t ratificera ILO-konventionen 135 av den 23 juni 1971 om *arbetstagarrepresentanters* skydd inom företaget och åtgärder för att underlätta deras verksamhet. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Genève den 11 augusti.

Den 30 juni 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Botswana* och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) om samfinansiering av ett *boskapsprojekt*.

Den 11 juli 1972 undertecknades i Lusaka en överenskommelse med *Zambia* om utvecklingssamarbete (*telekommunikationsprojekt*).

* Den 5 juni och 12 juli 1972 växlades i Genève ministeriella noter med *Förenta Nationerna* rörande ett symposium om långtidsaspekter på *elförsörjningen*.

Den 12 juli 1972 framlades för undertecknande i Neuilly-sur Seine ett avtal mellan Organisationen för europeisk rymdforskning, Sverige och andra medlemsstater i organisationen rörande ett *meteorologiskt satellitprojekt*. Avtalet undertecknades för Sverige den 29 september med förbehåll för ratifikation.

Den 17 juli 1972 undertecknades i Entebbe ett *garantiavtal* med *Uganda*.

* Den 2 juni och 21 juli 1972 växlades i Suva och Stockholm ministeriella noter med *Fiji* rörande fortsatt giltighet mellan de båda länderna av avtalet

* Ingår i 1973 års SÖ

med Storbritannien den 30 mars 1949 för undvikande av *dubbelbeskattning* och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter.

Den 22 juli 1972 undertecknades i Bryssel ett *avtal* med Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC). Kungl. Maj:t beslöt den 15 december att ratificera avtalet. Det trädde i kraft den 1 januari 1973 efter utväxling av notifikationer den 22 december 1972.

Den 22 juli 1972 undertecknades i Bryssel ett *avtal* med Europeiska kol- och stålgemenskapens medlemsstater och *Europeiska kol- och stålgemenskapen*. Kungl. Maj:t beslöt den 15 december att ratificera avtalet.

Den 24 juli 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* angående *yrkesutbildning i Kidatu*.

Den 28 och 31 juli 1972 växlades i Islamabad ministeriella noter med *Pakistan* rörande *skuldkonsolidering*.

* Den 16 juli och 7 augusti 1972 växlades i Kairo ministeriella noter rörande ikraftträdande av överenskommelsen den 10 november 1971 med *Egypten* om *ersättning för svenska intressen*.

Den 1 september 1972 undertecknades i Addis Abeba en överenskommelse med *Etiopien* rörande samarbete på *hälsövårdens* område i provinserna Wollega, Illubabor och Arussi.

Den 8 september 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera överenskommelsen i Neuilly-sur-Seine den 9 december 1971 mellan vissa medlemsstater i Europeiska organisationen för rymdforskning samt ESRO om utveckling av en satellit för *flygtrafikkontroll*.

Den 22 september 1972 undertecknades i Gaborone en överenskommelse med *Botswana* om bidrag till botswanska *biblioteksväsendet*.

Den 22 september 1972 undertecknades i Santiago en överenskommelse med *Chile* om *utvecklingskredit*.

Den 29 september 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Finland* om avgränsning av *kontinentalsockeln* i Bottenviken, Bottenhavet, Ålands hav och nordligaste delen av Östersjön. Kungl. Maj:t beslöt den 28 december att ratificera överenskommelsen.

* Den 4 oktober 1972 undertecknades i Genève en överenskommelse med *Höge flyktingkommissarien* om tillhandahållande av *biträdande experter*.

Den 20 oktober 1972 undertecknades i London med förbehåll för ratifikation 1972 års *internationella sjövägsregler*.

* Den 25 oktober 1972 undertecknades i Stockholm en långtidsöverenskommelse med *Polen* om *handeln*.

* Den 26 oktober 1972 undertecknades i Genève en överenskommelse med *Meteorologiska världsorganisationen* rörande svenska *biträdande experter*.

* Den 6 november 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med Danmark, Finland, Island och Norge om samarbete på *transport- och kommunikationsområdet*. Kungl. Maj:t beslöt den 15 december att ratificera överenskommelsen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Stockholm samma dag.

* Ingår i 1973 års SÖ

Den 6 november 1972 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Bangladesh* och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) om utvecklingskredit (*rörbrunsprojekt*).

* Den 9 november 1972 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med Danmark, Finland och Norge om ändring av avtalet den 26 juni 1962 om nordisk *hälsovårdshögskola*.

* Den 9 november 1972 undertecknades i Stockholm ett avtal med Danmark, Finland, Island och Norge om *handräckning i skatteärenden*. En *notifikation om godkännande avlämnades i Stockholm den 7 december*.

Den 9 december 1972 undertecknades i Dar es Salaam överenskommelser med *Tanzania* om utvecklingssamarbete (*Tanzania Investment Bank* samt *Tanzania Rural Development Bank*).

Den 9 december 1972 undertecknades i Dar es Salaam en överenskommelse med *Tanzania* om utvecklingskredit (*importstöd*).

Den 11 november 1972 undertecknades i New Delhi ett *samarbetsavtal* och ett *proceduravtal* med *Indien*.

Den 11 november 1972 växlades i New Delhi ministeriella noter med *Indien* rörande upprättande av en blandad kommission för ekonomiskt, industriellt, tekniskt och *vetenskapligt samarbete*.

Den 15 november 1972 undertecknades i Wien med förbehåll för ratifikation en konvention för kontroll och *märkning av ädelmetallarbeten*.

* Den 17 november 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera konventionen den 21 februari 1971 rörande så kallade *psykotropa medel*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i New York den 4 december.

* Den 22 november 1972 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Rumänien* rörande *varuutbytet*.

* Den 27 november 1972 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge å ena sidan samt *Tanzania* rörande ett nordiskt gåvobistånd till *Kibaha Education Centre* för utbyggnad av ett mjölkproduktions- och fjäderfäprojekt.

* Den 30 november 1972 uppsade Sverige med en ministeriell note till *Pakistan* överenskommelsen den 30 juni 1970 om utvecklingskredit (*rörbrunnar*).

* Den 8 december 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera ändring av artikel 61 i *Förenta Nationernas stadga*. (Resolution 2847 (XXVI) av den 20 december 1971.) Ratifikationsinstrumentet deponerade i New York den 22 december.

* Den 8 december 1972 avlämnade Sverige i Stockholm en ministeriell note till *Jugoslavien* rörande urkraftträdande tills vidare för Sveriges vidkommande av överenskommelsen den 6 maj 1964 rörande avskaffande av *passviseringstvånget*.

* Den 15 december 1972 växlades i Caracas ministeriella noter med *Venezuela* rörande *radioamatörverksamhet*.

Den 18 december 1972 undertecknades i Stockholm med förbehåll för ratifikation ett avtal med *Föbundsrepubliken Tyskland* om ömsesidigt *bisånd i tullfrågor*.

* Den 19 december 1972 undertecknade Sverige i New York med förbehåll för ratifikation *internationella kakaoavtalet* av den 15 november 1972.

* Den 21 december 1972 undertecknades i Genève ett protokoll angående *övergångsarrangemangen* mellan å ena sidan *Danmark och Storbritannien* och å andra sidan *kvarstående EFTA-länder*.

* Den 21 december 1972 undertecknades i Berlin ett avtal med *Tyska Demokratiska Republiken* om upprättande av *diplomatiska förbindelser*.

Den 28 december 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera konventionen i Genève den 29 oktober 1971 rörande skydd för framställare av *fonogram* gående *övergångsarrangemangen* mellan å ena sidan *Danmark och Storbritannien* mot olovlig kopiering av deras fonogram.

* Den 29 december 1972 undertecknades i London, Mexico, Moskva och Washington med förbehåll för ratifikation en konvention om förhindrande av *havsförorening genom dumpning av avfall*.

Underbilaga 4

Ur Utrikesdepartementets publikationer
Utrikesfrågor 1:C:22 1973 s. 248-254

Överenskommelser med främmande makter m. m.

(Texterna till här uppräknade överenskommelser inflyter i publikationen "Sveriges överenskommelser med främmande makter")

Den 11 januari 1973 deponerades i Paris ratifikationsinstrumentet till tilläggsakten av den 10 november 1972 angående ändringar i internationella konventionen den 2 december 1961 för skydd av *växtförelämningsprodukter*.

Den 12 januari 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera internationella konventionen den 29 november 1969 om ingripande på det fria havet vid olyckor som är ägnade att leda till *förorening genom olja*. Ratifikationsinstrumentet deponerades hos IMCO:s generalsekreterare i London den 8 februari.

Den 27 december 1972 och 12 januari 1973 utväxlades i Stockholm ministeriella noter med *Cuba* rörande förlängning av *handelsavtalet* av den 12 december 1957 och notväxlingen den 31 mars 1970.

Den 15 januari 1973 utväxlades i Helsingfors ratifikationsinstrumenten till överenskommelsen med *Finland* den 29 september 1972 om avgränsning av *kontinentalsockeln* i Bottenviken, Bottenhavet, Ålands hav och nordligaste delen av Östersjön.

Den 18 januari 1973 deponerades i Genève ratifikationsinstrumentet till konventionen den 29 oktober 1971 rörande skydd för framställare av *fonogram* mot olovlig kopiering av deras fonogram.

Den 19 januari 1973 beslöt Kungl. Maj:t godkänna ändringen den 28 september 1970 av stadgan den 26 oktober 1956 för *Internationella atome-nergiorganet*. Anslutningsinstrumentet deponerades i Washington den 8 februari.

* Den 22 januari 1973 undertecknades i Budapest ett protokoll med *Ungern* rörande *varuutbytet*.

* Den 2 februari 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Sovjetunionen* rörande *importen* till Sverige av sådana *varor* som icke kan importeras fritt.

* Den 20 februari 1973 undertecknades i Oslo en överenskommelse med *Danmark, Finland, Island och Norge* om en nordisk *fond för teknologi och industriell utveckling*. Kungl. Maj:t beslöt den 27 april att ratificera överenskommelsen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Oslo den 19 juni.

* Den 20 februari 1973 växlades i Rom ministeriella noter med *FN:s livs-medels- och jordbruksorganisation* rörande ett *fiskeinstitut i Sri Lanka*.

* Ingår i 1972 års SÖ

* Den 24 februari 1973 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* rörande bidrag till ett *nutritionsprogram* i Tanzania.

Den 3 mars 1973 undertecknades i Washington med förbehåll för ratifikation en konvention för reglering av handeln med vissa *utrotningshotade vilda djur och växter*.

Den 7 mars 1973 uppsade Sverige den internationella konventionen av den 1 juni 1951 för användningen av originalbeteckningar och *benämningar å ost*.

* Den 1 och 7 mars 1973 växlades i New Delhi ministeriella noter med *Indien* rörande *skuldkonsolidering*.

Den 20 mars 1973 undertecknades i Stockholm ett fördrag med *Australien* om *utlämning*. Kungl. Maj:t beslöt den 25 maj att ratificera fördraget.

* Den 22 mars 1973 växlades i Oslo ministeriella noter med *Norge* om tilläggs pension för s. k. *gränsgångare*.

* Den 23 mars 1973 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Rumänien* rörande *varuutbytet*.

Den 20 oktober 1971 och 27 mars 1973 växlades i Suva och Stockholm ministeriella noter med *Fiji* rörande fortsatt giltighet mellan de båda länderna av 1930 års konvention med Storbritannien rörande vissa till *civilprocessen hörande ämnen* av internationell natur.

Den 27 mars 1973 växlades i Tokio ministeriella noter med *Japan* angående samarbete för *atomenergins* fredliga utnyttjande.

Den 27 mars 1973 växlades i Rom ministeriella noter med *FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation* rörande svenskt bistånd för *olivsektorn i Tunisien*.

* Den 30 mars 1973 undertecknades i Nairobi en överenskommelse med *Kenya* om utvecklingssamarbete (*småindustri i Kisumu-området*).

Den 4 september 1970 och 30 mars 1973 växlades i Mbabane ministeriella noter med *Swaziland* rörande fortsatt giltighet mellan Sverige och Swaziland av konventionen med Storbritannien den 28 augusti 1930 rörande vissa till *civilprocessen* hörande ämnen av internationell natur.

Den 30 mars 1973 undertecknades i Stockholm en långtidsöverenskommelse med *Tjeckoslovakien om handeln* och ett tilläggsprotokoll.

* Den 2 april 1973 undertecknades i Köpenhamn en överenskommelse mellan Sverige, *Danmark, Finland, Island och Norge* om tillägg till överenskommelsen mellan samma stater den 12 juli 1957 om upphävande av *passkontrollen* vid de internordiska gränserna. Kungl. Maj:t beslöt den 18 maj att ratificera överenskommelsen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Köpenhamn den 12 juni.

Den 4 och 5/6 april 1973 växlades i Dacca ministeriella noter med *Bangladesh* rörande förlängning av noteväxlingen den 31 maj och 2 juni 1972 rörande *interimsfinansiering av IDA-projekt*.

* Den 5 april 1973 undertecknades i Stockholm ett *sjöfartsavtal* med *Sovjetunionen* och ett protokoll angående ömsesidig skattebefrielse för sjöfartsföretag.

* Den 5 april 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Sri Lanka* rörande en *pappersgåva*.

* Den 5 april undertecknades i Bonn en överenskommelse med *Togo* rörande upphävande av *passviseringstvangen*.

Den 6 april 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera 1972 års internationella *kakaoavtal*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i New York den 25 april.

Den 6 april 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera överenskommelsen i Strasbourg den 24 mars 1971 om *internationell patentklassificering*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Genève hos WIPO:s generalsekreterare den 17 maj.

* Den 6 april 1973 undertecknades i Tunis en överenskommelse med *Tunisien* om utvecklingskredit för *finansiering av industriutveckling*.

* Den 12 april 1973 undertecknades i Oslo ett avtal mellan *Danmark, Finland, Island, Norge* och *Sverige* om *Nordiska ministerrådets sekretariat* och deras rättsliga ställning. Kungl. Maj:t beslöt den 5 juni att ratificera avtalet. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Oslo den 29 juni.

Den 12 april 1973 undertecknades i Stockholm ett årsprotokoll med *Bulgarien* beträffande *handeln* under år 1973.

* Den 12 april 1973 undertecknades i Dar es Salaam överenskommelser med *Tanzania* om *utvecklingssamarbete* (skogsutveckling 1972/73–1973/74 samt vattenförsörjningsprogram för landsbygden 1973–1974).

* Den 13 april 1973 undertecknades i Helsingfors en överenskommelse med *Danmark, Finland och Norge* om inrättandet av ett nordiskt *skatterättsligt forskningsråd*. Kungl. Maj:t beslöt den 29 juni att ratificera överenskommelsen. En notifikation härom avgavs i Helsingfors den 10 juli.

* Den 13 april 1973 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* om bistånd för utbyggnad av *landsbygdsvägar*.

* Den 13 april 1973 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* om ändring av överenskommelsen den 12 juni 1970 om samarbete för *utbildning av sekreterare*.

* Den 14 april 1973 antog Internationella kaffeorganisationens råd en resolution 264 rörande förlängning av internationella *kaffeavtalet* 1962. Kungl. Maj:t beslöt den 6 september att godkänna resolutionen. En notifikation härom avgavs i New York den 17 september.

* Den 17 april 1973 växlades i Rom ministeriella noter med *Italien* om *skattebefrielse* beträffande arv och gåva till förmån för stat och *kulturinstitut*.

* Den 24 och 26 april 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Amerikas Förenta Stater* rörande *luftvärdighetsbevis* för importerade luftfartyg.

Den 27 april 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera akt angående ändring i *Internationella arbetsorganisationens stadga* av den 22 juni 1972. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Genève den 22 maj.

Den 27 april beslöt Kungl. Maj:t godkänna ändringar i internationella fördraget 1961 angående godsbefordran å järnväg, Bil. I: Internationella reglementet angående befordran av *farligt gods å järnväg* (RID) av november 1972.

Den 27 april 1973 växlades i Rom ministeriella noter med *FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation* rörande ytterligare svenskt bidrag till ett *jordbruksprojekt i Afghanistan*.

* Den 4 maj 1973 undertecknades i Havanna ett avtal med *Cuba* om en *utvecklingsgåva*.

Den 10 maj 1973 undertecknades i Genève en överenskommelse rörande upprättande av ett *uropeiskt molekylärbiologiskt laboratorium*. Kungl. Maj:t beslöt den 21 september att ratificera överenskommelsen.

Den 10 maj 1973 växlades i Bryssel ministeriella noter med *Europeiska ekonomiska gemenskapen* angående ett särskilt *importpris på nötkött*.

* Den 10 maj 1973 undertecknades i Bukarest en långtidsöverenskommelse om *handeln med Rumänien*.

Den 16 oktober 1972 och 11 maj 1973 växlades i Suva och Stockholm ministeriella noter med *Fiji* rörande fortsatt giltighet mellan de båda länderna av *konsularkonventionen* med Storbritannien den 14 mars 1952.

* Den 11 maj 1973 undertecknades i Dar es Salaam en överenskommelse med *Tanzania* om utvecklingssamarbete (*hälsovårdsprogram 1972/73–1976/77*).

* Den 12 maj 1973 undertecknades i Tunis ett årsavtal med *Tunisien* om *utvecklingssamarbete 1973* och en allmän överenskommelse om finansiellt och tekniskt samarbete.

* Den 12 maj 1973 växlades i Tunis ministeriella noter med *Tunisien* rörande stöd till *olivljesektorns* utveckling i Tunisien.

* Den 14 maj 1973 växlades i Paris ministeriella noter med *Frankrike* rörande *radioamatörverksamhet*.

* Den 15 maj 1973 undertecknades i Oslo ett tilläggsprotokoll mellan *Danmark, Finland, Island, Norge* och Sverige om Nordiska rådets *presidiese-kretariat* och dess rättsliga ställning. Kungl. Maj:t beslöt den 5 juni att ratificera protokollet. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Oslo den 29 juni.

* Den 16 maj 1973 undertecknades i Dacca ett *biståndsavtal* (1973) med *Bangladesh*.

* Den 17 maj 1973 undertecknades i Gaborone en överenskommelse med *Botswana* om svenskt bidrag till programmet för *vattenförsörjning* i byar och på landsbygden.

* Ingår i 1972 års SÖ

* Den 18 maj 1973 undertecknades i Washington en överenskommelse med *Bangladesh* och Internationella utvecklingsfonden om utvecklingskredit (*spannmåslagringsprojekt*).

* Den 19 maj 1973 undertecknades i Tunis en överenskommelse med *Tunisien* om utvecklingssamarbete (*bostadsbyggande*).

Den 17 april och 21 maj 1973 växlades i Genève ministeriella noter med *Världshälsoorganisationen* rörande svenska *biträdande experter*.

Den 25 maj 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera *Bernkonventionen* för skydd av litterära och konstnärliga verk, reviderad i Paris den 24 juli 1971 samt *Världskonventionen* om upphovsrätt, reviderad i Paris den 24 juli 1971. Ratifikationsinstrumenten deponerades i Genève den 14 juni respektive i Paris den 27 juni.

Den 25 maj 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera överenskommelsen i Abidjan den 29 november 1972 om upprättande av *Afrikanska utvecklingsfonden*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Abidjan den 18 juni.

Den 25 maj 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera europeiska konventionen den 28 maj 1970 om *brottmålsdoms* internationella rättsverkningar. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Strasbourg den 21 juni, varvid en reservation gjordes och förklaringar avgavs.

Den 25 maj 1973 undertecknades i Montreal ett tilläggsprotokoll av den 1 december 1972 till överenskommelsen den 25 februari 1954 om *väderekstationsstationer i Nordatlanten*, ändrad genom tilläggsprotokoll den 13 maj 1970.

* Den 25 maj 1973 undertecknades i Köpenhamn ett tilläggsprotokoll om *Islands anslutning* till överenskommelsen den 18 juli 1968 mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge rörande administrationen av *gemensamma nordiska biståndsprojekt i utvecklingsländerna*.

Den 25 maj 1973 avlämnade Sverige i Islamabad en ministeriell note till *Pakistan* med uppsägning av överenskommelsen den 10 februari 1966 om utvecklingskredit (*spannmåslagringsprojekt*).

* Den 26 maj 1973 undertecknades i Dar es Salaam en årsöverenskommelse med *Tanzania* rörande *ekonomisk och social utveckling*.

* Den 1 juni 1973 undertecknades i Peking en överenskommelse med *Kina* om *civil luftfart*.

Den 21 maj och 1 juni 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Sri Lanka* rörande *pappersgåva*.

Den 5 juni 1973 beslöt Kungl. Maj:t om Sveriges anslutning till konventionen i Montreal den 23 september 1972 för bekämpning av brott mot den *civila luftfartens sökerhet*. Anslutningsinstrumentet deponerades i London, Moskva och Washington den 10 juli.

* Den 21 maj och 5 juni 1973 växlades i Bangkok ministeriella noter med *Thailand* rörande förlängning av *vänskaps-, handels- och sjöfartsavtalet* av den 5 november 1937.

Den 6 juni 1973 uppsade Sverige avtalet mellan *Danmark, Finland, Norge* och Sverige av den 26 juni 1962 om *nordisk hälsovårdshögskola*.

* Den 6 juni 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Australien* om byte av *arbetsmarknadstjänstemän*.

Den 6 juni 1973 undertecknades i Gaborone en överenskommelse 1973 med *Botswana* rörande *ekonomisk och social utveckling*.

* Den 6 juni 1973 undertecknades i Dar es Salaam en överenskommelse med *Tanzania* om utvecklingssamarbete (*vuxenutbildningsprogram 1972/73*).

Den 8 juni 1973 undertecknades i Köpenhamn med förbehåll för ratifikation en överenskommelse med *Danmark* om *fasta förbindelser över Öresund* och en överenskommelse om flygtrafikledningstjänst m. m. med anledning av tillkomsten av en dansk flygplats på Saltholm.

Den 11 juni 1973 undertecknades i Hanoi en överenskommelse med *Demokratiska Republiken Vietnam* rörande *utvecklingssamarbete* samt ett proceduravtal för utvecklingssamarbete.

* Den 12 juni 1973 undertecknades i Haag ett protokoll angående *flyktingar som är sjömän*. Kungl. Maj:t beslöt den 6 september att godkänna protokollet. Ett instrument om godkännande deponerades i Haag den 25 september.

Den 12 juni 1973 framlades i Wien för undertecknande en överenskommelse om internationell *registrering av varumärken*. Överenskommelsen undertecknades av Sverige med förbehåll för ratifikation den 20 december.

Den 15 juni 1973 växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* om ändra lydelse av överenskommelsen den 2 juli 1970 om utvecklingskredit (*spannmålslagringsprojekt*).

* Den 15 juni 1973 undertecknades i Lusaka en överenskommelse med *Zambia* om *utvecklingssamarbete*.

* Den 18 juni 1973 undertecknades i Tiranan ett *handelsavtal* med *Albanien*.

Den 18 juni 1973 undertecknades i Stockholm ett *samarbetsavtal* 1973 med *Indien*.

* Den 18 juni 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Indien* med ändring av *samarbetsavtalet* av den 11 november 1972.

* Den 26 juni 1973 undertecknades i Gaborone en överenskommelse med *Botswana* om stöd till *bostadshyggande*.

Den 27 juni 1973 undertecknades i Helsingfors ett avtal med *Finland* för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Kungl. Maj:t beslöt den 14 december att ratificera avtalet.

* Den 27 juni växlades i Dar es Salaam ministeriella noter med *Tanzania* rörande bidrag för utveckling av *Tanzanias statistik*.

Den 28 juni 1973 uppsade Norge avtalet mellan *Danmark, Finland, Norge* och Sverige av den 26 juni 1962 om *nordisk hälsovårdshögskola*.

Den 28 juni 1973 växlades i Addis Abeba ministeriella noter med *Etiopien* rörande förlängning av överenskommelsen den 29 juni 1968 rörande tekniskt bistånd vid byggandet av *grundskolor* i Etiopien.

* Ingår i 1972 års SÖ

Den 28 juni 1973 undertecknades i Nairobi ett avtal med *Kenya* för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Kungl. Maj:t beslöt den 20 december att ratificera avtalet. Det sattes i kraft genom en noteväxling i Stockholm den 28 december.

Den 29 juni 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera överenskommelsen med *Italien* den 18 november 1971 om ändring i konventionen mellan de båda staterna den 25 maj 1955 rörande *social trygghet*. Ratifikationsinstrumentet utväxlades i Rom den 27 september.

* Den 29 juni 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Kenya* om samarbete för *ekonomisk och social utveckling* i Kenya under tiden 1 juli 1973–30 juni 1974.

* Den 3 juli 1973 växlades i Rom ministeriella noter med *FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation* rörande svenskt bidrag för ett *köttinstitut på Cuba*.

Den 20 juli 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera den europeiska överenskommelsen av den 1 juli 1970 om *arbetsförhållanden för fordonsbesättningar vid internationella vägtransporter* (AETR). Ratifikationsinstrument deponerades i New York den 24 augusti.

Den 20 juli 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera avtalet i Neuilly den 12 juli 1972 mellan Europeiska rymdforskningsorganisationen (ESRO) och vissa av dess medlemsstater om ett *meteorologiskt satellitprogram*. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Paris den 23 augusti.

* Den 20 och 25 juli 1973 växlades i Genève ministeriella noter med *Förenta Nationerna* om ett *seminarium* rörande "villkor och bestämningsfaktorer för *ekonomisk tillväxt på lång sikt*".

Den 25 juli 1973 växlades i New Delhi ministeriella noter med *Indien* rörande förlängning av noteväxlingen den 19 juni 1966 om *skatte- och tullförmåner för Föreningen Svalorna*.

* Den 26 juli 1973 undertecknades i Stockholm en långtidsöverenskommelse om *handeln* med *Tyska Demokratiska Republiken*.

* Den 27 juli 1973 framlades ett protokoll med ändrad text till europeiska överenskommelsen den 15 december 1958 angående utbyte av *substanser av mänskligt ursprung* för terapeutiskt bruk.

* Den 8 augusti 1973 framlades för undertecknande ett protokoll rörande *Ungerns* anslutning till *allmänna tull- och handelsavtalet*. Sverige undertecknade protokollet den 10 augusti.

* Den 9 augusti 1973 växlades i Nairobi ministeriella noter med *Kenya* om ett program för bekämpning av smittsamma *djursjukdomar*.

* Den 30 juli och 13 augusti 1973 växlades i Paris ministeriella noter med *FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur* om gåvobistånd till en *skola för angoleser* i Dolisie, Kongo.

* Den 27 augusti 1973 uppsade Sverige europeiska konventionen den 19 december 1954 om *internationell patentklassificering*.

* Den 29 augusti 1973 undertecknades i Köpenhamn ett tilläggsavtal till avtalet med *Danmark* den 27 oktober 1953 för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter å kvarlåtenskap. Kungl. Maj:t beslöt den 7 december att ratificera avtalet. Det sattes i kraft genom en noteväxling den 28 augusti och 11 december.

* Den 31 augusti 1973 undertecknades i Santiago en överenskommelse med *Chile* om *utvecklingssamarbete* och ett proceduravtal. Avtalen uppsades av Sverige den 10 december.

Den 13 juli och 4 september 1973 undertecknades i Washington en note med *Bangladesh* och Internationella utvecklingsfonden med ändring av överenskommelsen den 6 november 1972 om utvecklingskredit (*rörbrunnsprojekt*).

Den 6 september 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera den europeiska konventionen av den 7 juni 1968 om slopande av *legalisering av handlingar* upprättade av diplomatiska eller konsulära tjänstemän. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Strasbourg den 27 september.

Den 13 september 1973 undertecknades i Gdansk med förbehåll för ratifikation en konvention rörande *fisket* och bevarandet av de levande tillgångarna i *Östersjön och Bälten*.

* Den 13 september 1973 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Italien* till överenskommelsen den 18 november 1971 om ändring i konventionen den 26 maj 1955 om *social trygghet*.

* Den 14 september 1973 undertecknades i New York en överenskommelse med *Förenta Nationerna* angående ett symposium i Stockholm den 26 september till 5 oktober 1973 om *befolkning, resurser och miljö*.

* Den 18 och 20 september 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Pakistan* om *skuldlättnad*.

Den 27 september 1973 undertecknades i London ytterligare tilläggsprotokoll med *Storbritannien* rörande ändring i det i London den 28 juli 1960 undertecknade avtalet för undvikande av *dubbelbeskattning* och förhindrande av skatteflykt beträffande inkomstskatter, i dess ändrade lydelse enligt det protokoll som undertecknats i London den 25 mars 1966 och det tilläggsprotokoll som undertecknats i London den 27 juni 1968. Kungl. Maj:t beslöt den 7 december att ratificera avtalet.

Den 28 september 1972 beslöt Kungl. Maj:t ratificera konventionen den 29 december 1972 om förhindrande av *havsförorening genom dumpning av avfall*.

Den 5 oktober 1973 undertecknades i München med förbehåll för ratifikation en konvention om meddelande av *europeiska patent* (europeisk patentkonvention).

Den 11 oktober 1973 undertecknades i Bryssel med förbehåll för ratifikation en konvention om ett europeiskt centrum för *medellånga väderprognoser*.

* Ingår i 1972 års SÖ

Den 16 oktober 1973 undertecknades i Köpenhamn med förbehåll för ratifikation en överenskommelse med *Danmark* om frågor rörande *tull och mervärdeskatt* som har samband med byggande och drift av fasta förbindelser över Öresund.

* Den 22 oktober 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Frankrike* rörande visst utbyte av *sekretesskyddad information*.

Den 26 oktober 1973 framlades i New York för undertecknande 1973 års internationella *sockeravtal*. Kungl. Maj:t beslöt den 30 november att ratificera avtalet. Detta undertecknades och ratifikationsinstrumentet deponerades den 12 december.

* Den 26 oktober 1973 undertecknades i Stockholm en tillämpningsöverenskommelse till överenskommelsen den 22 oktober 1973 med *Frankrike* rörande visst utbyte av *sekretesskyddad information*.

* Den 31 oktober 1973 undertecknades i Prag ett protokoll med *Tjeckoslovakien* till långtidsöverenskommelsen om *handeln* den 30 mars 1973.

Den 9 november 1973 undertecknades i Bern med förbehåll för ratifikation protokoll 1-3 upprättade av den diplomatkonferens som sammanträtt för att sätta i kraft de internationella fördragen den 7 februari 1970 angående *godsbefordran å järnväg* och angående befordran å järnväg av resande och resgods.

* Den 9 november 1973 undertecknades i Peking en överenskommelse med *Kina* rörande en *utställning av arkeologiska fynd*.

* Den 13 november 1973 växlades i Lusaka ministeriella noter med *Zambia* rörande *varubistånd* (lastbilar och telekommunikationsutrustning).

Den 21 september och 16 november 1973 beslöt Kungl. Maj:t ratificera avtalet med *Förbundsrepubliken Tyskland* den 18 december 1972 om ömsesidigt bistånd i *tullfrågor*. Ratifikationsinstrumenten utväxlades i Bonn den 19 december.

* Den 16 november 1973 undertecknades i Stockholm ett avtal med *Danmark* för undvikande av *dubbelbeskattning* beträffande skatter på inkomst och förmögenhet. Kungl. Maj:t beslöt den 21 december att ratificera avtalet. En note härom avlämnades i Köpenhamn samma dag.

* Den 20 november 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Danmark, Finland, Island och Norge* om ändring av den nordiska konventionen den 6 februari 1931 innehållande *internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmyndarskap*. Kungl. Maj:t beslöt den 30 november att ratificera överenskommelsen. Ratifikationsinstrumentet deponerades i Stockholm samma dag.

Den 20 november 1973 undertecknades i Stockholm ett *handelsavtal* med *Demokratiska Folkrepubliken Vietnam*.

* Den 23 november 1973 växlades i Caracas ministeriella noter med *Trinidad och Tobago* rörande fortsatt tillämpning mellan Sverige och Trinidad och Tobago av konventionen med Storbritannien den 28 augusti 1930 rörande

* Ingår i 1973 års SÖ

vissa till *civilprocessen* hörande ämnen av internationell natur.

* Den 26 november 1973 undertecknades i Lusaka en överenskommelse med *Zambia* om ett *lantbruksinstitut i Mpika*.

Den 30 november 1973 utväxlades i Bryssel notifikationer mellan Sverige och medlemsstaterna i Europeiska *Kol- och stålunionen* varigenom avtalet den 22 juli 1972 sattes i kraft.

Den 30 november 1973 undertecknades i Neuilly med förbehåll för ratifikation ett avtal mellan Europeiska rymdforskningsorganisationen och vissa medlemsstater avseende utförande av *Ariane-bärraketprogrammet*.

Den 5 december 1973 undertecknades i Stockholm en långtidsöverenskommelse med *Ungern* om *handeln*.

Den 10 december 1973 avgav Sverige i Stockholm en ministeriell note till *Chile* med uppsägning av överenskommelsen om *utvecklingssamarbete* och proceduravtal, båda av den 31 augusti 1973.

Den 12 december 1973 undertecknades i Bern med förbehåll för ratifikation en överenskommelse med *Schweiz* om internationella *vägransporter*.

Den 14 december 1973 undertecknades i Stockholm ett protokoll med *Rumänien* rörande *varuutbytet*.

Den 18 december 1973 undertecknades i Stockholm en överenskommelse med *Danmark*, *Finland* och *Norge* om samordning av *pensionsrätt* enligt statliga pensionsordningar.

* Den 21 december 1973 växlades i Köpenhamn ministeriella noter med *Danmark* om upphävande av artikel 17, tredje stycket, i konventionen den 15 september 1955 med Danmark, Finland, Island och Norge om *social trygghet*.

* Den 21 december 1973 växlades i Stockholm ministeriella noter med *Island* med tillägg till överenskommelsen den 22 december 1969 rörande import av *fårkött* till Sverige.

* Den 28 november och 27 december 1973 växlades i Bryssel ministeriella noter med *Belgien* med tillägg till konventionen den 26 april 1870 angående ömsesidigt *utlämnande av förbrytare* avseende narkotikabrott.

*Bilaga 4 A***PM med några uppgifter om planeringen av den svenska biståndsverksamheten m. m.***Inledning*

Svenskt bistånd till ökad ekonomisk och social utveckling i de fattiga länderna har i olika former förekommit sedan lång tid tillbaka. Under efterkrigstiden fick den s. k. u-hjälpen en fast organisation och inriktning. 1952 bildades ett särskilt organ för bilateral biståndsverksamhet. Multilaterala biståndsinsatser i samarbete med olika FN-organ kom vidare till stand. Nämnden för internationellt bistånd (NIB) inrättade 1962. Samma år antog riksdagen grundläggande riktlinjer för det svenska utvecklingsbiståndet (prop. 1962:100). Styrelsen för internationell utveckling (SIDA) kom till 1965 och fick ställning som ämbetsverk med lekmannastyrelse under utrikesdepartementet. SIDA, som övertog NIB:s uppgifter, är sålunda central förvaltningsmyndighet för det utvecklingssamarbete som Sverige bedriver med utvecklingsländer direkt med vederbörande land eller via mellanfolkliga organ.

1962 års riktlinjer för utvecklingsbiståndet kan sammanfattas på följande sätt (U-aktuellt 1965:59).

Biståndsinsatserna skall ha till syfte att höja de fattiga folkens levnadsnivå. De skall främja ekonomisk utveckling och medverka till ökad social rättvisa. Motivet för svenska biståndsinsatser är i första hand ideellt och kan i hög grad härledas ur känslor av moralisk plikt och internationell solidaritet. De ideella motiven är samtidigt realistiska. Ur svensk synvinkel är det naturligt och önskvärt, att det av flertalet u-länder nyförvärvade politiska oberoendet ges det ekonomiska underlag och sociala innehåll som en förutsättning för en demokratisk samhällsutveckling och för verklig nationell oavhängighet.

Det svenska biståndet utgör en del av den svenska utrikespolitiken. Ett viktigt syfte för denna är att bidra till utjämning och större förståelse mellan folken och därigenom främja internationell solidaritet och en fredlig utveckling i världen. I valet mellan biståndsformer har de multilaterala hjälpprogrammen prioritet.

Biståndsarbetet skall företas i nära samverkan mellan offentliga organ och enskilda organisationer och grupper. Insatserna skall samordnas med andra länders och de internationella organisationernas u-hjälp.

Av olika slags insatser bör för svensk del det s. k. tekniska biståndet, dvs. den direkta kunskapsöverföringen, ges prioritet. Det tekniska biståndsprogrammet bör avse områden, där preciserade önskemål föreligger från mottagarlandet och där Sverige har särskilda förutsättningar att lämna ett verksamt stöd. De svenska biståndsinsatserna bör bl. a. inriktas på uppgifter, som av en eller annan anledning eftersatts i den internationella bistånds-

givningen. Här är familjeplaneringen det mest framträdande exemplet.

Biståndsverksamheten skall också bedrivas på det handelspolitiska området, i syfte att öka u-ländernas handel, och i form av kapitalöverföring. Även här gäller regeln om prioritering av de multilaterala åtgärderna. Insatserna skall omsorgsfullt planeras. De skall bygga på kunskaper om mottagarlandets behov och förutsättningar. Ännu viktigare än givarlandets biståndsplanering är givetvis mottagarlandets utvecklingsplanering. Biståndsverksamheten skall vara effektiv, dvs. ha största möjliga effekt på mottagarländernas utveckling. Man bör välja projekt och verksamhetsområden av central betydelse för mottagarlandets ekonomiska utveckling.

Att välja mellan de olika länderna blir ofrånkomligt i den bilaterala biståndsverksamheten. Insatserna bör sålunda inte splittras på alltför många länder och ämnesområden.

Strävandena skall slutligen inriktas på att successivt öka den svenska biståndsgivningen så att den uppnår en nivå som motsvarar 1 procent av bruttonationalprodukten. År 1968 godkände riksdagen – i samband med beslut om att det s. k. enprocentsmålet för utbyggnaden av det statliga utvecklingsbiståndet skulle vara uppnått inom en sjuårsperiod – vissa av Kungl. Maj:ts framlagda allmänna riktlinjer för den fortsatta verksamheten (prop. 1968:101, SU 128, rskr 302). Härvid betonades bl. a. att 1962 års riktlinjer skulle äga fortsatt giltighet. Vidare skulle medverkan i de internationella multilaterala biståndsprogrammen fortsätta och utvidgas. Samtidigt borde den direkta biståndsgivningen inom ramen för s. k. bilaterala program ökas.

För att det skulle bli möjligt att förverkliga ett i snabb takt växande biståndsprogram där insatsernas värde motsvarade nedlagda kostnader och ställda förväntningar, skulle tillräckliga resurser avdelas för planering och förvaltning; sakkunskap från statligt och privat håll skulle engageras. Samverkan borde komma till stånd mellan olika statliga och privata u-landsinsatser, och den privata u-landserfarenheten borde utnyttjas i det statliga biståndsprogrammet.

Beträffande det svenska biståndets ämnes- och länderinriktning skulle insatserna främst syfta till att stödja mottagarländernas ansträngningar att utveckla de egna produktionsresurserna. En koncentration av biståndet till ett fåtal huvudmottagarländer hade, enligt vunna erfarenheter, varit förutsättningen för en grundlig planering av biståndsinsatserna. Endast genom att fasthålla vid principen om ländermässig koncentration av biståndet kunde det svenska utvecklingssamarbetet väntas få påtaglig betydelse för mottagarländerna.

Fleråriga biståndsutfästelser

I statsutskottets utlåtande i anledning av nyssnämnda 1968 års proposition angående långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet erinrade utskottet (SU 1968:128 s. 63) om att 1966 och 1967 års riksdagar bemyndigat regeringen

att med förbehåll för erforderlig medelsanvisning från riksdagens sida ingå förhandsåtaganden om utvecklingskrediter avseende de närmast följande 3-5 budgetåren med ett belopp motsvarande högst hälften av de då aktuella anslagsbeloppen för vart och ett av budgetåren i fråga.

I propositionen hade regeringen föreslagit att den gällande åtagandefullmakten i stället skulle utformas så, att kreditåtaganden för de närmast efterföljande tre åren skulle få göras till ett sammanlagt belopp som för de första två åren fullt ut motsvarade det löpande budgetårets anslagsbelopp och för det tredje året hälften därav. Härvid skulle något förbehåll för medelsanvisning från riksdagens sida inte behöva göras i avtalen med låntagarna.

Statsutskottet tillstyrkte en sådan ändring av riksdagens tidigare bemyndigande att göra kreditåtaganden i avräkning mot framtida anslag, vilka i enlighet med den i långtidsplanen förordade anslags- och planeringsramen förutsattes kontinuerligt bli ökade från år till år med i planen angivna minimibelopp. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets förslag.

Frågan om bemyndigande för regeringen att göra fleråriga biståndsfästelser behandlades ånyo av 1972 års riksdag.

Det skall i sammanhanget först erinras om att de svenska biståndsanslagen fram till budgetåret 1970/71 i statsverkspropositionen redovisades under främst utrikes-, finans- och handelsdepartementens huvudtitlar. I samband med att en ny organisation inom regeringskansliet för handläggning av frågor rörande internationellt utvecklingssamarbete genomfördes år 1970 har nämnda anslagsfrågor samlats under utrikesdepartementets huvudtitel. Vidare skall nämnas att i statsverkspropositionerna under senare år och nu senast i 1975 års budgetproposition redovisas treåriga planeringsramar med totalsiffror för bl. a. anslaget "Bilateralt utvecklingssamarbete". En fördelning av anslag till olika mottagarländer redovisas emellertid endast för det aktuella budgetåret.

I 1972 års statsverksproposition (bilaga 5 s. 40) framhölls bl. a. när det gällde villkor för finansiellt utvecklingsbistånd att starka skäl talade för en hög gävoandel i samarbetsprogrammen för flertalet mottagarländer för det svenska biståndet. I syfte att åstadkomma större likformighet mellan gåvor resp. kreditfinansierade insatser borde en översyn ske av de regler som gäller för upphandling, medelsöverföring till mottagare m. m. I februari 1973 tillkallades en parlamentarisk utredning med uppgift att företa en allmän översyn av frågor som rör Sveriges deltagande i det internationella utvecklingssamarbetet.

I propositionen 1972:1 framhölls att flertalet av de projekt och program som erbjuder sig till finansiering i mottagarländerna kräver fem till sex år att slutföra. Det erinrades om att enligt gällande system för svenska kreditåtaganden fick dessa avse belopp om tre och en halv gånger det löpande budgetårets anslag för kreditverksamhet jämte eventuellt oin-tecknad reservation. Dessa åtaganden fick periodiseras över högst fyra budgetår inklusive det år under vilket avtal ingås. Enligt propositionen hade systemet

lett till att betydande reservationer samlats under anslaget.

För att möjliggöra ett snabbare nyttiggörande av de anvisade resurserna förordades det i propositionen att kreditåtgärder skulle få gälla även fem framförliggande budgetår samt att de samlade åtgärderna – förutom ingående intecknad reservation – fick uppgå till högst fyra gånger anslaget för det löpande budgetåret. Dessa principer borde gälla såväl gåvor som krediter.

Med hänvisning till anförda synpunkter hemställdes i propositionen att riksdagen skulle bemyndiga regeringen att göra utfästelse om biståndssatser för den angivna tidsperioden om fem framförliggande budgetår och inom den åtaganderam som föreslagits.

Utrikesutskottet (UU 1972:6 s. 40, 59, 61) tillstyrkte propositionens förslag. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Programländer

I SIDA:s verksamhetsberättelse 1973/74 uttaladas bl. a. följande beträffande den s. k. länderprogrammeringen.

De länder med vilka årsavtal om utvecklingssamarbete slutits eller avses slutas med är Botswana, Etiopien, Kenya, Tanzania, Tunisien och Zambia i Afrika, de asiatiska länderna Indien, Bangladesh och Demokratiska republiken Vietnam, samt Cuba i Latinamerika.

Biståndet till dessa länder bereds enligt principen om landprogrammering. Den innebär att Sverige och mottagarlandet – med utgångspunkt i mottagarlandets utvecklingsplanering, behov och förslag – i ett sammanhang fastställer inriktningen av biståndet och fördelningen på ändamål av den finansiella ramen för en viss period. De formella instrumenten för landprogrammeringen är biståndsprogram, treåriga planeringsramar och årsavtal. Årsavtalet är en överenskommelse som reglerar fördelningen på ändamål av planeringsramen för det kommande budgetåret.

Biståndsprogram utarbetas av SIDA sedan 1971. Det första årsavtalet slöts med Indien 1972. Under 1973 ingicks årsavtal med ytterligare sex programländer.

Landprogrammeringen har medfört ökad stadga i och samordning av biståndet till de enskilda länderna. De treåriga planeringsramarna har medfört ökad långsiktighet i både mottagarnas och Sveriges biståndsplanering. Vidare har genom årsavtalet åstadkommits en mer omfattande delegering av beslutsrätt än tidigare från Kungl. Maj:t till SIDA och därmed mindre administrativt arbete för Sveriges del.

Landprogrammeringen innebär att valet av sektorer och projekt ankommer på mottagarlandets regering med hänsyn tagen till dess egen planering och prioritering samt de krav som de svenska biståndspolitiska målen innebär. Härigenom kan det svenska biståndet samverka med de övriga resurser mottagarlandet har till sitt förfogande i utvecklingsarbetet. Den helhetssyn

på mottagarländerna och deras utvecklingsproblem som landprogrammeringen bygger på har varit en förutsättning för att mindre kapacitetskrävande former av bistånd, såsom t. ex. importstöd, kunnat börja tillämpas i större skala.

Ett land blir programland för svenskt bistånd i första hand som resultat av kunskap om och sympati för dess utvecklingsansträngningar. Vidare kan tidigare utvecklingssamarbete ha byggt upp ett ömsesidigt förtroende mellan landet och Sverige.

1974 års riksdag uttalade att beslut om en utökning av den s. k. programlandskretsen måste föregås av grundliga analyser, som klarlägger förutsättningarna för det svenska engagemanget. Ett sådant engagemang är långsiktigt och vanligen växande under ett antal år. Den försiktighet i utvidgningen av antalet mottagarländer som iakttagits hittills har i hög grad varit betingad av administrativa hänsyn. (SIDA:s verksamhetsberättelse 1973/1974 s. 14)

I motionen 1973:625 av herr Bohman m. fl. (m) hemställdes att SIDA:s långsiktiga länderplanering underställdes riksdagen för prövning.

Utrikesutskottet (UU 1973:3 s. 12–13) anförde i denna fråga bl. a. följande.

I statsverkspropositionen framhålls att det direkta svenska utvecklings-samarbetet med de större mottagarna av svenskt bistånd – de s. k. programländerna – numera utformas i långsiktiga samarbetsprogram. Programmeringen av samarbetet täcker samma treårsperiod som de planeringsramar för det internationella utvecklingssamarbetet vilka Kungl. Maj:t redovisat till riksdagen i statsverkspropositionen. Länderprogrammeringen baseras på en beräkning av de svenska biståndsresurser som kan ställas till förfogande för landet i fråga och har till syfte att låta mottagarlandets regering avgöra hur dessa resurser bäst skall kunna nyttiggöras för landets utveckling. Därmed kommer biståndets inriktning på sektorer och enskilda projekt att styras av mottagarlandets önskemål och prioriteringar.

Frågor rörande samarbete med mottagarländerna inom de redovisade finansiella ramarna utgör en viktig del av Sveriges utrikespolitik. Regeringsformen innehåller föreskrifter om riksdagens medverkan vid ingåendet av överenskommelser med främmande makter och om samråd mellan regering och riksdag i utrikespolitiska angelägenheter. Huruvida överenskommelser med främmande makter avser frågor av sådan vikt att de i enlighet med 12 § regeringsformen skall underställas riksdagen avgör regeringen ensam under konstitutionellt ansvar.

En regel som tvingar regeringen att underställa riksdagen samarbetsavtalen för godkännande skulle kunna omintetgöra en av länderprogrammeringens väsentligaste fördelar, nämligen den frihet som systemet ger avtalsparterna att planera samarbetets innehåll för flera år framåt. Med hänvisning till vad som här anförts avstyrker utskottet motionen 1973:625 i denna del.

Utskottet vill emellertid framhålla vikten av att ett parlamentariskt deltagande i planeringsprocessen äger rum på ett tidigt skede, innan regeringen utfärdar direktiv som blir avgörande för resursernas länderfördelning och uppläggningsenheten av samarbetet med mottagarländerna.

Utskottet anser önskvärt att det kommer till stånd ett förfarande som ger utskottet kvalificerad insyn i länderplaneringen på ett tidigt stadium utan att samtidigt aktualisera formella ställningstaganden från riksdagens sida. En motsvarande ordning tillämpas som bekant i fråga om riksdagens medverkan i försvarsplaneringen (FöU 1972:23).

Riksdagen godkände utskottets yttrande. Enligt uppgift har regeringen i anledning av riksdagens viljeyttring på denna punkt vid 1973 och 1974 års riksdagar lämnat utrikesutskottet förtrolig information om länderplaneringen för de två budgetår som följer efter det budgetår som statsverkspropositionen avser.

Frågor om planeringsramar och biståndsutfästelser enligt 1975 års budgetproposition m. m.

För budgetåret 1975/76 förordas i budgetpropositionen (bil. 5 s. 37) en total ökning av biståndsanslagen med 760 milj. kr. eller med ca 36 %. De samlade anslagen för internationellt utvecklingsarbete skulle därmed uppgå till 2 680 milj. kr. Härigenom beräknas de totala biståndsanslagen motsvara 1 % av bruttonationalprodukten till marknadspris.

I propositionen, som innehåller planeringsramar för budgetåren 1975/76–1977/78 (prop. s. 38), erinras om att regeringen 1972 erhållit riksdagens bemyndigande (se ovan) att göra bilaterala biståndsutfästelser för fem framförliggande budgetår till ett belopp som förutom oin-tecknad reservation svarar mot högst fyra gånger det bilaterala anslaget för det löpande budgetåret. Detta skulle enligt propositionen med utgångspunkt i nuvarande förslag till anslag ge regeringen fullmakt att göra bilaterala biståndsutfästelser om totalt 6 945 milj. kr. för perioden 1975/76–1979/80.

I motionen 1975:246 av herr Bohman m. fl. (m) erinras om budgetpropositionens innehåll i nämnda avseende, varefter anför:

En fullmakt av liknande slag, ehuru av ringare omfattning, tillkom år 1968 och var då avsedd att möjliggöra kreditutfästelser för längre perioder. År 1972 bortogs skillnaden i detta avseende mellan gåvor och krediter, samtidigt som bemyndigandets storlek utökades. Enligt då gällande grundlag var en sådan fullmakt näppeligen tillåten. Från den 1 januari 1975 gällande grundlag ger en möjlighet att besluta anslag för längre tid än ett budgetår. Detta stadgande får dock betraktas som en undantagsregel, avsedd att tillämpas när särskilda skäl föreligger. Att regeringen skulle kunna binda kommande riksdagar på sådant sätt som nu åberopas i propositionen och till sådana belopp som där angives är självfallet icke rimligt. Då det visat sig att nämnda fullmakt enligt vår mening kommit till användning långt utöver vad som åsyftades, föreslår vi härmed att nämnda fullmakt återkallas. Vill regeringen begära ett annat och mer inskränkt bemyndigande kan den hos riksdagen senare begära ett sådant.

I motionen hemställs (punkt 12) att riksdagen uttalar att till regeringen tidigare lämnad fullmakt om bilaterala utfästelser för fem framförliggande budgetår icke längre skall gälla.

Propositionen och motionen i angivna avseende har behandlats av riksdagen under årets riksmöte (se UU 1975:4).

Svenskt stöd till skogsindustriprojekt m. m. i Nordvietnam

Sveriges bistånd till Demokratiska republiken Vietnam (DRV) inleddes 1965 och bestod till en början av främst humanitära insatser på sjuk- och hälsovårdsområdet men utvecklades sedermera till biståndsåtgärder avseende familjeplanering, varuleveranser m. m. 1971 påbörjades planeringen av svenskt bistånd till landets återuppbyggnad, bl. a. i form av ett omfattande skogsindustriprojekt. Under senare år har vidare planeringen avsett bidrag till två sjukhusprojekt, bl. a. ett barnsjukhus i Hanoi.

Skogsindustriprojektet anmälades för riksdagen första gången i 1972 års statsverksproposition (prop. 1972:1, bil. 5, s. 50). Som framgår av 1975 års budgetproposition (prop. 1975:1, bil. 5, s. 67–68) har avtal om svenskt bistånd till skogsindustri- och sjukhusprojekten träffats mellan Sverige och DRV under innevarande budgetår (anm.: avtalet undertecknades i Hanoi i augusti 1974, från svensk sida av statssekreteraren Lennart Klackenberg). Bidraget till skogsindustriprojektet beräknas uppgå till 770 milj. kr. Projektet kommer att genomföras under en femårsperiod och beräknas vara avslutat under budgetåret 1978/79. Det utgörs av en industri för framställning av pappersmassa och papper och ett program för skogsplantering, avverkning och transporter. Den kombinerade massa- och pappersindustrin beräknas vid full utbyggnad framställa 55 000 ton papper, huvudsakligen av skriv- och tryckkvalitet och avsett i första rummet för undervisningsändamål.

Projektet, som är lokaliserat till området Bai Bang ca 7 mil nordväst om Hanoi, innefattar även samhällsinvesteringar som skolor, vägar, sjukstugor och bostäder. Ca 5 000 vietnameser beräknas erhålla arbete inom projektet, varav huvuddelen inom skogsbruksdelen. Projektet rymmer ett stort mått av teknisk kunskapsöverföring. Några hundra svenska experter kommer att anställas. Därtill anordnas utbildning i Sverige för vietnamesiska experter inom skogsindustri och skogsbruk. Projektet väntas resultera i en betydande upphandling i Sverige.

Barnsjukhuset kommer att förläggas till Hanoi. Det skall rymma flera specialavdelningar och kommer att utgöra ett centrum för utbildning och forskning inom landets barnavård. Byggandet beräknas kunna påbörjas i början på år 1975 och vara slutfört år 1977. Det svenska bidraget har beräknats till ca 55 milj. kr.

Uppförandet av ytterligare ett sjukhus, ett allmänsjukhus i gruvdistriktet norr om Haiphong, beräknas kunna påbörjas år 1975 och vara avslutat år 1977.

Vissa konstitutionella frågor

Grundlagberedningen erinrade i sitt betänkande Ny regeringsform och ny riksdagsordning (SOU 1972:15 s. 114) om att äldre RF förutsatte en ett-årsbudget och vidare innebar att budgetbeslutens giltighetstid omfattade bara ett år. I praxis hade man dock på olika sätt – i vissa fall vid sidan om RF – fattat beslut med budgetkonsekvenser för längre tid än det närmaste budgetåret. Enligt beredningen borde det skapas grundlagsstöd för en befogenhet för riksdagen att fatta beslut med budgetkonsekvenser för längre tid än det närmaste följande budgetåret. Beredningen ville sålunda göra det möjligt att besluta särskilt anslag för annan tid än budgetår och vidare uttryckligen tillåta s. k. princip- eller organisationsbeslut med räckvidd utöver det närmast följande budgetåret. Frågan var om man borde gå ett steg längre och i RF ställa upp krav på riksdagsbeslut inom det ekonomiska området för längre perioder.

Någon generell förlängning av den ettåriga budgetperioden ansågs inte böra komma i fråga. Däremot betonades intresset av att riksdagen medverkar vid den långsiktiga ekonomiska planeringen. Riksdagen kunde annars lätt bli faktiskt bunden av den flerårsplanering som handhas av regering och myndigheter. Det kunde hävdas att spörsmålet fått skärpt aktualitet allteftersom systematisk långtidsplanering och systematiska långtidsstudier blir vanligare på regerings- och myndighetsnivå. Emellertid måste riksdagen, om den skulle fatta formliga flerårsbeslut, vara rättsligt oförhindrad att sedermera ändra sådana beslut. Så få hinder som möjligt borde föreligga mot politiska kursförändringar. Beredningen erinrade i sammanhanget om det läge i vilket utredningarna om statliga flerårsplaneringssystem på den militära respektive den civila sektorn befann sig.

I propositionen i författningsfrågan (prop. 1973:90 s. 222) framhöll departementschefen att den statliga långtidsplaneringen hade ett nära samband med budgetsystemets utformning. Vidare uttalades att önskemålen om ett utbyggt planeringssystem vuxit fram ur insikten att beslut under den årliga budgetbehandlingen ofta har konsekvenser också på längre sikt och att som följd härav den faktiska bundenheten vid den årliga utgiftsprövningen kan vara ganska omfattande på grund av tidigare års beslut.

Ett utbyggt system för planering kan enligt departementschefen införas endast successivt och under hänsynstagande till föreliggande olikheter mellan skilda sektorer av den statliga verksamheten. Planeringsarbetet borde ledas av regeringen, men det var givet att studier på flerårssikt var av utomordentligt intresse också för riksdagens del. Då det gällde att ta ställning till formerna för riksdagens deltagande i planeringsprocessen, måste man beakta planeringens karaktär. Först och främst borde naturligtvis riksdagen få del av information som utgjorde resultat av studierna och som torde vara av betydelse för beslut som riksdagen skall fatta. De i 3 kap. 2 § RO föreslagna bestämmelserna om uppskattning av framtida kostnader m. m.

syftade till att trygga en sådan information. I övrigt borde riksdagens medverkan i det väsentliga få formen av insyn i planeringsarbetet. Enligt riktlinjer, som statsmakterna godtog 1972, hade det parlamentariska deltagandet i försvarsplaneringen huvudsakligen karaktär av insyn i viktiga planeringsmoment. Ett insynsförfarande kunde emellertid åstadkommas inom ramen för riksdagens nuvarande arbetsformer och krävde inte några särskilda föreskrifter i RF eller RO.

I vissa fall måste riksdagen, framhöll departementschefen, fatta ekonomiska beslut som utgjorde bestämda led i en fixerad handlingsplan för framtiden. Det rörde sig alltså då om en mera bindande planering. Det var självklart att riksdagen i sådana fall skulle ha del av och i allmänhet ta ställning till hela det ifrågavarande projektet. Så skedde redan. I författningsförslaget hade upptagits bestämmelser som anvisade flera olika former i vilka riksdagen kan fatta beslut med ekonomisk verkan utöver budgetåret. Riksdagen kan sålunda direkt besluta om anslag för längre tid än ett budgetår. Den kan vidare bemyndiga regeringen att utlägga beställningar eller företa andra investeringar för vilka utgifterna belöper på flera budgetår. Riksdagen kan också i samband med budgetbehandlingen eller i andra sammanhang besluta om "riktlinjer för viss statsverksamhet", dvs. fatta s. k. princip- eller organisationsbeslut. Departementschefen hänvisade i sammanhanget till de föreslagna bestämmelserna i 9 kap. 3 § andra stycket, 7 § och 10 § första stycket RF. Däremot kunde det enligt departementschefen inte komma i fråga att i RF ange bestämda fall då planer, som avses bli bindande, skall underställas riksdagens prövning eller då riksdagen annars skall ha att fatta beslut som gäller tid utöver det närmast följande budgetåret. Detta innebar att RF inte borde innehålla bestämmelser om flerårsplanering eller flerårsstudier och inte heller andra föreskrifter om riksdagens avgöranden på flerårssikt än de angivna.

Enligt både tidigare och nu gällande RF gäller den grundsatsen att internationella överenskommelser (traktater) skall ingås av regeringen. I 12 § äldre RF finns vissa regler om riksdagens medbestämmanderätt vid tillkomsten av traktater. Om en överenskommelse med främmande makt angick en fråga som riksdagen enligt den äldre RF ägde avgöra ensam eller med Konungen skulle överenskommelsen framläggas för riksdagen för godkännande. Detsamma gällde andra överenskommelser av större vikt. I överenskommelsen skulle enligt § 12 äldre RF tas in förbehåll, varigenom dess giltighet gjordes beroende av riksdagens bifall. Frågan huruvida en traktat som inte berörde riksdagens lagstiftnings- eller beskattningsmakt var av större vikt bedömdes av Kungl. Maj:t ensam under konstitutionellt ansvar. Kravet på riksdagens godkännande var undantagslöst vad gällde traktater i frågor där riksdagen enligt äldre RF hade beslutanderätt. Andra överenskommelser av större vikt kunde ingås utan riksdagens godkännande om rikets intresse krävde det. I sådana fall skulle i stället utrikesnämnden beredas tillfälle att yttra sig innan överenskommelsen ingicks.

Utredningen om författningspublicering m. m. har i sitt i november förra året avgivna betänkande Internationella överenskommelser och svensk rätt (SOU 1974:100) bland överenskommelser som skulle godkännas av riksdagen nämnt sådana frågor som ändring av tullsatser och prestationer som kräver anslag (bet. s. 39).

Som tidigare nämnts lämnas huvuddelen av Sveriges direkta bistånd till enskilda mottagarländer inom ramen för långsiktiga samarbetsprogram. Tidsmässigt omfattar programmen samma treårsperiod som riksdagens planeringsramar för det internationella utvecklingssamarbetet. Programarbetet utgår från de belopp som Sverige beräknas kunna ställas till förfogande i form av bistånd till resp. länder under treårsperioden.

Programmeringen syftar till att låta mottagarlandets regering ange hur de resurser som Sverige ställer till förfogande bör nyttiggöras för att stödja landets egna utvecklingsansträngningar. I enlighet med de av riksdagen fastlagda grunderna för utvecklingssamarbetet ankommer valet av sektorer och projekt på mottagarlandets regering.

I 1973 års statsverksproposition (bil. 5, s. 32) anmäldes i anledning av att systemet med länderprogrammering börjat tillämpas att en omläggning av avtalsformerna och samarbetsrutinerna med respektive länder påbörjats. Den övergripande planeringen av biståndet som normalt, enligt vad nyss sagts, regleras årligen i ett "rullande" treårigt planeringsprogram – planeringsprotokoll – i vilket parternas långsiktiga intentioner uttrycks. Bindande åtaganden beträffande överföring av resurser sker genom samarbetsavtal, som kan ta formen antingen av ett årsavtal för det kommande budgetåret eller, om mottagaren så önskar, av ett treårsavtal. I sistnämnda fall – sägs det i propositionen – bör man dock vid avtalets konstruktion eftersträva viss flexibilitet i utformningen för de senare åren i avtalsperioden.

I 1974 års statsverksproposition (bil. 5, s. 43) anmäldes att till SIDA hade delegerats att komma överens med mottagarlandets myndigheter om utformningen av det stöd till enskilda verksamheter som upptas i samarbetsprogrammen. Enligt propositionen krävdes tidigare Kungl. Maj:ts beslut i ärenden av detta slag.

De samarbetsavtal om utvecklingsbistånd som Sverige träffat med enskilda länder har inte underställts riksdagen för godkännande (jfr vad ovan nämnts om fullmakter för regeringen att göra biståndsutfästelser).

*Bilaga 4 B***PM med vissa uppgifter om exportkreditgarantier 1974**

Riksdagen har vid flera tillfällen, senast under höstsessionen förra året, bemyndigat Kungl. Maj:t att lämna statsgaranti för att hindra förlust i samband med export m. m. Det senaste bemyndigandet avsåg ett högsta belopp om 18,5 miljarder kr. Av detta belopp har 2 miljarder kr. reserverats för s. k. u-garantier, dvs. garantier på särskilt gynnsamma villkor vid export av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling (prop. 1973:195).

Ärenden rörande statsgaranti prövas av exportkreditnämnden. Kungl. Maj:t har bemyndigat nämnden att bevilja statsgarantier för exportkredit intill ett belopp av 12,5 miljarder kr., varav 2 miljarder kr. reserverats för u-garantier.

Från exportkreditnämnden har erhållits vissa statistiska uppgifter rörande garantigivningen 1974.

Garantibelopp
i milj. kr.

1. Garantigivning 1974*N-garantier*

Garantiförbindelse	3 147,7
Garantiutfästelser	12 846,0

U-garantier

Garantiförbindelser	506,5
Garantiutfästelser	303,9

Fördelning av u-garantigivning på länder

	Garantiförbindelser	Garantiutfästelser
Malaysia	1,0	—
Nordkorea	—	234,9
Nordvietnam	—	33,9
Cuba	80,0	—
Chile	3,2	—
Peru	214,7	5,9
Tunisien	5,1	—
Zaire	202,5	29,2

2. Den 31 december 1974 utestående

Garantibelopp
i milj. kr.

N-garantier

Garantiförbindelser	3 996,0
Garantiutfästelser	10 815,6

Fördelning av n-garantier på landområden

	Garantiförbindelser		Garantiutfästelser	
	Milj. kr.	%	Milj. kr.	%
U-länder	1 243,3	31	3 281,7	30
Östländer	1 806,9	45	4 282,5	40
Övriga industriländer	945,8	24	3 251,4	30
			Garantibelopp i milj. kr.	
<i>U-garantier</i>				
Garantiförbindelser			682,6	
Garantiutfästelser			605,2	

Fördelning av u-garantier på länder

	Garantiförbindelser	Garantiutfästelser
Pakistan	0,3	—
Indien	19,9	179,6
Malaysia	36,8	—
Nordkorea	—	234,9
Nordvietnam	—	33,9
Cuba	154,4	104,4
Chile	3,2	28,3
Peru	214,7	24,1
Tunisien	43,4	—
Nigeria	6,9	—
Zaire	202,5	—
Tanzania	0,5	—

Det skall nämnas att konstitutionsutskottet i samband med sin granskning 1973 behandlade vissa frågor rörande exportkreditgarantier (KU 1973:20 s. 19, 25–27, 193).

*Bilaga 5***PM angående fråga om skriftväxling mellan statsministern och utländsk regeringschef**

Enligt utrikesnämndens formalprotokoll den 18 mars 1974 ställde herr Bohman (m) en fråga om innehållet i en skrivelse från statsminister Palme till Cubas premiärminister Fidel Castro. Statsministern besvarade frågan. Enligt vad som inhämtats från statsrådsberedningen har skriftväxlingen i fråga mellan statsministern och den kubanske regeringschefen inte betraktats som allmänna handlingar och sålunda inte diarieförts. Skrivelserna har inte delgetts utrikesnämnden.

Enligt tryckfrihetsförordningen avses med allmän handling alla hos stats- eller kommunal myndighet förvarade handlingar, vare sig de inkommit till myndigheten eller upprättats där. I förarbetena till tryckfrihetsförordningen (prop. 1948:230 s. 130) uttalar departementschefen beträffande gränsdragningen mellan allmänna handlingar och privata meddelanden eller brev att det å ena sidan måste anses i princip stridande mot offentlighetsgrundsatsen om meddelanden, vilka tillkommit i syfte att påverka måls eller ärendes avgörande, genom att betraktas som enskilda undandras offentligheten men att det å andra sidan torde böra finnas ett visst utrymme för skriftliga meddelanden i tjänsten, vilka inte kan anses vara allmänna handlingar. Departementschefen stannade för att låta gränsdragningen, liksom dithills, ankomma på rättspraxis. I sekretesslagen föreskrivs att handlingar i ärende, vilka angår rikets förhållande till främmande makt, endast i de fall och i den ordning regeringen bestämmer får utlämnas tidigare än 50 år efter handlingens datum.

Beträffande diarieföring av handlingar i regeringsärenden finns i departementsinstruktionen en bestämmelse om att för varje departement skall finnas diarium för registrering av handlingar. Det anges dock inte i vilken omfattning diarieföring skall ske. Vissa allmänna riktlinjer för diarieföring har lämnats i en inom statsrådsberedningen år 1969 upprättad promemoria.

Enligt statsrådsberedningens promemoria tjänar diarieföringen huvudsakligen två syften; för det första är en systematisk registrering av allmänna handlingar i regel nödvändig för arbetets behöriga gång inom myndigheterna, för det andra är registrering av sådana handlingar av vikt för det praktiska genomförandet av principen om allmänna handlingars offentlighet, eftersom registrering i allmänhet är en förutsättning för upplysning om att en handling finns och var den kan sökas.

Mot bakgrund av att endast allmänna handlingar skall diarieföras framhålls i promemorian gränsdragningsproblemet beträffande allmänna handlingar och privata meddelanden. Därvid sägs att det förhållandet att en handling är ställd till ett statsråd eller en tjänsteman personligen inte i och för sig

medför att handlingen skall anses som ett privat meddelande. Har handlingen getts in i syfte att föranleda tjänsteåtgärd eller att påverka handlingen eller avgörandet av ett ärende, är handlingen enligt promemorian att anse som allmän, oavsett om den ställts till exempelvis chefen för visst departement eller till en viss namngiven person. Vid sådant förhållande skall handlingen enligt promemorian omgående överlämnas för registrering till registrator eller den som eljest svarar för diariesöringen. Avser handlingen däremot mottagarens rent personliga angelägenheter, eller har den ställts till honom i hans egenskap av medlem av viss organisation, är den inte att anse som allmän och behöver således inte diariesöras.

Det påpekas vidare i promemorian att inte alla allmänna handlingar behöver diariesöras. Som exempel på sådana handlingar anges avskrifter, cirkulär, pressklipp och liknande handlingar, periodiska rapporter, verksamhetsberättelser, statistiska meddelanden och framställningar, som endast föranleder s. k. enkla förvaltningsbestyr, t. ex. begäran om avskrifter. Vidare framhålls, att framställningar från enskilda kan vara sådana att diariesöring kan underlätas därför att framställningen saknar begripligt innehåll eller eljest uppenbarligen inte kommer att föranleda någon åtgärd.

Beträffande sekretesskyddade handlingar anføres i promemorian att det förhållandet att en handling är hemlig i och för sig inte får leda till att handlingen registreras i hemligt diarium. Endast handling vars själva existens måste hållas hemlig bör enligt promemorian få registreras i hemligt diarium.

I sammanhanget förtjänar även erinras om att offentlighetskommittén i sitt betänkande Offentlighet och sekretess (SOU 1966:60) föreslog att i tryckfrihetsförordningen skulle införas en bestämmelse om att allmänna handlingar, som ej uppenbart var av ringa betydelse, skulle hos myndighet hållas registrerade eller så arkiverade att det utan omgång kunde fastställas om handling inkommit eller upprättats.

Det kan vidare nämnas att Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén nyligen har lagt fram ett preliminärt betänkande med utkast till lag om allmänna handlingar. Häri föreslås en bestämmelse om diariesöring av i huvudsak följande innebörd. Allmänna handlingar skall registreras eller ordnas så att det utan omgång kan fastställas om handling inkommit eller upprättats. Dispens från denna skyldighet skall kunna meddelas av regeringen om registreringen i förhållande till "handlingens betydelse för främjande av ett fritt meningsutbyte och allsidig upplysning" skulle medföra särskilt betungande arbete eller stora kostnader. Beträffande hemliga diaries föreslås en bestämmelse som går ut på att handling får registreras i sådant diarium endast om registreringen skulle medföra att det väsentliga innehållet i handlingen röjs.

I samband med konstitutionsutskottets granskningsarbete 1974 togs upp bl. a. vissa frågor om diariesöring inom statsdepartementen (se KU 1974:22 s. 29-31). Bl. a. behandlades frågan om diariesöring i vissa konkreta fall av brev till statsråd.

Utskottet anförde härvid följande:

Samtliga dessa brev är ställda till vederbörande mottagare personligen. Som uttalas i statsrådsberedningens promemoria innebär detta i och för sig inte att diarietförling bör underlåtas. Emellertid måste det naturligen i sådana fall ofta bli en avvägningsfråga huruvida diarietförling bör ske eller inte. Utskottet har vid sin granskning av de påtalade breven inte funnit anledning att göra något särskilt uttalande med anledning av den bedömning som gjordes om brevens behandling från diarietförlingssynpunkt.

I en reservation (4 c, 2 m, 1 fp) anfördes följande:

Breven i fråga är ställda till mottagarna i deras egenskap av statsråd/statssekreterare och innehåller olika sakuppgifter. I breven finns vidare meningssyftningar som uppenbarligen varit avsedda att påverka handläggningen av eller beslutet i vederbörande ärende. Det faktum att breven är adresserade till mottagaren personligen kan inte åberopas som skäl för att breven inte skall betraktas som allmänna handlingar. De angivna breven borde således ha överlämnats till vederbörande registrator för diarietförling. Genom att breven inte diarietförts kan allmänheten ha undandragits insyn i de ärenden breven behandlar. Utskottet ger riksdagen detta till känna.

Reservationen bifölles efter lottning av riksdagen

Enligt regeringsformen – såväl den äldre som den nuvarande – skall regeringen fortlöpande hålla utrikesnämnden underrättad om de utrikespolitiska förhållanden, som kan få betydelse för riket, och överlägga med nämnden om dessa så ofta det erfordras. I alla utrikesärenden av större vikt skall regeringen före avgörandet överlägga med nämnden, om det kan ske. Vidare gäller att ledamot av utrikesnämnden skall visa varsamhet i fråga om meddelanden till andra om vad han erfarit i denna egenskap. Ordföranden kan besluta om ovillkorlig tystnadsplikt. Ordförande vid sammanträde med nämnden är statschefen eller, om han har förfall, statsministern (se 10 kap. 6 och 7 §§ nya RF och 54 § äldre RF).

I statsrådet förda protokoll i ärenden vilka angår rikets förhållande till främmande makt får enligt sekretesslagen inte utan regeringens samtycke utlämnas tidigare än 50 år efter protokollets datum. Som framgår av regeringsformens bestämmelser om kontrollmakten har konstitutionsutskottet för sin granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning rätt att utfå alla statsrådsprotokoll och de handlingar som hör till dessa, sålunda även de s. k. 50-årsprotokollen. I sekretesslagen stadgas vidare allmänt att handlingar i ärenden vilka angår rikets förhållande till främmande makt endast i de fall och i den ordning regeringen bestämmer får utlämnas tidigare än 50 år efter handlingens datum.

Någon ovillkorlig rätt för utrikesnämndens ledamöter att få ta del av handlingar av berörd karaktär – om dessa skulle anses vara att betrakta som allmänna handlingar – torde inte föreligga. Vissa utrikespolitiska meddelanden t. ex. från andra länder kan självfallet vara av så ömtålig natur att ett utlämnande med åtföljande risk för vidare spridning skulle kunna få allvarliga konsekvenser.

PM angående utrednings- och remissväsendet

I samband med behandlingen av motioner angående det statliga utrednings- och remissväsendet 1973 och 1974 uttalade konstitutionsutskottet (KU 1973:44, 1974:51) sin avsikt att återkomma till dessa frågor vid sin granskning av regeringsärendenas handläggning. Utskottet avsåg att därvid företa en kartläggning av utrednings- och remissväsendet.

Inledningsvis skall i korthet erinras om några undersökningar på detta område som ingått i utskottets granskningsbetänkanden på senare år.

Det statliga kommittéväsendet studerades i 1972 och 1974 års granskningsbetänkanden. I 1972 års betänkande uppmärksammades bl. a. kommittéväsendets omfattning, kommittéernas parlamentariska inslag och betänkandenas fördelning på olika typer av utredningar under 1971 (KU 1972:26, Bilaga 7). Förhållandena i dessa avseenden under 1973 studerades som ett led i den departementsundersökning som redovisades i 1974 års granskningsbetänkande. I denna undersökning belystes också departementstjänstemännens medverkan i kommittéerna (KU 1974:22, Bilaga 3).

Vad remissväsendet beträffar föreligger från senare år ingen undersökning, som direkt berör detta. Däremot behandlades i 1972 års granskningsbetänkande redovisningen av remissvar i propositioner (KU 1972:26, Bilaga 8). En uppföljning i mindre skala av denna undersökning gjordes i 1973 års betänkande (KU 1973:20 s. 11).

I detta sammanhang kan vidare erinras om att varje år under senare tid har utskottet haft att behandla motioner angående det statliga utrednings- och remissväsendet. Som framgår av underbilaga 1 har antalet motioner i denna fråga under perioden 1971–1974 uppgått till ett tiotal. Ingen av dem har föranlett någon riksdagens åtgärd.

Innehållsförteckning

Sid.

1. Grundläggande bestämmelser och praxis	113
2. Statsvetenskapliga studier av utrednings- och remissväsendet	115
3. Vissa viktigare undersökningar och reformförslag beträffande utrednings- och remissväsendet under senare år	116
4. Kommittéväsandets omfattning	119
5. Kommittékostnadernas utveckling	119
6. Riksdagsinitiativ beträffande kommittétillsättning och till- läggsdirektiv	120
7. Kommittéernas parlamentariska inslag	123
8. Avlämnade betänkanden	125
9. Remisser av betänkanden	127
10. Remisstidens längd	129

Underbilagor

1. Motioner 1971–1974 angående det statliga utrednings- och remissväsendet	133
2. Vissa uppgifter angående antalet fristående kommittéer 1974. Departementsvis	136
3. Utgifter över anslaget till kommittéer m. m. Departementsvis	137
4. Riksdagsbeslut under vårsessionen 1974 om framställning till Kungl. Maj:t om tillsättande av utredning	138
5. Riksdagsbeslut under vårsessionen 1974 om framställning till Kungl. Maj:t om tilläggsdirektiv	140
6. Antal kommittéer med parlamentarisk inslag m. m. vid 1975 års ingång. Departementsvis	142
7. Antalet betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974 utarbetade av fristående kommittéer och inom departementen m. m. De- partementsvis	143
8. Antal formellt, informellt och ej remitterade betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974. Departementsvis	144
9. Förteckning över ej remitterade betänkanden i SOU och Ds- serierna 1974 med angivande av betänkandets karaktär och/eller ev. åtgärd	145
10. Förteckning över betänkanden 1974 för vilka remisstiden för- längts	148
11. Betänkandenas remisstid under 1974 i månader, i förekom- mande fall efter förlängning. Departementsvis	149
12. Förteckning över betänkanden 1974 med en remisstid av om- kring en månad eller mindre	150

1. Grundläggande bestämmelser och praxis

Det statliga utrednings- och remissväsendet är från konstitutionell synpunkt att uppfatta som ett led i beredningen av regeringsärendena. Normalt sett föregås utarbetandet av propositioner i lagstiftningsfrågor i vid mening av ett utredningsarbete. Arbetets resultat offentliggörs i ett betänkande som remitteras till berörda myndigheter, organisationer m. m. Inte sällan ger ett betänkande också upphov till en omfattande allmän debatt och diskussion, som kan tjäna till vägledning för regeringens ställningstagande. Dessa led i beredningen av regeringsärendena har kommit att framstå som karakteristiska och betydelsefulla inslag i den svenska politiska beslutsprocessen. Sett i ett internationellt perspektiv torde det svenska systemet med ett fristående utredningsväsende, där på många viktiga områden företrädare för de politiska partierna medverkar, vara unikt till sin art och omfattning. I de flesta andra länder är utredningsarbete av motsvarande slag förlagt till organ som permanent står till förfogande för regeringsärendenas beredning.

För *utredningsväsendets* del föreligger ingen konstitutionell reglering. Det statliga kommittéväsendet berörs varken i den regeringsform som gällde intill utgången av 1974 eller i den nu gällande regeringsformen.

I propositionen om ny regeringsform och ny riksdagsordning (prop. 1973:90 s. 288) framhöll departementschefen att det förhållandet att regeringen måste bära det slutliga ansvaret för utformningen av och innebörden i förslag som läggs fram för riksdagen bör föra med sig att det ytterst får ankomma på regeringen att avgöra hur den utredning bör bedrivas som anses behövlig som grundval för förslagen. På regeringen får enligt departementschefen alltså ligga att avgöra sådana frågor som om utredning skall ske genom en särskild kommitté eller anförtros annan från departementen fristående utredningsman och vidare att ange de riktlinjer efter vilka arbetet i så fall skall bedrivas.

En utredning tillkallas vanligtvis i form av ett bemyndigande av regeringen för ett visst statsråd att tillkalla ett antal sakkunniga för att utreda en viss fråga, att utse en av de sakkunniga att vara ordförande och att besluta om experter, sekreterare och annat arbetsbiträde åt de sakkunniga. I direktiven till utredningen anges närmare utredningsarbetets inriktning m. m. Detta sker formellt genom ett anförande till regeringsprotokollet av det statsråd, som erhåller bemyndigandet att tillkalla de sakkunniga. Vidare brukar föreskrivas att de sakkunniga får samråda med myndigheter samt begära uppgifter och yttranden från dem.

I en särskild kungörelse, den s. k. kommittékungörelsen (1946:394), ges vissa generella bestämmelser. En kommitté definieras i kungörelsen som "kommitté, kommission eller sakkunnig, som för utredning av viss fråga av Kungl. Maj:t förordnats eller jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande av departementschef eller myndighet tillkallats" (1 §). Kungörelsen innehåller en rad bestämmelser om ersättning för kommittéuppdrag och därmed sam-

manhängande förhållanden. I kungörelsen föreskrivs vidare bl. a. att utredningsarbetet inte får medföra större kostnad för statsverket än som är nödvändigt. Innan det egentliga utredningsarbetet påbörjas skall kommittén göra upp en plan för utredningsarbetet, som skall inges till vederbörande departementschef. Till denne skall också inges anmälan, om kommittén finner anledning att i väsentlig mån gå ifrån planen. Kommittén skall vidare årligen till departementschefen avge berättelse angående kommitténs arbete under det förflutna året. Förberedande undersökningar t. ex. av statistisk eller historisk natur av mera omfattande eller kostsam art eller för vilka avses att i större omfattning inhämta uppgifter från enskilda personer, företag eller sammanslutningar fördrar särskilt medgivande av departementschefen. Som allmän regel gäller enligt kungörelsen att det vid avfattande av betänkande bör tillses, att större vidlyftighet ej användes än ämnets natur gör oundgängligt. Mera omfattande betänkanden bör enligt anvisningarna innehålla en så fullständig sammanfattning av förslaget att den med behållning kan läsas oberoende av betänkandet i övrigt (se anvisningarna till 2 §).

När det gäller *remissförfarandet* återfanns bestämmelser i 10 § i den gamla regeringsformen. Enligt detta stadgande var den föredragande skyldig att bereda de ärenden som skulle avgöras av Konungen i statsrådet genom "nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk". Motsvarande bestämmelser i den nya regeringsformen (7 kap. 2 §) föreskriver, att "vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter". I den nya regeringsformen används alltså det mera vidsträckt begreppet myndigheter i stället för ämbetsverk. Vidare stadgas att också sammanslutningar och enskilda skall lämnas tillfälle att yttra sig i nödvändig omfattning. Härigenom har det, som tidigare var praxis, nämligen att bl. a. intresseorganisationer och ideella organisationer anlätades som remissinstanser, inskrivits i regeringsformen.

Som redan framhållits är remissförfarandet ett led i regeringsärendenas beredning. Remiss behöver därför inte beslutas vid regeringssammanträde utan avgörs av vederbörande departementschef eller med stöd av 17 § i departementsinstruktionen (1965:386) av chefstjänsteman eller, efter departementschefens bestämmande, av annan tjänsteman i departementet.

Såvitt kunnat konstateras finns ej några riktlinjer utarbetade inom departementen eller statsrådsberedningen för remisser av betänkanden. Det gäller bl. a. för frågorna om remisstidens längd och förläggning och om urvalet av remissinstanser. Dessa frågor får alltså avgöras från fall till fall.

I Kungl. Maj:ts cirkulär till statsmyndigheterna (1972:407) anges vissa regler och rekommendationer angående skrivelser och remisser. Bl. a. framhålls att remissyttrande som är tillstyrkande och ej kräver särskild motivering får avfattas med endast angivande av sådant tillstyrkande. I cirkuläret uppmanas myndigheterna att ej lämna remissyttrande som är vidlyftigare än nödvändigt. Vidare skall myndighet som beslutat att inhämta yttrande

genom remiss se till att yttrandet kommer in inom föreskriven tid, eller, om ej tid för svar är utsatt i remissbeslutet, inom tid som annars är skäligen.

2. Statsvetenskapliga studier av utrednings- och remissväsendet

Inom ämnet statskunskap har sedan länge bedrivits undersökningar av det statliga utrednings- och remissväsendet. Denna forskningsverksamhet uppmärksammades av konstitutionsutskottet i det tidigare nämnda betänkandet från hösten 1973 (KU 1973:44). Utskottet uttalade därvid, att det var värdefullt om en fortsatt forskning kunde ske på detta område.

Kommittéväsendet har blivit föremål för två större statsvetenskapliga undersökningar. I Gunnar Hesselns år 1927 utgivna arbete behandlas det svenska kommittéväsendet intill år 1905, dess uppkomst, ställning och betydelse. Hans Meijers undersökning från 1957, *Kommittépolitik och kommittéarbete*, sträcker sig över perioden 1905–1954 och behandlar bl. a. hur kommittéerna varit sammansatta, hur lång tid de arbetat och vilka kostnaderna varit. I ett kapitel med titeln *Från uppslag till betänkande* ges en i väsentliga hänseenden ännu aktuell bild av olika faser i kommittéarbetet. Meijer har sedermera gjort en uppföljande undersökning av kommittéväsendets utveckling under perioden 1955–1967. Denna har publicerats på engelska under titeln *Bureaucracy and Policy Formulation in Sweden* (Scandinavian Political Studies 1969).

Under 1974 påbörjades ett forskningsprojekt rörande kommittéväsendet vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet under ledning av professor Jörgen Westerståhl och docent Björn Molin. Projektet syftar till att belysa den roll som utredningsväsendet fyller i den politiska beslutsprocessen. Som ett led i denna analys företas en kartläggning av kommittéväsendet under perioden 1968–1973. Därvid uppmärksammas bl. a. utredningarnas personsammansättning, direktiven till utredningarna och innehålllet i betänkandena. Projektet stöds av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Remissväsendet har inte varit föremål för lika ingående statsvetenskapliga undersökningar som kommittéväsendet. I två arbeten från 1960-talet studeras remissväsendet främst ur intresseorganisationernas synvinkel. Det ena är Nils Elvanders arbete *Intresseorganisationerna i dagens Sverige* (andra upplagan, 1969) och det andra Lars Foyers licentiatavhandling *Studier rörande remissväsendet och andra former för kontakt mellan staten och organisationerna* (delvis publicerad i SOU 1961:21, delvis opublicerad). Som framgår av titeln ägnas remissväsendet särskild uppmärksamhet i det senare arbetet, speciellt i dess opublicerade del. Remissväsendet är – liksom utredningsväsendet – föremål för undersökning i ett pågående statsvetenskapligt forskningsprojekt. Projektet avser att analysera några olika sakfrågors utveckling från utredningens rekommendation till riksdagens beslut. Särskild uppmärksamhet skall ägnas åt att belysa genomslagskraften av re-

missorganens ställningstaganden på propositionens utformning och riksdagsbehandling. Projektet som påbörjades 1974 bedrivs vid statsvetenskapliga institutionen vid Lunds Universitet och leds av docent Bo Bjurulf. Även detta projekt stöds av Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

3. Vissa viktigare undersökningar och reformförslag beträffande utrednings- och remissväsendet under senare år

Riksdagens revisorer gjorde 1970 en ingående undersökning av *kommittéväsendet* (granskningspromemoria nr 13/1970). Främst uppmärksammades de starkt stigande kostnaderna. Revisorerna konstaterade bl. a. att kostnaderna femdubblats under tioårsperioden 1959–1969. Som orsak till denna utveckling angavs ökningen av antalet kommittéer men framför allt den kraftiga utvidgningen av den krets av personer som på ett eller annat sätt tog del i kommittéarbetet. Revisorerna drog slutsatsen att det förelåg ett behov av en rationalisering av formerna för kommittéverksamheten. I första hand borde övervägas att inrätta en statsdepartementens kommittéavdelning med uppgift att samordna kommittéernas verksamhet och i övrigt på olika sätt underlätta, effektivisera och förbilla deras arbete. Andra förslag som framfördes av revisorerna gällde förbättrade förutsättningar för kommittéernas lokalförsörjning, delegering av rätten att besluta om ersättning för kommittéarbete m. m.

Revisorernas utredning remitterades till ett antal statliga organ, som ställde sig negativa till utredningens huvudförslag, att inrätta en statsdepartementens kommittéavdelning. Den avvisande hållningen motiverades främst med att den erforderliga samordningen av kommittéernas verksamhet fick anses vara en uppgift för statsrådsberedningen och inte för ett fristående organ samt att departementen ensamma måste ha ansvaret för den mer politiskt betingade delen av verksamheten. Om övriga förslag uttalade sig remissinsatserna positivt.

Vid revisorernas slutliga prövning av ärendet beslöts en skrivelse till Kungl. Maj:t, daterad den 27 maj 1971. Beträffande lokal- och delegationsfrågorna konstateras i skrivelsen att de är under prövning i byggnadsstyrelsen resp. i departementsutredningen. I huvudfrågan framhöll revisorerna bl. a. följande:

Det stora antalet kommittéer har emellertid, särskilt under senare år, aktualiserat behovet av en bättre samordning inom det statliga utredningsväsendet. I samma riktning talar det förhållandet, att de frågor som tas upp till utredning visar en tendens att bli alltmer sammansatt, vilket i sin tur leder till att föreslagna problemlösningar får betydelse inte bara för det förvaltningsavsnitt som närmast har stått i förgrunden för intresset utan också för en rad andra samhällsområden. Den statliga utredningsverksamheten kan därför inte betraktas som enbart en till varje särskilt departement hörande företeelse utan måste på något sätt knytas organisatoriskt samman inom Kungl. Maj:ts kansli.

Det faller sig enligt revisorernas mening naturligt att den centrala uppgift som det härvidlag är fråga om anförtros statsrådsberedningen. Detta har också förutsatts i propositionen 1965:65 (angående statsdepartementens organisation) utan att dock, såvitt kan bedömas, ha föranlett några mera konkreta åtgärder. För att det angivna syftet skall kunna nås torde det emellertid vara ofrånkomligt att inom statsrådsberedningen en särskild enhet inrättas såsom ett kontaktorgan i kommittéfrågor.

Revisorerna ansåg det lämpligt att detta organ ställdes under ledning av ett konsultativt statsråd, som därigenom skulle bli den sammanhållande förbindelselänken mellan departementen i kommittéfrågor utan att därför departementschefernas politiska ansvar trädde för nära.

I riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1972 uppges att under hand meddelats från statsrådsberedningen att någon åtgärd i anledning av vad revisorerna anfört om inrättandet av ett särskilt organ för kommittéverksamheten inte vidtagits. I meddelandet framhölls dock att statsrådsberedningen kontinuerligt följde denna verksamhet och att därvid särskild uppmärksamhet ägnades samordnings- och effektivitetsfrågorna.

Det kan nämnas i detta sammanhang att frågan om bättre samordning inom utredningsväsendet även berördes av Sveriges Industrieförbund i en skrivelse till statsministern den 21 august 1970. Förbundet anförde i sin skrivelse exempel på att dubbelarbete förekom och såg det som ett uttryck för bristfällig planering och samordning. Förbundet underströk vikten av att en effektiv samordning kom till stånd i de fall där olika utredningar arbetar med likartade problem.

En i januari 1975 tillsatt utredning, utredningen rörande möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten, har bl. a. i uppdrag att behandla utredningsväsendet. I direktiven till denna utredning anförde finansministern bl. a. följande:

Jag vill ytterligare peka på ett område, där det bör finnas förutsättningar för att på ett konstruktivt sätt angripa frågan om besparingar inom statsverksamheten. Det gäller det statliga utredningsväsendet. Många av dessa utredningar har tillsatts på beställning av riksdagen. Enbart under vårsessionen år 1974 beslutade riksdagen ett 50-tal beställningar avseende frågor som skulle bli föremål för offentlig utredning eller översyn i annan ordning. Kostnaderna för kommittéväsendet har ökat starkt under efterkrigstiden. En begränsning av det statliga kommittéväsendet bör kunna ge väsentliga såväl direkta som indirekta besparingseffekter på statsutgifterna. Utredningen bör undersöka möjligheterna att begränsa utredningsexpansionen.

Från regeringskansliet har vidare inhämtats att en arbetsgrupp, bestående av fyra statssekreterare, under 1974 undersökt möjligheterna till reformer av det statliga utredningsväsendet. En rapport med arbetsgruppens hittillsvarande överväganden kommer sannolikt att publiceras inom kort och remissbehandlas. Avsikten är att vissa i rapporten presenterade uppslag skall bearbetas närmare i särskilda arbetsgrupper inom regeringskansliet, medan andra uppslag lär komma att prövas i praktiken mera omedelbart.

Riksdagens revisorer har också ägnat uppmärksamhet åt *remissväsendet*. I en undersökning som företogs 1971 (granskningspromemoria nr 4/1971) studerades dels den arbetsbelastning och därmed de kostnader som remissförfarandet vållar myndigheterna, dels möjligheterna att rationalisera formerna för denna verksamhet. Revisorernas undersökning avsåg såväl s. k. allmänna remisser, dvs. remisser av offentliga utredningar, departementpromemior m. m., som remisser av mera rutinbetonade ärenden, t. ex. besvär av olika slag, tillstånds- och anståndsärenden etc.

I undersökningsrapporten konstaterades bl. a. att remissförfarandet förorsakar myndigheterna en betydande arbetsbelastning. Under budgetåret 1969/70 uppgick den lågt räknat till ca 81 000 arbetsdagar och belöpte sig till en uppskattad kostnad av minst 33 milj. kr. Enligt rapporten tenderade remissförfarandet att växa i omfång.

För rationalisering av förfarandet vid de allmänna remisserna föreslogs att en särskild arbetsgrupp inom departementen skulle inrättas. Denna skulle ha till uppgift att tillvarata dels departementens erfarenheter beträffande remissärendenas handläggning, dels resultaten av tidigare rationaliseringsåtgärder inom området. Verksamheten skulle efter hand i samverkan med statskontoret utsträckas till att omfatta den egentliga statsförvaltningen.

Vid remissbehandlingen av revisorernas utredning ställde sig det övervägande antalet remissinstanser positiva till förslaget. En avvisande hållning intog dock justitiekanslern, statskontoret och riksrevisionsverket. De framhöll bl. a. att allmänna föreskrifter i förvaltningslagen eller allmänna verksamstadgan fick anses tillräckliga för att säkerställa en rationell remissbehandling.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 september 1971 sammankopplade revisorerna sitt förslag om åtgärder för att rationalisera de allmänna remisserna med ovannämnda förslag till samordning av kommittéväsendet. Åt det organ som skulle inrättas för den senare uppgiften borde enligt revisorerna också uppdras att rationalisera remissförfarandet.

Revisorernas skrivelse resulterade inte i någon åtgärd från finansdepartementets sida under 1972, enligt vad som uppges i revisorernas verksamhetsberättelse för detta år. Under 1972 upphävde dock Kungl. Maj:t två gamla cirkulär angående bl. a. remissväsendet, dels ett av den 22 mars 1907, dels ett annat av den 5 juni 1931 (1931:213). De ersattes av det ovannämnda cirkuläret till statsmyndigheterna angående skrivelser och remisser (1972:407), vilket trädde i kraft den 1 juli 1972.

4. Kommittéväsändets omfattning

Vid 1975 års ingång¹ uppgick antalet kommittéer redovisade i kommittéberättelsen (motsvarande gamla riksdagsberättelsen) till 302. Motsvarande siffror var vid 1972 resp. 1974 års ingång 293 resp. 296. (KU 1972:26 s. 80, KU 1974:22 s. 131). En viss men mycket måttlig ökning av antalet kommittéer kan alltså iakttagas under de senaste åren. Liksom vid början av 1974 är – som framgår av underbilaga 2 – antalet kommittéer störst inom justitie-, utbildnings- och finansdepartementens områden och minst inom utrikes- och handelsdepartementens områden. På grund av den förändrade departementsindelningen den 1 januari 1974 kan en undersökning av förändringen i antalet kommittéer mellan början av 1974 och 1975 endast avse de departement som ej berördes av reformen. Av dessa departement redovisar justitiedepartementet den största ökningen (7 kommittéer) och kommunikationsdepartementet den största minskningen (6 kommittéer).

Antalet kommittéer som var verksamma *under någon del* av år 1974, uppgick till 399. Denna siffra inkluderar de kommittéer som avslutade sitt arbete under detta år. Det är från dessa 97 kommittéer som huvuddelen av årets betänkanden härstammar.

5. Kommittékostnadernas utveckling

Kommittéväsändets kostnader bestrids väsentligen från särskilda reservationsanslag som upptas i riksstaten under vederbörande departement. Enligt rikskontrollverkets budgetredovisningar uppgick de sammanlagda utgifterna på dessa anslag under vissa budgetår sedan 1949/50 till följande belopp, avrundade till milj. kr.:

1949/50	5,5
1959/60	9,0
1964/65	23,2
1969/70	55,9
1973/74	79,3

Enligt riksstaten för budgetåret 1974/75 anslås sammanlagt 84,5 milj. kr. till kommittéer. I underbilaga 3 redovisas kostnaderna departementsvis.

Från slutet av 1940-talet till slutet av 1950-talet ökade således kommittékostnaderna med ca 60 %. Under 1960-talet stegrades ökningstakten påtagligt. Mellan 1959/60 och 1964/65 mer än fördubblades kostnaderna. Ökningen var nästan lika stor under decenniets senare hälft. Därefter synes en viss avmattning ha inträtt i ökningstakten. Utgifterna under budgetåret 1973/74 är således 42 % större än för 1969/70. Som jämförelse kan nämnas

¹ Här och i fortsättningen används något felaktigt uttryck såsom "vid 19xx års ingång verksamma kommittéer", "under 19xx tillsatta kommittéer". Någon exakt uppgift om vilken period kommittéberättelsen omfattar lämnas emellertid inte. Troligen avser redovisningen ungefärligen perioden 1 dec–30 nov.

att ökningen av de av staten genomsnittligt utbetalade lönebeloppen under perioden 1969–73 uppgått till 43 % (SOS. Statstjänstemän 1973. Del 2 s. 40).

Tilläggas bör, att alla kostnader för kommittéväsendet inte bestrids från kommittéanslagen. Till dessa kostnader hör nämligen också bl. a. hyreskostnaderna för kommittéer samt vissa andra icke närmare beräknade lokal- och expenskostnader, såsom städning, telefon m. m., vilka betalas över anslaget för gemensamma ändamål för statsdepartementen. För budgetåret 1973/74 beräknades dessa kostnader överslagsmässigt till ca 2 milj. kr. för samtliga departement. Vidare bekostas ett tiotal kommittéers verksamhet med andra medel än kommittéanslaget. Som exempel kan anföras att kostanderna för några utredningar inom det kyrkliga området under budgetåret 1973/74 bestritts med förskott ur kyrkofonden.

6. Riksdagsinitiativ beträffande kommittétillsättning och tilläggsdirektiv

Enligt tilläggsbestämmelsen 3.8.2 i riksdagsordningen kan talmanskonferensen framlägga förslag för riksdagen i fråga om gäller riksdagen och dess organ, om förslaget grundar sig på utredning som talmanskonferensen har tillsatt på riksdagens uppdrag. Som exempel på sådan utredning kan nämnas den nu pågående utredningen om riksdagens arbetsformer. Utredning i fråga som gäller annat ämne än riksdagen och dess organ tillsätts av regeringen och skall som redan nämnts ses som ett led i beredningen av regeringsärendena. I en fråga av detta slag kan riksdagen besluta om en framställning till regeringen om utredning.

Två undersökningar har företagits av initiativ från riksdagens sida om utredningar. Den ena undersökningen grundar sig på en översiktlig genomgång av direktiv till tillsatta utredningar och tilläggsdirektiv till pågående utredningar som givits av vederbörande statsråd under den period som kommittéberättelsen för 1975 omfattar¹. Vid genomgången har noterats de fall då en riksdagsskrivelse grundad på ett riksdagsinitiativ uttryckligen åberopas som skäl för tillsättandet av utredningen eller för utredningsuppdragets inriktning. Därvid har dock ingen skillnad gjorts mellan å ena sidan direktiv och tilläggsdirektiv i vilka riksdagsskrivelsen anförts som enda motiv och å andra sidan sådana direktiv där riksdagsskrivelsen är ett av flera redovisade motiv.

Genomgången visar att 87 direktiv och 18 tilläggsdirektiv har givits under året. I 29 direktiv (33 %) och 3 tilläggsdirektiv (17 %) åberopas riksdagsskrivelser. En liknande undersökning av direktiv till tillsatta utredningar utfördes av Hans Meijer i Kommittépolitik och kommittéarbete (s. 39). Undersökningen avsåg utredningar, som tillsattes åren 1945 och 1950 och har på grund av tidsavståndet begränsat värde som jämförelse. Det förtjänar

¹ Det kan nämnas att för ett tiotal under perioden tillsatta utredningar har några särskilda direktiv inte meddelats.

kanske ändå nämnas att av antalet tillsatta utredningar skulle 20 % (1945) och ca 10 % (1950) ha tillkommit helt eller delvis på riksdagens initiativ.

Som även Meijer påpekat ger undersökningar av detta slag en mycket ytlig bild av motiven för kommittéers tillsättande. Ännu mindre kan givetvis sådana undersökningar ge svar på frågan varifrån uppslagen till utredningar härstammar.

Den andra mera ingående undersökningen avser regeringens åtgärder med anledning av framställningar från riksdagen under vårsessionen 1974 dels om tillsättande av utredningar dels om tilläggsdirektiv till pågående utredningar.

I den del av undersökningen som gäller tillsättande av utredningar ingår endast sådana riksdagsbeslut som får anses innebära att utredningsarbetet bör bedrivas i form av en fristående kommitté. Därvid har medtagits såväl de fall där utredningsyrkandet direkt anges i klämman som de fall där klämman avser att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet anfört i sitt yttrande om utredning.

Vid genomgång av riksdagens beslut under ifrågavarande period har 12 sådana beslut påträffats. En kortfattad beskrivning av dessa beslut lämnas i underbilaga 4. Av samma bilaga framgår vidare att vid slutet av mars 1975 har 10 av dessa 12 framställningar lett eller bidragit till tillsättande av en kommitté. Kommitténs beteckning och namn anges också i underbilaga 4.

Av de två återstående framställningarna avser den ena en utredning om affärstiderna (NU 1974:27, rskr 1974:197). Näringsutskottet anförde beträffande denna utredning att affärstidsnämnden under år 1975 skulle komma att redovisa de fria affärstidernas verkningar på öppethållandefrekvensen, de anställdas arbetsförhållanden och prisutvecklingen. Enligt utskottet borde denna redovisning och de förslag som nämnden kan komma att lägga fram avvaktas och därefter snarast bli föremål för analys av en utredning. I ett interpellationssvar den 4 februari 1975 uttalade handelsminister Feldt att affärstidsnämnden beräknades avsluta sitt arbete inom kort. Handelsministern förklarade att den begärda utredningen skulle tillsättas omedelbart därefter (RD 1975:14 s. 85).

Det kan vidare nämnas att näringsutskottet nyligen i ett av riksdagen godkänt betänkande (NU 1975:2, rskr 1975:5) uttalat det angelägna i att affärstidsnämndens slutredovisning framläggs inom kort och att det därpå följande utredningsarbetet bedrivs med stor snabbhet.

Den andra framställningen som hittills inte lett till tillsättande av en utredning, gäller en översyn av det studiesociala systemet (SfU 1974:19, rskr 1974:265). I socialförsäkringsutskottets betänkande berördes förhållandet mellan den då ännu pågående s. k. SVUX-utredningen och den begärda utredningen. Utskottet framhåller att SVUX väntas framlägga förslag om studiefinansiering inom vuxenutbildningen under sommaren 1974. Enligt vad socialförsäkringsutskottet erfarit skulle SVUX i sitt arbete också be-

handla flera av de frågor, som aktualiserats i de motioner som tas upp i betänkandet. Utskottet anser likväl med hänsyn till att 1964 års studiesociala reform varit i kraft i snart 10 år att det studiesociala systemet bör göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Vilka frågor som bör omfattas av det kommande utredningsarbetet anser utskottet det vara för tidigt att ta definitiv ställning till eftersom "förslaget från SVUX givetvis kan komma att i hög grad påverka utformningen av studiemedelssystemet i stort". Som svar på en fråga angående tillsättande av den begärda utredningen framhöll utbildningsminister Zachrisson den 31 januari 1975 att regeringen hade för avsikt att i början av mars 1975 lägga fram en proposition i vilken bl. a. förslagen från SVUX skulle behandlas. Han ansåg det naturligt att först därefter ta upp frågan om en utredning för översyn av det studiesociala systemet (RD 1975:13 s. 20).

Den tid som förflutit mellan riksdagsbeslut och Kungl. Maj:ts (regeringens) bemyndigande att tillkalla utredningen kan utläsas av uppgifter lämnade i underbilaga 4. Tiden varierar mellan mindre än en månad i ett fall (En övergripande översyn av lärarutbildningen – 1974 års lärarutbildningsutredning) och drygt 7 månader i ett annat fall (Parlamentarisk besparingsutredning – Utredning rörande möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten). I hälften av de 10 fallen har det förflutit längre tid än 5 månader mellan riksdagsbeslut och bemyndigande.

Under vårsessionen 1974 gjorde riksdagen framställning om tilläggsdirektiv eller annat tillägg i uppdrag till pågående utredning i åtta fall, förtecknade i underbilaga 5. Beträffande ett av dessa fall – näringsutskottets uttalande om inriktningen av utredningsarbetet rörande multinationella företag (NU 1974:11, rskr 1974:116) – anges i regeringens skrivelse 1975:3 att ärendet, som faller inom industridepartementets område, är beroende på prövning.

Den tid som förflutit mellan riksdagsbeslut och regeringens beslut uppgår i fyra av övriga sju fall till mindre än en månad, i ett fall till mellan en och två månader och i resterande fall till mer än två men ej tre månader. Härvid bör dock beaktas att i ett fall, som gäller utbildningsutskottets uttalande att inom ramen för 1974 års lärarutbildningsutredning pröva frågan om hur mellanstadiets lärare bör utbildas i musik och gymnastik (UbU 1974:2, rskr 1974:210), innebär regeringsbeslutet att ställningstagandet uppskjuts i avvaktan på beredning av lärarutbildningskommitténs förslag. Proposition i denna fråga har sedermera framlagts (prop. 1975:24). I denna uttalar föredragande statsråd att 1974 års lärarutbildningsutredning även bör behandla de utbildningar som har utretts av lärarutbildningskommittén. Statsrådet framhåller sin avsikt att återkomma till regeringen i denna fråga.

I ytterligare ett annat fall – trafikutskottets uttalande om en utvidgning av SJ:s rabattförmåner, som enligt utskottet bör behandlas i trafikpolitiska utredningen (TU 1974:10, rskr 1974:122) – överlämnar regeringen betänkandet till nämnda utredning men gör därvid förbehållet att resultatet av viss försöksverksamhet skall avvaktas innan utredningsarbetet med anledning av skrivelsen inleds.

7. Kommittéernas parlamentariska inslag

Som inledningsvis nämnts är parlamentarikers medverkan ett karakteristiskt drag för det svenska utredningsväsendet. Det torde råda en vidsträckt enlighet om att deras medverkan är av stort värde för den politiska beslutsprocessen. I t. ex. propositionen om ny regeringsform och ny riksdagsordning (prop. 1973:90 s. 288) framhåller departementschefen att utredning genom parlamentariskt sammansatta kommittéer är ett utomordentligt värdefullt inslag vid beredningen av lagstiftningsärenden och andra likartade viktiga ärenden. Liksom hittills bör, enligt departementschefen, denna utredningsform utnyttjas i betydande omfattning. Vidare kan erinras om att konstitutionsutskottet – med anledning av motioner om utrednings- och remissväsendet hösten 1973 – bl. a. uttalade att genom att utredningskommittéerna i stor utsträckning haft parlamentariskt inslag har det ofta varit möjligt att åstadkomma en bred politisk förankring inför viktiga samhällsreformer (KU 1973:44).

Det har emellertid också riktats kritik mot att denna utredningsform på senare tid använts i mindre utsträckning än tidigare. Det kan nämnas att Hans Meijers undersökningar av kommittéväsendet visade att andelen utredningar med deltagande av riksdagsmän, som under 50-årsperioden 1905–54 höll sig tämligen konstant kring 45 %, sjönk till 27 % under perioden 1955–67 (*Bureaucracy and Policy Formulation in Sweden*, s. 109).

I samband med 1972 och 1974 års granskningsarbete företogs en kartläggning av antalet utredningar med parlamentariskt inslag. Båda undersökningarna visade samma resultat. Såväl 1972 som 1974 hade 35 % av de vid resp. års ingång verksamma kommittéerna en eller flera riksdagsmän bland sina ledamöter (KU 1972:26 s. 80, KU 1974:22 s. 131).

En motsvarande undersökning har nu utförts beträffande de kommittéer som arbetade vid början av 1975. Den visade att andelen utredningar med parlamentariskt inslag ökat påtagligt jämfört med motsvarande förhållanden 1972 och 1974. I 144 av de 302 kommittéerna verksamma vid nämnda tidpunkt, dvs. 48 % ingick minst en riksdagsledamot, ersättare för sådan eller person som var ledamot av riksdagen, då kommittén tillsattes.¹ 1975 års siffra ligger alltså i nivå med de resultat som Meijer rapporterat för perioden 1905–54. Förändringen från årsskiftet 1973/74 beror väsentligen på att drygt hälften av de utredningar som tillsattes under 1974, fick ett på detta sätt definierat parlamentariskt inslag.

Den nu företagna undersökningen av kommittéer med parlamentariskt inslag har förts ett steg längre. Ett försök har nämligen också gjorts att belysa de fem riksdagspartiernas medverkan i dessa utredningar. Vill man ge en rättvisande bild av dessa förhållanden, är emellertid inslaget av par-

¹ På denna punkt är kommittéberättelsens personuppgifter bristfälliga. Att en person är ersättare för riksdagsledamot anges över huvud taget inte och tidigare ledamotskap av riksdagen anges ibland, ibland inte.

lamentariker från olika partier ett otillräckligt mått. I exempelvis utredningar som rör kommunala frågor ingår ofta personer som saknar anknytning till riksdagen men som är partipolitiskt aktiva på kommunal eller landstingskommunal nivå. När uppgifter insamlats beträffande kommittéledamöternas partipolitiska hemvist har därför också beaktats att vissa personer – utan att tillhöra gruppen av nuvarande riksdagsledamöter, ersättare och f. d. ledamöter – ändå kan ha en klar, vanligen kommunalpolitisk förankring i något av de fem riksdagspartierna.

Av tabell 1 framgår i hur många kommittéer med parlamentariskt inslag som ingår minst en person med angivet slag av förankring i resp. parti. Minst en ledamot med anknytning till det socialdemokratiska partiet finns i 143 av de 144 kommittéerna. I ca 2/3 av dessa kommittéer ingår vidare personer från centerpartiet, i ett något mindre antal utredningar ledamöter från folkpartiet och i knappt hälften personer med politisk förankring i moderata samlingspartiet. Kommittéledamöter med politisk hemvist i vänsterpartiet kommunisterna ingår i drygt en tiondel av dessa 144 kommittéer.

I underbilaga 6 redovisas departementsvis i hur många kommittéer med parlamentariskt inslag som ingår minst en ledamot med förankring i resp. parti.

Tabell 1: Kommittéer med parlamentariskt inslag i vilka ingår minst en ledamot med förankring i resp. fem riksdagspartier

Parti	Antal	i % av antalet kommittéer med parlamentariskt inslag
m	69	48
fp	84	58
c	92	64
s	143	99
vpk	17	12

Uppgifterna om kommittéledamöternas partipolitiska hemvist kan också läggas till grund för en indelning av kommittéerna i olika grupper med hänsyn till partisammansättning. Av tabell 2 framgår att den största gruppen – en fjärdedel av alla kommittéer med parlamentariskt inslag – utgörs av utredningar i vilka ingår ledamöter från de fyra största riksdagspartierna. Den näst största gruppen är de kommittéer där endast ingår personer med politisk förankring i det socialdemokratiska partiet. Vidare framgår att i utredningar med ledamöter från två partier är det vanligare att det förutom en socialdemokratisk ledamot ingår en ledamot med anknytning till centerpartiet eller folkpartiet än en ledamot med anknytning till moderata samlingspartiet. Det kan också nämnas, att en ledamot från vänsterpartiet kommunisterna endast finns med i kommittéer där också personer med politisk hemvist i de fyra andra riksdagspartierna ingår.

Tabell 2: Kommittéer med parlamentariskt inslag fördelade med hänsyn till partisammansättning

Parti/ Partikombination	Antal	%
m + fp + c + s	36	25
s	26	18
c + s	20	14
fp + s	18	13
m + fp + c + s + vpk	17	12
fp + c + s	11	8
m + s	7	5
m + c + s	7	5
m + fp + s	1	1
m + fp + c	1	1
Summa	144	102 ¹

¹ På grund av avrundningsfel

8. Avlämnade betänkanden

I SOU-serien och i de tretton departementens Ds-serier för 1974 ingår totalt 197 betänkanden¹. Denna siffra inkluderar såväl betänkanden från fristående kommittéer som betänkanden och promemorior utarbetade inom resp. departement eller i några fall av förvaltningsmyndigheter.

Som framgår av den mer detaljerade redovisningen i underbilaga 7 har det största antalet betänkanden framlagts inom justitie- och utbildningsdepartementens områden och det minsta antalet inom utrikes-, handels- och kommundepartementens områden.

I SOU-serien har under året utgivits 78 betänkanden. Ett av de betänkanden som upptagits i den i kommittéberättelsen införda förteckningen för 1974, överlämnades först den 4 februari 1975. Det gäller kommunal-lagsutredningens betänkande *Enhetlig kommunallag* (SOU 1974:99). Vidare utkom bilagan till Jaktmarksutredningens betänkande *Jaktmarker* (SOU 1974:81) från trycket först under mars månad 1975.

Av SOU-seriens 78 betänkanden är alla utom 3 avlämnade av kommittéer, redovisade i kommittéberättelsen. Dessa tre är:

SOU 1974:9	Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka.	Utarbetad av industri- ningsdepartementet.
SOU 1974:11-14	Svensk industri. Delrapport 1-4	Utarbetad av industri- strukturutredningen inom industriedepartementet
SOU 1974:55	Utsökningsrätt XIII	Utarbetad av lagbered- ningen.

¹ Ett visst betänkande har i flera fall uppdelats på flera volymer med separat numrering.

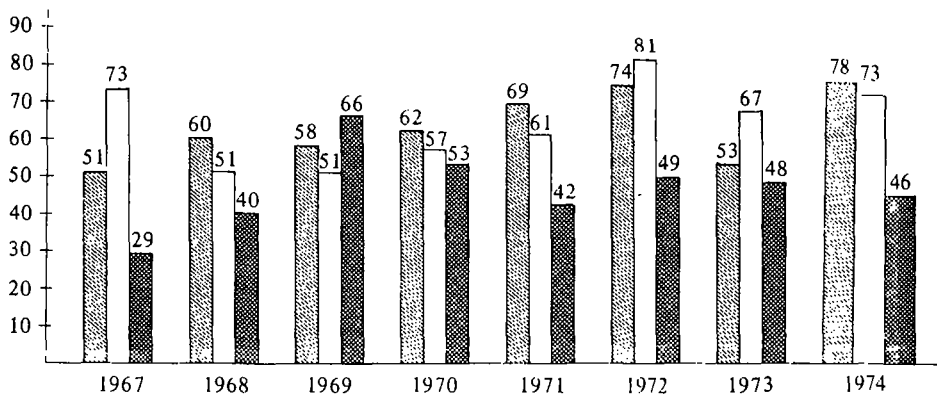
Antalet betänkanden i Ds-serierna uppgår till 119. Kommittéberättelsens förteckning upptar ett betänkande som ännu ej föreligger i tryckt skick, nämligen Ds U 1974:14 Vissa frågor rörande studiestöd (av 1968 års studiemedelsutredning). Å andra sidan saknas i förteckningen tre promemorior från justitiedepartementet med beteckningarna Ds Ju 1974:18, 19 och 20, två från socialdepartementet med beteckningarna Ds S 1974:10 och 11 samt en från utbildningsdepartementet med beteckningen Ds U 1974:17.

Större delen av betänkandena i Ds-serierna, 73 st., har utarbetats av offentliga kommittéer. Resterande 46 betänkanden har producerats inom departementen och i ett par fall av centrala ämbetsverk.

I föregående års granskningsbetänkande (KU 1974:22, Bilaga 3, s. 134) erinrades om att det ibland hävdas i den allmänna debatten att en allt större del av utredningsarbetet sker inom departementen i strid med den värdefulla svenska traditionen att förlägga allt väsentligt utredningsarbete till fristående kommittéer. Ett annat argument mot en sådan utveckling är att den åtminstone delvis skulle strida mot intentionerna bakom 1965 års departementsreform.

Till belysning av denna fråga företogs förra året en kartläggning av betänkandenas ursprung under åren 1967–1973. Denna kartläggning kan nu byggas på med uppgifter som avser 1974 (se figur 1).

Figur 1: Antalet betänkanden under tiden 1967–1974 som publicerats i SOU-serien (streckad stapel), utarbetats inom utredningar redovisade i riksdagsberättelsen och publicerats i Ds-serien (ofylld stapel) samt utarbetats inom departementen och publicerats i Ds-serien (rutad stapel).

Anm.: Vid beräkningen av antalet betänkanden i SOU-serien har utredning som delat upp sitt betänkande i flera delar (separat publicering av bilagor, remissammanställningar m. m.) endast noterats för ett betänkande. Den löpande nummerserien för varje år upptar därför ett något större antal än det som anges i figuren.

Som framgår av figuren ökade antalet SOU-betänkanden från 53 till 78 mellan 1973 och 1974. 1974 års siffra faller väl in i den svaga ökningstrend som kännetecknat perioden sedan 1967 med undantag för nedgången 1973. Antalet Ds-betänkanden utarbetade av kommittéer visar likaledes en svag

tendens att öka, om man betraktar 1972 års höga siffra som ett undantag. Däremot har antalet Ds-betänkanden utarbetade inom departementen m. m. varit ungefär detsamma under i varje fall de tre senaste åren. Den ökning som kan iakttas under slutet av 1960-talet har upphört. Omräknat i relativa tal utgör andelen departementsbetänkanden omkring 25 % under åren 1971–1974 (1974: 23 %).

Som framhölls i detta sammanhang i föregående års granskningsbetänkande bör inga långtgående slutsatser dras av dessa resultat. Antalet betänkanden i de olika serierna är förvisso inget tillfredsställande mått på utredningsarbetets omfattning. Det kan bara ge en grov uppfattning om arbetets fördelning på olika slag av utredningar.

9. Remisser av betänkanden

Sedan ett betänkande avlämnats till chefen för vederbörande departement, sänds det i allmänhet omedelbart ut på remiss utan någon föregående behandling i departementet. Det finns emellertid situationer då det anses motiverat att uppskjuta remissbehandlingen. Om en kommitté först lägger fram ett eller flera delbetänkanden med utredningsmaterial e. d. som har nära samband med förslagen i kommitténs huvudbetänkande, avvaktar man ofta framläggandet av huvudbetänkandet så att kommitténs samtliga betänkanden kan remissbehandlas på en gång. Exempel på detta från 1974 är de tre rapporter från utredningen om skolans inre arbete (SIA), som avgavs under maj och juni (Ds U 1974:1–3). Dessa rapporter remitterades i mitten av augusti samtidigt med utredningens just avlämnade huvudbetänkande. I ett annat liknande fall under året uppsköts remissbehandlingen av två betänkanden från en kommitté i avvaktan på betänkande från en annan. Det gällde 1968 års personalkategoriutredning, vars två betänkanden – avlämnade i september 1973 och april 1974 (SOU 1973:38, Ds Fö 1974:3) – remitterades i september 1974 gemensamt med Krigsmaktens förvaltningsutbildningsutrednings i augusti avgivna betänkande (SOU 1974:51–52).

Det framläggs emellertid även betänkanden som inte anses påfordra remissbehandling. Hit hör främst sådana som ej innehåller förslag till åtgärder. De har då oftast karaktären av beskrivande översikter eller vetenskapliga undersökningar av ett problemområde. I andra fall anses en formell, skriftlig remiss kunna ersättas med ett annat, någorlunda likvärdigt förfarande. Som en sådan "svagare" form av remissbehandling kan man betrakta de fall då betänkanden tillställs ett antal instanser som samtidigt informeras om att eventuella synpunkter skall ha inkommit före en viss tidpunkt för att kunna beaktas. Detta förfarande kan benämnas *informell remiss*.

I tabell 3 anges antalet formellt, informellt och ej remitterade betänkanden under 1974.

Tabell 3: Formellt, informellt och ej remitterade betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974

	Antal	%
Formellt	157	80
Informellt	3	2
Ej remiss	37	19
Summa	197	101 ¹

¹ På grund av avrundningsfel

Sammanlagt 37 betänkanden (omkring 20 %) har inte blivit vare sig formellt eller informellt remissbehandlade. Av underbilaga 8 framgår, att det största antalet faller inom jordbruks-, utbildnings- och industridepartementens områden medan däremot handelsdepartementets samtliga 5 betänkanden gått på formell remiss.

En genomgång av dessa 37 betänkanden kompletterade i ett antal fall med förfrågningar på vederbörande departement m. m. har gett vid handen att drygt hälften har karaktären av forskningsrapporter, materialsammanställningar, faktaöversikter m. m. I andra fall skiftar anledningarna till den uteblivna remissbehandlingen starkt såsom framgår av redovisningen i underbilaga 9.

Av de tre betänkanden som gått på informell remiss, hör alltså ett till utbildningsdepartementet och två till arbetsmarknadsdepartementet. De två senare betänkandena är:

SOU 1974:29 Att utvärdera arbetsmarknadspolitik, avgivet av Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor

Ds A 1974:6 Rapport över verksamheten med tillfälligt utbildningsbidrag till företag under första halvåret 1974, utarbetad inom arbetsmarknadsdepartementet.

I utbildningsdepartementets fall rör det sig om U 68-beredningens betänkande Högskolereform. I detta sammanhang kan erinras om att det remissförfarande som detta betänkande blev föremål för, berördes i riksdagen den 29 oktober 1974. Med anledning av en enkel fråga av herr Molin (fp) om information angående U 68-beredningens förslag framhöll utbildningsminister Zachrisson att betänkandet tillställts bl. a. de närmast berörda myndigheter, organisationer och grupper som tidigare yttrat sig över U 68:s huvudbetänkande. Bl. a. via pressen hade samtidigt ett uttalande spridits som klargjorde att de som så önskade hade möjlighet att före 1 december 1974 inkomma med synpunkter på betänkandet. Utbildningsministern ansåg sig vara övertygad om "att möjligheten att ta ställning till U 68-beredningens överväganden och förslag står klart för alla berörda" (RD 1974:108 s. 6).

10. Remisstidens längd

För remisser av betänkande fastställs så gott som utan undantag en remisstid. I remisskrivelsen anges alltså den senaste dag då remissvaret skall ha inkommit till departementet. Endast ett av 1974 års betänkanden har remitterats utan annan uppgift om remisstid än att svaren skall lämnas "skyndsamt". Det gäller betänkandet Vård av ungdomsskoleelever i eget hem (Ds S 1974:8), avgivet av Arbetsgruppen rörande försöksverksamhet inom barna- och ungdomsvården (AFBU). Antalet remissinstanser uppgick i detta fall endast till tre: rikspolisstyrelsen, socialstyrelsen och Svenska kommunförbundet.

I den allmänna debatten riktas ofta kritik mot remisstidernas längd och inte sällan reses krav på förlängning av remisstiderna i vissa enskilda fall. Det kan i sammanhanget erinras om att frågan om remisstidernas längd tagits upp i motionen 1975:666 av fru ar Göthberg (c) och Andersson i Hjärtum (c). I motionen anförts att det från demokratisk synpunkt är väsentligt att kommunala organ och organisationer får tillräcklig tid att diskutera de förslag som de skall yttra sig över. Längre remisstider än vad som hittills tillämpats måste enligt motionärerna därför komma till stånd, särskilt när det gäller stora och övergripande frågor. Motionärerna hemställer att riksdagen hos regeringen kräver att tiden för yttranden i anledning av förslag från statliga kommittéer och arbetsgrupper får sådan längd att remissorganen på ett tillfredsställande sätt kan ta del av materialet och utarbeta meningsfulla yttranden. Motionen har ännu ej behandlats av konstitutionsutskottet.

I riksdagen blev under 1974 remisstiderna för bygglagsutredningens betänkande Markanvändning och byggande (SOU 1974:21), och betänkandet om Skolans arbetsmiljö (SOU 1974:53) föremål för enkla frågor. I båda fallen önskade frågeställarna, herrar Nilsson i Tvärålund (c) och Nyhage (m), veta om vederbörande statsråd ville medge en förlängning av remisstiden. I det första fallet motiverades önskemålet om förlängning med den enligt frågeställaren osedvanligt korta remisstiden och att denna dessutom inbegrep semestertider. I det andra fallet hänvisade frågeställaren till att en förlängning skulle bereda remissinstanserna ökad möjlighet att inhämta synpunkter från andra organ. I sitt svar till herr Nilsson framhöll bostadsminister Carlsson, att någon förlängning av remisstiden inte kunde medges med hänsyn till att det skulle försena en till en viss tidpunkt utlovad proposition på det bostadspolitiska området, med vilket huvudlinjerna i bygglagsutredningens förslag hade ett nära sakligt samband (RD 1974:85 s. 5). I princip samma argumentering använde statsrådet Hjelm-Wallén i sitt svar till herr Nyhage. Enligt statsrådet måste remissvaren vara inne till den fastställda tidpunkten, om det skulle vara möjligt att lägga fram en proposition under år 1975. I en senare replik framhöll statsrådet att den utsatta remisstiden, sex månader, är ovanligt lång (RD 1974:111 s. 40).

Det bör tilläggas att remisstiden för betänkandet Skolans arbetsmiljö sedermera förlängdes med 3 1/2 månader. Förlängning av remisstider förekom

i ytterligare 6 fall under året (se underbilaga 10). I 3 av dessa sammanlagt 7 fall förlängdes remisstiden med en månad eller mindre. I övriga fall varierade förlängningen mellan 1 1/2 månader och, som för nyssnämnda betänkande, 3 1/2 månader.

Medgivande för enskilda remissinstanser att inkomma med svar efter den utsatta tidpunkten förekom under 1974 men har ej registrerats i denna undersökning. Därutöver förekom naturligtvis en faktisk förlängning av remisstiden genom att remissinstanserna ingav sina svar för sent. En undersökning i liten skala har företagits av omfattningen av försenade och uteblivna remissvar. För denna undersökning utvaldes 6 utredningsremisser, 3 från arbetsmarknadsdepartementet och 3 från bostadsdepartementet. Vid urvalet av remisser har remisstidens längd beaktats. Sålunda har medtagits två remisser med kort remisstid, två med remisstider i närheten är medianvärdet (se nedan tabell 5) samt två med lång remisstid. I varje grupp om två remisser är den ena utsänd från arbetsmarknadsdepartementet, den andra från bostadsdepartementet. Denna urvalskonstruktion torde öka värdet av undersökningen.¹

Av undersökningen framgår att dessa 6 utredningar remitterades till sammanlagt 246 myndigheter och organisationer. Då undersökningen utfördes hade svar inkommit från 203 instanser (83 %). Följande tabell (tabell 4) utvisar svarens ankomsttid enligt uppgifter från vederbörande departements diarium.

¹ Följande utredningsremisser ingår i undersökningen:

Dep	Nr	Titel	Remisstid	Antal remissinstanser
A	SOU 1974:1	Orter i regional samverkan	74-04-01 -74-09-15	33
A	SOU 1974:8	Rättsgången i arbetstvister	74-01-28 -74-03-01	36
A	SOU 1974:79	Utbildning för arbete	74-10-02 -74-12-15	68
B	SOU 1974:22	Vattenkraft och miljö	74-06-04 -74-11-15	50
B	SOU 1974:57	Lägenhetsreserv	74-07-29 -74-01-09	14
B	Ds B 1974:1	Bostadstillägg – inkomstprövning och administration	74-04-09 -74-06-20	45

Tabell 4: Tidpunkt för inkomna svar på 6 utredningsremisser

	Antal	%
I tid inkomna	98	48
Försenade		
1-7 dagar	68	34
8-14 dagar	17	8
mer än 14 dagar	20	10
Summa	203	100

I runt tal hälften av svaren inkom alltså inom den föreskrivna tiden. Av de försenade remissyttrandena ingavs de flesta under veckan efter remisstidens utgång, men för 10 % av svaren uppgår förseningen till över två veckor. Det kan nämnas i detta sammanhang, att Lars Foyer i sin tidigare nämnda undersökning, som avsåg fem departement under åren 1955 och 1960 kom till ungefär samma resultat. Foyer konstaterar sammanfattningsvis att "grovt räknat hälften av remissyttrandena inges efter utsatt tid, och en betydande andel låter vänta på sig en vecka, två veckor eller mera" (Lars Foyer, Studier rörande remissväsendet och andra former för kontakt mellan staten och organisationerna. Del II s. 59).

Huvudundersökningen i detta avsnitt avser remisstidens längd för samtliga remitterade betänkanden ingående i SOU och Ds-serierna 1974. I denna undersökning har remisstiden beräknats som tiden från det datum då remisslistan utfärdats till och med den dag då remissvaren senast skall ha inkommit till vederbörande departement. Förekommande fall av förlängningar har beaktats. Det är uppenbart, att detta beräkningssätt över-skattar den tid som reellt har stått till remissinstansernas förfogande. Man torde i allmänhet kunna räkna med att det remitterade betänkandet är alla remissinstanser till handa först några dagar, kanske upp till en vecka efter utfärdandet av listan. När man tar del av resultaten av undersökningen bör alltså denna omständighet beaktas.

I tabell 5 har remisserna klassindelats med hänsyn till remisstidens längd. Till den första klassen har förts remisser med en remisstid under en månad, till den andra remisser med en remisstid av mellan en månad och ej fullt två månader etc. I underbilaga 11 redovisas motsvarande siffror departementsvis.

Tabell 5: Betänkandenas remisstid under 1974 i månader

	Antal	%
-1 månad	5	3
1-2 månader	44	29
2-3 månader	28	18
3-4 månader	39	25
4-5 månader	18	12
5-6 månader	9	6
6- månader	10	6
Summa	153	99 ¹

¹ På grund av avrundningsfel

Anm. Antalet remisser av betänkanden är något mindre än antalet remitterade betänkanden beroende på att i några fall flera betänkanden gick på gemensam remiss.

Med den valda indelningen kommer det största antalet remisser att falla i klassen 1-2 månader och det minsta antalet i klassen mindre än en månad. Medianvärdet ligger mellan 2 och 3 månader.

Som utgångspunkt för en jämförelse mellan departementen kan man ta det förhållandet att för en tredjedel av det totala antalet remisser är remisstiden mindre än 2 månader. Av uppgifterna i underbilaga 11 framgår att inget departement avviker kraftigt från detta genomsnitt i betraktande av de absolut sett små avvikelser det rör sig om. För inget departement redovisas t. ex. en fördelning innebärande att hälften eller mera av remisserna skulle ha en remisstid av mindre än 2 månader.

Det är dock av intresse att närmare undersöka vilka betänkanden som haft särskilt kort remisstid. I underbilaga 12 förtecknas dels de 5 betänkanden vars remisstid understigit en månad dels ytterligare 7 betänkanden med en remisstid av exakt en månad eller obetydligt mera. De 12 förtecknade betänkandena kan alltså sägas vara sådana för vilka en månad eller mindre varit den tid som faktiskt stått till remissinstansernas förfogande.

Av dessa 12 betänkanden faller 3 inom finansdepartementets område, 2 inom vardera justitie-, arbetsmarknads- och industridepartementens områden och 1 inom vardera utbildnings-, handels- och bostadsdepartementens områden. Utan ett studium av innehållet i dessa betänkanden är det svårt att yttra sig med bestämdhet om gemensamma drag hos dem. Men av titlarna att döma innehåller flertalet betänkanden förslag av starkt teknisk karaktär och med begränsad räckvidd. Ett ytterligare indicium på detta är att alla utom två ingår i Ds-serierna. I inget av dessa fall har remisstiden förlängts.

Motioner 1971-1974 angående det statliga utrednings- och remissväsendet

Motion	Motionärer)	Hemställan	KU:s behandling			Riksdagens beslut
			Reservation			
			Bet. nr	Hemst.	Parti	Hemställan
1971:86 p. 6	herr Helén m. fl. (fp)	att KM:t utfärdar en normalinstruktion för de statliga utredningarna och rekommenderar att utredningarnas faktamaterial offentliggörs på ett tidigare stadium än hittills och att offentliga utfrågningar bör utgöra en del av utredningarnas arbete	1971:18	Avslag	m, fp, c	att riksdagen med anledning av motionerna 1971:86 och 1971:114, i den del som behandlats i detta betänkande, som sin mening ger till känna vad utskottet anför
1971:114 p. 5	herr Bohman m. fl. (m)	att riksdagen i skrivelse till KM:t målte hemställa att KM:t -- -- 5. ger grundlagberedningen till känna vad i motionen anförts om det statliga utredningsväsendet				= KU
1971:86 p. 7	herr Helén m. fl. (fp)	att riksdagen i skrivelse till KM:t hemställer -- -- 7. att en aktuell vetenskaplig kartläggning görs av det statliga remissväsendets principer och praxis	1971:53	Avslag	fp	= motion 1971:86 p. 7 = KU
1972:101	herr Fäldin m. fl. (c)	att riksdagen hemställer hos KM:t att en parlamentarisk arbetsgrupp ges i uppdrag att granska det statliga utredningsväsendet och utforma allmänna riktlinjer för detta, i enlighet med vad som anförts i motionen				att riksdagen i anledning av motionerna 1972:101 och 1972:291 såvitt avser hemställan p. A 1 och 2 anhåller hos KM:t att en parlamentarisk arbetsgrupp ges i uppdrag att granska det statliga utredningsväsendet och utforma regler för detta i enlighet med vad som anförts i utskottets utlåtande och i motionerna
1972:291 p. A 1, 2	herr Helén m. fl. (fp)	att riksdagen hos KM:t begär 1. att KM:t utfärdar en normal instruktion för de statliga utredningarna och rekommenderar att utredningarnas faktamaterial offentliggörs på ett tidigt stadium av utredningsarbetet samt att offentliga utfrågningar bör utgöra en del av utredningsarbetet 2. att en översyn görs av det statliga remissväsendet	1972:36	Avslag	m, fp, c	= KU

Underbilaga 1

1973:6	herr Wiklund i Stockholm (fp)	att riksdagen hos KM:t anholder om uigivande av en årspublication med översiktliga upplysningar om pågående statliga utredningar, som inte redovisas i riksdagsberättelsen och som tillsatts genom formligt beslut av departementschef eller ämbetsverk			
1973:365	herr Ahlmark m. fl. (fp)	att riksdagen beslutar tillsätta en arbetsgrupp med företrädare för de politiska partierna med uppgift att utarbeta ett förslag till regler för utredningsväsendet och undersöka remissväsendet i enlighet med vad som anförts i motionen			
1973:373	fru Mogård (m) och herr Wennerfors (m)	att riksdagen som sin mening ger KM:t till känna vad i motionen uttalats ang. tidsfristen för avlämnande av yttrande till myndigheter	1973:44	Avslag	(ingen reservation)
1973:969	herr Karlsson i Mariefred m. fl. (c)	att riksdagen beslutar att hos KM:t anhålla om åtgärder för att vid framläggande av utredningar, som kan väntas bli föremål för en mera omfattande debatt, i samarbete mellan utredningsorganet och företrädare för folkbildningsorganisationerna framtas på utredningen grundat studiematerial, vilket kan föreligga vid utredningens publicering			= KU
1973:979	herr Schött (m)	att riksdagen hos KM:t anholder att föreskrifter om remissbehandling utarbetas enligt motionens syfte			

1974:263	herr Sellgren m. fl. (fp)	att riksdagen hos KM:t hemställer att en populärversion med för- och motargument avseende de förslag som framförts i vissa större statliga utredningar utges i samband med offentliggörande så att bättre förutsättningar skapas för en bred allmän debatt	1974:51	Avslag	(ingen reservation)	= KU
1974:923	frk Eliasson (c)	att riksdagen hos KM:t begär åtgärder i informationshöjande syfte med avseende på den offentliga utredningsverksamheten i enlighet med vad som anförts i motionen, att riksdagen ger KM:t till känna vad som i motionen anförts om behovet av en lägsprinkning i fråga om offentliga utredningsbetänkanden, samt att motionen överlämnas till riksdagens informationsutredning för beaktande				
1974:928	herr Karlsson i Mariefred m. fl. (c)	att riksdagen hos KM:t begär åtgärder för att vid framläggande av utredningar, som kan väntas vara av större intresse, i samarbete mellan utredningsorganet och företrädare för studieorganisationerna, t. ex. Folkbildningsförbundet, framtas studiematerial, vilket kan föreligga vid utredningens publicering				

Underbilaga 2

Vissa uppgifter angående antalet fristående kommittéer 1974. Departementsvis.

	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U
Under året verk-samma	74	5	15	31	40	43	57
Avslutade	14	1	2	4	9	9	15
Vid ingången av 1975 verksamma	60	4	13	27	31	34	42
Vid ingången av 1974 verksamma	53	3	10	26	37	37	46
Ökning (+)/ Minskning (-) 1974-1975	+ 7	+ 1	+ 3	(+ 1) ¹	- 6	- 3	- 4

	Jo	H	A	B	I	Kn	In	C	Summa
Under året verk-samma	31	15	26	16	29	17			399
Avslutade	14	4	6	4	10	5			97
Vid ingången av 1975 verksamma	17	11	20	12	19	12			302
Vid ingången av 1974 verksamma	21	7			22		16	18	296
Ökning (+)/ Minskning (-) 1974-1975	- 4	+ 4			- 3				+ 6

¹ Uppgifterna ej helt jämförbara på grund av ändrad departementsindelning 1 januari 1974

Underbilaga 3

Utgifter över anslaget till kommittéer m. m. i 1 000-tal kronor. Departementsvis.

Källor: Riksrevisionsverkets (riksräkenskapsverkets) budgetredovisningar samt riksstaten för 1974/75.

Departement	Budgetår					
	1949/50	1959/60	1964/65	1969/70	1973/74	1974/75 ¹
Ju	578	1 527	3 901	8 773	9 909	9 500
UD	52	1	255	87	541	365
Fö	528	450	1 517	2 675	2 329	3 250
S	632	890	3 372	7 180	12 065	8 700
K	384	301	2 394	2 970	4 336	4 500
Fi	663	1 403	2 307	7 219	7 224	8 000
U	966	1 584	3 912	14 005	18 604	20 200
Jo	447	732	1 424	1 919	4 984	8 700
H	593	575	686	1 289	2 161	2 000
In	609	1 161	2 817	4 948	7 229	
C		338	594	2 201	3 636	
I				2 642	6 328	4 450
A						8 615
B						4 000
Kn						2 200
Summa	5 453	8 962	23 177	55 909	79 347	84 480

¹ Reservationsanslag för 1974/75 enligt riksstaten.

Riksdagsbeslut under vårsessionen 1974 om framställning till Kungl. Maj:t om tillsättande av utredning

Riksdags- skrivelse	Utskotts- betänkande nr	Riksdagens beslut	Konsej- nr	Kommittens nr	Kommittens namn
Datum			Datum		
42 74-03-14	JuU 1 pkt 2.C	Utredning och förslag om möjligt till 1975 års riksdag, angående vidgad ersättning till brottsoffer	Ju AB 141 74-06-28	Ju 1974:18	Brottskadeutredningen
68 74-03-21	InU 3 pkt 2.B	Utredning och förslag till en all- män arbetslöshetsförsäkring	A 61 74-06-07	A 1974:08	1974 års utredning om en all- män arbetslöshetsförsäkring
83 74-03-27	NLU 10	Översyn av lagstiftningen mot kon- kurrensbegränsning	H 20 74-09-13	H 1974:05	Utredning rörande översyn av konkurrensbegränsningslagen
93 74-03-28	UbU 10 pkt 2	Utredning beträffande svensk under- visning i utlandet	UB 7 74-05-31	U 1974:03	Utredning rörande svensk under- visning i utlandet
172 74-05-02	UbU 17 pkt 1	En övergripande översyn av lärar- utbildningen	UB 3 74-05-31	U 1974:04	1974 års läranutbildningsutred- ning
190 74-05-09	FöU 19 pkt 1.3 pkt 2.2	Tillkallande av försvarsutredning Skyndsam översyn och förslag an- gående prisregleringssystemet för försvaret	}		
193 74-05-09	FöU 22	Försvarrets integration med det ci- vila fredssamhället			
194 74-05-09	FöU 23	Beredskap för fredskriser			
			Fö 49 74-10-25	Fö 1974:04	1974 års försvarsutredning

197 74-05-09	NU 27 pkt 1	Utredning om affärstiderna			
204 74-05-15	InU 7 pkt 30	Parlamentarisk referensgrupp be- träffande serviceförsörjningen i glesbygd	A 18 74-11-08	A 1974:11	Referensgruppen för glesbygds- frågor
224 74-05-09	NU 32 pkt 1.3	Snabb utredning av styrelsens för teknisk utveckling organisation och arbetsformer	I 20 74-11-15	I 1974:06	STU-utredningen
238 74-05-21	LU 19	Skyndsamt utredning angående infö- rönde av en särskild bolagsform för mindre företag	Ju B3 74-10-11	Ju 1974:21	Utredningen med uppdrag att ut- reda frågor om handelsbolag
265 74-05-28	STU 19 pkt 16	Översyn av det studiesociala syste- met			
279 75-05-31	FiU 25 pkt 9	Parlamentarisk besparingsutredning	75-01-03		Utredning rörande möjligheterna att göra besparingar inom statsverksam- heten

Underbilaga 5

Riksdagsbeslut under vårsessionen 1974 om framställning till Kungl. Maj:t om tilläggsdirektiv

Riksdags- skrivelse Datum	Utskotts- betänkande nr	Riksdagens beslut	Konselj nr Datum	Kommitténs nr	Regerings beslut
27 74-02-27	SFU 1 pkt 1	Pensionsålderskommittén bör ta upp frågorna om egen företagares social- försäkringsavgift och om en övre ål- dersgräns för uttaget av socialför- säkringsavgift	S 21 74-03-08	S 1970:40	Överlämnad till pensionsålderskom- mittén
45 74-03-06	SFU 6 pkt 8	En allsidig och förutsättningslös översyn – inom ramen för pensions- ålderskommitténs arbete eller i särskild ordning – av vissa frågor med anknytning till ATP	S 41 74-03-22	S 1970:40	Överlämnad till pensionsålderskom- mittén
97 74-03-28	JoU 6 pkt 1	Tilläggsdirektiv till 1972 års jordbruksutredning rörande en all- män översyn över rationaliserings- politiken	Jo 49 74-06-14	Jo 1972:04	Tilläggsdirektiv till 1972 års jord- bruksutredning
116 74-04-17	NU 11 pkt 1	Inriktningen av utredningsarbetet rörande multinationella företag			Ärendet är beroende på prövning (Industridepartementet)
122 74-04-17	TU 10 pkt 2	Urtidning av SJ:s rabattförmåner. Bör behandlas i trafikpolitiska ut- redningen	K 392 74-06-28	K 1972:07	Överlämnas till trafikpolitiska utredningen. Dock bör – med hänsyn till riksdagens beslut i anledning av trafikutskottets betänkande 1974:8 (rskr 1974:230) vad

avser försöksverksamhet inom statens järnvägar med lämpliga rabatt- och char-
terformer och till Kungl. Maj:ts beslut
denna dag i anledning av riksdagens skri-
velse i frågan – resultatet av en sådan
försöksverksamhet i första hand avvaktas,
så att därigenom underlag erhålles för trafik-
politiska utredningens överväganden.

210 74-05-15	UbU 24	Anvisningar om kompetens att under- visa i musik och gymnastik på grund- skolans högstadium och beträffande vissa kurser i dessa ämnen	UB 3 74-05-31	U 1974:04	Utdrag ur direktiven till 1974 års lärar- utbildningsutredning: Vad gäller utbild- ningen av lärare i . . . gymnastik, musik . . . bereds som redan nämnts lärarutbildningskommitténs förslag. I vilken utsträckning de sakkunnigas upp- drag skall omfatta även denna lärarutbild- ning får avgöras sedan ställning tagits till denna kommittés förslag.
211 74-05-15	UbU 25	Utredningen om skolan, staten och kommunerna bör genom tilläggsdirek- tiv få i uppdrag att även se över formerna för givande av statsbidrag till övrig nu statsunderstödd en- skild utbildning	UB 4 74-05-31	U 1972:06	Kungl. Maj:ts uppdrag – under erinran om vad utbildningsutskottet anför i sitt be- tänkande (UbU 1974:25) – åt utredningen om skolan, staten och kommunerna att se över formerna för givande av statsbidrag till stat understödd enskild utbildning.
259 74-05-27	SkU 38 pkt B, C	Tilläggsdirektiv till företagsskatte- beredningen rörande kapitalbeskatt- ningen	A 106 74-06-28	Fi 1970:77	Tilläggsdirektiv till företagsskattebered- ningen

Underbilaga 6

Antal kommittéer med parlamentariskt inslag vid 1975 års ingång i vilka ingår en eller flera ledamöter med förankring i resp. fem riksdagspartier. Departementsvis

	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U
med parlamentariskt inslag	31	3	7	13	7	13	20
därav med representation för							
m	15	1	5	5	7	7	6
fp	19	3	6	6	6	5	9
c	17	2	6	8	7	6	10
s	31	3	7	13	7	13	19
vpk	4	1			2	2	

	Jo	H	A	B	I	Kn	Summa
med parlamentariskt inslag	12	6	12	4	10	6	144
därav med representation för							
m	5		5	3	6	4	69
fp	7	4	7	3	6	3	84
c	10	5	6	3	6	6	92
s	12	6	12	4	10	6	143
vpk	1		2		4	1	17

Underbilaga 7

Antalet betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974 utarbetade av fristående kommittéer och inom departementen m. m. Departementsvis.

	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U
<i>Av fristående kommitté</i>							
SOU	14		2	5	3	7	13
Ds	9	1	3	7	10	10	11
<i>Inom departementen m. m.</i>							
SOU	1						1
Ds	11		3	4	2	1	4
Summa	35	1	8	16	15	18	29

	Jo	H	A	B	I	Kn	Summa
<i>Av fristående kommitté</i>							
SOU	6	2	6	5	8	4	75
Ds	9	2	3	3	3	2	73
<i>Inom departementen m. m.</i>							
SOU					1		3
Ds	7	1	4	3	6		46
Summa	22	5	13	11	18	6	197

Underbilaga 8

Antalet formellt, informellt och ej remitterade betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974.
Departementsvis.

	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U
Formell remiss	31		7	12	13	15	23
Informell remiss							1
Ej remiss	4	1	1	4	2	3	5
Summa	35	1	8	16	15	18	29
	Jo	H	A	B	I	Kn	Sum- ma
Formell remiss	16	5	10	9	12	4	157
Informell remiss			2				3
Ej remiss	6		1	2	6	2	37
Summa	22	5	13	11	18	6	197

Underbilaga 9

Förteckning över ej remitterade betänkanden i SOU och Ds-serierna 1974 med angivande av betänkandets karaktär och/eller ev. åtgärd

Bet. nr.	Betänkandets titel	Karaktär, åtgärd m. m.
<i>Justitiedepartementet</i>		
SOU 1974:31	Unga lagöverträdare V	Rapport, överlämnad till brottsförebyggande rådet
SOU 1974:88	Europakonventionen och europeiska socialstadgan	Rapport
Ds Ju 1974:9	Livskvalitet – människans levnadsvillkor i ett framtidsperspektiv	Rapport
Ds Ju 1974:10	Långsiktig planering och folkstyre	Rapport
<i>Utrikesdepartementet</i>		
Ds UD 1974:1	Slutrapport från Nationalkommittén för Förenta Nationernas befolkningskonferens	Rapport
<i>Försvarsdepartementet</i>		
Ds Fö 1974:4	Rekrytering och utbildning av värnpliktiga för lokalförsvarsförband med stationära uppgifter	Delbetänkande. Flera delbetänkanden från samma utredning avvaktas
<i>Socialdepartementet</i>		
Ds S 1974:4	Glasögon för barn och ungdom. Kartläggning av behovet	Rapport
Ds S 1974:6	PM rörande översyn av vissa regler om hustrutillägg till folkpensionärs maka	Överlämnad till pensionsålderskommittén och 1974 års utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring
Ds S 1974:10	Aspekter av en utveckling. Försöksutbildning av barnskötare till förskollärare	Rapport
Ds S 1974:11	Försöksverksamhet med utbildning av fosterföräldrar	Översänd för information och åtgärder till samtliga landsting, kommuner m. m.
<i>Kommunikationsdepartementet</i>		
Ds K 1974:2	Regional trafikplan för Norrbottens län – del I inventeringsdel	} Tidigare version har varit på remiss i resp. län, som varit försöksområden. Betänkandena har sänts ut till övriga 22 länsstyrelser för att tjäna som riktlinjer för trafikplaneringen där
Ds K 1974:3	Dito – del II plandel	
Ds K 1974:8	Regional trafikplan för Östergötlands län – del I inventeringsdel	
Ds K 1974:9	Dito – del II plandel	

Bet. nr.	Betänkandets titel	Karaktär, utgård m. m.
<i>Finansdepartementet</i>		
SOU 1974:45	Samordnad traktamentsbeskattning	Utredningsmannens förslag avvisat av arbetsmarkn.-org. Överarbetning av förslaget pågår i departementet
SOU 1974:102	Svensk press	Rapport
Ds Fi 1974:5	PM ang. förslag till ny prägel på rikets mynt	Anordnande av "tävling". Jury numera tillsatt
<i>Utbildningsdepartementet</i>		
SOU 1974:9	Samhälle och trossamfund. Sammanställning av remissyttranden över betänkanden av 1968 års beredning om stat och kyrka	Rapport
SOU 1974:36	Skolan, staten och kommunerna	Rapport
Ds U 1974:4	Spärr vid universiteten? Debatten om dimensioneringen av den högre utbildningen 1957-1973 Göran Andolf	Rapport
Ds U 1974:9-10	Folkhögskoleelever 1973. Sociologisk undersökning. Tabellbilaga	Rapport
Ds U 1974:14	Vissa frågor rörande studiestöd	Tryckning fördröjd. Beräknas klar under april, därefter på remiss
<i>Jordbruksdepartementet</i>		
SOU 1974:44	Effekter av förpackningsavgiften	Rapport
Ds Jo 1974:3	Administrationn av Hjälmarens reglering	Frågan vilande. Betänkandet har gått ut för kännedom till berörda centrala och lokala myndigheter
Ds Jo 1974:5	Avfall som energikälla	Lägesrapport. Förslag hösten 1974 (Ds Jo 1974:10-11)
Ds Jo 1974:12	PM ang. livsmedelssubventioner	Räkneexempel utan ställningstaganden
Ds Jo 1974:14	PM om stöd till kollektiv forskning rörande skogsträdsförädling och skogsgödsling	Avtalsförslag
Ds Jo 1974:15	PM om stöd till kollektiv skogsteknisk forskning m. m.	Avtalsförslag
<i>Arbetsmarknadsdepartementet</i>		
Ds A 1974:7	Rapport ang. ungdomens övergång från utbildning till yrkesarbete - Ungdom och arbete II	Rapport. Överlämnad till sysselsättningsutredningen
<i>Bostadsdepartementet</i>		
Ds B 1974:3	PM ang. pantvärde (låneunderlag) och produktionskostnader för flerfamiljshus och gruppbyggda småhus år 1973	Rapport
Ds B 1974:4	Vattenkraft och miljö 2	Lägesrapport

Bet. nr.	Betänkandets titel	Karaktär, åtgärd m m.
<i>Industridepartementet</i>		
SOU 1974:11	Svensk industri: Delrapport 1	} Rapport
SOU 1974:12	Dito. Delrapport 2	
SOU 1974:13	Dito. Delrapport 3	
SOU 1974:14	Dito. Delrapport 4	
SOU 1974:78	Stålindustrins framtida utveckling	Delbetänkande
Ds I 1974:1	SGU:s framtida organisation	Myndigheter på organisationsområdet medverkade i utredningsarbetet
Ds I 1974:3	TEKO-industrierna under 1970-talet	Rapport
Ds I 1974:6	Kärnkraftens högaktiva avfall	Lägesrapport
Ds I 1974:7	Petroindustrin i Sverige, alternativa raffinaderilägen	Underlag vid prövningen av vissa aktuella lokaliseringsärenden
<i>Kommundepartementet</i>		
SOU 1974:50	Information och medverkan i kommunal planering	Rapport
SOU 1974:99	Enhetlig kommunallag	Går ut på remiss i början av april

Underbilaga 10

Förteckning över betänkanden 1974 för vilka remisstiden förlängts med angivande av remisslistans datum, ursprungligen och senare fastställd dag för remisstidens utgång

Departement	Nr	Titel	Remisstiden		förlängd
			fr. o. m.	t. o. m.	t. o. m.
S	SOU 1974:42	Barns fritid	74-06-20	74-10-15	74-11-29
K	Ds K 1974:1	Brommaflyget	74-03-28	74-07-01	74-09-30
U	SOU 1974:19	Högskoleutbildning. Läkarutbildning för sjuksköterskor	74-05-07	74-10-15	74-11-15
U	SOU 1974:53	Skolans arbetsmiljö	74-08-13	75-02-15	75-06-01
	Ds U 1974:1-3	(med rapporter)			
Jo	Ds Jo 1974:1	Naturvård I, Strand- skydd, Landskaps- vård, Förvaltning	74-03-01	74-05-15	74-08-20
A	Ds A 1974:2	PM med förslag till lag om arbetstaga- res rätt till ledig- het för utbildning	74-05-17	74-08-01	74-08-12
I	SOU 1974:56	Närförläggning av kärnkraftverk	74-08-21	74-11-11	74-11-25

Underbilaga II

*Betänkandenas remisstid under 1974 i månader, i förekommande fall efter förlängning.
Departementsvis.*

Remisstid	Ju	UD	Fö	S	K	Fi	U
-1 månad	1					2	
1-2 månader	10		2	3	2	5	4
2-3 månader	7			1	4	3	4
3-4 månader	10		3	2	3	4	4
4-5 månader	1		2	2	2		4
5-6 månader	1			1	1	1	2
6- månader				1	1		2
Summa remisser	30		7	10	13	15	20

Remisstid	Jo	H	A	B	I	Kn	Sum- ma
-1 månad		1			1		5
1-2 månader	4	1	6	2	5		44
2-3 månader	3	1	2	1	1	1	28
3-4 månader	1	1	2	4	5		39
4-5 månader	4	1		1		1	18
5-6 månader	1		1	1			9
6- månader	2		2			2	10
Summa remisser	15	5	13	9	12	4	153

Underbilaga 12

Förteckning över betänkanden 1974 med en remisstid av omkring en månad eller mindre

Departement	Nr	Titel	Remisstid fr. o. m.	t. o. m.
Ju	Ds Ju 1974:4	PM om ändring i sjölagen med anledning av York-Antwerpen-reglerna 1974	74-09-06	74-10-07
Ju	Ds Ju 1974:16	PM om konsekvenserna av den nya regeringsformens regler om tystnadsplikt	74-10-08	74-10-30
Fi	Ds Fi 1974:1	PM angående beräkning av årskostnaden för kompletteringspension inom SPR:s avgiftssektor m. m.	74-01-27	74-02-18
Fi	Ds Fi 1974:2	Betänkandet kreditpolitiska medel	74-02-01	74-03-01
Fi	Ds Fi 1974:12	PM Skatteförmåner vid gåva av familjeföretag	74-10-08	74-10-29
U	Ds U 1974:16	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum	74-12-19	75-01-24
H	Ds H 1974:2	PM om informationsverksamheten vid statens pris- och kartellnämnd	74-10-29	74-11-15
A	SOU 1974:8 (utgavs i förhandsupplaga m. beteckn. Ds A 1974:1)	Rättegången i arbetstvister	74-01-28	74-03-01
A	Ds A 1974:6	Rapport över verksamheten med tillfälligt utbildningsbidrag till företag under första halvåret 1974	74-10-11 (Obs! Ej formell remiss, för ev. synpunkter)	74-11-11
B	SOU 1974:57	Lägenhetsreserv	74-07-29	74-09-01
I	Ds I 1974:2	Riktlinjer för prövning av tillstånd för svenska direktinvesteringar utomlands	74-02-21	74-03-15
I	Ds I 1974:9	Statligt stöd till industriell design	74-10-07	74-11-08

PM angående remisser till lagrådet*Gällande regler m. m.*

8 kap. 18 § regeringsformen innehåller följande bestämmelse om lagrådet:

För att avge yttrande till regeringen över lagförslag skall finnas ett lagråd, vari ingår domare i högsta domstolen och regeringsrätten. Även riksdagsutskott får inhämta yttrande från lagrådet enligt vad som närmare angives i riksdagsordningen. Närmare bestämmelser om lagrådet meddelas i lag.

Hänvisningen till riksdagsordningen syftar på bestämmelsen i 4 kap. 10 §, som har följande lydelse:

Statlig myndighet skall lämna upplysningar och avgiva yttrande, då utskottet begär det. Sådan skyldighet åligger dock ej regeringen. Myndighet som ej lyder under riksdagen kan hänskjuta begäran från utskott till regeringens avgörande.

Begär minst en tredjedel av ledamöterna i ett utskott vid behandlingen av ett ärende att upplysningar eller yttrande skall inhämtas från myndighet som avses i första stycket, skall utskottet föranstalta om detta, såvida det icke finner att därmed förenat dröjsmål med ärendets behandling skulle leda till avsevärt men.

Lagrådets närmare sammansättning, arbete på avdelningar m. m. regleras i lagen om lagrådet (1965:186), senast ändrad den 10 maj 1974 (1974:578). Enligt lagen utgörs lagrådet av en ordinarie och högst två extra avdelningar, varje avdelning i normalfallet bestående av tre justitieråd och ett regeringsråd. Det stadgas vidare, att extra avdelning träder i tjänst endast när regeringen förordnat därom och att sådant förordnande må meddelas när arbetsbördan i lagrådet kan antas bli särskilt betungande. Beträffande rekryteringen till lagrådet skall enligt lagen högsta domstolen utse justitieråden och regeringsrätten regeringsråden. Regeringen kan förordna ledamot som inte är justitieråd eller regeringsråd att tjänstgöra i lagrådet.

Den viktigaste ändringen beträffande lagrådets uppgifter infördes genom beslut av 1970 och 1971 års riksdagar. Härigenom upphävdes Kungl. Maj:ts skyldighet att beträffande viss lagstiftning inhämta yttrande av lagrådet. Denna s. k. obligatoriska lagrådsgranskning omfattade bl. a. allmän civil- och kommunallag, svenskt medborgarskap och statstjänstemännens rättsställning. Utanför detta obligatoriska område föll t. ex. grundlag, kommunallag, vallag, sekretesslag och skattelag.

Frågans tidigare behandling

Vid slopandet av den obligatoriska lagrådsgranskningen framhöll konstitutionsutskottet (KU 1970:20) särskilt värdet av att lagrådsgranskningen kunde utsträckas till lagförslag utanför det obligatoriska området. Det fram-

stod för utskottet som en brist att det inte tidigare funnits utrymme härför med hänsyn bl. a. till att enligt utskottet en lagrådsgranskning inom andra områden i åtskilliga fall kunde vara en angelägnare uppgift än granskningen av vissa lagförslag inom den obligatoriska sektorn.

Lagrådsgranskningen har därefter vid ett flertal tillfällen behandlats av riksdagen dels i anledning av motioner, dels i samband med konstitutionsutskottets dechargegranskning, dels i anslutning till författningsreformen (KU 1972:26 och 35, 1973:20 och 26 samt 1974:22 och 57).

Vid riksdagsbehandlingen av författningsreformen förelåg inte enighet inom konstitutionsutskottet angående den framtida utformningen av lagrådsgranskningen (KU 1973:26 s. 55 och s. 125). Riksdagen följde utskottets majoritet, som under hänvisning till utskottets uttalande i samband med obligatoriets avskaffande bl. a. framhöll värdet av att lagrådsgranskningen kunde utsträckas till lagförslag utanför det tidigare obligatoriska området. Utskottet fann det vidare välgrundat med införande av rätt för en utskottsminoritet att få till stånd lagrådsgranskning. Härigenom skapades enligt utskottet ytterligare garantier för att de lagförslag beträffande vilka lagrådsgranskning bedömdes som särskilt angelägen blev föremål för granskning. Reservanterna i utskottet (c, m, fp) förordade å sin sida i princip återinförande av obligatorisk lagrådsgranskning och framhöll därvid som sin åsikt att lagrådsgranskningen utgjorde ett vidgat skydd för rättssäkerhetsintresset och för enhetlighet, konsekvens och klarhet i rättssystemet. Även reservanterna framhöll värdet av att en utskottsminoritet fick rätt att föranstalta om lagrådsremiss.

Lagrådets tjänstgöring på avdelningar

Enligt vad som inhämtats från statsrådsberedningen har extra avdelning av lagrådet varit förordnad under tiden 1 januari till 11 april 1974 samt från den 16 september 1974 till årets slut. Under 1975 gäller t. v. förordnande för extra avdelning från den 1 januari till den 1 maj.

Under år 1974 till riksdagen avgivna propositioner som granskats av lagrådet

Prop.	1974:4	ang. förslag till ny firmalag	(Ju)
"	1974:20	ang. förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m. m.	(Ju)
"	1974:32	ang. förslag till gruvlag m. m.	(I)
"	1974:33	ang. lag om inrikes vägtransport	(Ju)
"	1974:83	ang. ändring i vattenlagen (1918:523), m. m.	(Ju)

"	1974:97	ang. lag om ersättning vid frihets- inskränkning	(Ju)
"	1974:124	ang. förslag till lag om visst stöldgods m. m.	(Ju)
"	1974:128	ang. förslag till aktiefondslag, m. m.	(Fi)
"	1974:146	ang. förslag till lag om vissa mineralfyndigheter, m. m.	(I)
"	1974:168	ang. förslag till lag om kredit- politiska medel, m. m.	(Fi)

I samtliga fall har lagrådets yttrande föranlett ändringar i de ursprungliga förslagen.

Som jämförelse bör nämnas att 1970 remitterades ca 60 propositioner till lagrådet, 1971 (det år då grundlagsändringen trädde i kraft) ca 30, 1972 15 och 1973 13.

Under år 1974 till riksdagen avgivna propositioner som inte remitterats till lagrådet ehuru de enligt de tidigare gällande bestämmelserna eller praxis skulle ha remitterats dit.

Prop.	1974:18	ang. ändring i lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom, m. m.	
"	1974:29	ang. ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande	
"	1974:38	om ändring i atomansvarighets- lagen (1968:45)	(Ju)
"	1974:42	ang. inkassolag, m. m.	(Ju)
"	1974:44	ang. ändring i föräldrabalken (sänkning av myndighetsåldern m. m.)	(Ju)
"	1974:52	ang. fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning ang. grovt narkotikabrott m. m.	(Ju)
"	1974:53	ang. lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda be- stämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål	(Ju)

"	1974:55	ang. fortsatt giltighet av lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund	(Ju)
"	1974:68	ang. lag om fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hyresreglering m. m.	(Ju)
"	1974:70	ang. abortlag, m. m.	(Ju)
"	1974:71	ang. ändring i rättshjälpslagen (1972:429)	(Ju)
"	1974:77	ang. lag om rättegångar i arbetstvister, m. m.	(A)
"	1974:78	ang. ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar och förvaltningsprocesslagen (1971:291)	(Ju)
"	1974:79	ang. ändring i lagen om skatterätt och länsrätt, m. m.	(Kn)
"	1974:81	ang. ändrad lagstiftning om rätt att döda annans hund, m. m.	(Jo)
"	1974:86	ang. skyldighet att använda bilbälte	(K)
"	1974:95	ang. lag om nordisk vittnesplikt, m. m.	(Ju)
"	1974:96	ang. ändring i lagen om försäkringsrörelse (1948:433)	(Ju)
"	1974:102	ang. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1)	(Ju)
"	1974:104	ang. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring	(S)
"	1974:125	ang. ändring i lagen om avsättning till arbetsmiljöfond	(Fi)
"	1974:142	ang. lag om ändring i föräldrabalken, m. m. (avser grunderna för omyndighetsförklaring m. m.)	(Ju)
"	1974:143	ang. lag om verkställighet av utländsk dom som meddelats enligt vissa internationella järnvägsfördrag, m. m.	(Ju)

"	1974:144	ang. lag om ändring i lagen (1969:246) om fastighetsdomstol	(Ju)
"	1974:147	ang. lag om ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, m. m.	(Ju)
"	1974:150	ang. riktlinjer för bostadspolitiken	(B)
"	1974:151	ang. lag om bostadsdomstol	(Ju)
"	1974:152	ang. lag om ändring i förköpslagen (1967:868)	(Ju)
"	1974:153	ang. lag om försöksverksamhet med avfattande av dom och slutlig beslut i tvistemål enligt formulär	(Ju)
"	1974:154	ang. viss lagstiftning om trafiknykterhetsbrott	(Ju)
"	1974:166	ang. lag om ändringar i naturvårdslagen (1964:822) och skogsvårdslagen (1948:237), m. m.	(Jo)
"	1974:174	ang. lag om anställningsskydd i statlig tjänst	(Fi)

Bilaga 8

Förteckning över rättsblad för SFS 1974

SFS nr	Författning avseende	Dep.	Konselj- dag	Utkom från trycket	Ikraft- trädande	Rätts- blad utkom	Rättelsen avsåg	Rättelsen införd i statsråds- protokollet
127	Kungörelse om ändring i kungörelsen (1949:614) angående förbud mot utförsel från riket av krigsmateriel	H	5/4	18/4	1/7	8/5	"Handelsvapen" ändrades till "Handeldvapen" Ja ¹ i rubriken till utdraget ur bilagan	
172	Lag om ändring i lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter	Ju	29/3	30/4	1/7	29/5	"samfällighetsregistret" ändrades till "samfällighetsföreningsregistret" i 25 § andra stycket	Ja
306	Kungörelse om ändring i luftfarts- kungörelsen (1961:558)	K	31/5	11/6	"en vecka efter"	3/9	Ändring av SFS-nr i ingressen	Ja
342	Gruvlag	I	31/5	13/6	1/7	28/1-75	"målet" ändrades till "utmålet" i 6 kap. 3 § första stycket	Nej
421	Kungörelse om dels fortsatt giltig- het av kungörelsen (1969:356) om statsbidrag till miljövärdande åt- gårdar inom industrin, dels änd- ring i samma kungörelse	Jo	7/6	17/6	1/7	2/7	Ändring av dagen för kungörelsens utfärdande	Ja ¹
422	Kungörelse om ändring i kungörelsen (1943:350) angående statsbidrag till vissa väg- och flottleds- byggnader m. m.	Jo	7/6	17/6	1/7	2/7	Ändring av dagen för kungörelsens utfärdande	Ja ¹
446	Kungörelse om ikraftträdande av för- ordningen (1974:443) om ändring i för- ordningen (1960:258) om utjämningsskatt å vissa varor, m. m.	Fi	31/5	18/6	ej angett	16/7	Ändring av SFS-nr i rubriken	Ja ¹

¹ Rättsbladet införd i originalprotokollet.

Förteckning över rättsblad för SFS 1974 (forts.)

SFS nr	Författning avseende	Dep.	Konselj- dag	Utkom från trycket	Ikraft- trädande	Rättel- seblad utkom	Rättelsen avsåg	Rättelsen införd i statsråds- protokollet
529	Kungörelse om ändring i kungörelsen (1965:915) om inrättande av vissa statligt reglerade tjänster m. m.	Fi	7/6	25/6	1/7	17/9	Tillägg av tjänster med beteckningarna "Re" och "Rg" i 3 §	Nej
563	Lag om ändring i lagen (1972:625) om statligt stöd till politiska partier	Ju	10/5	2/7	1/1-75	26/11	Borttagande av hänvisning till "KU 19, rskr 148" i noten 1 och tillägg av noten 2 "Senaste lydelse 1974:733"	Ja
768	Ordenskungörelse	Ju	6/12	17/12	1/1-75	11/2-75	Tillägg av ordet "Kungl." i 4 §	Ja ¹
845	Kungörelse om ändring i sjötrafik- kungörelsen (1962:267)	K	6/12	19/12	"en vecka efter"	4/2-75	"kungörelsen (1962:267) med särskilda be- stämmelser för sjötrafiken" ändrades till "sjötrafikkungörelsen (1962:267) i rubriken och ingressen	Ja ¹
848	Lag om ändring i lagen (1919:240) om fondkommissionsrörelse och fond- börsvärksamhet	Fi	13/12	19/12	1/1-75	28/1-75	Tillägg av dagen för lagens utfärdande	Ja ¹
944	Lag om ändring i kommunalskatte- lagen (1928:370)	Fi	13/12	23/12	1/1-75	11/2-75	"fastigheter" ändrades till "fastig- het" i 24 § 2 mom. sista stycket	Ja
1001	Kungörelse om ändring i EFTA- konventionen	H	13/12	23/12	ej angett	21/1-75	"SFS 1974:000" ändrades till "SFS 1974:1004" i noten 2	Ja ¹

¹ Rättsbladet införd i originalprotokollet.

PM angående propositionsavlämnandet till riksdagen

Enligt 1866 års riksdagsordning § 54 borde Kungl. Maj:ts propositioner avlämnas till riksdagen så snart sig göra låter. Bestämmelsen infördes år 1957 i syfte att förhindra att propositioner avlämnades alltför sent och att därigenom förebygga en eljest svår forcering av riksdagsarbetet under maj månad. I bestämmelsen föreskrevs vidare att propositioner som avsåg statens inkomster och utgifter för nästkommande budgetår i princip skulle avlämnas till riksdagen inom sjuttio dagar från riksdagens öppnande. För övriga propositioner, som Kungl. Maj:t fann böra behandlas under riksdagens vårsession, gällde en motsvarande tidsgräns om nittio dagar. Endast om Kungl. Maj:t prövade uppskov med framställningen lända riket till men eller eljest fann synnerliga skäl föreligga för dess avlåtande fick sådan proposition avlåtas senare. Proposition ansågs inte ha avlämnats till riksdagen, förrän den anmälts i kammaren av talmannen, vilket inte brukar ske förrän tryckt upplaga av propositionen utdelats till ledamöterna i riksdagen.

I 1971 års granskningsbetänkande (KU 1971:34) konstaterade utskottet att inte mindre än 35 propositioner, eller drygt 25 % av det totala antalet, under vårsessionen 1970 hade anmälts efter nittiodagarsgränsen. Vidare konstaterades en kraftig anhopning av propositioner till vissa tider, såsom omedelbart efter påskuppehållet. Enligt utskottet innebar en sådan anhopning av avlämnade propositioner stora olägenheter för riksdagen. Särskilt framhölls olägenheterna för de enskilda riksdagsledamöterna, som har att inom en begränsad tid väcka motioner med anledning av propositionerna, liksom för utskottens beredning av ärendena och svårigheterna att få en tillfredsställande redovisning i massmedia av en stor mängd samtidigt och koncentrerat behandlade frågor av allmänt intresse. Utskottet ansåg de angivna förhållandena otillfredsställande och menade att det var av stor vikt att undersöka vilka möjligheter som stod till buds för att åstadkomma en jämnare belastning i riksdagsarbetet. Utskottet förutsatte att grundlagberedningen skulle ägna dessa frågor erforderlig uppmärksamhet.

Med hänvisning till konstitutionsutskottets påpekanden framhöll grundlagberedningen bl. a. följande (SOU 1972:15 s. 234):

När det gäller att få till stånd en bättre sakernas ordning är de givna utgångspunkterna att varje proposition bör avlämnas i god tid före den tidpunkt då riksdagen senast måste träffa sitt avgörande och att tillflödet i övrigt bör vara sådant att motions-, utskotts- och kammararbetet kan flyta jämnt. Att kräva att merparten av propositionerna skulle läggas på riksdagens bord i början av riksmötet vore knappast realistiskt. Vad man kan inrikta sig på är att propositioner så långt sig göra låter lämnas kontinuerligt under hela året. Men detta är inte tillfyllest för att riksdagen skall kunna skaffa sig det erforderliga underlaget för sin arbetsplanering. Riksdagen måste också få del av planer över propositionsavlämnandet. Regeringen bör göra upp dessa planer i samråd med riksdagens arbetsledande organ. Det är angeläget

att planerna hålls.

De angivna riktlinjerna bör komma till uttryck i riksdagsordningen. Ett dylikt lagförslag emellertid inte vara nog för att man skall kunna hoppas på avsevärt drägligare arbetsförhållanden under det årliga riksmötets slutskede. Flera omständigheter samverkar till att riksdagens arbetsbelastning kommer att förbli starkast under senvåren. Budgetbehandlingen tar sin stora tribut av arbetstiden. Många propositioner har samband med budgeten och måste därför behandlas jämsides med budgetpropositionen. Semestrarna under sommaren och regeringens budgetarbete under hösten gör det svårt att öka antalet propositioner som avlämnas på hösten. Ofta ter det sig angeläget att inte fördröja genomförandet av en reform från den 1 juli till den 1 januari genom att vänta till hösten med riksdagsbehandlingen av en proposition. – Särskilda regler bör därför gälla för propositionsavlämnandet under våren. Grundlagberedningen vill föreslå en lösning som innebär att riksdagen skaffar sig ett fastare grepp om propositionstillströmningen under den aktuella tiden och att propositionsfristerna förkortas något.

I propositionen 1973:90 med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. riktade departementschefen kritik mot den av grundlagberedningen föreslagna förkortningen med ungefär tio dagar av propositionstiderna. Härvid anfördes bl. a. följande (prop. s. 169):

Förslaget om förkortning av propositionstiderna beaktar enligt min mening inte betingelserna för regeringens propositionsarbete. Redan f. n. förekommer under statsrådsberedningens ledning och i samråd med företrädare för riksdagen en noggrann planering av den ordning i vilken vårens propositioner skall avlämnas till riksdagen. Stora ansträngningar görs att färdigställa propositionerna enligt den upprättade planen. Trots detta har det inte kunnat undvikas att ett antal propositioner måste avlämnas efter utgången av gällande propositionstider. Det har inte heller varit möjligt att undvika en anhopning av propositioner till fristernas slut. Förklaringarna till detta är flera. Först och främst måste, som beredningen själv påpekar, beaktas att många tjänstemän inom departementen under hösten är sysselsatta med arbetet på budgetpropositionen och först sedan detta är avslutat kan ägna tid åt andra propositioner. Den höga reformtakten ställer vidare stora krav på departementens personella resurser. Härtill kommer naturligt nog att regeringsförslag kan ha sin grund i förhållanden som inte har varit möjliga att förutse eller beakta i tid. Önskemålet att inte fördröja genomförandet av angelägna reformer har lett till att utvägen att vänta med behandlingen av en proposition till kommande höst i flera fall har framstått som oacceptabel.

Av det sagda framgår att man inte kan lösa problemen som uppstår för utskott och kammare till följd av fördröjningar i propositionsavlämnandet endast genom att förkorta de i RO föreskrivna propositionstiderna. Beredningen har över huvud taget inte pekat på någon åtgärd som skulle kunna underlätta för departementen att tidigare lägga propositionsavlämnandet. Under sådana omständigheter anser jag mig inte kunna biträda förslaget om förkortning av propositionsfristerna. Ansträngningarna bör enligt min mening i stället riktas in dels på att så långt möjligt avlämna vårens propositioner före utgången av nu gällande propositionstider, dels på att undvika en stark anhopning av nya propositioner till fristernas slutperiod. Det bör vidare vara möjligt att öka andelen propositioner som behandlas under hösten.

Stor uppmärksamhet kommer givetvis också i fortsättningen att ägnas dessa spörsmål inom departementen och statsrådsberedningen.

Konstitutionsutskottet ansåg däremot i sitt betänkande (KU 1973:26) med anledning av propositionen jämte motioner att grundlagberedningens förslag beträffande förkortning av tidsfristerna för propositionsavlämnandet borde genomföras. Riksdagen beslöt också i enlighet härmed.

De nu gällande reglerna om propositionsavlämnandet finns i 3 kap. riksdagsordningen. Enligt 2 § skall regeringen senast den 10 januari eller, om hinder möter till följd av nyligen inträffat regeringsskifte, snarast möjligt därefter avlämna budgetproposition för det närmast följande budgetåret. Kompletteringsproposition skall, om hinder inte möter, avlämnas före utgången av april månad. Annan proposition angående anslag för det närmast följande budgetåret skall avlämnas senast den 10 mars, såvida regeringen inte finner att propositionens behandling kan uppskjutas till följande riksmöte. Enligt 3 § skall annan proposition än sådan som avses i 2 § avlämnas senast den 31 mars om regeringen anser att propositionen bör behandlas under pågående riksmöte. De nu nämnda bestämmelserna gäller inte om budgetpropositionen med stöd av 2 § har avlämnats efter den 10 januari, eller i fråga om proposition varigenom regeringen enligt lag för prövning underställer riksdagen en utfärdad förordning, eller om regeringen finner synnerliga skäl föreligga att avlämna propositionen senare (4 §). Enligt 5 § bör regeringen avlämna sina propositioner på sådana tider att anhopning av arbete hos riksdagen om möjligt förebyggs. Regeringen skall samråda med talmannen därom. Proposition kan avlämnas även när riksmöte inte pågår. Enligt tillägsbestämmelse 3.1.1 avlämnas proposition genom att den ges in till kammarskansliet. Den anmäls av talmannen vid sammanträde med kammaren efter det att den har delats ut till riksdagens ledamöter.

För att närmare belysa frågorna om propositionsavlämnandet har inom utskottets kansli företagits en översiktlig genomgång av samtliga till riksdagen avlämnade propositioner (720 stycken) under de fyra första åren av enkammarriksdagens verksamhet. Särskilt har studerats spridningen i propositionsavlämnandet, dels i ett helårsperspektiv, dels och framför allt under vissa perioder under vårsessionerna i anslutning till de i riksdagsordningen intagna bestämmelserna. En sammanställning redovisas i *bilaga 9 A*. Av denna framgår bl. a. att någon mera betydande förskjutning av propositioner från vår- till höstsessionerna inte har skett. Någon förbättring beträffande de från riksdagens sida ofta kritiserade förhållandena med kraftig anhopning av propositioner till vissa tider (sent) under vårsessionerna torde inte heller ha skett. Sålunda har i genomsnitt ca 10 % av alla propositioner under vårsessionerna avlämnats till riksdagen den sista dagen av de fastställda positionstiderna och drygt en tredjedel under den sista veckan före resp. propositionstids utgång. Andelen propositioner som avlämnats efter propositionstidernas utgång har dessutom stadigt ökat och under år 1974 uppgått

till nästan 20 % av samtliga vårsessionens propositioner. Här bör också observeras att statistiken – liksom den tidigare av grundlagberedningen redovisade – avser tidpunkterna för propositionernas avlämnande till riksdagen (kammarkansliet) och inte tidpunkterna för anmälan och bordläggning i kammaren. För många propositioner har detta över huvud taget inte inneburit någon skillnad, men för det stora flertalet har det inneburit att propositionerna i själva verket blivit tillgängliga för riksdagsledamöterna vid en senare tidpunkt än den angivna. Under 1974 varierade dessa tidpunkter mellan 0 och 11 dagar och för ett 30-tal propositioner var skillnaden minst 5 dagar.

Beträffande avlämnandet av propositioner under 1974 års vårsession, vilket studerats särskilt, kan nämnas följande. Av de 23 propositioner som avlämnades efter propositionstidens utgång föranledde 10 stycken följdmotioner, sammanlagt 52 stycken. Som exempel kan särskilt framhållas propositionerna *nr 98* (avlämnad den 23 april) med förslag till förordning om ändring i förordningen om statlig förmögenhetsskatt, m. m. och *nr 122* (avlämnad den 6 maj) angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. Dessa propositioner, som föranledde 8 resp. 12 motioner, behandlades i kammaren den 27 resp. den 30 maj. Av de andra propositioner som avlämnades efter propositionstidens utgång kan nämnas *nr 77* med förslag till lag om rättegången i arbetstvister m. m. (vilken omfattade nästan 300 sidor). Denna proposition, som föranledde endast två motioner, avlämnades till riksdagen den 23 april och behandlades i kammaren den 30 maj.

Av de 43 propositioner som avlämnades under den sista veckan av propositionstiden föranledde 32 stycken följdmotioner, sammanlagt 150 stycken. Som exempel kan nämnas att propositionerna *nr 28* (vilken omfattade nästan 500 sidor) angående den statliga kulturpolitiken och *nr 70* (som var på drygt 100 sidor) med förslag till abortlag m. m. – tillsammans med ytterligare ett antal propositioner – avlämnades till riksdagen den 20 mars, dvs. två dagar före 70-dagarsgränsen¹, och föranledde 33 resp. 21 följdmotioner. Dessa ärenden behandlades i kammaren den 22 och 29 maj. Även propositionerna *nr 83* med förslag till lag om ändring i vattenlagen, m. m. och *nr 88* med förslag till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen, m. m. var av ett mera betydande omfång (vardera på ca 300 sidor) och avlämnades under den sista veckan av propositionstiden (den 5 och 11 april). I dessa fall väcktes dock endast fyra motioner.

Såsom ovan nämnts har i den nya riksdagsordningen (3 kap. 5 §) intagits en bestämmelse om att regeringen skall samråda med talmannen om avlämnandet av propositioner på sådana tider att anhopning av arbete hos riksdagen om möjligt förebyggs. Sådant samråd har också sedan länge förekommit och lett till bl. a. att statsrådsberedningen flera gånger om året upprättar förteckningar över de propositioner som avses bli avlämnade och

¹ Båda dessa propositioner innehöll anslag för nästkommande budgetår.

den beräknade tidpunkten för detta. Att dylika förteckningar är ägnade att underlätta planeringen av riksdagens arbete är uppenbart. En förutsättning härför är dock att planerna är realistiska och i det väsentliga kan följas. Inom kammarkansliet har under varje riksdagssession upprättats förteckningar över hur propositionsavlämnandet skett och därvid iakttagna förseningar i förhållande till såväl statsrådsberedningens ursprungliga som dess senare reviderade förteckningar. En sammanställning av dessa uppgifter avseende de senaste fyra åren redovisas i *bilaga 9 B*.

Av denna sammanställning framgår bl. a. att förseningen i förhållande till de i januari lämnade ursprungliga förteckningarna ökat något under senare år och uppgått till i genomsnitt ca två veckor. För ungefär 50 % av de avlämnade propositionerna har de ursprungliga planerna inte kunnat hållas.

Vad beträffar avlämnandet av propositioner till riksdagen under vårsessionen 1974 i förhållande till den av statsrådsberedningen i januari upprättade förteckningen kan nämnas följande. I förteckningen upptogs sammanlagt 114 propositioner av vilka ett tiotal angavs kunna uppskjutas till höstsessionen. För ytterligare några propositioner framhölls att tidsplanen var osäker. Bl. a. gällde detta tidpunkten för undertecknande av vissa dubbelbeskattningsavtal. Ett trettiotal av de i förteckningen upptagna propositionerna avlämnades ej under vårsessionen. Däremot avlämnades under denna tid ett fyrtiotal propositioner, som inte medtagits i den ursprungliga förteckningen. Beträffande de aviserade propositionerna avlämnades under vårsessionen ett tiotal vid den angivna tidpunkten, medan ett tiotal avlämnades före och ett sextiotal efter denna tidpunkt. Härtill kommer, som nämnts, ett trettiotal propositioner som aviserats men ej avlämnats under vårsessionen.

De i förhållande till den ursprungliga planen uppkomna förseningarna för de under vårsessionen 1974 avlämnade propositionerna har varierat mellan en dag och två och en halv månad (för justitiedepartementets propositioner *nr 95* med förslag till lag om nordisk vittnesplikt m. m. och *nr 124* med förslag till lag om visst stöldgods, m. m., vilka avlämnades så sent att behandlingen uppsköts till höstsessionen). Den genomsnittliga förseningen för det sextiotal propositioner där en närmare beräknad tidpunkt för avlämnandet hade angetts uppgick till nästan tre veckor. Stora variationer har dock iakttagits beträffande de olika departementens propositioner. Sålunda har exempelvis handelsdepartementets propositioner i stort sett avlämnats till riksdagen i enlighet med de ursprungliga planerna, medan särskilt stora förseningar uppkommit för justitie-, jordbruks- och finansdepartementens propositioner. För finansdepartementet – liksom i viss utsträckning för justitie-, industri-, kommunikations- och arbetsmarknadsdepartementen – har avvikelserna i övrigt från propositionsförteckningen varit särskilt stora, såväl beträffande antalet nytillkomna som beträffande antalet ej avlämnade propositioner. För jordbruks-, försvars-, utrikes- och

handelsdepartementen har däremot planen i detta avseende i huvudsak överensstämt med det verkliga utfallet. För de sistnämnda tre departementen har dock antalet avlämnade propositioner varit relativt litet.

En närmare sammanställning av dessa uppgifter redovisas i *bilaga 9 C*.

Antalet propositioner samt spridningen i propositionsavlämnandet under åren 1971-1974

År	Antal prop.		Av vårsessionens propositioner avlämnades (till kammarkansliet)																
	därav		Sista veckan av resp.		Sista dagen av resp.		Efter prop.tidens utgång												
	Vs	Hs	-10/2	11/2-10/3	11/3-12/4	13/4- prop.tid	prop.	prop.	Budget- Andra Totalt (%)	Budget- Andra Totalt (%)	prop.	prop.							
1971	181	117 ¹	64 ²	13	15	76	13	21	12	33 ³	(28,2)	5	0	5	(4,3)	9	8	17	(14,5)
1972	147	101 ¹	46 ⁴	11	15	62	13	24	16	40	(39,6)	6	4	10	(9,9)	8	10	18	(17,8)
1973	204	132 ⁵	72	12	23	82	15	22	26	48	(36,4)	9	12	21	(15,9)	15	9	24	(18,2)
1974	188	125 ⁶	63 ⁷	18	16	77	14	19	24	43	(34,4)	4	5	9	(7,2)	15	8	23	(18,4)
1971-74	720	475	245	54	69	297	55	86	78	164	(34,5)	20	21	45	(9,5)	47	35	82	(17,3)

- ¹ Behandlingen av tre propositioner har uppskjutits till Hs 1971
- ² Behandlingen av en proposition har uppskjutits till 1972
- ³ Behandlingen av fyra propositioner har uppskjutits till Hs 1972
- ⁴ Behandlingen av tre propositioner har uppskjutits till 1973
- ⁵ Behandlingen av sex propositioner har uppskjutits till Hs 1973
- ⁶ Behandlingen av tre propositioner har uppskjutits till Hs 1974
- ⁷ Behandlingen av två propositioner har uppskjutits till 1975

Bilaga 9 B

Förse-ning i propositionsavlämnandet åren 1971-1974

	Antal avlämnade prop.		Antal prop. avlämnade senare än enl. SB:s urspr. eller revid. förteckn.		Total förse-ning enligt SB:s urspr. förteckning (dagar)		Total förse-ning enligt SB:s revid. förteckning (dagar)		Genomsnittlig förse-ning för prop. avlämnade senare än enl. SB:s urspr. förteckn. (dagar)		Förse-ning har varierat mellan (dagar)	
Vårsessionen	1971	117	65		925		124		14,2		1 - 53	
Höstsessionen	1971	64	32		185		-		5,8		1 - 20	
Hela	1971	181	97		1 110		124		11,4		1 - 53	
Vårsessionen	1972	101	50		645		88		12,9		1 - 67	
Höstsessionen	1972	46	25		201		-		8,0		1 - 35	
Hela	1972	147	75		846		88		11,3		1 - 67	
Vårsessionen	1973	132	56		820		96		14,6		1 - 55	
Höstsessionen	1973	72	26		200		-		7,7		1 - 17	
Hela	1973	204	82		1 020		96		12,4		1 - 55	
Vårsessionen	1974	125	66		1 097		351		16,6		1 - 81	
Höstsessionen	1974	63	35		271		40		7,7		1 - 25	
Hela	1974	188	101		1 368		351		13,5		1 - 81	
Totalt	1971-1974	720	355		4 344		40		12,2		1 - 81	

Försening i propositionsavlämnandet under vårsessionen 1974
(i förhållande till statsrådsberedningens förteckning 1974-01-11)

Dep.	Antal aviserade prop. ¹	Antal aviserade prop. som ej av-lämnats under Vs ¹	totalt	därav utan direkt an-given tid-punkt	därav utan närmare an-given tid-punkt	vid an-given tidpunkt	före an-given tid-punkt	efter an-given tid-punkt	Försening (antal dagar) i förhållande till an-given tidpunkt ³	genomsnitt variation	Antal under Vs avlämnade prop. som ej aviserats
	totalt										
Ju	24	0	2	0	0	1	5	16	28,3	4-81	11 ⁴
UD	3	3	1	1	1 (1)	1 (1)	0	1 (1)	-	-	0
Fö	3	0	0	0	0	0	0	3	6,0	5-8	0
S	7 (3)	2 (2)	4	2	2	0	2	1	7,0 (7)	(7)	1
K	2	1	1	1	1	0	0	1	14,0 (14)	(14)	4
Fi	30 (3-4)	12 (3-4)	12	8	8	5 (1)	1	12 (3)	18,2	1-46	10
U	8	0	1	0	0	1	1	5	5,2	2-10	3
Jo	13	1	1	1	1	0	1	11	21,1	3-47	2
H	6	0	1	0	0	1	3	1	1,0 (1)	(1)	2
A	6	0	3	0	0	1	0	2	13,5	12-15	2
B	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
I	8 (2)	2 (2)	3	1	1	1 (1)	0	4	11,0	2-27	5
Kn	3 (1)	3 (1)	1	0	0	0	0	2	29,5	12-47	0
Totalt	114 (9-10)	24 (8-9)	30	14	14	12 (3)	13	59 (4)	19,0	1-81	41 ⁴

¹Inom parentes antalet propositioner som angetts kunna uppskjutas till Hs 1974.
²Inom parentes antalet propositioner för vilka ej någon bestämd tidpunkt angetts (t. ex. endast "mars" eller "mars-april").
³För propositioner avlämnade under Vs 1974 exkl. de i noten ² angivna.
⁴Inkl. sex skrivelser och öppna brev (bl. a. med anledning av vissa grundlagsfrågor).

*Bilaga 10 A***Regeringens behandling av riksdagens skrivelser den 1 december 1973 – 30 november 1974**

Skrivelserna uppdelade i olika kategorier efter art av behandling.

Källa: Regeringens skrivelse 1975:3.

Ej slutbehandlade
1973-11-30

Inkomna 1973-12-01--
1974-11-30 och ej slut-
behandlade

Departement	Kategori					Kategori				
	1	2	3	4	Summa	2	3	4	Summa	
Ju	11	4	8	16	39	2	–	5	7	
UD	–	–	–	1	1	–	–	–	–	
Fö	6	–	–	–	6	–	1	5	6	
S	5	–	–	1	6	1	–	2	3	
K	5	5	2	4	14	6	–	8	14	
Fi	8	1	–	3	12	2	–	6	8	
U	10	1	–	1	12	5	–	1	6	
Jo	5	2	4	5	16	–	–	3	3	
II	1	–	1	–	2	–	–	3	3	
A	2	–	–	1	3	2	1	3	6	
B	–	1	–	2	3	2	–	–	2	
I	4	–	–	2	6	3	–	1	4	
Kn	2	1	–	–	3	–	–	–	–	
Summa	57	15	15	36	123	23	2	37	62	

Anm:

Kategori 1: Ärendet i sin helhet slutbehandlat.

2: Ärendet delvis slutbehandlat, delvis föremål för utredning eller beroende på regeringens prövning.

3: Ärendet i sin helhet under utredning eller efter utredning beroende på regeringens prövning.

4: Ärendet i sin helhet beroende på regeringens prövning.

*Bilaga 10 B***PM angående statlig myndighets skyldighet att vid trycksaksframställning samråda med Allmänna förlaget**

Kungl. Maj:t beslöt den 31 maj 1974 utfärda kungörelse (1974:335) om framställning och utgivning av publikation, blankett eller annat tryckalster för statens räkning. I kungörelsen förordnades att dylik framställning och utgivning som kostar mer än 1 000 kronor skall, om Kungl. Maj:t ej föreskriver annat, ske antingen efter samråd med Allmänna förlaget innan anbud infordras eller genom att nämnda förlag anlitas. Den nya kungörelsen trädde i kraft den 1 juli 1974 då den tidigare kungörelsen (1969:142) om skyldighet för statliga myndigheter att anlita Aktiebolaget Allmänna förlaget upphörde att gälla.

Beträffande bakgrunden till den nya kungörelsen kan nämnas följande.

Näringsutskottet behandlade i sitt betänkande NU 1974:9 bl. a. en motion (1974:249) av herr Regnéll m. fl. (m) vari hemställdes "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte framlägga förslag om upphävande av statliga organs skyldighet att i vissa fall anlita Allmänna förlaget".

I näringsutskottets betänkande lämnades en utförlig redovisning av frågans tidigare behandling i riksdagen, m. m. Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen och anförde därvid följande:

Skyldigheten för statliga organ att anlita Allmänna förlaget i vissa fall föreslås i motionen 1974:249 bli upphävd. Riksdagen har tidigare såväl 1972 som 1973 avvisat förslag av samma innebörd. Nu som då hänvisar motionärerna till att kunderna riktat mycken kritik mot förlagets verksamhet. Allmänna förlaget borde, menar de, "ges samma villkor som övriga förlag".

Allmänna förlaget har, såsom framgår av den redogörelse som lämnats ovan, enligt riksdagens beslut 1968 övertagit samordningsuppgifter som förut åvilade statskontorets tryckeriexpedition. Genom förlagets försorg genomförs en omfattande upphandling av tryckeritjänster som ger ett stort antal tryckerier möjlighet till effektiv konkurrens om leveranser till staten. Att staten har ett speciellt samordnande organ när det gäller framställning av tryck är enligt utskottets mening en naturlig och rationell ordning. Förlaget får i fråga om sin nu nämnda funktion betraktas närmast som ett till statsförvaltningen knutet serviceorgan, låt vara organiserat i bolagsform. Förhållandet mellan förlaget och dess uppdragsgivare inom förvaltningen torde såvitt utskottet kan bedöma vara väsentligt mera positivt än vad motionärerna vill göra gällande. Med hänvisning till vad här sagts avstyrker utskottet motionen 1974:249.

Mot utskottets beslut reserverade sig samtliga borgerliga ledamöter vilka ansåg att utskottet i stället bort dels hemställa om riksdagens bifall till motionen, dels anförda följande:

Skyldigheten för statliga organ att anlita Allmänna förlaget i vissa fall föreslås i motionen 1974:249 bli upphävd. Riksdagen har tidigare såväl 1972 som

1973 avvisat förslag av samma innebörd. Nu som då hänvisar motionärerna till att kunderna riktat mycket kritik mot förlagets verksamhet. Allmänna förlaget borde, menar de, "ges samma villkor som övriga förlag".

Stark kritik har, bl. a. av riksrevisionsverket, riktats mot Allmänna förlagets sätt att utöva sin funktion som samordnare av utgivningen av statligt tryck. Att de statliga myndigheterna så snart det är fråga om någon mera kostnadskrävande framställning av trycksaker skall – om dispens inte ges – vara skyldiga att anlita Allmänna förlagets tjänster framstår som mindre lämpligt. Dåvarande chefen för industridepartementet deklarerade både 1970 och 1971 att detta obligatorium inte skulle bibehållas längre än nödvändigt. Utskottet anser i likhet med motionärerna att riksdagen har goda skäl att begära att Kungl. Maj:t nu vidtar åtgärder för obligatoriets avskaffande.

Riksdagen beslöt den 27 mars 1974 (efter votering och lottning) bifalla reservationen och sålunda med bifall till motionen 1974:249 hos Kungl. Maj:t hemställa om upphävande av skyldigheten för statliga organ att i vissa fall anlita AB Allmänna förlaget.

I detta sammanhang kan vidare nämnas att finansminister Sträng den 5 november 1974 i riksdagen besvarade en av herr Wirtén (fp) framställd fråga (nr 245) om statlig myndighets skyldighet att vid trycksaksframställning samråda med Allmänna förlaget. Finansministern framhöll inledningsvis att samrådsskyldighet för statliga myndigheter i publikationsfrågor hade existerat långt före Allmänna förlagets tillkomst. Från år 1921 skedde detta samråd genom statens tryckerisakkunniga och från år 1937 genom statskontoret. Motiven för detta hade, enligt finansministern, varit och var fortfarande att "det inte kan betraktas som rationellt att vid varje myndighet bygga upp en egen kompetens inom tryckeriområdet". Myndigheterna behöver därför sakkunnig hjälp från ett centralt organ. Härefter anförde finansministern följande:

Ett av motiven för Allmänna förlagets tillkomst år 1969 var också att åstadkomma en samordning av den statliga publikationsverksamheten. En sådan samordning förutsätter att det centrala organet ges möjlighet att lämna råd.

Vid Allmänna förlagets tillkomst tillgodosågs behovet av samråd genom skyldigheten att anlita Allmänna förlaget. När nu denna skyldighet till följd av riksdagens beslut har upphävts är det naturligt att ålägga myndigheterna att åtminstone inhämta råd från Allmänna förlaget.

Alternativet till denna ordning hade närmast varit att i någon form återupprätta statskontorets tryckeriexpedition, vars tidigare personal för övrigt i stor utsträckning flyttade över till Allmänna förlaget. Detta alternativ har emellertid regeringen bedömt som mindre ändamålsenligt.

Jag vill slutligen erinra om att frågan om samrådsskyldighet i publikationsfrågor inte berördes i riksdagens beslut, som enbart avsåg skyldigheten att anlita Allmänna förlaget vid trycksaksframställning.

Frågeställaren, herr Wirtén, framhöll att det varje år sedan Allmänna förlagets tillkomst varit strid om förlagets "monopol på beställning av statliga trycksaker". Med hänvisning till riksdagsbeslutet i mars 1974 ansåg han

det anmärkningsvärt att den nya kungörelsen innehåller "en ny form av obligatorium". Härefter anförde han följande:

Numera skall ett obligatoriskt samråd med Allmänna förlaget ske innan anbud infordras eller Allmänna förlaget anlitas för tryckningen. Självklart innebär ett sådant obligatoriskt samråd ett stort försprång före konkurrenter. Med den uppsättning av fackfolk som Allmänna förlaget har till sitt förfogande torde det vara ganska lätt att övertyga den beställande myndigheten om att "det bästa resultatet nås" om Allmänna förlaget får ta hand om beställningen.

Även om riksdagen inte i sitt beslut direkt sade ifrån att samråd med Allmänna förlaget inte får förekomma måste riksdagsbeslutets anda innebära att något sådant samråd inte heller skulle förekomma. Därmed har frågan också fått en konstitutionell sida som bör prövas på sedvanligt sätt. Det framstår, tycker jag, mycket klart att förfaringssättet inte är i överensstämmelse med riksdagens beslut.

Av den fortsatta diskussionen framgick bl. a. att finansministern vidhöll att regeringen inte "i något avseende överträtt riksdagens beslut eller gjort någonting som icke står i överensstämmelse med riksdagens beslut" och att det inte längre var fråga om någon "monopolställning". Herr Wirtén menade däremot att "det måste ha varit riksdagsbeslutets mening att inte heller samrådet skulle vara kvar utan att full likställdhet skulle råda mellan Allmänna förlaget och övriga tryckerier". Finansministern protesterade mot denna tolkning av riksdagsbeslutet och framhöll att "det är varje myndighets eget avgörande var man beställer sitt tryck någonstans".

I detta sammanhang kan slutligen nämnas att Kungl. Maj:t den 28 juni 1974 lämnat två framställningar – dels från institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs universitet, dels från försvarets brevskola – om befrielse från skyldighet att anlita resp. AB Allmänna Förlaget och Svenska Utbildningsförlaget Liber AB utan åtgärd. Härvid har Kungl. Maj:t hänvisat till den nya kungörelsen (1974:335) om framställning och utgivning av publikation, blankett eller annat tryckalster för statens räkning. Beträffande den sistnämnda framställningen (från försvarets brevskola) har Kungl. Maj:t också hänvisat till samma dag utfärdade föreskrifter för skolöverstyrelsen m. fl. De nu aktuella besluten har intagits i statsrådsprotokollet över finansärenden den 28 juni 1974 (nr A 79, A 80 och A 86).

*Bilaga 10 C***PM angående regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut om försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark**

För att förbättra fastighetsindelningen, beträffande närmast skogsmark, genom samordnade förrättningar enligt fastighetsbildningslagen (FBL 1970:988) föreslogs i motionen 1974:585 (m, s, c, fp) att lantmäteritaxan skulle nedsättas för ett s. k. pilotprojekt.

Civilutskottet anförde i sitt betänkande härom följande (CU 1974:15 s. 2):

Enligt vad utskottet erfarit har inom Kungl. Maj:ts kansli i samråd med lantmäteri-, lantbruks- och skogsmyndigheterna övervägts en försöksverksamhet med samma syfte – nämligen att få underlag för överväganden om lämplig inriktning av insatser för förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmarker och lämplig metodik vid genomförandet. Tanken har varit att länsstyrelserna – som enligt FBL kan påkalla fastighetsreglering av större betydelse från allmän synpunkt – skulle i samråd med lantbruksnämnd och skogsstyrelse föreslå försöksobjekt. Preliminärt skulle kostnaderna uppgå till 200 000 kr. för vissa inledande insatser och därefter till ca 3 milj. kr.

En förbättring av fastighetsstrukturen i områden med stark ägosplittring i skogsmarker kan få betydande positiva effekter. Om den fortsatta beredningen inte leder till annat bör sålunda Kungl. Maj:t vara oförhindrad att initiera åtgärder i detta syfte. Anslagskonstruktionen ger med ett sådant uttalande möjlighet att ställa medel till förfogande. Vad utskottet anför bör riksdagen i anledning av motionen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

Med bifall till utskottets hemställan beslöt riksdagen den 27 mars 1974 att med anledning av motionen 1974:585 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför om vissa åtgärder för att förbättra fastighetsindelningen m. m. (rskr 1974:89).

Statens lantmäteriverk har i skrivelse till bostadsdepartementet den 8 oktober 1974 – med hänvisning till sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 och under åberopande av bl. a. riksdagens beslut med anledning av nämnda motion – hemställt om bemyndigande att under innevarande budgetår överskrida anslaget för allmänna myndighetsuppgifter med högst 400 000 kr. för försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark. Skrивelsen redovisas i *underbilaga*.

Kungl. Maj:t beslöt den 6 december 1974 lämna framställningen om ytterligare medel utan bifall och anförde därvid följande: "Kungl. Maj:t finner det angeläget att lantmäteriverket utvecklar rationella och ekonomiska metoder även för sådana lantmäteriförrättningar som avser skogsmark i områden med stark ägosplittring. Kungl. Maj:t förutsätter dock att de åtgärder som härvid kan bli aktuella i viss omfattning kan rymmas inom ramen för anvisade medel. Kungl. Maj:t erinrar vidare om de möjligheter till statligt bidrag till fastighetsägares förrättningskostnader som följer av bestämmel-

serna i kungörelsen (1967:453) om statligt stöd till jordbrukets rationalisering m. m.” Ärendet, som intagits i statsrådsprotokollet över bostadsärenden, har avgjorts efter gemensam beredning mellan bostads-, finans- och jordbruksdepartementen.

Civilutskottet har i sitt betänkande (1975:5) med anledning av budgetpropositionen såvitt gäller anslag till bl. a. lantmäteriväsendet anfört följande.

Departementschefen har vid medelsberäkningen till *lantmäteriverket* för programmet Vissa allmänna myndighetsuppgifter utgått från att verksamheten främst bör inriktas på åtgärder i syfte att ytterligare rationalisera förrättningshandläggningar och tekniska metoder för mätning och kartframställning.

Inom det sistnämnda programmet faller även den planerade försöksverksamheten avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark i områden med stark ägosplittring. Civilutskottet anförde till 1974 års riksdag (CU 1974:15 s. 2) att en sådan förbättring kan få betydande positiva effekter samt att Kungl. Maj:t skulle – om den fortsatta beredningen inte leder till annat – vara oförhindrad att initiera åtgärder i detta syfte. Anslagskonstruktionen ger, anförde utskottet, med ett sådant uttalande möjlighet att ställa medel till förfogande. Som refereras i budgetpropositionen har Kungl. Maj:t lämnat utan bifall en lantmäteristyrelsens framställning om särskilda medel för innevarande budgetår. För nästa budgetår förutsätts att en verksamhet med utveckling av rationella och ekonomiska metoder för lantmåteriförrättningar i här aktuellt syfte skall rymmas inom den föreslagna anslagsramen.

Utskottet har ingen erinran mot departementschefens sålunda redovisade bedömning. Skulle av olika skäl det förutsatta anslagsutrymmet inte uppstå ger – som utskottet anförde år 1974 – anslagskonstruktionen möjlighet för regeringen att ställa erforderliga medel till förfogande.

Riksdagen har den 13 mars 1975 godkänt civilutskottets betänkande.

*Underbilaga*STATENS LANTMÄTERI-
VERK

1974-10-08

Dnr 309-42-74

Bostadsdepartementet

Försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark

I anslagsframställningen för budgetåret 1975/76 har lantmäteriverket bl. a. föreslagit att särskilda medel skall anvisas för viss försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark. Som framgår av redovisningen i anslagsframställningen har riksdagen bedömt att en förbättring av fastighetsstrukturen i områden med stark ägosplittring kan få betydande positiva effekter. Riksdagen har därför ställt sig positiv till en försöksverksamhet. Frågan har beretts vidare inom lantmäteriverket. Det har framkommit att förutsättningar finns att mycket snart påbörja försöksverksamhet av åsyftat slag, om behövliga medel ställs till förfogande. Med åberopande av det som anförts i anslagsframställningen och i civilutskottets av riksdagen godkända utlåtande 1974:15 får lantmäteriverket hemställa om att särskilda medel ställs till förfogande för det angivna ändamålet snarast möjligt under innevarande budgetår.

Medelsbehov för innevarande budgetår

Som redovisats i verkets anslagsframställning för budgetåret 1975/76 behövs i första hand medel för vissa inledande insatser. Sådana insatser krävs för att själva försöksverksamheten över huvud taget skall kunna komma till stånd och utgör – om än i varierande utsträckning – en förutsättning för varje särskilt rationaliseringsprojekt som tas med i försöksverksamheten. Det är därför angeläget att medel för ändamålet blir tillgängliga snarast möjligt. I anslagsframställningen har lantmäteriverket uppskattat behovet av medel för de inledande insatserna till omkring 250 000 kr. per budgetår under en period av två eller tre år. Medlen avses i stort sett användas för att göra det möjligt att inom några län avdela lämplig personal för att inom huvudsakligen lantmäteriorganisationen ägna sig åt de aktuella arbetsuppgifterna. Om medel ställs till förfogande finns det möjlighet att komma i gång med de åsyftade inledande insatserna mycket snabbt. Lantmäteriverket föreslår att för innevarande verksamhetsår beräknas 200 000 kr. för ändamålet.

Själva försöksverksamheten kommer i huvudsak att genomföras som fastighetsregleringar enligt fastighetsbildningslagen, handlagda av fastighetsbildningsmyndighet. Eftersom vissa inledande insatser enligt vad som nyss sagts bör ske först kan förrättningsverksamhet komma i gång först efter någon tid. I viss utsträckning finns emellertid projekt som kan beräknas bli påbörjade redan under innevarande budgetår, förutsatt att behövliga me-

del blir tillgängliga. Lantmäteriverket har i anslagsframställningen bedömt behovet av särskilda medel för själva förrättningsverksamheten till ett belopp av storleksordningen 600 000–800 000 kr. per år om verksamheten genomförs under en femårsperiod. För innevarande budgetår föreslår lantmäteriverket att ett belopp om 200 000 kr. ställs till förfogande.

Både under inledningsskedet och under det därefter följande skedet behövs centrala lednings- och utvärderingsinsatser av lantmäteriverket. Dessa insatser bedöms åtminstone tills vidare kunna göras inom ramen för ordinarie anslag. Det synes emellertid vara lämpligt att möjlighet finns att disponera de särskilda resurser som anslås för försöksverksamheten också för centrala insatser, om anledning till detta uppkommer.

Sammanlagt beräknas medelsbehovet enligt det anförda till 400 000 kr. under innevarande budgetår.

Anslagskonstruktion och beslutsordning

För innevarande budgetår föreslås att de behövliga medlen ställs till förfogande genom ett bemyndigande för lantmäteriverket att överskrida anslaget för allmänna myndighetuppgifter med högst det nyss angivna beloppet, dvs. 400 000 kr. Ett särskilt delprogram, lg. bör inrättas för den verksamhet som skall finansieras med dessa medel.

Så snart åsyftat bemyndigande har meddelats bör länsstyrelserna i de län där försöksverksamhet lämpligen i första hand bör komma till stånd beredas tillfälle att ange behovet av medel för inledande insatser under innevarande budgetår. De län som bör komma i fråga i första omgången är Kopparbergs, Västernorrlands, Värmlands och Gävleborgs län (jfr anslagsframställningen). De berörda länsstyrelserna bör också beredas tillfälle att så snart det är möjligt föreslå försöksobjekt i samråd med lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen i länet.

Beslut i central nivå om beviljande av medel, om val av försöksobjekt och om grundläggande riktlinjer har i anslagsframställningen förutsatts skola meddelas av Kungl. Maj:t. Formellt lämpligare synes emellertid med nyss angiven anslagskonstruktion vara att lantmäteriverket beslutar i dessa frågor i samråd med lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen men underställer beslutet Kungl. Maj:t för godkännande.

Beslut om val av försöksobjekt och om beviljande av medel för visst projekt bör förbindas med behövliga grundläggande riktlinjer för försöksverksamheten med avseende på dennas syfte och uppläggning med hänsyn bl. a. till omfattningen och inriktningen av de insatser som skall bestridas med de här aktuella särskilda medlen.

Beviljade medel bör genom lantmäteriverkets försorg anvisas de myndigheter som skall svara för de praktiska insatserna. Såväl de inledande insatserna som själva försöksverksamheten bör bedrivas i nära kontakt med lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse.

Som framgår av vad som sägs i anslagsframställningen avser lantmäteriverket att vid det centrala utvecklings- och uppföljningsarbetet samråda med vissa berörda myndigheter och organisationer inom ramen för den sedan flera år etablerade beredningsgruppen för skogliga strukturfrågor.

Hemställan

På grund av vad som sålunda anförts hemställer lantmäteriverket om bemyndigande att under innevarande budgetår överskrida anslaget för allmänna myndighetsuppgifter med högst 400 000 kr. för försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektörens ställföreträdare, tekniske direktören Asplund. I den slutliga handläggningen har även deltagit administrativ direktören Linder-Aronson, tekniske direktören Millgård samt byråchefen Algrim, föredragande.

Under generaldirektörens frånvaro

Lars Asplund

Torsten Algrim

*Bilaga 10 D***PM med vissa uppgifter om frågor beträffande rörliga krediter för försvarsväsendet m. m.**

I finansplanen och därefter i kompletteringspropositionen varje år redovisas förslag till disposition av rörliga krediter hos riksgäldskontoret som, sedan riksdagen beslutat, skall ställas till förfogande för vissa myndigheter och bolag (se årets finansplan s. 52–53).

1972 års försvarsbeslut (prop. 1972:75, FöU 1972:17, rskr 1972:231) innebar en ny inriktning av totalförsvaret. En allmän utgångspunkt härvidlag är att kostnaderna för fredsorganisationen och övriga fasta kostnader måste begränsas. Som ett led i denna strävan pågår en intensiv rationaliseringsverksamhet för att bl. a. minska förvaltningsorganisationen.

Frågan om en rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte inom försvarsväsendet har behandlats av 1972 och 1973 års riksdagar. I samband med 1972 års försvarsbeslut uttalade försvarsutskottet (FöU 1972:17 s. 40 och 62) att särskilda åtgärder kunde behöva vidtas för att underlätta den rationaliseringsverksamhet som pågick eller planerades. Enligt utskottets mening borde i första hand övervägas att tillhandahålla en rörlig kredit för sådana investeringar som är kapitalkrävande men ger god rationaliseringseffekt. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att lämna förslag i denna fråga. Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört (rskr 1972:231).

Försvarsutskottet uttalade vid 1973 års riksdag (FöU 1973:16 s. 23–25) beträffande rationaliseringsverksamheten inom det militära försvaret bl. a. att man i ett system med årliga utgiftsramar kan vinna påtagliga fördelar om medel på vissa villkor står till förfogande för användning vid sidan av utgiftsramen för resp. budgetår. Beträffande investeringar som är kapitalkrävande men ger god rationaliseringseffekt ansåg utskottet det vara angeläget att vidta åtgärder för att underlätta genomförandet. I första hand borde komma i fråga en rörlig kredit för ändamålet. Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört (rskr 1973:195).

Frågan behandlades ånyo vid 1974 års riksdag. I sitt av riksdagen godkända betänkande uttalade försvarsutskottet bl. a. följande (FöU 1974:19 s. 15–16):

Med hänsyn till nödvändigheten att utnyttja alla möjligheter för att begränsa utgifterna för försvarets fredsorganisation anser utskottet att de olika projekt för omorganisation m. m. i rationaliseringssyfte som pågår och planeras bör underlättas genom att en rörlig kredit ställs till förfogande för i detta sammanhang nödvändiga byggnadsinvesteringar. Som framhölls av 1973 års riksdag skulle möjligheten att disponera en räntebelagd rörlig kredit ge planeringen för rationaliseringsverksamheten större stadga. Enligt de planer som föreligger för nästa budgetår kan ett behov av sådan kredit uppstå. Riksdagen bör nu uppdraga åt regeringen att beräkna behovet av en rörlig kredit för det militära försvaret och att i den mån sådant behov föreligger lämna förslag härom till riksdagen.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om att 1973 års riksdag (FöU 1973:8 s. 4, rskr 1973:62) har uttalat att försvarets materielverk bör ges möjligheter att åstadkomma en utjämning i betalningshänseende mellan olika budgetår. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar åtgärder i enlighet med riksdagens beslut.

Försvarsutskottets hemställan gick ut på att regeringen skulle beräkna behovet av en rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte och lämna förslag härom till riksdagen.

Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

I årets budgetproposition (prop. 1975:1, bil. 6 s. 38) uttalas följande:

Beträffande sådana investeringar som är en förutsättning för att anbefallda personalminskningar skall kunna genomföras anser överbefälhavaren att erforderliga medel bör tillföras försvarsmakten i form av långsiktiga krediter, som återbetalas i takt med erhållna rationaliseringsvinster. Riksdagens försvarsutskott (FöU 1974:19) har uttalat att Kungl. Maj:t bör beräkna behovet av en rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte och lämna förslag härom till riksdagen. Enligt inlämnade programplaner föreligger inga behov av sådana krediter under budgetåret 1975/76. Jag vill i detta sammanhang erinra om avsikten med den rörliga kredit som ställs till vissa myndigheters förfogande. Krediten skall användas för att täcka kassamässiga underskott som kan föreligga vid budgetårsskifte på grund av att myndigheten inte helt får betalning för sina tjänster under det budgetår de lämnas samt för att utjämna tillfälliga eller säsongmässiga likviditetsfluktuationer under ett löpande budgetår (prop. 1970:1 bil. 2 s. 18, SU 1970:18, rskr 1970:16).

Under senare år har systemet för prisreglering av de militära försvarets utgifter varit en central planeringsfråga. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande har jag tillkallat tre sakkunniga med uppgift att utvärdera erfarenheterna av nuvarande system för prisreglering av det militära försvarets och civilförsvarets utgifter samt att analysera nuvarande och alternativa system. I direktiven anges att utredningens resultat bör föreligga vid ingången av år 1975 och utgöra grund för försvarsutredningens övervägande och ställningstagande till metod för prisreglering av försvarsutgifterna.

Något uttalande i anledning av försvarsutskottets erinran beträffande åtgärder i syfte att ge försvarets materialverk möjligheter att åstadkomma en utjämning i betalningshänseende mellan olika budgetår görs inte i budgetpropositionen.

Enligt uppgift torde de berörda frågorna komma att behandlas av 1974 års försvarsutredning. I det sammanhanget hänvisas till försvarsutskottets betänkande FöU 1975:13.

PM rörande bemyndiganderegler i lagen 1962:381 om allmän försäkring i fråga om tillämpningen av tandvårdsförsäkringen*Allmänt*

Den allmänna tandvårdsförsäkringen, som inordnats under den allmänna försäkringen, gäller från den 1 januari 1974. Med giltighet från nyssnämnda datum utfärdades den 25 maj 1973 enligt bemyndigande i 2 kap. 3 § lagen (1962:381) om allmän försäkring Kungl. Maj:ts tandvårdstaxa (1973:638), som bl. a. innehåller en förteckning över arvoden för tandläkarnas olika åtgärder. Enligt förteckningen arvodas det övervägande antalet olika tandarbeten med en fast taxa inom vissa latituder. För vissa arbeten utgår dock i stället arvode efter tidsåtgång.

Frågan om arvodessättet diskuterades ingående under förarbetena. Departementschefen uttalade i propositionen till tandvårdsreformen (1973:45) att det övervägande antalet privatpraktiserande tandläkare debiterade efter antalet behandlingar och att deras inkomstsättning således blev direkt relaterad till utförd prestation. Departementschefen fann det inte möjligt att nu ändra på detta förhållande men framhöll att en noggrann uppföljning borde göras av taxans effekter redan från början och möjligheter öppnas att snabbt göra de förändringar i ersättningssystemet som kunde vara motiverade. Det kunde enligt departementschefen ankomma på riksförsäkringsverket att pröva frågan om en försöksverksamhet med alternativa ersättningssystem sedan erfarenhet vunnits av de föreslagna taxereglerna. Därvid borde även ett system med ren timersättning provas.

Vid riksdagsbehandlingen av tandvårdspropositionen erinrade socialförsäkringsutskottet (SFU 1973:20) om departementschefens uttalande rörande riksförsäkringsverkets verksamhet samt betonade angelägenheten av en noggrann uppföljning redan från början av taxans effekter. Utskottet underströk vidare departementschefens uttalande att riksförsäkringsverket redan från början genom olika undersökningar skulle följa utfallet av tandvårdstaxan.

Tandvårdstaxans regler om utbetalning av ersättning till tandläkare

4 § tandvårdstaxan hade från början följande lydelse:

Tandläkare får ej meddela patient tandvård mot högre arvode än som följer av denna taxa. Tandläkaren får ej heller taga ut högre patientavgift av försäkrad än som framgår av taxan.

Privatpraktiserande tandläkare är skyldig att i fråga om all tandvård som han meddelar förete tandvårdsräkning för försäkringskassan. Tandvårdsräkning uppsattes enligt formulär som fastställes av riksförsäkringsverket.

11 § tandvårdstaxan innehöll en bestämmelse om att försäkringskassan skall bestämma den tandvårdsersättning som skall utgå för utförd behandling.

Nämnda stadganden i tandvårdstaxan ändrades genom kungörelse den 28 juni 1974 (1974:626). I 4 § andra stycket infördes därvid föreskrift om att privatpraktiserande tandläkare är skyldig att i fråga om all tandvård som han meddelar förete tandvårdsräkning för försäkringskassan och redovisa arbetstid och andra uppgifter som riksförsäkringsverket föreskriver. I 11 § tillades att de i 4 § föreskrivna uppgifterna skulle vara en förutsättning för utbetalning av tandvårdsersättning.

I 20 kap. 8 § lagen om allmän försäkring, som enligt vad ovan anförts är tillämplig även på tandvård, föreskrivs att den som är försäkrad eller eljest äger rätt till ersättning enligt lagen åligger att i enlighet med de föreskrifter som meddelas av regeringen eller efter regeringens bestämmande av riksförsäkringsverket lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen. Bemyndigande till riksförsäkringsverket har utfärdats i särskilt brev (1962:403). Bemyndigandet avser bl. a. rätt för verket att utfärda föreskrifter rörande skyldighet för enskild att lämna uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen i den mån Kungl. Maj:t inte förordnat på annat sätt eller riksförsäkringsverket inte finner föreskrifterna vara av sådan natur att det inte ankommer på verket att meddela dem.

Riksförsäkringsverket utfärdade den 19 september 1973 en cirkulärskrivelse till de allmänna försäkringskassorna angående tandvårdsersättning och förskott till tandläkare och tandtekniker. Under punkt 1.2 behandlades de blanketter som skall användas i utbetalningsrutinen. Bland dessa återfanns "FKF 7304 Samlingsräkning – tandvårdsersättning". Det angavs att blanketten skulle användas för varje räkningsperiod (i regel månad) och att underlaget skulle utgöras av de enskilda tandvårdsräkningarna. Om blankettens innehåll kan nämnas att överst finns en avdelning för ifyllande av uppgifter om tandläkaren. Härunder finns två särskilda fält, det ena för Uppgift om räkningsperiod m. m. och det andra för Uppgift om arbetad tid (vecka nr, antal timmar). Härfter följer plats för tandläkarens underskrift och för försäkringskassans anteckningar om påträffade fel vid kontrollsummering, kontroll av taxans tillämpning, belopp att utbetala m. m. I den av försäkringskassaförbundet utgivna skriften Intyg och kvitton (tandläkaren/försäkringskassan) sägs (s. 9) om fältet Uppgift om arbetad tid att "i fältet anges (för statistiskt ändamål) arbetad tid under räkningsperioden med uppdelning per vecka".

Ändringarna i 4 och 11 §§ tandvårdstaxan tillkom efter initiativ av riksförsäkringsverket, som i skrivelse till regeringen den 6 juni 1974 hemställde härom. I skrivelsen anförde riksförsäkringsverket avslutningsvis följande:

Sammanfattningsvis vill riksförsäkringsverket framhålla att det synes verket nödvändigt att ett klarläggande sker av verkets rätt att fordra in sådant underlag som krävs bl. a. för att verket skall kunna fullgöra uppgifter som verket uttryckligen fått sig ålagda genom uttalanden av regering och riksdag. Den behövliga informationen skulle medföra en utökning av hittillsvarande uppgiftslämnande.

Verket hemställer mot den angivna bakgrunden att i författning intas föreskrift om tandläkares skyldighet att enligt formulär som fastställs av verket på tandvårdsräkningarna eller på annat sätt redovisa arbetstid och övriga uppgifter som verket funnit erforderliga, samt att patienten i den utsträckning verket föreskriver skall få del av och betyga sådana uppgifter. Det måste även vara möjligt att från tandtekniker inhämta uppgifter om lager och inköpspriser för använt material. Som förutsättning för utbetalning av försäkringsersättning bör gälla att dessa bestämmelser iakttagits. Det bör särskilt framhållas, att de uppgifter om arbetad tid, som verket avser att inhämta med stöd av en sådan författningsbestämmelse, inte enbart kommer att registreras för statistiska ändamål. Tidsuppgifterna kommer liksom andra uppgifter på räkningarna m. m. att av försäkringskassorna användas också för kontrolländamål.

Skrivelsen hade aktualiserats av ett besvärssärande vari en privatpraktiserande tandläkare överklagat en försäkringskassas beslut att vägra utbetäla ersättning på den grund att tandläkaren på räkningsblanketten underlåtit att lämna uppgift om inarbetad tid. (Fallet refererat i JO:s ämbetsberättelse 1975 s. 464.) Riksförsäkringsverket fann i beslut den 5 juni 1974 att uppgift om arbetad tid inte var erforderlig för bestämmande av tandvårdsersättning under räkningsperioden. "På grund härav och då det inte som villkor för utbetalande av ersättning kunde krävas att dessa uppgifter lämnades" biföll riksförsäkringsverket besvären.

Ifrågavarande ändringar i tandvårdstaxan ur konstitutionell aspekt

2 kap. 3 § lagen om allmän försäkring innehåller ett bemyndigande för regeringen att bestämma grunderna för tandvårdsersättning efter förslag från riksförsäkringsverket. Sådant beslut får enligt stadgandet fattas för högst två år i sänder. Tandvårdstaxan är således tillkommen med stöd av detta bemyndigande.

I propositionen till tandvårdsreformen (1973:45) berörs bemyndigande-frågan endast kortfattat. Departementschefen anför sålunda:

Kungl. Maj:t föreslås bli bemyndigad att fastställa grunder för ersättning för utgifter för tandvård. Utredningen har som redan tidigare berörts lämnat förslag till en tandvårdstaxa, vari de närmare ersättningsreglerna tas upp.

Den föreslagna författningstekniken gör det möjligt att föra in de grundläggande bestämmelserna om den nya försäkringen i AFL utan att större ingrepp behöver göras i lagens nuvarande uppbyggnad. Jag förordar därför att utredningens förslag till författningsmässig utformning av tandvårdsförsäkringen i sina huvuddrag läggs till grund för propositionen.

Som utredningen föreslagit bör det ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa de närmare ersättningsreglerna i en tandvårdstaxa.

Till den närmare utformningen av lagstiftningen återkommer jag i en specialmotivering till de vid propositionen fogade lagförslagen.

Frågan kommenterades inte närmare vid riksdagsbehandlingen (SfU 1973:20).

Regeringens normgivningskompetens på grund av riksdagens bemyrkande behandlas i regeringsformens kapitel om normgivningsmakten (8 kap.).

Grundlagberedningen (SOU 1972:15 s. 104) anförde beträffande gränsen mellan lag och tillämpningsföreskrift att denna med nödvändighet var flytande. Klart var enligt beredningen att huvudreglerna, förutsättningarna för ingripande osv., alltid måste tas upp i själva lagen. Hur långt lagen skall gå i detaljer måste däremot vara riksdagens sak att bedöma.

Departementschefen uttalade rörande regeringens behörighet att besluta föreskrifter om verkställighet av lag, vari innefattas bl. a. tillämpningsföreskrifter, följande:

En fråga som förtjänar särskild uppmärksamhet gäller regeringens behörighet att besluta *föreskrifter om verkställighet av lag*. Enligt beredningen är gränsen flytande mellan sådant som bör avhandlas i själva lagen och sådant som bör betraktas som verkställighetsföreskrifter. Det är, fortsätter beredningen, klart att huvudreglerna alltid måste tas upp i själva lagen. Hur långt lagen skall gå i detaljer måste däremot vara riksdagens sak att bedöma. Ju mera detaljbetonad lagen blir, desto mindre blir utrymmet för reglering genom verkställighetsföreskrifter. Beredningens syn på hithörande frågor illustreras av dess framställning av regleringen av tystnadsplikten. Enligt beredningen skulle endast straffbestämmelsen och det huvudsakliga angivandet av de intressen som skall skyddas genom denna plikt behöva anges i lag. Att i detalj ange de fall då tystnadsplikt skall iakttas skulle däremot enligt beredningen på grund av bestämmelsen om regeringens behörighet att utfärda föreskrifter om verkställighet av lag kunna ankomma på regeringen.

Det har under remissbehandlingen påpekats att det, om man accepterar beredningens nu angivna synsätt, blir möjligt att få till stånd en långtgående faktisk delegation av normgivning till regeringen vid sidan av den i grundlagen förutsatta och därmed sätta hela dennas kompetensfördelning ur kraft. Det skulle vara tillräckligt att riksdagen begränsade sig till att besluta mycket allmänt hålla lagregler vilka sedan fylldes ut av regeringen med "verkställighetsföreskrifter". Jag delar de kritiskt inställda instansernas uppfattning att någon sådan möjlighet självfallet inte bör finnas. Med föreskrifter om verkställighet av lag bör enligt min mening i första hand förstås tillämpningsföreskrifter av rent administrativ karaktär. I viss utsträckning torde det emellertid vara ofrånkomligt att tillåta, att regeringen med stöd av sin behörighet att besluta verkställighetsföreskrifter i materiellt hänseende "fyller ut" en lag, även om lagen i och för sig skulle befinna sig inom det obligatoriska lagområdet. En förutsättning för att regeringen skall få göra detta måste emellertid vara, att den lagbestämmelse som skall kompletteras är så detaljerad att regleringen inte tillför något väsentligt nytt genom den av regeringen beslutade föreskriften. I verkställighetsföreskriftens form får således inte beslutas om något som kan upplevas som ett nytt åliggande för enskilda eller om något som kan betraktas som ett tidigare ej föreliggande ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. Jag anser exempelvis att regeringen inte på grund av sin behörighet att besluta föreskrifter om verkställighet av lag bör kunna utfärda sådana föreskrifter om tystnadsplikt som beredningen nämner.

I det ovan anmärkta fallet i JO:s ämbetsberättelse anförde JO Bertil Wengnergren beträffande frågan om rättigheten att kräva uppgift om inarbetad tid särskilt följande:

Mot bakgrund av riks försäkringsverkets åliggande enligt 2 kap. 3 § första stycket lagen om allmän försäkring samt departementschefens och socialförsäkringsutskottets förut återgivna uttalanden om att riks försäkringsverket skulle genom olika undersökningar följa utfallet av tandvårdstaxan och beräkna tandläkares nettoinkomst anser jag att riks försäkringsverket handlade helt följdriktigt då riks försäkringsverket bestämde sig för att från tandläkarna inhämta uppgifter om arbetad tid. Sådana uppgifter kunde med allt fog anses behövliga som underlag för en meningsfull uppföljning av tandvårdstaxans utfall och beräkning av tandläkares nettoinkomst. Riks försäkringsverket fick enligt min mening anses befogat inte bara att inhämta sådana uppgifter utan också att med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande enligt 20 kap. 8 § lagen om allmän försäkring ålägga tandläkarna att lämna dem.

När någon i en ansökan om viss förmån eller ersättning underlåter att lämna en uppgift, som han genom föreskrift på ansökningsblankett eller eljest ålagts lämna och som bedömts behövlig för sakens prövning, blir den naturliga följden att ansökningen i avsaknad av uppgiften förklaras ej kunna bifallas. Sökanden tvingas alltså att lämna uppgiften för att komma i åtnjutande av det sökta. Det ter sig dock fördenskill inte naturligt att i ett sådant fall säga att befogenheten att besluta om förmånen eller ersättningen används för att förmå sökanden att lämna viss uppgift. Uppgiften har här inget självändamål utan endast till ändamål att fullständiga det för ett positivt beslut erforderliga sakliga underlaget. Att ålägga den enskilde att lämna en sådan uppgift vid äventyr att ansökan eljest avslås är såväl sakligt som rättsligt invändningsfritt.

Ännorlunda ställer det sig om sökanden i ett ärende åläggs att vid äventyr att hans ansökan eljest avslås lämna en uppgift som hänför sig till något annat än det som utgör saken i ärendet och som alls inte behövs för denna saks prövning. Myndigheten använder då sina befogenheter som beslutande rörande vissa saker för att lösa sina uppgifter som beslutande rörande andra saker eller för att bistå annan myndighet med information. Beslutsbefogenheterna används härvid för ett för dem främmande och av lagstiftaren ej avsett ändamål. Myndigheten går härigenom vid sidan av lagen och handlar sålunda olagligt. I en rättsstat får en myndighet inte använda de befogenheter en lag ger den för andra ändamål än de är avsedda enligt lagen. Man brukar vid brott häremot tala om illojal maktanvändning eller maktmissbruk. Att utan författningsstöd ålägga en tandläkare att lämna uppgift om arbetad tid för "statistiskt ändamål" vid äventyr att hans ansökan om tandvårdserättning eljest avslås framstår i mina ögon som ett typiskt exempel på illojal maktanvändning.

Beträffande frågan om riks försäkringsverket med stöd av sina befogenheter att meddela tillämpningsföreskrifter ägde rätt att meddela föreskrift av den innebörd som sedermera intogs i 11 § tandvårdstaxan (rätt för försäkringskassa att innehålla ersättning om tandläkare underlåtit att lämna tidsuppgift) anförde JO avslutningsvis följande:

Jag vill här till erinra om mitt uttalande i ett tidigare ärende rörande fö-

reskrifter utfärdade av arbetsmarknadsstyrelsen (JO 1972 s. 486) att så mycket torde kunna sägas som att, om inga särskilda omständigheter tyder på annat, ett uppdrag till en förvaltningsmyndighet att meddela tillämpningsföreskrifter är att se som ett uppdrag vilket hänför sig till tillämpning i egentlig mening och inte till normgivning. Inga särskilda omständigheter har framkommit som tyder på att i riksförsäkringsverkets uppdrag att meddela tillämpningsföreskrifter skulle ligga att inte bara meddela föreskrifter om tillämpning i egentlig mening utan också att ge normer om t. ex. sanktioner mot försummat uppgiftslämnande. Det kan därför omöjligen antas att i förordningsmakten i fråga skulle ingå en befogenhet att införa en så kraftigt verkande och ingripande ekonomisk sanktion som ett inställande av tandvårdsersättnings utbetalning innebär. Fråga är ju om en sanktion som till sin verkningskraft är vida överlägsen t. ex. vitet.

PM med vissa uppgifter ang. slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter

Den 28 november 1974 besvarade justitieministern en fråga angående vilka principer som legat till grund för beslutet att ta bort beteckningen "Kunglig" för myndigheter, militära förband m. m. i samband med den nya författningens ikraftträdande och för hur beslut fattats i denna fråga. Justitieministern anförde bl. a. att enligt 1809 års regeringsform var det kungen som styrde riket. I detta låg bl. a. att kungen hade det förmella chefskapet över de myndigheter som var underställda Kungl. Maj:t. Bruket av ordet "Kunglig" framför myndighets namn utgjorde en markering av detta förhållande. Någon föreskrift om att myndighets namn skulle föregås av ordet "Kunglig" fanns enligt justitieministern inte. På senare tid inrättade myndigheter använde inte ordet framför sina namn. Ordet förekom inte heller framför myndighets namn i lagar och andra författningar. Enligt den nya regeringsformen är det regeringen som styr riket. Myndigheterna lyder där efter under regeringen, inte under kungen. En konsekvens av detta var enligt justitieministern att ordet "Kunglig", som markerar myndighetens lydnadsställning i förhållande till kungen, borde slopas framför myndighets namn. När det gällde militära myndigheter och förband tillkom den omständigheten att kungens ställning som högste befälhavare upphör.

Från statsrådsberedningen har inhämtats att frågan om slopande av "Kunglig" diskuterades vid en s. k. allmän beredning i slutet av oktober 1973. Man kom därvid fram till den ståndpunkt som redovisades av justitieministern i riksdagens frågedebatt den 28 november 1974. Något formellt regeringsbeslut ansågs inte erforderligt. Statsrådsberedningen har vidare upplyst att beteckningen "Kunglig" kommer att slopas i Sveriges statskalender och i svenska försvarsväsendets rulla.

Statskalendern utges enligt avtal mellan staten och AB Allmänna förlaget. Försvarsväsendets rulla utarbetas inom försvarsdepartementet.

Chefen för utrikesdepartementets administrativa avdelning utfärdade den 5 februari 1975 följande meddelande till bl. a. alla lönade utlandsmyndigheter.

"I och med den nya regeringsformens ikraftträdande har Konungens förmella chefskap över de myndigheter som lydit under Kungl. Maj:t upphört. Enligt den nya regeringsformen lyder myndigheterna under regeringe, inte under Konungen. Som följd härav bör prefixet "Kunglig" eller förkortningen därav slopas framför myndighetsnamn.

1. Rundstämplar med prefixet "Kungl." skall enl. PM 1974-11-15 omedelbart bytas ut. Successivt utbyte av sigill inom departementet pågår.

2. Papper, kuvert, komplimentskort m. m. med prefixet "Kungl." på olika språk får användas till dess upplagan tar slut. Därefter beställs nya utan prefix.

3. Kongruens bör tillämpas mellan brevhuvud och stämpeltext, dvs. äldre stämplat används för äldre brevpapper.

4. Vid skrift- och noteväxling med främmande beskickningar i Stockholm bör, så länge äldre brevpapper används, inlednings- och avslutningsfrasen innehålla prefixet "Kungl." på tillämpligt språk.

5. Vid skrivelse från departementet till utlandsmyndighet och vice versa eller från myndighet i utrikesförvaltningen till annan svensk myndighet bör prefixet icke begagnas i text.

6. Prefixet "Kungl." på skyltar, i präglingsspressar för pass och på utrikesrepresentationens sigill får behållas tills vidare, men skall borttagas vid nyanskaffning. Utlandsmyndigheterna kommer på vapenplåtar etc. som nyanskaffas att benämnas "Sveriges ambassad/generalkonsulat/konsulat/vicekonsulat".

7. Det bör i sammanhanget observeras att stora riksvapnet numera är att anse som det Kungl. Husets personliga vapen. Myndighet bör begagna lilla riksvapnet. Utbyte behöver dock inte ske annat än i samband med nyanskaffning."

Frågan om rikets vapen regleras i lag den 15 maj 1908 (SFS 1908:65).

Som *underbilagor 1-3* fogas två promemorior m. m. (utriksdepartementet, statsrådsberedningen) ang. vapen, sigill m. m.

Underbilaga 1

UTRIKESDEPARTEMENTET

PM

Bd U Waltré

1974-11-15

Sigill och stämplat inom utrikesdepartementet
(1 bil.)

Som framgår av närslutna skrivelse från statsrådsberedningen skall beteckningen "Kunglig" utgå ur texten på sigillen i anslutning till ikraftträdandet vid årsskiftet av den nya RF.

Beteckningen kan dock tills vidare bibehållas inom utrikesrepresentationen på sigill, stämplat, vapenplåtar, brevpapper, kuvert, komplimentskort o. dyl. samt i präglingspressar för pass.

Beträffande det framtida bruket av de s. k. rundstämplarna inom departementet torde en begränsning böra ske till endast verbalnoter.

Stämpelbruket på de s. k. tredjepersonsskrivelserna bör principiellt kunna upphöra. En ersättningsanskaffning med modifierade rundstämplar (i bruk f. n. minst 400 st.) beräknas medföra en engångsutgift på cirka 10.000 kronor.

*Underbilaga 2**STATSRÅDSBEREDNINGEN**Rättschefen**1974-11-13**Expeditionscheferna**Departementens sigill*

En konsekvens av den nya RF blir att bl. a. departementen upphör att vara "Kunglig". Det har ansetts lämpligt att bl. a. sigill med denna beteckning framför departementsnamnet byts ut mot sådana som upptar enbart departementsnamnet.

I fråga om utformningen av de nya sigillen har samråd skett med statsheraldikern. Man har därvid kommit fram till att de nya sigillen bör bestå av det krönte lilla riksvapnet omgivet av resp. departementsnamn enligt samma modell som utarbetats för regeringsrätten och högsta domstolen.

Per-Erik Nilsson

PM angående fråga om vissa villkor i samband med lokalisering av industriverksamhet

Bostadsministern besvarade den 21 november 1974 en enkel fråga i riksdagen om vilka principer som gäller för uttagande av avgifter vid produktion av oljeplattformar. Bostadsministern yttrade bl. a. följande:

Frågan synes avse vilka villkor som kan föreskrivas i samband med tillståndsgivning enligt 136 a § byggnadslagen. Denna bestämmelse, som innebär att Kungl. Maj:t skall pröva vissa industrilokaliseringar, infördes samtidigt som riksdagen lade fast riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten. I likhet med vad som gäller då Kungl. Maj:t ger tillstånd till företag enligt vattenlagen ges i 136 a § byggnadslagen möjlighet för Kungl. Maj:t att vid tillståndsgivning föreskriva villkor för tillgodoseende av allmänna intressen. I huvudsak kan sådana villkor avse dels åtgärder av skadeförbyggande karaktär, dels ålägganden att betala penningbelopp eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras.

Frågan huruvida penningbelopp över huvud taget skall föreskrivas i tillståndsärenden, antingen detta gäller tillverkning av oljeutvinningsplattformar eller annan verksamhet, måste prövas i varje enskilt fall med hänsyn till företagets omfattning och art samt platsen för företaget och de konsekvenser etableringen medför. Befinns föreskrifter om penningbelopp böra meddelas får beloppets storlek prövas med beaktande av nyss nämnda omständigheter och de intressen som skall tillgodoses. Prövningen måste alltså avse varje enskilt fall, och några exakta regler går följaktligen inte att uppställa.

Den berörda bestämmelsen i byggnadslagen – 136 a – har följande innehåll:

Är valet av plats för industriell eller liknande verksamhet av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar, skall verksamhetens lokalisering prövas av Konungen. Konungen föreskriver vilka slag av sådan verksamhet som skall underkastas Konungens prövning och kan även föreskriva sådan prövning beträffande viss verksamhet som avses i första punkten.

Tillstånd enligt första stycket till lokalisering får meddelas endast om kommunen tillstyrkt detta.

Konungen kan föreskriva villkor för tillgodoseende av allmänna intressen.

Tillstånd kan göras beroende av att saken inom viss tid fullföljes genom ansökan till koncessionsnämnden för miljöskydd i den ordning som föreskrives i miljöskyddslagen (1969:387).

Kungörelsen (1972:781) om lokaliseringsprövning beträffande industriell verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen m. m. innehåller bl. a. följande bestämmelser:

Nyanläggning av följande slag av verksamhet skall prövas av Kungl. Maj:t:
Maj:t:

1. järn- och stålverk, metallverk och ferrolegeringsverk,
2. träsliperi, pappersbruk och cellulosafabrik,
3. fabrik för framställning av petrokemiska produkter,
4. fabrik för raffinering av råoljor,
5. atomkraftanläggning,
6. anläggning för upparbetning av atombränsle,
7. ångkraftanläggning och annan anläggning för eldning med fossilt bränsle med tillförd effekt överstigande 500 MW,
8. fabrik för framställning av gödselmedel,
9. cementfabrik.

Finner Kungl. Maj:t för särskilt fall att verksamhet som avses i första stycket ej är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar, kan Kungl. Maj:t medgiva undantag från provningsskyldighet enligt första stycket.

Som *underbilaga* fogas det beslut om avgiftsbeläggning av produktion av oljeborrtorn som diskuterades i frågedebatten den 21 november 1974 (se s. 6–8 i bilagan). Något ytterligare fall av sådan avgiftsbeläggning har enligt uppgift från bostadsdepartementet inte förekommit.

Enligt 19 § miljöskyddslagen (ML) kan regeringen i vissa större ärenden där det är fråga om miljöfarlig verksamhet (se 6 § miljöskyddslagen) meddela särskilda villkor för att tillgodose allmänna ändamål i bygden. Sådana villkor har meddelats i ett ärende, nämligen i det s. k. Brofjordenärendet 1971.

Regeringen kan enligt 4 kap. 17 § vattenlagen (VL) förordna att större vattenföretags tillåtlighet skall prövas av regeringen. I samband med sådan provning kan regeringen – 4 kap. 18 § – föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen (se SFS 1971:531). Sådan möjlighet har funnits sedan vattenlagens tillkomst 1918 och utnyttjats i betydande omfattning. Villkoren har ofta gått ut på att sökanden i vattenmål ålagts att betala vissa belopp, s. k. villkorsmedel.

Beträffande motiven till den aktuella bestämmelsen i byggnadslagen (BL) – 136 a – anfördes i prop. 1972:111 om fysisk riksplanering (bilaga 2 s. 367–368 och 398) bl. a. följande:

”Den föreslagna ordningen för Kungl. Maj:ts provning innebär att Kungl. Maj:t efter särskild ansökan av den som vill driva verksamheten meddelar ett beslut rörande frågan om verksamheten får förläggas till viss plats eller inte. Skulle provningen utmynna i ett avslagsbeslut blir detta naturligtvis bindande. Om ansökningen bifalls, måste verksamheten i tillståndsbeslutet preciseras till sin art och omfattning. Jag biträder förslaget i promemorian att Kungl. Maj:t därvid bör ha möjlighet att närmare bestämma den tillåtna verksamhetens omfattning och art också med hänsyn till de försiktighetsmått

som skall iaktas från miljöskyddssynpunkt. För att kunna göra detta måste, som jag redan sagt, Kungl. Maj:t regelmässigt inhämta yttrande från bl. a. koncessionsnämnden.

I BL bör vidare, i likhet med vad som enligt 1971 års ändringar i VL gäller om Kungl. Maj:ts tillåtlighetsprövning enligt VL och i överensstämmelse med vad som har föreslagits i promemorian, införas en bestämmelse om att Kungl. Maj:t i samband med att tillstånd lämnas till att verksamhet förläggs till viss plats kan föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen. Vidare bör Kungl. Maj:t föreskriva villkor för tillgodoseande av allmänna intressen. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 4 kap. 18 § fjärde stycket VL. Att, såsom Svea hovrätt synes åsyfta, i lagtexten anknyta till bygdens intressen på sätt som har skett i ML har inte ansetts vara lämpligt. Jag vill härvidlag hänvisa till vad föredragande departementschefen anförde i samband med tillkomsten av nämnda bestämmelse i VL (prop. 1971:106 s. 110). Att Kungl. Maj:t dessutom har möjlighet att närmare bestämma den tillåtna verksamhetens omfattning och art med hänsyn till de försiktighetsmått som skall iaktas från miljöskyddssynpunkt, framgår av vad jag anfört i den allmänna motiveringen."

I prop. 1969:28 med förslag till miljöskyddslag anfördes följande (s. 250–251 och 275) beträffande den förut berörda 19 § miljöskyddslagen:

"Enligt min åsikt är ändamålet att tillgodose allmänna intressen med knytning till den bygd som drabbas av miljöstörningar värt allt beaktande. Även om skäliga renings- och driftsåtgärder vidtas kan det ibland kvarstå svårämbara allmänna olägenheter i en miljöstörande anläggnings omgivning. Detta är f. ö. den principiella motiveringen för avgiften enligt 8 kap. 34 § vattenlagen. Departementschefen yttrade nämligen i prop. 1941:45 s. 117 att avgiften skall utgå på grund av de mera svårbestämbara skador som inte kan motverkas genom andra åtgärder eller inte kan bestämt lokaliseras.

De allmänna bygdeintressena kan emellertid tillgodoses enklare på annan väg än genom en avgift. Jag föreslår en bestämmelse som innebär att Kungl. Maj:t i underställningsärenden kan förknippa tillstånd med villkor för att tillgodose allmänna intressen inom den bygd som berörs. Som modell för bestämmelsen bör den praxis tjäna som utbildats i ärenden enligt 4 kap. 13 § vattenlagen. I samband med att Kungl. Maj:t lämnar medgivande till vattenregleringsföretag som underställs Kungl. Maj:ts prövning enligt detta lagrum brukar särskilda villkor föreskrivas för att främja olika allmänna intressen i orten. Det kan vara fråga om kontanta bidrag till gemensamma anläggningar eller till ortens näringsliv över huvud taget. Villkoren kan också gå ut på att företagaren själv skall utföra anläggningar eller åtgärder som är av allmänt intresse för bygdens befolkning. Förfarandet tillämpas också i fråga om större vattenbyggnadsföretag som hänskjuts till Kungl. Maj:ts avgörande enligt 2 kap. 20 § 3 mom. vattenlagen. Ett system av

den typ jag nu har beskrivit ger möjlighet att på ett smidigt sätt kompensera allmänna olägenheter i ett företags omgivning vilka inte kan ersättas i annan ordning. Ett nära till hands liggande exempel är att företaget lämnar bidrag till eller utför fritidsanordningar eller fritidsområden i stället för sådana som gått förlorade genom den miljöstörande anläggningen.

Paragrafen saknar motsvarighet i immissionssakkunnigas förslag. Den ger Kungl. Maj:t möjlighet att förena ett tillstånd med särskilda villkor för att tillgodose allmänna ändamål i bygden.

Departementschefen. Som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen är den föreslagna befogenheten att meddela särskilda villkor av samma art som den möjlighet som Kungl. Maj:t har enligt 4 kap. 13 § vattenlagen att förena tillstånd till vattenregleringsföretag med villkor som främjar bygdens intressen. Beträffande innebörden av uttrycket bygden kan viss ledning hämtas i vattenlagen och i den praxis som utbildats i fråga om tillämpningen av 4 kap. 13 och 15 §§ vattenlagen. När uttrycket förekommer i t. ex. 4 kap. 15 § vattenlagen avses inte en begränsning till det direkt drabbade området. Också endast indirekt berörda områden kan räknas till bygden (se prop. 1944:169 s. 68, 2 LU 1944:33 s. 28 och prop. 1959:31 s. 34). Motsvarande gäller enligt mitt förslag."

Vad slutligen gäller motsvarande villkor enligt vattenlagen anföres i prop. 1971:106 med förslag till lag om ändring i vattenlagen bl. a. följande (prop. s. 65 och 110):

"De s. k. särskilda villkor som f. n. brukar förenas med Kungl. Maj:ts tillstånd till företag i vatten kan sägas vara av två, principiellt sett olika slag. Den ena typen avser villkor som innebär åläggande för sökanden att betala penningbelopp eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras. Den andra typen utgörs av villkor som i och för sig skulle ha kunnat föreskrivas också av vattendomstolen. Dessa villkor avser närmast åtgärder av skadeförebyggande karaktär. Gemensamt för de båda villkorstyperna kan sägas vara att de går ut på att tillgodose allmänna intressen. Kungl. Maj:t bör enligt utredningens mening alltjämt ha möjlighet att förena ett tillstånd med villkor i det syftet. En bestämmelse härom föreslås i punkt 4 i 4 kap. 17 § andra stycket.

Det förhållandet att tillståndsfrågor kommer att underställas Kungl. Maj:t för avgörande i större utsträckning än f. n. torde enligt utredningen inte böra leda till att sökande i vattenmål underkastas särskilda villkor annat än i ungefär samma situationer som nu. Genom villkoren kan Kungl. Maj:t gottgöra intressen som har kommit i kläm och förebygga konflikter. Kungl. Maj:ts befogenhet att föreskriva särskilda villkor bör inte som i 19 § miljöskyddslagen begränsas till att avse allmänna intressen i bygden. En sådan begränsning skulle minska möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose fiskeri- och renskötselintressena. Det är vanligen en uppgift för vat-

tendomstolen att faställa närmare föreskrifter rörande företagens utformning och om skadeförebyggande eller skadebegränsande åtgärder. Kungl. Maj:ts befogenhet att lämna motsvarande föreskrifter bör dock för den skull inte begränsas. Den bör för övrigt kunna inbegripa rätt att föreskriva exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar o. d. liksom antikvarisk-kulturarvet inventeringar skall utföras på sökandens bekostnad. Vidare synes ägare av grundvatten.

I fråga om Kungl. Maj:ts möjlighet att föreskriva särskilda villkor i samband med ett tillstånd kan jag ansluta mig till vad utredningen har anfört. Villkor bör alltså komma i fråga i ungefär samma situationer som f. n. I likhet med utredningen anser jag det olämpligt att i lagtexten anknyta till bygdens intressen, eftersom detta skulle kunna minska möjligheterna att på lämpligaste sätt tillgodose fiskeri- och renskötselintressena.”

Riksdagen följde regeringens förslag i de berörda lagstiftningsfrågorna.

Angående gränsdragningen mellan skatter och avgifter m. m. hänvisas till författningsutredningens betänkande SOU 1963:17 (s. 366–374). Beträffande finansmakten enligt äldre och nuvarande RF hänvisas till prop. 1973:90 (s. 140 ff. och 212 ff.).

*Underbilaga**BOSTADSDEPARTEMENTET**Avskrift**1974-09-20**Fl 2139/74 (delvis)**Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet**Fack**103 40 STOCKHOLM*

Prövning enligt 136 a § byggnadslagen av etablering för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i Strömstads kommun, Göteborg och Bohus län.

Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet (SCG) anhöll i skrivelse, som inkom till bostadsdepartementet den 18 februari 1974, om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen att i Strömstads kommun etablera verksamhet för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i betong. Verksamhet avsågs komma att bedrivas dels under fem år i Kecalviken för tillverkning av bottendelar till sådana plattformar, dels i ett djupvattenläge vid Kålvik på Hogdalsnåset för de gjutningsarbeten m. m. som återstår för plattformstillverkningen.

I skrivelse den 13 september 1974 utvidgade SCG sin ansökan till att avse två djupvattenlägen vid Kålvik i stället för, såsom ursprungligen avsågs, ett läge.

Såsom ansökningsen slutligen utformats går tillverkningen i huvudsak till på följande sätt:

En bottendel som kan få en diameter av 120 m och en höjd av 20 m gjuts i en för detta ändamål iordningställd torrdocka i Kecalviken. Bottendelen bogseras till djupvattenläge vid Kålvik för fortsatt gjutning och viss utrustning av plattformen. I djupvattenläge byggs plattformen på till en sammanlagd höjd av 125–200 m. Produktionen sker i ett läge som i skrivelsen den 13 september 1974 benämns A1. Detta läge tillåter dock ej färdigställning och utrustning av de största plattformarna. Sådana plattformar avses därför att flyttas till ett annat djupvattenläge benämnt A2 där färdigställning och utrustning sker. Efter slutförda arbeten vid Kålvik bogseras plattformen till öppet hav.

I delbeslut den 10 maj 1974 fann Kungl. Maj:t att den provisoriska torrdockan i Kecalviken för den sökta tidsbegränsade tillverkningen där icke stod i strid med de av riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition (1972:111) angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten fastställda riktlinjerna för markanvändningen. Kungl. Maj:t lämnade SCG det sökta tillståndet till etablering i Kecalviken för tillverkning av bottendelar till oljeutvinningsplattformar. För tillståndet skulle vissa villkor gälla. Bl. a. förfaller tillståndet om tillverkning icke påbörjats den 1 januari 1975.

Beträffande verksamheten på och utanför Hogdalsnäset för tillverkning av plattformar i djupvattenläge uttalade Kungl. Maj:t i beslutet:

”Huvudfrågan vid prövning av den planerade verksamheten är om denna strider mot de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för markanvändningen. I dessa slås fast att skärgårdskusten från Brofjorden till norska gränsen är av särskilt värde för friluftslivet och representerar stora värden för kulturminnesvärden och den vetenskapliga naturvärden. Riktlinjerna innebär vidare att etablering av miljöstörande industri inom området bör undvikas. Riksdagen har dock uttalat att djuphamnsmöjligheterna vid Idefjorden bör kunna tillvaratas.

Vattenområdena vid Hogdalsnäset är de i praktiken enda tänkbara i landet för avsedd plattformstillverkning i djupvattenläge på grund av de djupförhållanden som erfordras. De störningar som det avsedda byggandet i djupvattenläge medför kan inte antas bli svårare än störningarna från en djuphamn. Inverkningsarna på miljön på Hogdalsnäset av tillverkning i djupvattenläge begränsas om denna typ av tillverkning koncentreras till ett enda område. På grund av vad som sålunda anförts och under förutsättning att erforderliga sjömätningar visar att en led med tillräckliga dimensioner för utbogseringen av plattformarna kan anordnas utan ingrepp i miljön finner Kungl. Maj:t att tillverkning av plattformar i djupvattenläge kan få ske inom ett område vid Hogdalsnäset. Kålviksområdet kan accepteras för sådant ändamål.

Med hänsyn till riktlinjerna för markanvändningen på Hogdalsnäset och för att de unika förutsättningarna för plattformstillverkning i djupvattenläge i Kålviksområdet skall kunna nyttjas på ett från samhällseliga synpunkter ändamålsenligt sätt finner Kungl. Maj:t att frågan om tillstånd till den avsedda verksamheten i Kålviksområdet ej bör slutligt avgöras innan frågor om huvudmannaskap för området och reglering av tillträdet till djupvattenläge lästs.”

Samtidigt med SCG:s ansökan behandlades hos Kungl. Maj:t en ansökan av ABV-Vägförbättringar Aktiebolag (ABV) om tillstånd enligt 136 a § byggnadslagen att i Strömstads kommun etablera verksamhet för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i betong vid Kobbungen på Hogdalsnäset. I beslut den 10 maj 1974 avslog Kungl. Maj:t ABV:s ansökan.

Efter beslut den 10 maj 1974 har frågorna om utnyttjande av de stora vattendjupen vid Hogdalsnäset varit föremål för ytterligare utredningar och överväganden. Bl. a. pågår utredning om den närmare avgränsningen av det område vid Kålvik som kan komma att tillåtas för användning av vattendjupen. De områden som SCG begär att få ta i anspråk ryms inom de gränser som kommer i fråga vid slutlig avgränsning av ett område vid Kålvik för plattformstillverkning.

Såsom framgår av de i det föregående återgivna uttalandena i Kungl. Maj:ts beslut den 10 maj 1974 har verksamhet vid Kålviksområdet av det slag varom nu är fråga funnits förenlig med de av riksdagen fastlagda rikt-

linjerna för markanvändningen inom norra Bohusläns kustområde. På grund härav och då sjömätningar har utvisat att djupförhållandena utanför Kålvik är tillräckliga för plattformstillverkning i djupvattenläge och att utbogsringens led till öppet hav för plattformar finns, bör Kålviksområdet bli det område på Hogdalsnäset som får tas i anspråk för etablering för byggande av oljeutvinningsplattformar. SCG kan således ges tillstånd till sådan etablering vid Kålvik.

För de största plattformar som kan komma att tillverkas kan bogseringen ut till öppet hav vara förenad med problem. Det är av vikt att de mark- och vattenområden det här gäller inte onödigt blockeras. Tillståndet bör därför förknippas med föreskrift att bolaget för varje plattform skall låta upprätta plan för bogsering till öppet hav. Planen skall underställas sjöfartsverket innan tillverkning av plattformen får påbörjas. Bolaget bör dessutom åläggas att avlägsna plattform som i samband med in- och utbogsring eller vid förflyttningar eller opåräknade rörelser på tillverkningsplatsen strandat eller havererat på annat sätt. Slutligen bör bolaget åläggas att ta och vidmakthålla försäkring som täcker kostnaderna för att avlägsna havererad plattform.

Det djupvattenområde som nu görs åtkomligt för plattformstillverkning är unikt för landet. Med hänsyn härtill och till de verkningar för samhälle och enskilda som etablering av denna typ av verksamhet medför, bör det område som totalt kommer att tas i anspråk utnyttjas rationellt. Detta är särskilt viktigt med tanke på betydelsen av jämn sysselsättning i regionen. Det är i dag ej möjligt att förutse på vilket sätt vattendjupen i framtiden bäst kan utnyttjas. Från allmän synpunkt bör därför enskilt företag inte ha oinskränkt rätt till verksamhet inom området. Tillstånd för SCG att tillverka plattformar i området bör på grund av det anförda tidsbegränsas för att möjliggöra omprövning. Vidare bör SCG nu endast få tillstånd att utnyttja ett djupvattenläge för plattformstillverkning. Tillståndet bör avse det läge som i skrivelsen den 13 september 1974 betecknats A1. Förtöjningar m. m. i samband med tillverkning i detta läge bör anordnas så att andra djupvattenlägen icke blockeras. Djupvattenläget tillåter såvitt nu kan bedömas ej färdigställande av de största plattformar som kan komma att tillverkas. För att kunna färdigställa sådana plattformar kommer därför SCG att vid behov senare beredas åtkomst till annat djupvattenläge inom Kålviksområdet. SCG:s etablering på land bör göras så att södra delen av strandlinjen i Kålviksdalgången hålls öppen för anordnande av kajområde för transporter till och från annat djupvattenläge än det som SCG nu får tillstånd att använda. Projekteringen av väg och andra anläggningar i Kålviksdalgången bör ske så att transporter till detta kajområde möjliggörs också för annat företag.

Etablering i Kålviksområdet aktualiserar en rad miljöfrågor, arbetsmarknadsfrågor, vägfrågor och sjöfartsfrågor.

I utredningen angående avgränsning av det område vid Kålvik som bör

få tas i anspråk för användning av vattendjupen har länsstyrelsen den 11 juli 1974 avgivit ett yttrande vartill fogats en den 1 juli 1974 upprättad promemoria med tillhörande kartredovisning från naturvårdsenheten vid länsstyrelsen. I promemorian behandlas naturvårdssynpunkter på området och tas upp frågor om markutnyttjande och markreservering. Materialet innehåller en invetering av särskilt känsliga landskapspartier. Vad som har anförts i promemorian bör beaktas vid placering och utformning av anläggningar på land. För etableringen och verksamheten inom det område som SCG får ta i anspråk bör meddelas föreskrifter som gör det möjligt att förebygga eller avhjälpa miljöstörningar. Den industriella verksamheten inom anvisat område vid Kålvik bör med hänsyn till det anförda bli föremål för särskild prövning av miljövårdsmyndighet. SCG bör därför åläggas att enligt 9 § miljöskyddslagen hos koncessionsnämnden för miljöskydd inhämta besked om lämpliga störningsbegränsande åtgärder och andra försiktighetsmått. Vissa av etableringsarbetena utgör byggande i vatten och prövas av vattendomstol enligt vattenlagens bestämmelser. Även övriga etableringsarbeten såsom anläggande av tillfartsvägar och upplagsplatser m. m. bör med hänsyn till den störningskänsliga omgivningen bli föremål för särskild prövning. Det bör sålunda uppdragas åt länsstyrelsen att meddela närmare föreskrifter för andra etableringsarbeten än dem vartill tillstånd lämnats eller framdeles lämnas av vattendomstolen. Naturomvandlande anläggningsarbeten bör ej få påbörjas i området innan SCG visat att bolaget har erhållit order om leverans av oljeutvinningsplattform i betong.

Verksamheten i Kålviksområdet kan komma att medföra önskemål om följetableringar i angränsande områden. Pågående planeringsarbeten för dessa områden med anledning av de av riksdagen fastlagda riktlinjerna för markanvändningen i det aktuella kustområdet får utvisa vilka åtgärder till skydd för natur och miljö som erfordras.

Beträffande det intrång som kan befaras för omgivningen till följd av verksamheten, har koncessionsnämnden för miljöskydd i yttrande den 22 april 1974 anfört:

”Även om alla till buds stående åtgärder vidtas för att reducera intrånget för omgivningen, måste det befaras att den planerade verksamheten på Hogdalshalvön kommer att ge upphov till väsentligt men för närliggande bebyggelse. Intrångsersättning eller i svårare fall inlösen av fastighet eller del av fastighet kan därför ifrågakomma. I den mån uppkommande olägenheter beror på byggande i vatten kan frågan om inlösen eller intrångsersättning prövas av vattendomstolen, men i övrigt skall sådan fråga avgöras av fastighetsdomstolen i länet.

– Processekonomiska synpunkter och angelägenheten av likformig bedömning av de olika inlösnings- och ersättningsfallen talar för att prövningen av de ersättningsfrågor som inte behandlas av vattendomstolen sker i ett sammanhang. Härtill kommer att det för en enskild sakägare är förenat med utredningssvårigheter och ekonomiska risker att anhängiggöra ersätt-

ningstalan vid fastighetsdomstol. Koncessionsnämnden anser därför att som villkor för eventuellt lokaliseringstillstånd avseende Hogdalshalvön bör föreskrivas skyldighet för bolagen att inom viss tid – förslagsvis sex månader från dagen för Kungl. Maj:ts beslut – påkalla prövning enligt 34 § andra punkten miljöskyddslagen av förekommande frågor om ersättning (inkl. inlösen) i anledning av olägenheter som till följd av företagen vållas bostads- eller fritidsfastigheter i Sverige inom en kilometers avstånd från blivande "docksite" eller "watersite" och för vilka ersättning inte bestämts i annan ordning."

Kungl. Maj:t finner i likhet med koncessionsnämnden att föreskrift bör ges om påkallande av prövning av ersättningsfrågor.

Utredningen i ärendet ger vid handen att behovet av arbetskraft för verksamheten är möjligt att tillgodose. Verksamhetens omfattning och speciella karaktär gör dock att åtgärder bör vidtas för att skapa en tillfredsställande arbets- och boendemiljö samt upprätthålla rimlig arbetskraftsomsättning. Etableringen kommer att medföra stora krav på såväl bolaget som kommunen i detta avseende. Av utredningen framgår att en etableringsgrupp bildats den 3 april 1974. I gruppen ingår ledamöter från Svenska byggnadsarbetareförbundet, SCG, Strömstads kommun och arbetsförmedlingen i kommunen. Inom gruppen, som främst skall vara ett rådgivande organ, avser man att diskutera olika problem som uppstår, bl. a. frågor om arbetskraft, planering, rekrytering, utbildning, kommunikationer och bostäder. En grupp av detta slag måste anses vara av stort värde då det gäller att lösa personalfrågor m. m. Kungl. Maj:t förutsätter dock att samråd sker med länsarbetsnämnden samt arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer då det gäller rekrytering av arbetskraft. Då det är av stor vikt att arbetskraftsrekryteringen sker på ett planmässigt sätt synes det vidare lämpligt att bolaget efter samråd som nu har sagts för varje plattform upprättar och till länsarbetsnämnden inger rekryteringsplan samt underrättar nämnden om nödvändiga avsteg från planen. Även de allmänna anställningsvillkoren för personalen, såsom frågor om arbets- och boendemiljö, är av väsentlig betydelse för att en nyetablering av den omfattning det är fråga om skall kunna klaras på ett tillfredsställande sätt. Kungl. Maj:t förutsätter att frågor av detta slag löses genom avtal mellan bolaget och berörda arbetstagarorganisationer.

Transportkonsekvenserna av etablering i den storleksordning det här är fråga om medför uppenbarligen en rad investeringar i vägnätet i form av förbättringar, utbyggnader m. m. De investeringar på vägnätet i anslutning till Kålviksområdet och på väg 1038 – innefattande vägskelet mellan väg 1038 och E 6 – som blir en direkt följd av etableringen i Kålvik bör bekostas av bolaget även om vägarna används av andra trafikanter.

Konsekvenser kommer även att uppstå för andra vägar i Strömstadsregionen, främst vägarna E 6 och 988. Vad särskilt gäller väg 988 erinras om att den i nuvarande skick icke har den bärighet och standard i övrigt

som erfordras för de transportkvantiteter som kan förutses. Sannolika skäl talar för att det för vägen tillåtna axel/boggitrycket därför måste begränsas såvida icke vägen förstärks och förbättras.

Etableringen vid Kålvik kommer, med hänsyn till den fartygstrafik som passerar mellan Kattholmen och fastlandet, att göra det nödvändigt att förbättra fyren Kattholmen. Fyren måste förstärkas och omsektoreras. Eventuellt kommer även andra säkerhetsanordningar för fartygstrafiken att erfordras till följd av industrietableringen. Föreskrift bör ges om att bolaget skall bekosta förbättring av fyren, farledsutmärkning och andra åtgärder som sjöfartsverket finner erforderliga i anledning av etableringen och verksamheten.

I den av naturvårdsenheten vid länsstyrelsen upprättade promemorian har påpekats att grusresurserna i norra Bohuslän är begränsade samt att det är av vikt att man hushållar med de tillgångar som finns. Naturvårdsenheten anför vidare att det är angeläget att företaget ges tillgång till bergkrossmaterial redan i initialskedet av byggverksamheten samt att det är viktigt att bolaget tidigt söker samråd med länsstyrelsen i frågor om materialförsörjningen för betongtillverkningen. Föreskrift om sådant samråd bör ges.

Garantier bör skapas för att naturen, när tillstånd till verksamhet ej längre föreligger, så långt som det är möjligt återställs. Bolaget bör därför åläggas att efter tillståndstidens utgång vidta de återställningsåtgärder som kan påfordras av länsstyrelsen efter samråd med kommunen. Innan etableringsarbeten i området påbörjas bör det åligga bolaget att hos länsstyrelsen ställa av länsstyrelsen godkänd säkerhet för fullgörande eller bekostande av vad som kan komma att föreskrivas i detta avseende.

Den mark som får tas i anspråk i enlighet med de överväganden som görs i detta beslut ligger i ett område som är av särskilt värde för friluftslivet och representerar stora värden för kulturminnesvärden och den vetenskapliga naturvården. På grund härav bör bolaget enligt 136 a § byggnadslagen tredje stycket förpliktas att för varje plattform betala särskild avgift att användas för att tillgodose ifrågavarande intressen. Avgiften bör sättas till fem kronor per ton av plattformens vikt då den bogseras bort från tillverkningsområdet. Avgifterna bör betalas in till länsstyrelsen. Inbetalda medel bör användas på det sätt Kungl. Maj:t efter förslag av länsstyrelsen beslutar för åtgärder som tillgodoser det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvärden i främst norra Bohuslän.

Kungl. Maj:t lämnar SCG tillstånd till etablering på fastigheterna Medby 1:7, 1:8, 1:22 och 1:32 vid Kålvik för tillverkning av oljeutvinningsplattformar av betong i ett djupvattenläge, som i skrivelsen den 13 september 1974 betecknats A1.

Ett område som genom rastring markerats på bifogade karta (bilaga)

får ej tas i anspråk för anläggningar i anledning av nu givet tillstånd. Förtöjning för plattform i djupvattenläget får dock, efter anvisning av länsstyrelsen, anordnas inom detta område.

Om tidigare meddelat tillstånd till tillverkning i Kecalviken av bottendelar till oljeutvinningsplattformar förefaller på grund av att tillverkning där ej påbörjats före den 1 januari 1975 är även detta tillstånd förfallet.

Tillståndet gäller under tiden fram till den 1 september 1979.

Fråga om förlängning av tillståndet skall väckas hos Kungl. Maj:t senast vid utgången av år 1977.

Arbetena för iordningsställande av tillverkningsområdet vid Kålvik skall utföras på sådant sätt att minsta möjliga intrång uppkommer för motstående allmänna och enskilda intressen. Projekteringen av väg och andra anläggningar i Kålviksdalgången skall ske så att transporter liksom ledningsdragning till det område, som i bilagan markerats genom rastning, möjliggörs också för annat företag. Såvitt gäller andra arbeten än dem som omfattas av vattendomsstols avgörande ankommer det på länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län att meddela närmare föreskrifter i nämnda hänseenden.

SCG skall för länsstyrelsen visa att bindande avtal angående leverans av oljeutvinningsplattform av betong träffats innan naturomvandlande arbeten inom området får påbörjas.

SCG skall i ansökan till koncessionsnämnden för miljöskydd begära prövning i vad avser de störningsbegränsande åtgärder och andra försiktighetsmått som bör gälla med avseende på den industriella verksamheten. Denna verksamhet får ej påbörjas förrän koncessionsnämnden meddelat beslut i frågan.

SCG är skyldigt att sedan tillverkning i området påbörjats dock senast sex månader därefter påkalla prövning vid vederbörande fastighetsdomstol jämlikt 34 § andra punkten miljöskyddslagen av förekommande frågor om ersättning med anledning av olägenheter som till följd av etableringen och verksamheten vållas bostads- eller fritidsfastigheter inom en kilometers avstånd från området. Vad nu sagts skall dock ej gälla i fråga om fastigheter för vilka ersättningsfrågorna slutligt avgjorts i annan ordning.

SCG skall svara för kostnaderna för de åtgärder på vägnätet i anslutning till Kålviksområdet och på väg 1038, innefattande vägskalet mellan väg 1038 och E 6, som vägverket finner erforderliga till följd av etableringen.

Tillverkning av viss plattform i Kålviksområdet får ej påbörjas innan in- och utbogsplan för plattformen upprättats och underställts sjöfartsverket. Det åligger bolaget att i samband med in- och utbogsplaneringen vidta de åtgärder sjöfartsverket kan komma att påkalla efter granskning av underställd bogseringsplan.

Det åligger SCG att avlägsna plattform som i samband med in- och utbogsplanering eller vid förflyttningar eller opåräknade rörelser på tillverkningsplatsen strandat eller havererat på annat sätt. Det åligger vidare SCG att ta och vidmakthålla försäkring som täcker kostnaderna för att avlägsna ha-

vererad plattform. Bevis om att avtal träffats om sådan försäkring skall företes för länsstyrelsen innan tillverkning av plattform får påbörjas i Kålviksområdet.

SCG skall svara för sjöfartsverkets samtliga kostnader för förbättringar av fyren Kattholmen, farledsutmärkning och andra erforderliga åtgärder i anledning av etableringen och verksamheten.

Det åligger SCG att efter samråd med länsstyrelsen utarbeta och till länsstyrelsen överlämna materialförsörjningsplan såvitt avser grus- och stenmaterial för varje plattform som skall tillverkas samt att hålla länsstyrelsen underrättad om nödvändiga avvikelser från planen.

SCG skall efter tillståndstidens utgång ombesörja återställningsåtgärder inom området på sätt och inom tid som kan komma att påfordras av länsstyrelsen efter samråd med kommunen. Bolaget skall innan naturomvandlande arbeten inom området påbörjas hos länsstyrelsen ställa av länsstyrelsen godkänd säkerhet för fullgörande eller bekostande av vad som kan komma att föreskrivas i fråga om återställningsarbeten.

SCG skall för varje färdigställd plattform erlägga en avgift om fem kronor per ton av den vikt plattformen har när den bogseras bort från tillverkningsområdet. Avgiften skall innan utbogsering påbörjas erläggas till länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Inbetalda medel skall enligt beslut som Kungl. Maj:t meddelar efter förslag av länsstyrelsen användas för att tillgodose det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän.

SCG:s ansökan om ytterligare ett djupvattenläge kommer senare att tas upp till prövning.

INGVAR CARLSSON

Bo Rodesjö

PM angående socialdepartementets distribution av visst informationsmaterial från intresseorganisation tillsammans med pressmeddelande rörande utredningsbetänkande

Fredagen den 31 januari 1975 överlämnade pensionsålderskommittén sitt betänkande Rörlig pensionsålder (SOU 1975:10) till statsrådet Aspling. Med anledning härav utfärdades av socialdepartementet ett pressmeddelande om innehållet i betänkandet. Till pressmeddelandet fogades dels en kommentar till betänkandet av socialministern, dels ett utdrag ur LO-nytt, innehållande ett uttalande om pensionsålderskommitténs förslag av LO:s ordförande Gunnar Nilsson. Dagen före överlämnandet utsändes detta meddelande i tjänstebrev till vissa tidningar.

Användningen av tjänstebrevsrätten regleras i Kungl. Maj:ts förordning angående utgörandet av postavgifter för tjänsteförsändelser m. m. (1945:329) och i poststyrelsens kungörelse angående utnyttjandet av tjänstebrevsrätten m. m. (1947:123). I § 7 i Kungl. Maj:ts förordning stadgas bl. a. att tjänsteförsändelsebeteckning inte får användas för andra postförsändelser än sådana som i tjänsteärenden avlämnas till postbefordran från de myndigheter m. fl. som erhållit tjänstebrevsrätt.

Regeringen har i allmän beredning den 22 oktober 1971 fastställt gemensamma riktlinjer för informationsfunktionen i statsdepartementen. I dessa behandlas bl. a. informationssekreterarens (IS) funktion och ansvar inom departementet. Som IS:s arbetsuppgifter i fråga om extern information anges bl. a. följande:

IS tar initiativ till, producerar och ansvarar för spridningen av information till massmedia, organisationer och allmänheten.

Exempel på arbetsformer: Presskonferenser, pressmeddelande, seminarier, utarbetande av bakgrundsmaterial.

IS ser till att press- och andra massmedia snarast möjligt få de informationer som efterfrågas och kan ges. Normalt är IS den kanal som journalister använder för att få information. Där så är möjligt lämnas denna av IS direkt, i annat fall skall han hänvisa till sakkunnig. IS får aldrig stå i vägen för direktkontakt mellan departementsledningen, handläggande tjänstemän och massmedia, utan skall stå till allmänhetens och massmedias tjänst.

IS håller kontakt med departementets utredningar i fråga om former för information, tidpunkt för publicering av utredningsbetänkande m. m., framför allt i samband med slutbetänkanden. IS bevakar att tillräcklig upplaga av utredningsbetänkanden beställs för massmedias räkning.

Pressekreteraren i statsrådsberedningen har upplyst om att i IS:s arbetsuppgifter ingår inte enbart att tillhandahålla information om de rent formella regeringsbesluten, utan att även ge bakgrundsinformation dvs. vara beredd att redogöra för sådana faktorer och opinionsyttringar o. dyl. som kan anses

få, eller ha haft, betydelse för regeringens beslut. Enligt pressekreteraren är detta i princip jämförbart med recitdelen i en proposition där en motsvarande redogörelse lämnas. Pressekreteraren framhåller vidare att det är mycket vanligt vid journalistseminarier och liknande att man redogör för större frågor som man arbetar med inom kanslihuset och att man därvid också redovisar bl. a. intresseorganisationernas uppfattning.

Det kan i sammanhanget nämnas att konstitutionsutskottet vid flera tillfällen uppmärksammat departementens informationsåtgärder, bl. a. i 1971 och 1974 års granskningsbetänkanden (se KU 1971:34 s. 5–9, KU 1974:22 s. 5–6, 147). I förra årets granskningsbetänkande framhåller utskottet att informationsfrågorna ägnas stort intresse från departementens sida. Efter att ha gett exempel på olika informationsåtgärder, varvid bl. a. informationssekreterarna nämns, uttalar utskottet att de berörda informationsinsatserna är av stort värde.

*Bilaga 13 C***PM angående rutiner inom regeringen rörande frågor om avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten***Gällande regler*

I Kungl. Maj:ts kungörelse (1966:366) om utländska örlogsfartygs och militära luftfartygs tillträde till svenskt territorium m. m. (den s. k. tillträdeskungörelsen) finns bl. a. bestämmelser om avvisande av främmande macts örlogsfartyg. – Vad som skall förstås med svenskt sjöterritorium framgår av lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium och kungörelsen (1966:375) med närmare bestämmelser om beräkningen av Sveriges sjöterritorium. – Enligt 4 § tillträdeskungörelsen är regeln den att för genomfart av territorialhavet krävs anmälan på diplomatisk väg, medan för tillträde i annat fall krävs tillstånd som meddelas av Kungl. Maj:t och utverkas på diplomatisk väg (14 §). Enligt 7 § får främmande macts örlogsfartyg inte utan tillstånd stoppa eller ankra eller på annat sätt göra uppehåll inom svenskt territorium, "om det icke är nödvändigt med hänsyn till fartygets säkerhet". Tvingas örlogsfartyg göra uppehåll eller kommer det på grund av nöd in på inre vatten¹, skall fartyget om möjligt avge internationell signal och anmäla förhållandet till svensk myndighet. Enligt 8 § skall vid färd inom sjöterritoriet främmande macts örlogsfartyg ha nationalitetsflagga hissad och ubåt vara i övervattensläge.

Enligt 6 § tillträdeskungörelsen gäller inom svenskt territorium i tillämpliga delar bl. a. svenska hälsovårds-, lotsnings-, tull-, trafik-, hamn- och ordningsföreskrifter och skall anvisningar av svensk myndighet följas. – För krigförande macts örlogsfartyg gäller särskilda bestämmelser (15–17, 19–22 och 24–26 §§), som inte berörs här. Närmare föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av tillträdeskungörelsen meddelas av Kungl. Maj:t eller, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t, av överbefälhavaren (30 §).

I den av Kungl. Maj:t i kommandoväg den 24 januari 1967 utfärdade instruktionen för krigsmakten vid hävdande av rikets oberoende under allmänt fredstillstånd samt under krig mellan främmande makter varunder Sverige är neutralt (IKFN) finns bl. a. bestämmelser om ingripande mot främmande örlogsfartyg² som påträffas inom svenskt territorium.

I de inledande bestämmelserna i IKFN framhålls bl. a. att krigsmakten i samarbete med civila myndigheter skall övervaka att bestämmelserna i

¹ Vad som menas med "inre vatten" framgår av 2 § lagen (1966:374) om Sveriges sjöterritorium.

² Örlogsfartyg definieras i IKFN som "fartyg som för örlogsflagga eller på annat sätt identifieras såsom militärt eller som deltar i militärt företag". Bestämmelserna om örlogsfartyg gäller dock även för annat fartyg och sväware som ägs eller brukas av främmande makt och nyttjas i icke-kommersiellt syfte. För övriga fartyg och sväware gäller i stället bestämmelserna om handelsfartyg.

tillträdeskungörelsen iakttagas och att krigsmakten skall avvisa kränkningar av svenskt territorium (moment 1). IKFN "utgör underlag för det handlingsätt som bör väljas i varje enskilt fall med hänsyn till den inträffade händelsens art, den utrikespolitiska situationen i vår närhet och riskerna för-fredsbrött" men gäller inte om Sverige kommer i krig (moment 3). Om inte annat följer av IKFN:s bestämmelser skall ingripande med vapenmakt föregås av varning (genom meddelande, varningsskott eller på annat tydligt sätt). Om ingripande får ske med vapenmakt utan föregående varning skall likväl varning ges, när tvekan råder om tillräckliga skäl för ingripande utan föregående varning föreligger (moment 4). Om bestämmelserna i tillträdeskungörelsen överträds eller annan incident inträffar skall överbefälhavaren skyndsamt underrätta utrikesministern och försvarsministern (moment 5).

Bestämmelser som erfordras utöver IKFN utfärdas av överbefälhavaren i förekommande fall efter samråd med berörda civila myndigheter (IKFN moment 6). Sådana – delvis mycket detaljerade – tillämpningsföreskrifter som gäller bl. a. ingripande mot örlogsfartyg tillhörande främmande, icke krigförande makt har utfärdats av överbefälhavaren senast den 12 januari 1968 (IKFN Sjö)¹. Anvisningar och instruktioner, som i anslutning till och utöver överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter och särskilda order m. m. erfordras för verksamheten under fred och vid neutralitetens hävdande utfärdas av militärbefälhavare (IKFN Sjö moment 28).

I detta sammanhang bör också nämnas några särskilda kungörelser som utfärdats av Kungl. Maj:t nämligen kungörelsen (1967:466) om rapportering av främmande örlogsfartyg m. m. – vilken ålägger lots-, fyr-, tull- och polismyndighet viss rapporteringsskyldighet – kungörelsen (1967:10) om skyddsområden m. m., kungörelsen (1940:383) angående tillämpning av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. (bevakningskungörelsen) och sjötrafikkungörelsen (1962:267, omtryckt 1967:115).

Några konkreta exempel

a) Främmande ubåt som i undervattensläge påträffas inom svenskt territorium.

Enligt IKFN mom. 18 första stycket skall sådan ubåt avvisas från territoriet. Om det är nödvändigt tillgrips vapenmakt. Överbefälhavarens tillämpningsföreskrifter (IKFN Sjö mom. 66) innebär att ubåten först skall varnas⁴. Om ubåten efter varning blir kvar i undervattensläge "utan att genom manöver tydligt visa, att den omedelbart ämnar lämna svenskt territorium", tillgrips verkningsseld. Denna skall om möjligt avpassas så, att

¹Anm. Överbefälhavaren har utöver IKFN Sjö utfärdat IKFN G (dvs. gemensamma bestämmelser), IKFN Mark och IKFN Luft, vilka innehåller sammandrag av och tillämpningsföreskrifter till IKFN).

⁴Hur detta skall ske regleras i IKFN Sjö mom. 34.

ubåten tvingas inta övervattensläge. När nationaliteten fastställts skall ubåten avvisas från svenskt territorium. Utlöpandet skall övervakas.

Utan hinder av nyssnämnda bestämmelser i första stycket får enligt överbefälhavarens bestämmande, "då särskilda förhållande kräver det", vapenmakt utan föregående varning tillgripas mot främmande ubåt som i undervattensläge påträffas inom territoriet (mom. 18 andra stycket). Överbefälhavaren har i IKFN Sjö mom. 64 utfärdat tillämpningsföreskrifter till detta stadgande, vilka gäller först efter särskild order från överbefälhavaren. Vapenmakt utan föregående varning kan således ej tillgripas utan tillstånd i varje särskilt fall från överbefälhavaren.

Anm. Som inledningsvis nämnts föreskrivs i 8 § tillträdeskungörelsen (1966:366) att ubåt skall vara i övervattensläge vid färd inom svenskt sjöterritorium.

Beträffande en under våren 1974 inträffad ubåtsincident har inhämtats följande från försvarsdepartementets kommandoexpedition.

På morgonen den 21 maj 1974 upptäcktes från ett civilt målflygplan skuggan av en ubåt i undervattensläge strax utanför Kappelshamnsviken på norra Gotland. Ubåten hade sydlig kurs in mot viken. Från KA 3 insattes två bevakningsbåtar och en helikopter för att söka efter ubåten. Ett flertal gånger under dagen erhöles hydrofonkontakt och från helikoptern erhöles optisk kontakt; man såg en antenn sticka upp under ca 10 sekunder. På kvällen genomskötte jagare aktuellt område dock utan att erhålla någon kontakt, varför man bedömde att ubåten hade lämnat området. Varning jämlikt IKFN hade under dagen gjorts sammanlagt fem gånger. Att det inte varit någon svensk ubåt i området har bekräftats genom chefen för Örlogsbas Ost.

b) Främmande handelsfartyg som påträffas inom svenskt skyddsområde.

Enligt 1 § skyddsområdeskungörelsen, som utfärdats med stöd av 14 § utlänningslagen (1954:193) fastställer Kungl. Maj:t "till skydd för anläggningar av betydelse för totalförsvaret" de skyddsområden och kontrollområden som anges i bilaga till kungörelsen. Enligt 3 § skyddsområdeskungörelsen får utlänning eller utländskt fartyg uppehålla sig inom skyddsområde endast i den omfattning och på de villkor som anges i 5–13 §§ i kungörelsen. Tillsynen åligger polismyndigheten – under medverkan av krigsmaktens och tullverkets personal – och närmare anvisningar för tillsynen meddelas av rikspolisstyrelsen efter samråd med överbefälhavaren och generaltullstyrelsen. Kungörelsen innehåller även ansvarsbestämmelser (31 och 32 §§).

IKFN:s bestämmelser om sjökontroll (mom. 65–68) innebär att prejning¹ och visitering² inom svenskt territorium får ske av svenskt eller utländskt

¹Prejning definieras i IKFN som "uppfordran till fartyg att stoppa".

²Visitering definieras i IKFN som "kontroll av skeppshandlingar (pappersvisitering) samt, om så anses erforderligt, undersökning av fartygs last m. m. (skeppsrannsakan)".

handelsfartyg som misstänks ha brutit mot bestämmelserna i sjötrafikkungörelsen och av utländskt handelsfartyg som överträder gällande bestämmelser för skyddsområden och kontrollområden eller påträffas fiskande inom område där det inte har rätt att fiska (mom. 65). Underlåter svenskt eller utländskt handelsfartyg avsiktligt att efterkomma prejningssignal (prejningsorder) eller söker fartyget undandra sig visitering får, enligt militärbefälhavarens bestämmande, åttlydnad framtvingas med vapenmakt. Härvid skall eftersträvas att inte personalskador eller onödiga materielskador åsamkas (mom. 66). Visitering skall genomföras "med hänsyn och skyndsamhet så att handelsfartygets resa eller verksamhet icke störes mer än nödvändigt". Har fartyget överträtt gällande bestämmelser skall det erinras om dessa och förhållandet anmälas till närmaste polismyndighet. Om militärbefälhavaren bestämmer det skall fartyget föras in till svensk hamn för närmare undersökning. För prejning och visitering gäller i övrigt bestämmelserna i sjötrafikkungörelsen (IKFN mom. 67). Även till dessa bestämmelser har överbefälhavaren utfärdat tillämpningsföreskrifter (IKFN Sjö mom. 71 och 72).

Beräffande ett under hösten 1974 inträffat fall av kränkning av svenskt territorium har från försvarsdepartementets kommandoexpedition inhämtats följande.

Under färd från Gävle till Tallin ankrade det sovjetiska lastfartyget "Volgo-Balt" den 17 december 1974 på otillåten ankarplats i Söderarms skyddsområde. Den svenska kustbevakningen prejade "Volgo-Balt" och uppmanade fartyget att lämna skyddsområdet. Då befälhavaren med hänvisning till väderförhållandena ej ville efterkomma denna uppmaning, beordrades han att föra fartyget till Norrtälje. Där utfördes polisutredning och visitation. Därefter fick "Volgo-Balt" tillstånd att fortsätta sin färd.

Den 19 december 1974 påtalade utrikesdepartementet (genom chefen för politiska avdelningens första byrå, kanslirådet Bergquist) förhållandet för Sovjetunionens ambassad i Stockholm.

Som ovan nämnts föreskrivs i IKFN moment 5 att överbefälhavaren skyndsamt skall underrätta utrikesministern och försvarsministern, om bestämmelserna i tillträdeskungörelsen överträds eller annan incident inträffar. Från försvarsdepartementets kommandoexpedition har inhämtats följande om praxis i det aktuella avseendet.

När rapport enligt IKFN moment 5 inkommit till respektive utrikesdepartementet och försvarsdepartementet bedöms hur allvarlig incidenten är och vilka åtgärder som skall vidtas. Om incidenten är av allvarlig art föredras frågan för utrikesministern respektive försvarsministern. Regeringen (dvs. i praktiken det närmast ansvariga statsrådet) kan välja olika handlingsvägar – dels kan fartyget avvisas från svenskt territorium, dels kan man på diplomatisk väg påpeka överträdelsen av gällande bestämmelser. Utvisning av främmande statsfartyg har skett senast sommaren 1973 i Varberg. Di-

plomatiskt påpekande har däremot skett vid ett tjugotal tillfällen under de senaste åren.

Från statsrådsberedningen har vidare inhämtats att handläggningen av ärenden av förevarande art sker enligt sedvanliga rutiner för säkerhetsärenden. Det ankommer sålunda i första hand på vederbörande departementschef – utrikesministern eller försvarsministern – att bedöma om statsrådsberedningen bör underrättas. För det fall departementschefen tar sådan kontakt med statssekreteraren i statsrådsberedningen avgör denne om ärendet skall föredras för statsministern. I allvarigare fall föredras ärendet inför hela regeringen. Några bestämda regler för när statsministern och regeringen i övrigt skall kopplas in finns inte, utan avgörandet träffas efter en bedömning från fall till fall.

PM med vissa uppgifter om regeringens handläggning av ärenden rörande yrkesmässig trafik med buss

Kungl. förordningen (1940:910) om yrkesmässig automobiltrafik m. m. skiljer mellan två typer av yrkesmässig trafik – linjetrafik och beställnings- trafik. Enligt 4 § i förordningen förstås med linjetrafik yrkesmässig trafik för regelbunden befordran med passagerare eller gods å viss vägsträcka eller mellan vissa orter. En ytterligare förutsättning för att linjetrafik skall anses föreligga är att bestämmanderätten rörande fordonets utnyttjande inte tillkommer viss trafikant eller vissa trafikanter gemensamt. Yrkesmässig trafik som inte uppfyller nämnda förutsättningar är att hänföra till beställnings- trafik.

I 12 § nyssnämnda förordning behandlas under vilka förutsättningar tillstånd till yrkesmässig trafik kan meddelas. Som allmän regel uppställs där att trafiktillstånd endast får meddelas om den ifrågasatta trafiken anses behövlig och i övrigt lämplig. Beträffande de särskilda villkoren för tillstånd föreskrivs i tredje och fjärde styckena följande:

Trafiktillstånd må meddelas allenast den, som med hänsyn till erfarenhet, vederhäftighet och ekonomiska förhållanden samt andra på frågan inverkan omständigheter befinnes lämplig såsom utövare av yrkesmässig trafik. Där flera sökande finnes, må tidpunkten för ansökans ingivande icke vara avgörande för företräde dem emellan. Avser ansökan tillstånd till linjetrafik, som kan komma att konkurrera med annan redan utövad linjetrafik eller med järnvägs-, spårvägs- eller sjötrafik skall, därest tillstånd anses böra meddelas och förhållandena icke till annat föranleda, tillståndet lämnas utövaren av dylik trafik, därest denne ansökt därom och befinnes lämplig. Om kommun, landstingskommun eller kommunalt trafikföretag söker tillstånd till linjetrafik med omnibus och gör sannolikt, att trafikförsörjningen inom orten eller bygden främjas, om ansökningen bifalles, äger kommunen, landstingskommunen eller företaget företräde framför annan sökande.

Tillståndet skall ställas å viss fysisk eller juridisk person samt upptaga de villkor och bestämmelser, som provas nödiga. Tillstånd till beställnings- trafik i andra fall än som avses i andra stycket 1) må dock meddelas juridisk person allenast om särskilda skäl därtill äro. Därest förhållandena därtill föranleda, bör tillståndet begränsas att omfatta vissa slag av transporter eller viss kortare tid. Beträffande linjetrafik skall, såvida ej särskilda omständigheter till annat föranleda, föreskrivas, att trafiken skall framgå å viss vägsträcka. Tillstånd till linjetrafik bör i erforderlig utsträckning upptaga föreskrift om skyldighet att driva samtrafik med anslutande järnvägs-, spårvägs- eller sjötrafikföretag samt om sättet för samtrafikens bedrivande.

I propositionen 1972:81 hemställs bl. a. om riksdagens yttrande över vissa förslag till ändring i förordningen om yrkesmässig automobiltrafik. I propositionen fastslog departementschefen till en början vilka kriterier som skulle gälla för att yrkesmässig trafik skulle vara hänförlig till linjetrafik. Detta skedde bl. a. mot bakgrund av att viss oklarhet ansetts råda härom,

vilket fått till följd att domstolarna tillämpat en förhållandevis restriktiv tolkning av linjetrafikbegreppet.

Departementschefen konstaterade att gränsdragningen mellan linjetrafik och beställningstrafik vållat problem av trafikpolitisk betydelse. Personbefordran med buss bedrevs nämligen i stor omfattning utan tillstånd till linjetrafik men i former som konkurrerade med etablerad busslinje eller med järnvägstrafik. Konkurrensen fick, framhölls det, till följd att förutsättningarna allvarligt försämrades för den linjetrafik som behövdes för tillgodoseande av kraven på en tillfredsställande transportförsörjning. Departementschefen uttalade, att regelbunden trafik – när det gäller personbefordran – skulle anses föreligga, om körningen vanligen ägde rum på förut tillkännagivna eller eljest för allmänheten kända tider minst en gång varje kalendervecka under en längre tid samt att mindre avvikelser från regelbundenheten inte kunde tillmätas betydelse.

Beträffande tillståndsprovning anförde departementschefen:

Åtskilliga av de företag som driver kompletterande trafik av de slag som jag nu beskrivit kan bedömas ha möjlighet att utöva trafiken även i de former som krävs för linjetrafik. Enligt 12 § YTF skall tillstånd till linjetrafik, som kan komma att konkurrera med annan redan utövad linjetrafik eller järnvägstrafik i första hand ges till den som utövar den redan etablerade trafiken. Jag finner dock inte att den i 12 § inskrivna förtursrätten får utgöra hinder mot att man lämnar linjetrafiktillstånd även till annat företag än det som driver järnvägstrafik i samma relationer eller att i vissa fall fler än ett företag får tillstånd att driva linjetrafik med buss på samma sträckning. Jag vill erinra om att reglerna i YTF i stor utsträckning är utformade med utgångspunkt i en annan trafikstruktur och med hänsyn till andra transportbehov än vad vi har i dag. Detta får inte hindra att man anpassar tillämpningen av YTF efter de ändrade trafikpolitiska förutsättningarna.

Enligt min mening är det mot den nu angivna bakgrunden som man måste se vad förtursrätten enligt 12 § YTF innebär. Det råder ingen tvekan om att bestämmelsen fyller en viktig funktion i fråga om mera lokal trafik, där det kan saknas utrymme för flera, med varandra konkurrerande företag. För den mera långväga trafiken råder delvis andra betingelser. När det gäller förhållandet mellan den s. k. veckoslutstrafiken och de mera långväga persontransporterna på järnväg är det i viss utsträckning fråga om konkurrens. Jag har emellertid avsiktligt valt att beteckna den långväga busslinjetrafiken som en kompletterande trafik för att ange att de båda trafikmedlen delvis kan vända sig till olika trafikantkategorier. Enligt 12 § YTF kan man frågå förtursrätten till nya tillstånd för etablerade företag, om förhållandena förändras. Med hänvisning till mina tidigare överväganden förordar jag att man utnyttjar denna möjlighet för att tillgodose angelägna behov av kompletterande trafik på längre avstånd i sådana fall där utvecklingen visar att trafikunderlaget ger utrymme för busslinjetrafik vid sidan av befintlig järnvägstrafik eller för busslinjetrafik genom fler än ett företag. Jag vill emellertid också understryka det angelägna i att avvägningen sker så att inte underlaget för järnvägstrafiken och den traditionella linjetrafiken rycks undan till men för de trafikanter som är i behov av sådan trafik. Det bör vara möjligt att göra avvägningen så att olika trafikantkategoriers skilda behov av en tillfredsställande transportförsörjning till rimliga priser tillgodoses.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen fann trafikutskottet (TU 1972:13) det framstå som angeläget att oklarheterna i fråga om gränsdragningen mellan linjetrafik och beställningstrafik undanröjdes så att det av författningsreglerna klarare framgick i vad mån vissa utflyktsresor och bussresor ingående i större researrangemang skulle kräva linjetrafiktillstånd. Utskottet uttalade härvid, att det var i hög grad angeläget att berörda frågor blev föremål för snar prövning hos Kungl. Maj:t och att förslag därom förelades riksdagen. Detta borde enligt utskottet riksdagen ge Kungl. Maj:t tillkänna.

En motion vari hemställts om riksdagens uttalande att förtursrätt enligt 12 § förordningen om yrkesmässig automobiltrafik m. m. inte skulle utgöra hinder för att även annat företag skulle ges tillstånd för trafik på samma sträcka avstyrktes av utskottet under hänvisning till att ett sådant uttalande inte var erforderligt mot bakgrund av departementschefens uttalande i frågan. Utskottet anförde vidare:

Utskottet vill liksom departementschefen understryka det angelägna i att vid meddelandet av tillstånd avvägningen mellan olika företag som önskar trafikera samma vägsträckor sker så, att inte underlaget för järnvägs- trafik och den traditionella linjetrafiken rycks undan till men för de trafikanter som är i behov av sådan trafik. Vidare vill utskottet betona vikten av att formella ändringar i tillståndsgivningen inte får medföra att transportförsörjningen försämrats för den stora grupp veckoslutsresenärer, exempelvis värnpliktiga, som eljest ej skulle ha valt tågförbindelse även om veckoslutstrafik med buss ej funnits. Konsumenternas intresse av billiga resor bör i största möjliga utsträckning iaktas vid prövning enligt 12 § YTF.

Riksdagen följde utskottet (rskr 1972:232).

I beslut den 28 juni 1974 avgjorde Kungl. Maj:t ett stort antal framställningar och besvär i fråga om tillstånd till linjetrafik för personbefordran med buss. Parter i ärendet var ett 30-tal olika företag, däribland SJ, som alla upprätthöll busstrafik mellan Stockholm och orter norr om Stockholm.

Ifrågavarande busstrafik bedrevs i stor utsträckning på grund av beställningstrafiktillstånd. Kungl. Maj:t hade den 22 september 1972 beslutat att den som utfört veckoslutstrafik med stöd av beställningstrafiktillstånd och som ansökt om linjetrafiktillstånd före den 1 november 1972 skulle få fortsätta med trafiken till dess ansökan om linjetrafiktillstånd blivit slutligen prövad. (Regeringens beslut rörande busstrafiken Stockholm-södra Sverige kan väntas före sommaren 1975.)

I princip innebar beslutet den 28 juni 1974 att SJ och ytterligare några företag medgavs att inom ramen för pågående trafiksamarbete mellan SJ och dessa företag bedriva linjetrafik Stockholm-Norrland i viss i beslutet närmare angiven omfattning. Fleratalet företag fick tidigare meddelade linjetrafiktillstånd för sträckan till Stockholm indragna eller fick avslag på anförda besvär över tidigare för dem negativa beslut. I beslutet framhölls emellertid att ytterligare resurser med hänsyn till resandeunderlaget borde sättas in. Härom anfördes följande:

Såvitt gäller veckoslutstrafiken i övrigt utefter stomlinjen får utredningen anses visa att resandeunderlaget motiverar att ytterligare resurser sätts in. Länsstyrelserna har i skilda beslut meddelat en rad olika bussföretag linjetrafiktillstånd att var för sig bedriva veckoslutstrafik utefter stomlinjen. Även om det i olika relationer finns ett betydande trafikunderlag måste en sådan uppsplättning av tillstånd på olika företag medföra en uppenbart orationell driftstruktur och ett dåligt utnyttjande av tillgängliga resurser. En rationell drift och rätt avvägda resurser är en väsentlig förutsättning för att trafiken skall kunna fungera under trafiksäkra former och med en sund prissättning. Samma förutsättning gäller i princip för tillgodoseende av kravet på tillfredsställande arbetarskydd och anställningstrygghet.

Med hänsyn till det anförda föreligger icke förutsättningar att lämna individuella tillstånd till veckoslutstrafik för de företag utanför samtrafikföretagen som för detta ändamål nu sökt linjetrafiktillstånd utefter stomlinjen. När det gäller att tillgodose de trafikbehov som finns utöver den redan koncessionerade trafiken är alternativa lösningar tänkbara. De företag som önskar utföra trafiken och är lämpliga härför bör kunna sammanföra erforderliga resurser i ett gemensamt företag som i egenskap av trafikutövare driver trafiken och ansvarar för trafikutövningen. Därvid är det givetvis väsentligt att detta gemensamma företag erhåller de resurser – icke endast i fråga om fordon utan även i fråga om egen administration och personal – som behövs för att de ovan angivna kraven skall kunna tillgodoses. Om ett sådant företag kommer till stånd torde förutsättningar föreligga för att meddela företaget linjetrafiktillstånd utefter stomlinjen. En annan lösning är att en utbyggnad av veckoslutstrafiken sker inom ramen för samtrafikföretagens verksamhet och med utnyttjande av de utomstående företagens resurser. Detta innebär alltså att sistnämnda företag som entreprenörer eller i annan samarbetsform ställer erforderliga resurser till samtrafikföretagens förfogande som ett komplement till dessas samtrafik och inordnad i denna.

Ansvar för de överläggningar och åtgärder som behövs för en lösning enligt angivna riktlinjer åvilar i första hand de ifrågavarande företagen själva. Genom att länsstyrelserna har ansvaret för ett ändamålsenligt anordnande av trafiken är det emellertid väsentligt att länsstyrelserna redan från början tar del i arbetet. Eftersom det bör bli fråga om att välja en övergripande trafiklösning som berör flera olika relationer är det väsentligt att samordningen länsstyrelserna emellan får en effektiv form lämpligen genom en för ändamålet bildad samarbetsgrupp. Länsstyrelsernas beslut i de särskilda ärendena får sedan fattas med utgångspunkt i de samordnande lösningar som uppnåtts.

För att länsstyrelserna skall kunna ta det angivna ansvaret synes det nödvändigt att åt länsstyrelserna anförtros fastställandet av samtliga turlistor och taxor för veckoslutstrafiken på stomlinjen och anslutande trafik som har egentligt samband med stomlinjetrafiken, dvs. även den del som SJ ansvarar för.

Samordningsarbetet kommer givetvis att ta en viss tid och torde knappast kunna vara klart förrän efter årsskiftet. Trafikbehovet måste dock tillgodoses även under mellantiden. Detta bör ske genom tidsbegränsade tillstånd för de företag som av länsstyrelserna bedömts ha erforderliga resurser för trafiken och därför meddelats linjetrafiktillstånd på stomlinjen.

I fråga om de företag som av olika skäl – vid länsstyrelsernas överväganden i fråga om lämplighet och behov – nekats tillstånd till linjetrafik på stomlinjen finner Kungl. Maj:t ej anledning frågå länsstyrelsernas bedömning. Ej heller tidsbegränsade tillstånd bör således meddelas för dem.

Det är väsentligt att de företag som erhåller tidsbegränsade tillstånd icke under övergångstiden genom nyinvesteringar i veckoslutstrafiken eller andra motsvarande kapacitetsökande åtgärder försvårar den totallösning som bör komma till stånd. En sådan ökning bör kunna motverkas genom lämpliga föreskrifter från länsstyrelsernas sida i anslutning till de tidsbegränsade tillstånden.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Granskningsarbetets omfattning och inriktning.....	1
Översiktlig redovisning av statsrådsprotokollens innehåll m. m.....	3
Utskottets granskning.....	4
1. Organisation och arbetsformer inom statsrådsberedningen m. m.	4
2. Några uppgifter om utrikesdepartementets nuvarande organisation	5
3. Ingåendet av internationella överenskommelser.....	7
4. Vissa frågor rörande den svenska biståndsverksamheten.....	10
5. Statsministerns skriftväxling med utländsk regeringschef.....	17
6. Regeringens befogenhet att överlämna vissa museala tillgångar som statsgåvor.....	18
7. Utrednings- och remissväsendet.....	20
8. Remisser till lagrådet.....	21
9. Utgivningen av Svensk författningssamling.....	22
10. Propositionsavlämnandet till riksdagen.....	24
11. Riksdagens skrivelser till regeringen.....	26
12. Vissa frågor rörande tandvårdstaxan.....	30
13. Slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndig- heter.....	31
14. Övriga frågor.....	31
tillsättning av ordförande i riksbanksfullmäktige;	
tillverkning av oljeutvinningsplattformar;	
distribution i tjänstebrev av visst informationsmaterial från in- tresseorganisation;	
skadestånd till f. d. handelssekreterare;	
avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten;	
riktlinjer för yrkesmässig trafik med buss;	
distributionen av granskningsexemplar av tryckt skrift till uni- versitetet i Umeå;	
motivering av beslut i vissa besvärssärenden samt handläggningen av vissa för sent inkomna besvär;	
Närvarande.....	33
Reservationer och särskilda yttranden.....	35

Bilaga

	Sid.
1 Konseljären den åren 1973 och 1974. Tabellarisk översikt	52
2 Statsrådsberedningens organisation och arbetsuppgifter.	54
3 PM med vissa uppgifter rörande reglerna för ingåendet av internationella överenskommelser m. m.	61
4 A PM med några uppgifter om planeringen av den svenska biståndsverksamheten m. m.	96
4 B PM med vissa uppgifter om exportkreditgarantier 1974	106
5 PM angående fråga om skriftväxling mellan statsministern och utländsk regeringschef	108
6 PM angående utrednings- och remissväsendet.	111
7 PM angående remisser till lagrådet.	151
8 Förteckning över rättelseblad för SFS 1974	156
9 PM angående propositionsavlämnandet till riksdagen.	158
10 A Regeringens behandling av riksdagens skrivelser den 1 december 1973–30 november 1974.	167
10 B PM angående statlig myndighets skyldighet att vid trycksaksframställning samråda med Allmänna förlaget.	168
10 C PM angående regeringens åtgärder med anledning av riksdagens beslut om försöksverksamhet avseende förbättring av fastighetsstrukturen i skogsmark	171
10 D PM med vissa uppgifter om frågor beträffande rörliga krediter för försvarsväsendet m. m.	176
11 PM rörande bemyndiganderegler i lagen (1962:381) om allmän försäkring i fråga om tillämpningen av tandvårdsförsäkringen	178
12 PM med vissa uppgifter ang. slopande av beteckningen Kunglig i namnet på statliga myndigheter	184
13 A PM angående fråga om vissa villkor i samband med lokalisering av industriverksamhet	189
13 B PM angående socialdepartementets distribution av visst informationsmaterial från intresseorganisation tillsammans med pressmeddelande rörande utredningsbetänkande.	202
13 C PM angående rutiner inom regeringen rörande frågor om avvisande av främmande fartyg på svenskt territorialvatten	204
* 13 D PM med vissa uppgifter om regeringens handläggning av ärenden rörande yrkesmässig trafik med buss.	209

